

En annan erinran mot detta avdrag är, att det för de skattskyldiga i gemen ter sig onaturligt med en avrundning uppåt; avrundningar sker ju i allmänhet nedåt. Detta är sannolikt orsaken till att så många skattskyldiga yrkar avdrag dels med schablonbeloppet 100 kronor, dels med de verkliga kostnaderna utan avrundning.

Av revisorernas sammanfattning i berättelsen framgår, att även åtskilliga andra nackdelar är förenade med detta avdrag. Det kan därför vara påkallat med en ändring. Den enklaste utvägen torde vara, att alla erhåller ett minimiavdrag. De som haft utgifter överstigande detta, erhåller avdrag för de faktiska kostnaderna utan avrundning. Ett så konstruerat avdrag måste bli betydligt mer lätthanterligt än det nuvarande, som givits sådan konstruktion att man har att tillämpa två schabloner. Minimibeloppet bör med hänsyn till kostnadsstegringen sättas till 150 eller 200 kronor. En ändring av minimibeloppet kan för övrigt lätt genomföras, om kostnadsutvecklingen skulle visa, att detta är påkallat.

b) Försäkringsavdraget

Nackdelarna med detta avdrag är betydande. De skattskyldiga har mycket svårt att hantera detsamma. Den specifikation som erfordras för att erhålla avdrag utöver minimibeloppet utelämnas allt oftare i deklARATIONERNA. Särskilt vanligt är det, att bestämmelserna för äkta makar tillämpas felaktigt. Det inträffar alltför ofta att taxeringsintendenten i besvärsmål där båda makarna taxerats, måste yrka ändring av försäkringsavdragen. Ett icke ovanligt fel är, att man yrkar avdrag för såväl sjukförsäkringsavgiften som schablonbeloppet.

För flertalet skattskyldiga torde skillnaden mellan schablonavdraget och sjukförsäkringsavgiften vara relativt obetydlig. Har den skattskyldige en arbetslöshetsförsäkring, torde man kunna räkna med att de verkliga försäkringskostnaderna överstiger minimiavdraget.

Med beaktande av ovanstående samt vad som anförts i berättelsen synes en ändring av bestämmelserna för försäkringsavdraget böra genomföras. Det torde därvid vara tillräckligt att taga bort minimigränserna. I deklara-tionsblanketten bör särskild plats finnas för anteckning av sjukförsäkringsavgiften. Det är naturligt, att den skattskyldige, när han med ledning av skattsedeln antecknar skatteavdrag och pensionsavgift, också noterar den på debetsedeln angivna sjukförsäkringsavgiften.

En alternativ lösning skulle vara att bedöma övriga försäkringspremier fristående och ej inräkna sjukförsäkringsavgiften i maximibeloppen. Det kan nämligen för den skattskyldige framstå såsom ett berättigat krav att alltid fullt ut erhålla avdrag för sådan avgift. Nu gällande maximiavdrag borde i så fall reduceras.

II. Deklarationsformulären

Varje ändring i skatteförfattningarna medför som regel också en ändring i något eller några deklara-tionsformulär. Det stora antalet nyheter i skattelagsstiftningen under senare år har medfört, att deklara-tionsblanketterna ändrat utseende från år till år. En stor del av kritiken mot blanketterna kan antagas bero på detta förhållande. De skattskyldiga och deras medhjälpare hinner inte få någon erfarenhet av en blankett, förrän den ersättes med en ny.

Olägenheterna med deklara-tionsblanketterna torde sålunda i huvudsak få tillskrivas omständigheter, varöver vederbörande myndigheter inte kunnat råda. Möjligen skulle en viss förbättring kunna ernås, om man i större

utsträckning än som tidigare skett inhämtade yttranden över förslag till nya eller ändrade blanketter från de personer och myndigheter, som genom sin verksamhet i ledet närmast de skattskyldiga får förutsättas ha de största erfarenheterna av blanketternas praktiska tillämpning, d. v. s. taxeringsfunktionärerna i första instans och länsstyrelserna. I dylikt syfte borde direktiven för sådana skatteutredningar, som avser ändringar av de materiella skattereglerna, innefatta uppdrag att samtidigt med ändringsförslagen jämväl framlägga förslag till därav föranledda ändringar av taxeringsformulären.

En hittills relativt oprövad möjlighet till förenkling av deklarationsblanketterna är att differentiera dessa med hänsyn till deklaranternas yrken m. m. För huvuddelen av löntagare, som utöver inkomst av tjänst endast har inkomst av kapital, understigande medgivet schablonavdrag, skulle man kunna åstadkomma en mycket enkel blankett. För handelsresande, läkare, olika kategorier av företagare o. s. v. skulle finnas speciella formulär, anpassade efter vars och ens yrkesområde. Formulären skulle lämpligen kunna upprättas i samråd med vederbörande branschorganisationer. En nackdel med detta system vore, att man finge ett ganska stort antal olika deklarationsformulär och som en följd härav mindre upplagor av varje formulär, vilket torde medföra ökade blankettkostnader. Att emellertid en differentiering av deklarationsformulären skulle vara till stor fördel för taxeringskontrollen, synes vara uppenbart.

Vad angår de nu gällande deklarationsformulären torde det ganska allmänt anses vara en brist att icke den s. k. förmögenhetsbilagan ingår som en oskiljaktig del av huvudblanketten, med påföljd att den skattskyldige — bland annat för verkställande av kontantberäkning — måste anmodas att inkomma med komplettering. Med hänsyn härtill vore det lämpligt att nuvarande formulär 1g kunde ingå som ett mellanblad i huvudblanketten med tydlig markering att fullständig specifikation av tillgångar och skulder skall lämnas även om vederbörande icke behöver lämna specificerade uppgifter om inkomst av kapital och även om förmögenhetsskatt icke skall påföras eller skulderna överstiga tillgångarna. Däremot torde utförande i form av en folder böra undvikas, då blanketten härigenom blir ohanterlig och svåröverskådlig. Om blanketten tryckes som en folder, bör den invikta förmögenhetsbilagan kunna lösgöras från huvudblanketten antingen genom perforering eller genom att blankettens yttre långsida efter vikningen något beskäres.

Vissa kompletteringar å deklarationsformulären synes jämväl önskvärda. Sålunda bör å vissa bilagor uppgifterna om personbilskostnader kompletteras med uppgifter om bilens anskaffningskostnad, fabrikat, årsmodell, total körsträcka och i förvärvskällan körda antal mil m. m.

III. Taxeringsorganisationen

Det torde vara ett känt faktum, att taxeringssektionerna på flertalet länsstyrelser för närvarande kämpar med stora svårigheter, orsakade av den personalbrist som uppstått i samband med utbyggnaden av prövningsnämndernas kanslier och assistentorganisationen. Sedan den allmänna varuskatten genomförts, har situationen ytterligare förvärrats. Vid inrättandet av prövningsnämndskanslierna fick taxeringssektionen avstå från de mera erfarna landskanslisterna samt huvuddelen av sektionens biträdespersonal. Av kvarvarande landskanslister har flertalet absorberats av assistentorganisationen. Följden har blivit, att på taxeringssektionerna i många län finns endast en erfaren landskanslist (1:e landskanslisten på sektionen) och i

övrigt landskanslister med endast något eller några års erfarenhet av taxeringsarbete samt aspiranter på landskanslistjänster. Beträffande taxeringsinspektörs- och revisorstjänsterna är läget lika prekärt. De nya tjänsterna på prövningsnämndernas kanslier och varuskattekontoren har dragit till sig en avsevärd del av denna personal. För närvarande är personalbristen så stor, att 2—3 års tjänstgöring inom landskontoret meriterar till tjänst i 21:a lönegraden. Det kan icke bestridas, att inrättandet av prövningsnämndskanslierna medfört vissa lättnader i taxeringssektionens arbete med besvärsmålen till prövningsnämnden. Dessa mål har hittills kunnat hjälpligt bemästras. De genom den nya taxeringsorganisationen tillskapade möjligheterna till skärpt taxeringskontroll har däremot inte kunnat utnyttjas på sätt som var avsett.

Av det anförda framgår, att den nya taxeringsorganisationen — såvitt föreningen kunnat finna — uppbyggts i alltför snabb takt. Enligt föreningens bestämda mening bör den fortsatta utbyggnaden ske i ett betydligt långsammare tempo för att över huvud göra det möjligt för taxeringssektionerna att på ett nöjaktigt sätt fullgöra sina uppgifter. Vid föreningens årsmöte i november 1959 hävdade föreningsmedlemmarna enhälligt och med skärpa denna uppfattning.

I fortsättningen skall beröras vissa frågor rörande taxeringssektionerna och assistentorganisationen.

a) Taxeringssektionerna

För ett rationellt utnyttjande av den högre personalen på taxeringssektionerna torde det vara nödvändigt, att denna till sitt förfogande har erforderligt antal landskanslister samt biträdespersonal i tillräcklig utsträckning. Varje föredragande i prövningsnämnden bör för sitt arbete kunna disponera en landskanslist (ev. en taxeringsinspektör) samt ett kvalificerat kvinnligt biträde. På taxeringssektionen måste ställas så relativt höga krav på utbildning och erfarenhet, att nämnda biträden till övervägande del bör utgöras av kontorister och kanslibiträden.

b) Assistentorganisationen

Även denna organisation har företett åtskilliga brister, orsakade av att utbyggnaden skett i alltför snabb takt.

De kategorier skattskyldiga, för vilka assistenterna har att upprätta förslag till taxering, hör till de mest svårbemästrade. Detsamma gäller om det arbete, assistenten skall utföra mellan taxeringsperioderna. Då i dessa arbetsuppgifter ingår granskning av räkenskaper o. d., kommer särskilt stora krav att ställas på assistenten. Det måste därför tillses, att endast personal med fallenhet för taxeringsarbete och med de egenskaper i övrigt som fordras för det grannliga arbetet med taxeringsrevisioner, kommer i fråga till taxeringsassistentbefattningar. I åtskilliga fall har assistenttjänster besatts med landskanslister, så snart dessa uppnått föreskriven formell kompetens men innan de förvärvat den för assistentgörörelsens nöjaktiga bemästrande erforderliga praktiska erfarenheten av rörelsetaxering. I dylika fall blir resultatet — åtminstone under en övergångstid — långt sämre än vid förut gällande organisation med taxeringskonsulenter som biträden åt taxeringsnämnderna.

Med beaktande av det anförda synes det principiellt felaktigt, att taxeringsassistenttjänst ingår som ett led i befordringsgången för landskanslisterna. Det kan icke rimligen förutsättas, att alla som väljer landskanslistbanan skall vara skickade att inneha taxeringsassistenttjänst. Det finns icke så få exempel på duktiga landskanslister, som saknar fallenhet och in-

trasse för taxeringsarbete. För att vinna befordran tvingas dessa att söka taxeringsassistenttjänster. När de erhåller sådan tjänst, kommer resultatet av deras arbete icke att bli vad man bör fordra av en taxeringsassistent. Detta kommer för dem att medföra svårighet att vinna befordran till högre tjänst. Dessa assistenter får sitta kvar — kanske till uppnådd pensionsålder — på sina tjänster med ett arbete, som icke alls passar dem. Den landskanslist däremot, som har fallenhet för taxeringsarbete och sköter sin assistenttjänst på ett utmärkt sätt, kan räkna med snabb befordran till annan, högre tjänst. Följden av ett sådant system måste bli, att assistentkåren så småningom i viss utsträckning kommer att bestå av personer, vilka ansetts icke böra vinna befordran till högre tjänst — kanske just på grund av bristande fallenhet för taxeringsarbete, särskilt rörelsetaxering.

Problemet skulle kunna lösas genom att taxeringsassistenterna placerades i samma lönegrad som förste landskanslist och finge samma möjlighet som denne att vinna befordran till häradskrivartjänst.

De särskilda taxeringsnämnderna omfattar som regel ett fögderi. Denna enhet utgör ofta ett för stort område för en taxeringsassistent men ett för litet för två. Bättre möjligheter att rationellt avgränsa dessa taxeringsdistrikt är önskvärda. Detta skulle också kunna medföra den fördelen, att en taxeringsassistent allteftersom han fick större erfarenhet kunde tilldelas ett större antal deklARATIONER. En så smidig organisation torde emellertid endast kunna nås genom att taxeringsassistenterna finge verka inom de lokala taxeringsnämnderna på ungefär samma sätt som taxeringskonsulenterna för närvarande gör. Härigenom skulle man också få tillgång till erforderlig Orts- och lokalkännedom. Det har visat sig vara en brist i de särskilda nämnderna, att man icke kunnat få tillräckliga upplysningar i nämnden om enskilda skattskyldiga, i synnerhet mindre företagare. Den ifrågasatta möjligheten att återflytta dessa grupper skattskyldiga till de lokala nämnderna föreligger ej efter varuskattens införande.

IV. Taxeringsperiodens förlängning

Taxeringsperiodens förlängning har otvivelaktigt varit till fördel för taxeringsarbetet. En arbetsanhopning har emellertid vid taxeringsperiodens slut uppkommit hos de lokala skattemyndigheterna. Det kan därför diskuteras, om ej tidsgränsen borde flyttas från den 30 till 15 juni. Ett stort antal lokala nämnder avslutar erfarenhetsmässigt sitt arbete under förra delen av juni månad. Däremot synes de särskilda nämnderna för sitt arbete helt utnyttja den genomförda tidsförlängningen. Man kunde därför överväga att ge de särskilda nämnderna längre tid till sitt förfogande. Tidpunkten för avslutandet av taxeringsarbetet i första instans synes emellertid böra vara enhetlig i fråga om alla taxeringar som skall redovisas i A-längd. De särskilda nämndernas och de lokala nämndernas taxeringar redovisas i allmänhet församlingsvis i en och samma längd. Denna olägenhet kan undanröjas, därest man i stället upplägger särskilda längder för de särskilda distrikten, vilket emellertid är förenat med åtskilligt merarbete. Bl. a. med hänsyn till korrespondensen mellan nämnderna synes övervägande skäl tala för att taxeringsperioden för alla A-längdstaxeringar avslutas vid samma tidpunkt.

V. Förenkling av skattesystemet

Såsom revisorerna framhållit torde en brett upplagd skattereform, innebärande ett förenklat deklara-tions-, taxerings- och uppbördsförfarande vara helt beroende av de politiska möjligheterna att överföra en större andel av

skatteuttaget från direkta till indirekta skatter. Med nuvarande höga uttag av direkta skatter ter sig utsikterna att inom ramen för nu gällande skattesystem genomföra förenklingar och schabloniseringar av önskvärd verkningegrad ytterst små. Uppenbarligen kräver emellertid en sådan reform ett omfattande förarbete. Föreningen vill för sin del biträda revisorernas förslag att en allsidig utredning snarast påbörjas rörande detta viktiga spörsmål som först på längre sikt torde kunna bringas till sin lösning. Vänersborg den 29 januari 1960.

SVEN WASTESON

Arne Ekstedt

Föreningen Sveriges taxeringsrevisorer

Det är allmänt omvittnat, att tillämpningen av reglerna om schablonavdrag i praktiken visat sig vara ganska arbetskrävande för beskattningsmyndigheterna. Detta beror på att reglerna i flera fall äro så invecklade, att det icke varit möjligt att på ett klart och lättfattligt sätt redovisa desamma i deklarationsformuläret. Härtill kommer, att bestämmelser av schablonnatur ofta torde vara svårare att tillämpa för gemene man än regler, som innebära tillägg eller avdrag med faktiska belopp. Ett stort antal skattskyldiga ha därför icke förstått att rätt ifylla sin deklaration. Redan ett förhållandevis bagatellartat fel har föranlett rättelse och omräkning av deklarationen i dess helhet.

Schablonreglerna ha under senare år vållat skattskyldiga och taxeringsmyndigheter mindre besvär än som var fallet, då de första gången tillämpades. Alltjämt kvarstå dock vissa svårigheter, framför allt beträffande avdragen under inkomst av tjänst och för försäkringspremier. Anledningen till att dessa två avdragsregler äro särskilt svåra att komma till rätta med är, att de givits en förhållandevis invecklad konstruktion. Redan av deklarationsformulärets andra respektive tredje sida framgår, att det erfordras omfattande förklaringar för ifrågavarande punkter. Båda reglerna äro konstruerade med två alternativ, vartill komma specialbestämmelser som exempelvis, att summan i ett av alternativen skall avrundas uppåt till närmaste hela hundratal kronor eller att avdrag medgives med visst högsta belopp etc.

Den kritik som man således i vissa fall kan rikta mot schablonreglerna föranledes framför allt av att vissa bestämmelser i detta hänseende blivit alltför invecklade. Den riktar sig sålunda icke i första hand mot själva systemet med schablonavdrag.

Enligt föreningens mening är det därför angeläget, att reglerna snarast förenklas i så stor utsträckning som möjligt. Måhända finnes redan en del att vinna genom viss omredigering av texterna i författning och deklarationsformulär. Man bör undvika alternativa regler. En väg synes vara att, såsom länsstyrelsen i Älvsborgs län föreslagit, införa förhållandevis höga bottenavdrag. Skulle högre avdrag komma i fråga bör sådant alltid medgivas med exakta belopp. Regler om reducering av schablonavdrag, som gälla exempelvis vid schablontaxering av villafastighet enligt KL 25 § 3 mom. andra stycket, böra icke förekomma.

En förenkling av schablonreglerna leder otvivelaktigt till mindre exakta avdrag. En utveckling i denna riktning torde vara ofrånkomlig. Måhända kan den också i någon mån bereda vägen för ett framtida förenklat skattesystem med en definitiv källskatt för så stora grupper av inkomsttagare

som möjligt. I ett sådant system torde det nämligen bliva nödvändigt att arbeta med mycket grova schabloner, om detsamma icke skall bli alltför invecklat.

Av revisorernas skrivelse framgår, att erfarenheterna av den nya taxeringsorganisationen i stort sett äro goda, även om det givetvis är för tidigt att på den korta tid som den hittills varit i kraft draga några säkra slutsatser. De erfarenheter av taxeringsassistenternas arbete, som hittills vunnits, avse nästan helt deras verksamhet i taxeringsnämnderna. Vid tillskapandet av organisationen förutsatte man emellertid, att taxeringsassistenterna under den tid, de icke voro sysselsatta i taxeringsnämnderna, skulle bland annat ägna sig åt verksamhet inom taxeringskontrollen och då framför allt arbete med taxeringsrevisioner. I detta avseende har emellertid tillkomsten av taxeringsassistenterna av flera orsaker ännu icke fått någon verkan av betydelse. Den främsta orsaken härtill är, att det icke givits tillräcklig tid för utbildning på detta område. En annan orsak är säkerligen också, att man icke lyckats rekrytera taxeringsassistenttjänsterna med tillräckligt kvalificerad personal. Föreningen vill här understryka vikten av att man för dessa tjänster förvärvar personer med goda kvalifikationer.

För att bliva taxeringsassistent erfordras att ha genomgått en av Kungl. Maj:t särskilt anordnad kurs. Denna omfattar emellertid icke utbildning i taxeringsrevision. Taxeringsassistenternas utbildning på detta område måste därför helt läggas på länsstyrelserna. Det är allmänt känt, att det erfordras mycket lång utbildningstid för att förvärva tillräckliga kunskaper inom ett så komplicerat och grannlaga arbetsområde. Sedan tillräckliga teoretiska kunskaper förvärvats, måste en omfattande praktisk utbildning ske, varvid den som skall utbildas till att börja med får biträda mera erfarna taxeringsrevisorer i deras arbete. Först så småningom kan han övergå till att själv utföra enklare revisioner under länsrevisorns ledning. Arbetet med taxeringsrevisioner är så invecklat och för den skattskyldige av så stor betydelse, att det icke kan anförtros personer med otillräckliga kunskaper och erfarenhet på området. De skattskyldiga böra ha rätt att fordra, att deras räkenskaper granskas av tillräckligt sakkunnig person och att de ställningstaganden, som ankomma på granskningsmannen, ske med beaktande av kravet på likformighet och objektivitet. Detta ställer stora fordringar på granskningsmannens kunnande och omdöme. Självfallet uppfyller en del av de nyttillkomna taxeringsassistenterna i stort sett de krav man rimligen kan ställa i detta hänseende. Några av dem ha sålunda tidigare varit verksamma inom länsstyrelsernas taxeringsrevisioner, där de förvärvat kunskaper på området i fråga. Men det övervägande antalet synes över huvud taget icke ha erhållit någon som helst utbildning i fråga om taxeringsrevision, innan de sänts ut att verka som taxeringsassistenter.

Utbildning och ledning av taxeringsassistenterna i deras arbete med taxeringsrevisioner försvåras högst avsevärt i de fall, då de äro placerade utom residensstaden. Härtill kommer att deras möjligheter att diskutera svårösta problem med mera erfarna taxeringsmän då bli förhållandevis begränsade. Ett tillräckligt utbyte av erfarenheter på rörelsetaxeringens område och en god ledning av verksamheten med taxeringsrevisioner innebära en viss garanti för att kraven på rättssäkerhet och likformighet icke i onödan skola äventyras. En möjlighet är naturligtvis, att man under viss del av året kallar in taxeringsassistenterna för tjänstgöring på länsstyrelserna. Detta tillämpas också på sina håll, men av kostnadsskäl har det dock hittills skett endast i mindre omfattning.

I framtiden, när organisationen blivit fullt utbyggd och taxeringsassistenterna sysselsättas med taxeringsrevisioner i avsedd utsträckning, kommer

revisionspersonalen att omfatta ett betydande antal personer. Under vissa perioder av året kommer den att uppgå till omkring 450 taxeringsrevisorer och taxeringsassistenter, vartill kommer ett stort antal biträden. Med tanke härpå måste de problem, som sammanhånga med planering och ledning av verksamheten med taxeringsrevisioner och personalens bibringande av en god utbildning på området i fråga, snarast lösas.

I anslutning till det anförda vill föreningen framhålla betydelsen av att utbyggnaden av taxeringsassistentorganisationen i fortsättningen icke sker snabbare än möjligheterna att besätta tjänsterna med tillräckligt kvalificerad personal tillåta och att den hittills utbyggda organisationen får tid på sig för konsolidering. Härigenom kommer det att skapas möjligheter för tillkomsten av en framtida, efter fasta och enhetliga principer arbetande organisation. Göteborg den 1 februari 1960.

BENGT ENSLÖW

Fullmäktige i riksbanken

Fullmäktige i riksbanken har utifrån de synpunkter, de har att företräda, ingenting att anföra i dessa ärenden. Stockholm den 21 januari 1960.

Å fullmäktiges vägnar:

PER EDVIN SKÖLD

Karin Winberg

Tjänstemännens centralorganisation

I § 25 — »Vissa iakttagelser rörande 1959 års taxering m. m.» — konstaterar revisorerna på grundval av de undersökningar de vidtagit att erfarenheterna av de nya beskattningsregler, som första gången tillämpades vid 1957 års taxering, numera syns vara i stort sett goda. Detta innebär en förändring i förhållande till de allra första erfarenheterna av reformen, vilka var övervägande negativa. Revisorerna föreslår, att den utredning, som finansministern avser att verkställa beträffande intensifierad taxeringskontroll, skall beakta vad som framkommit vid den av revisorerna gjorda undersökningen.

I § 25 tar revisorerna vidare upp till behandling behovet av en brett upplagd skattereform. Revisorerna slår fast, att våra skatteförfattningar bygger på en mängd olika beslut, vilka tillkommit vid skilda tidpunkter under en följd av år. Skattesystemet är inte uppbyggt efter enhetliga principer och måste anses mycket svåröverskådligt för både de skattskyldiga och de administrativa myndigheterna. Revisorerna framhåller, att en grundlig reform av beskattningssystemet framstår såsom alltmer motiverad, och föreslår, att förarbetet för en sådan reform snarast påbörjas för att därefter bedrivs i en så snabb takt som förhållandena medgiver.

Riksdagens revisorer behandlar i § 26 fördelningen av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun och framställer i det avsnittet förslaget, att man bör undersöka möjligheterna för att från rent praktiska utgångspunkter dra en gränslinje mellan statens och övriga offentliga samhällsuppgifter, så att man kan undvika delad finansiering inom vissa områden. Vissa pågående utredningar, som behandlar delar av den offentliga verksamheten, borde enligt revisorerna beakta dessa synpunkter. Bakgrunden till revisorernas behandling av frågan gränsdragningen mellan statens, kommunernas och landstingens uppgifter är att det fortfarande består ett invecklat system med stats-

bidrag från stat till kommuner. I vissa fall erhåller staten bidrag från kommunerna.

De av riksdagens revisorer framförda förslagen bör enligt TCO:s mening antagas. Organisationen vill i synnerhet understryka, att en genomgripande översyn av beskattningssystemet är ytterst angelägen. Denna fråga, som riksdagens revisorer nu tagit upp till behandling, har varit aktuell under en lång följd av år. De förändringar i skattelagstiftningen, som genomförts under 1950-talet, syns inte ha förändrat det förhållandet att systemet är mycket oenhetligt och svåröverskådligt samtidigt som det trots reformerna finnes vissa av TCO tidigare påvisade orättvisor i skatteavvägningen. I sitt yttrande till Statsrådet och Chefen för finansdepartementet av den 9 februari 1952 angående 1949 års skatteutrednings betänkande framhöll TCO, att beskattningsförhållanden då »— — ha i mångt och mycket karaktären av ett lappverk. Från tid till annan beslutas om nya skatter, av vilka kanske en del endast gälla för en synnerligen begränsad tidsperiod och därefter avlösas av andra. Det är enligt TCO:s mening uppenbart, att ett sådant förhållande utgör ett kraftigt irritationsmoment inom samhället och verkar i hög grad störande bland annat på produktionsförutsättningarna. Såväl den enskilde individen som företagen saknar förutsättningar att skapa sig en samlad bild av skattesystemet och dess verkningar. Ett skattesystem bör så utformas att det samlade skattetrycket och dess fördelning skall kunna varieras på ett smidigt sätt efter rådande omständigheter i budget- och det samhällsekonomiska läget. Ett långtidsprogram i fråga om beskattningens utformning synes vara en angelägenhet av största betydelse.» TCO konstaterar, att det fortfarande finns anledning att föra fram samma synpunkter, som således var aktuella för åtta år sedan. Som riksdagens revisorer påpekat har behovet av en genomgripande reform snarast blivit större under utvecklingens gång.

TCO vill därför med bestämdhet förorda, att det av revisorerna nu framförda förslaget realiserar. I förarbetet bör det som TCO tidigare framhållit bl. a. utredas hur avvägningen av beskattningen skall ske mellan fysiska och juridiska personer samt mellan direkt och indirekt beskattning. En skattereform kan inte övervägas utan beaktande av de socialpolitiska målsättningarna. TCO vill därför vidare nu upprepa sin i annat sammanhang redovisade ståndpunkt att en allmän skatteutredning skall samordnas och genomföras samtidigt med en översyn av socialpolitikens verkningar. TCO får härvid erinra om vissa redan pågående utredningar såsom socialpolitiska kommittén samt den nyligen tillsatta utredningen rörande folkpensionens finansiering. Det är angeläget, att vad ovan anförts om skattesystemet och socialpolitiken beaktas i dessa kommittéers arbete.

Vad frågan om fördelningen av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun angår vill TCO stryka under revisorernas förslag att frågan utreds och även tas upp till ytterligare behandling inom vissa kommittéer, såsom socialpolitiska kommittén och 1957 års polisutredning. Stockholm den 19 januari 1960.

VALTER ÅMAN

Gösta Dahlström

Statstjänstemännens riksförbund

§ 25 Vissa iakttagelser rörande 1959 års taxering m. m.

Revisorerna uttalar, att den år 1959 gjorda undersökningen visar, att förhållandena i fråga om *schablonavdragens* tillämpning märkbart förbättrats.

Samtidigt framhåller revisorerna emellertid, att behovet av avdrag av olika slag, därest en vidgad användning av indirekt beskattning skulle bli ett bestående inslag i skattesystemet, torde vara diskutabelt.

Det är en utbredd uppfattning, att deklarationsblanketterna äro svårtolkade för icke-experten och att deklarationsarbetet därför för den enskilde kan vara både tidsödande och omständligt. En av anledningarna härtill är utan tvivel de mycket detaljerade uppgifter, som krävs i olika avseenden. Genom att vissa regler för schablonavdrag införts, har dock en viss förenkling skett, och även om innebörden av dessa regler ännu icke hunnit tränga igenom hos alla, är det dock sannolikt, att resultatet ur såväl deklaranternas som taxeringsmyndigheternas synpunkter framdeles kommer att bliva mera tillfredsställande än vad hittills varit fallet.

En annan anledning till att avgivna deklARATIONER bliva ofullständiga och felaktiga är utan tvivel, att deklarationsblanketten tid efter annan ändrats. Exakt samma blankett torde knappast på senare tid ha tillämpats mer än 2 eller högst 3 år i rad, innan ändring skett. Att varje ändring medför risk för felaktig tolkning, har erfarenheten visat. Det är därför ganska naturligt, om föreskrifterna om schablonavdrag icke från början medfört den lättnad i taxeringsarbetet som avsetts.

SR vill bestämt avstyrka, att ändring sker i fråga om principen att tillämpa schablonavdrag. SR vill samtidigt framhålla önskvärdheten av att de nya deklarationsblanketter som avses införas i samband med tillämpningen av lagen om allmän tilläggspensionering får utan ändring tillämpas under en följd av år. Endast härigenom är det möjligt för deklaranterna att hinna tränga in i gällande föreskrifter och alltså avlämna deklARATIONER, som äro i möjligaste mån uppgjorda enligt gällande bestämmelser.

Revisorerna framhålla även, att enligt erfarenheter i taxeringsnämnderna fel mycket sällan förekommit i deklARATIONERNA när det gällt schablonavdrag för kapitalinkomst. Fel som begåtts av deklaranterna i vad avser övriga schablonavdrag synes SR bero på att bestämmelserna icke trängt igenom.

Vad gäller de statistiska uppgifter för inkomstberäkning, som taxeringsordförandena nu ha att tillhandahålla för vidarebefordran till statistiska centralbyrån, synes enligt SR:s mening en omläggning med fördel kunna ske på det sätt, som framgår av revisorernas iakttagelser. Sålunda böra dessa uppgifter numera naturligen tillhandahållas av den lokala skattemyndigheten, som ombesörjer längdföringen. Denna arbetsuppgift synes väl kunna utföras av något biträde hos den lokala skattemyndigheten. För övrigt synes den nuvarande gränsen för inkomstuppgifterna — 30 000 kr. — numera vara alldeles för låg och bör höjas till minst 50 000 kr.

Taxeringsnämnderna böra icke betungas med uppgifter som icke ha direkt samband med själva taxeringsarbetet och som kunna utföras av personal med lägre kvalifikationer.

Vad slutligen beträffar de aviser, som taxeringsordföranden har att ombesörja, vill SR erinra mot det omständliga förfarande, som numera uppstår i de fall, där en deklARANT är mantalsskriven på en plats och bedriver rörelse på en annan. Förekommer avvikelser beträffande sådan deklARATION, skall ofta 3 stycken aviser utskrivas i slutskedet, nämligen

- 1) avis om avvikelse till deklARANTEN
- 2) avis om att ortsavdrag m. m. får utnyttjas i annan kommun
- 3) avis till annan kommun om den nettointäkt m. m., som vederbörande deklARANT uppgivit till hemortskommunen.

Aviserna 2 och 3 bör kunna sammanföras på en blankett.

Det vore enligt SR:s mening önskvärt med ökad, lättförståelig statlig upplysning rörande deklarationsblanketternas ifyllande. Stora olägenheter upp-

kommer genom att många s. k. deklarationsbyråer upprättas av personer som helt sakna kvalifikationer för denna uppgift och som under granskningsarbetets gång visar sig omöjliga att anträffa. Flertalet taxeringsnämnder, i vart fall inom storstadsområdena, få mycket onödigt rättelsearbete i deklara- tioner som upprättats av dylika byråer.

Vidkommande revisorernas uttalande om en brett upplagd skattereform avseende ett nytt system för avvägning mellan direkta och indirekta skatter, vill SR erinra om sina tidigare gjorda uttalanden om önskvärdheten av en sådan fördelning av skattetrycket, att det åstadkommes en förskjutning mot en ökad andel indirekt skatt. Ändring av nuvarande system med schablonav- drag bör dock, som SR ovan framhållit, icke ske.

SR delar revisorernas uppfattning, att arbetet med en brett upplagd skat- tereform snarast bör påbörjas, men vill framhålla att ett långvarigt utred- ningsarbete ej får hindra att delproblem upptagas till beaktande och bringas till snabb lösning. SR har i detta hänseende närmast de rena löntagarp- roblemen i åtanke och vill bl. a. peka på möjligheten att så långt möjligt göra källskatten lika med slutskatten, d. v. s. i princip på samma sätt som redan är fallet beträffande sjömansskatten.

§ 26 Fördelningen av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun

Några befogade invändningar synes enligt SR:s mening knappast kunna resas mot revisorernas förslag om en klarare uppdelning av samhällsupp- gifterna mellan stat och kommun. Revisorernas förmodan, att en reform på detta område även skulle innebära en stimulans för den kommunala själv- bestämmanderätten, synes SR välgrundad.

Ehuru detta icke direkt utsagts, synes syftet med revisorernas uttalande i denna del närmast vara att få till stånd en utredning om fördelningen av de samhällliga uppgifterna.

SR vill i detta sammanhang framföra synpunkter på vissa uppgifter inom beskattningstväsendet, där kommunerna helt eller delvis står för kostnaderna.

Jämlikt 35 § taxeringsförordningen kan kommun på föranstaltande av el- ler i samråd med länsstyrelsen vidtaga särskild anordning för mottagandet av deklara- tioner. Denna anordning med kommunala uppsamlingsställen för deklara- tioner har omnämnts först i nu gällande taxeringsförordning. Den har dock förekommit redan tidigare på vissa håll såsom en serviceåtgärd för allmänheten. Då anordningen befunnits lämplig, har den legaliserats genom bestämmelsen i 35 § taxeringsförordningen. Såsom villkor har uppställts, att den tillkommit på föranstaltande av eller i samråd med länsstyrelsen, var- jämte synes ha förutsatts, att den icke skall medföra kostnad för statsverkef. I detta sammanhang må nämnas, att det numera icke är ovanligt, att kom- mun anordnar deklarationsbyrå till hjälp för medborgare. Ersättning till byråns personal erlägges av dem som anlitar densamma efter en låg taxa vil- ken som regel fastställs av kommun i samråd med personalen. Kommunen ställer vanligen lokaler till förfogande samt ombesörjer propa- ganda för verk- samheten genom annonsering o. dyl. Genom en utökning av denna verksam- het kunde man måhända komma till rätta med en del av de privata deklara- tionsbyråer, varom förbundet tidigare ordat.

Det synes SR naturligt, att kostnader av här angivna karaktär helt åvilar kommunerna.

Av 16 § 2 mom. taxeringsförordningen framgår, att kommun må ställa en eller flera tjänstemän, som av länsstyrelsen godkännes, till förfogande för visst taxeringsarbete inom kommunen. Här torde närmast åsyftas tjänste- män, anställda hos den lokala skattemyndigheten i stad med egen uppbo- rdsförvaltning samt kommunalt anställda revisorer såväl i stad som i landskom-

mun. I 129 § 1 mom. punkt 3 taxeringsförordningen stadgas, att kommun har rätt till bidrag av statsmedel för bestridande av kostnader för ovan angivna arbete.

Det kan icke anses rationellt, att kommunerna delvis skall stå för här ifrågavarande kostnader. Den intensitet, med vilken granskningen av deklara-tionsmaterialet bedrivs, bör icke vara beroende av kommunernas beredvil-lighet att anslå medel för arbetets bedrivande. Kostnaderna härför synes där-för enligt SR:s mening helt böra ankomma på staten.

I 129 § 8 mom. samt 130 § taxeringsförordningen stadgas om ersättningar till ledamöter i prövningsnämnd och taxeringsnämnder. Den i dessa para-grafer föreskrivna ordningen synes efter SR:s bedömande innefatta en riktig fördelning av kostnaderna mellan stat och kommun. Stockholm den 29 ja-nuari 1960.

GEORG NYQVIST

Ordförande

C.-M. Hallström

Sveriges akademikers centralorganisation

Beträffande *iakttagelserna rörande 1959 års taxering (§ 25)* vill SACO först erinra om att organisationen i sitt remissyttrande avstyrkte skatte-lagssakkunnigas förslag till schablonavdrag vid inkomst av tjänst och för försäkringspremier. Även om riksdagsrevisorerna kunnat konstatera, att för-hållandena i fråga om schablonavdragens tillämpning förbättrats, så kvar-står likväl betydande, av revisorerna påpekade nackdelar med dessa av-drag. SACO vill för sin del framhålla, att schablonavdragen genom sin kon-struktion kan vara ägnade att motverka den noggrannhet och samvetsgrann-het vid självdeklarationen, som det är ett samhälleligt intresse att upprätt-hålla. Enligt SACO:s mening är det angeläget, att systemet med schablon-avdrag snarast omprövas, varvid riktpunkten bör vara, att avdragen bör bringas att bättre överensstämma med de verkliga avdragsgilla utgifterna.

Den framförda tanken att undantaga vissa kategorier av mindre rörelse-idkare från taxering av särskild taxeringsnämnd kan SACO icke ansluta sig till. Om nämligen skäl anses föreligga att granska rörelseidkarnas taxe-ring genom särskild taxeringsnämnd, kan dessa skäl icke anses avhängiga av rörelsens art eller omfattning. En rimlig gränsdragning torde f. ö. bli svår att åstadkomma, skäl torde även kunna anföras för att behovet av särskild kontroll av de mindre rörelseidkarnas deklARATIONER är väl så stort som av de större rörelseidkarnas. Behovet av Orts- och personkännedom bör, som revisorerna antytt, kunna tillgodoses även i de särskilda taxeringsnämnderna.

SACO ansluter sig helt till revisorernas önskemål om en allmän översyn av skattesystemet i syfte att åstadkomma en brett upplagd skattereform. Beträffande de frågor som härvid bör uppmärksammas vill SACO hänvisa till bilagda¹ skrivelse till statsrådet och chefen för finansdepartementet av den 28 november 1958. En allmän översyn av skattesystemet bör emellertid icke få hindra att angelägna partiella reformer genomföres under den tid utredningsarbetet pågår.

SACO ansluter sig till vad revisorerna uttalat om angelägenheten av att i högre grad få till stånd en *uppdelning av samhällsuppgifterna mellan stat*

¹ Ej avtryckt.

och kommun (§ 26). Nuvarande system, som bl. a. innebär att beslut i kommunala församlingar bidragsvägen påverkar statsutgifterna, måste anses synnerligen otillfredsställande. Stockholm den 3 februari 1960.

BERTIL ÖSTERGREN

Landsorganisationen i Sverige

I § 25 av sin berättelse redovisar riksdagsrevisorerna vissa erfarenheter av de första gången vid 1957 års taxering tillämpade s. k. schablonavdragen vid inkomst av tjänst samt av den nya taxeringsförordning, som trädde i kraft år 1958. Reglerna om schablonavdrag innefattade bl. a. ett omkostnadsavdrag om minst 100 kronor, ett skattefritt belopp av kapitalinkomst och ett schablonavdrag för försäkringspremier. Den nya taxeringsförordningen återigen förutsåg införandet av s. k. tjänstemannataxering genom ersättandet av de tidigare kronoombuden genom heltidsanställda taxeringsassistenter.

De redovisade erfarenheterna av schablonavdragen är inte odelat gynnsamma. Revisorernas huvudomdöme är dock, att intrycken numera är långt mera positiva än vid en motsvarande undersökning, som revisorerna låtit verkställa för några år sedan. Slutsatsen för revisorernas del blir, att någon ändring av dessa schablonregler inte för närvarande påyrkas, varvid de dock ifrågasätter om icke schablonavdraget för försäkringspremier motverkar sitt ursprungliga syfte att uppmuntra till anskaffandet av ett önskat försäkringsskydd.

LO delar statsrevisorernas uppfattning, att någon ändring av schablonreglerna, som prövats blott under ett fåtal år, inte nu bör komma till stånd. I sitt år 1954 avgivna yttrande över 1950 års skattelagssakkunnigas betänkande med förslag till förenkling av vissa beskattningsregler anförde LO visserligen, att införandet av ett schablonmässigt omkostnadsavdrag om 100 kronor inte utgjorde en lösning, vars fördelar stode i rimlig proportion till det därav föranledda skattebortfallet. Sedan schablonregeln nu är införd bör den emellertid bibehållas tills vidare. Det måste nämligen betecknas som angeläget, att deklarationsförfarandet icke underkastas ständiga förändringar. Man kan visserligen instämma i revisorernas påpekande, att deklara-tionsblanketten inte fyller rimliga anspråk på lättförståelighet, men dessa brister torde inte kunna avhjälpas genom en återgång till det deklara-tionsförfarande, som tillämpades före schablonreglernas införande. LO finner heller inte anledning att sätta värdet av schablonavdraget för försäkringspremier i fråga. I sitt ovan omnämnda yttrande förordade LO ett högre schablonavdrag än det nu tillämpade.

Statsrevisorerna uttalar sig vidare för en brett upplagd skattereform, varvid de bedömer frågan främst ur tekniska och administrativa synpunkter. Det är otvivelaktigt riktigt, att en ökning av den indirekta beskattningen och en minskning av den direkta beskattningen skulle göra det möjligt att förenkla reglerna rörande den direkta beskattningen, inte minst i fråga om avdragen av olika slag. LO har vid skilda tillfällen fört fram tanken på en allsidig skatteutredning, varvid frågan dock setts från vidare synpunkter än de av statsrevisorerna berörda. I sitt hösten 1957 avgivna yttrande över betänkandet om den statliga indirekta beskattningen, avgivet av 1952 års kommitté för indirekta skatter, uttalade LO, att en allmän skatteberedning borde utses med uppgift bl. a. att göra en översyn av olika skatteformer samt en avvägning mellan dem. LO vidhåller denna ståndpunkt. Sedan finansministern i riksdagsdebatten i anledning av omsättningsskattepropo-

sitionen hösten 1959 meddelat, att vissa utkast till direktiv för en sådan utredning redan föreligger, kan det förväntas, att utredningen kommer att tillsättas med det snaraste. I avvaktan härpå och på de konsekvenser, som en skattereform kan få jämväl på beskattningsreglerna och deklareringsförfarandet bör de nuvarande reglerna bibehållas. Det kan också erinras om att lönebeskattningsutredningen, vars utredningsuppdrag täcker en mera begränsad del av beskattningskomplexet, helt nyligen har påbörjat sitt arbete.

I § 26 av berättelsen behandlar statsrevisorerna frågan om fördelningen av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun och anknyter här i viss mån till allmänna statsbidragsutredningens principbetänkande (1952) och dess betänkande om förenklad statsbidragsgivning i fråga om driftbidrag till primärkommunerna (1956). Revisorerna syftar emellertid uppenbarligen längre än till en förenkling av den allttjämt starkt differentierade och administrativt svårhanterliga statliga bidragsgivningen, nämligen till en uppdelning av samhällsuppgifterna mellan staten och kommunerna, varigenom enligt revisorernas mening avsevärda fördelar skulle vinnas, däribland förbättrade möjligheter för kommunerna att på längre sikt planera sin ekonomi. Staten skulle finansiera de uppgifter, som betraktades som statliga angelägenheter, helt över statsbudgeten och kommunerna finge utan statsbidrag svara för sin del av samhällsuppgifterna.

Enär LO inte beretts tillfälle att yttra sig över allmänna statsbidragsutredningens tidigare omnämnda betänkanden och statsrevisorerna inte heller konkret anger, hur uppdelningen mellan staten och kommunerna skulle ske, är det svårt för LO att tillkännage en uppfattning om statsrevisorernas tankegångar. Det vill dock synas, som om revisorerna hade underskattat olägenheterna med den föreslagna anordningen. Möjligheterna att med hjälp av statsbidrag stimulera kommunerna till viss verksamhet skulle bortfalla. Kommunerna skulle visserligen kunna långtidsplanera sin ekonomi inom det område, som hädanefter skulle helt finansieras av dem, men de skulle samtidigt förlora möjligheten att påverka utvecklingen inom den sektor av den kommunala verksamheten, som ansågs skola finansieras av staten. Enär även enligt revisorernas mening uppdelningen måste bli godtycklig och ett samband mellan de båda sektorerna allttjämt består, kan det anses tveksamt, huruvida en dylik reform verkligen skulle stärka den kommunala självbestämmanderätten. Inte heller frågan om administrationen av den statsfinansierade verksamheten berörs i revisorernas berättelse.

Hela frågekomplexet torde vara av så invecklad och intrikat natur, att ett ställningstagande inte rimligen kan grundas på den ytterst knapphändiga behandling, som frågan fått i statsrevisorernas berättelse. Statsrevisorerna yrkar ej heller på mera än att pågående utredningar under sitt fortsatta arbete beaktar vad revisorerna anfört. LO motsätter sig inte ett yrkande av så begränsad räckvidd, men anser, att ansträngningarna i första hand bör inriktas på att effektivisera den nuvarande ordningen för statsbidragsgivningen till kommunerna. Stockholm den 1 februari 1960.

ARNE GEIJER

Rudolf Meidner

Svenska arbetsgivareföreningen

Angående § 25. Reglerna om de direkta skatterna äro förvisso så invecklade att förenklingar, som underlätta både deklaranternas och taxeringsmyndigheternas arbete, i och för sig äro högeligen önskvärda. Sannolikt är

det även möjligt att genomföra sådana förenklingar, åtminstone beträffande vissa inkomstslag. Emellertid vill föreningen understryka det angelägna i att strävandena efter exempelvis enklare deklarationsblanketter icke få leda till att taxeringskontrollen försvåras.

Ej oväsentliga förenklingar torde kunna ske i fråga om beskattning av inkomst av tjänst och här må erinras om att i lönebeskattningsutredningens uppdrag bl. a. ingår att undersöka möjligheterna till förenkling av lönebeskattningen. Även för vissa andra inkomsttagare, såsom småjordbrukare, synes beskattningen vara onödigt invecklad, men då det gäller exempelvis inkomst av rörelse torde man ej kunna vänta mera betydande resultat av försök till förenklingar.

Revisorerna uttala att en översyn av skattesystemet är önskvärd även med hänsyn till behovet av en överskådligare lagstiftning och ett system byggt på mer enhetliga principer än det nuvarande. En sådan översyn är angelägen, främst till följd av den mängd skatteförfattningar som tillkommit efter 1928 års lagstiftning.

Revisorerna beröra även vissa frågor rörande taxeringsorganisationen. I anslutning härtill vill föreningen understryka vikten av att för taxeringsassistenttjänsterna rekryteras tillräckligt kvalificerade tjänstemän. Måhända är en översyn av anställningsvilkoren nödvändig för att locka lämpliga sökande till de många ännu ej tillsatta tjänsterna.

Angående § 26. Då statsrevisorerna aktualisera frågan om fördelningen av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun, sker detta främst mot bakgrund av angelägenheten av administrativa förenklingar av statsbidragsgivningen till kommunerna. Även enligt föreningens mening äro ytterligare sådana förenklingar utan tvivel i hög grad önskvärda med hänsyn till det betydande antal statsbidrag som alltjämt kvarstå och för vilka ofta alltför invecklade regler gälla. Ytterligare ansträngningar i syfte att förenkla bidragssystemet böra sålunda göras. Föreningen vill här icke taga ställning till i vad mån detta bör ske i främsta rummet genom en fördelning av de samhällliga uppgifterna mellan stat och kommun eller på annat sätt. Avgörandet måste träffas under hänsynstagande till verkningarna på olika inkomstgrupper av med omfördelning sammanhängande skattefrågor. Stockholm den 30 januari 1960.

CURT-STEFFAN GIESECKE

Sven Hydén

§ 26 Fördelningen av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun

Socialstyrelsen

Statsrevisorerna konstaterar, att de bestämmelser som reglerar statsbidragsgivningen till kommunerna blivit alltmer omfattande och delvis även alltmer komplicerade och att härigenom de administrativa olägenheterna med statsbidragsgivningen vuxit. Även om en del förenklingar genomförts och ytterligare skulle kunna genomföras — innefattande bland annat en sammanslagning av olika bidrag — anser revisorerna att det icke torde vara möjligt att på den inslagna vägen komma fram till ett system, som fyller rimliga anspråk på enkelhet.

Socialstyrelsen har i olika sammanhang haft anledning att uppmärksamma möjligheterna till en förenkling av statsbidragssystemet. Senast har

detta skett i styrelsens yttrande den 4 september 1959 över 1958 års besparingsutrednings betänkande.

Styrelsen framhöll i nämnda yttrande, att bestämmelserna om statsbidrag på skilda områden borde kunna förenklas i syfte att främja en smidigare och rationellare handläggning av den statliga bidragsgivningen samt att den inledda och på vissa områden redan vidtagna rationaliseringen av bidragen till primärkommunerna även borde utvidgas att omfatta bidragen på landstingssektorn. I detta sammanhang riktade styrelsen särskilt uppmärksamheten på de olika typer av beläggningsbidrag, som förekommer inom sjukvårdens och socialvårdens områden och som har det gemensamt att storleken av bidraget bestämmes efter antalet utnyttjade platser. Systemet förutsätter alltså en detaljerad redovisning av beläggningsen. Styrelsen föreslog, att bidraget i stället skulle grundas på ett efter generella grunder beräknat platsantal, exempelvis antalet fastställda platser.

Även i fråga om sjukkassorna underströk styrelsen i nämnda yttrande starkt betydelsen av en förenkling av de administrativt invecklade och tungrodda statsbidragsbestämmelserna. I detta fall förtjänade det enligt styrelsens mening att allvarligt övervägas huruvida det inte vore möjligt att efter mönster av den norska bidragsgivningen på motsvarande område övergå till ett system, varigenom statsbidraget utgjorde viss procent av medlemsavgifterna. Härigenom skulle statsbidraget utan större svårigheter kunna läggas på önskvärd nivå, vartill komme den fördelen, att statsbidraget automatiskt höjes i samma mån som medlemsavgiften ökar.

Som av det anförda framgår anser socialstyrelsen att det föreligger möjligheter att genom åtgärder av olika slag inom det nuvarande systemets ram avsevärt förenkla administrationen av statsbidragen. Det finns även anledning att uppmärksamt följa möjligheterna att ytterligare avlösa statsbidrag. I detta sammanhang vill styrelsen rikta uppmärksamheten på den vid landskommunernas kongress hösten 1959 aktualiserade frågan om en ny kommunindelning i syfte att öka primärkommunernas storlek. Närmast torde man ha siktat till en minimistorlek på 6 000—10 000 invånare. Om en dylik kommunindelning kommer till stånd, skulle underlag skapas för anställande av minst en yrkesutbildad socialvårdstjänsteman i varje kommun. Härigenom samt genom den förstärkta ekonomiska bärkraften i de sammanslagna kommunerna skulle bättre förutsättningar skapas för en enhetlig tillämpning av sociallagstiftningen. Även förutsättningarna för avlösning av statsbidrag skulle då i vissa fall kunna bli gynnsammare.

Revisorerna har emellertid av ovan anförda skäl funnit angeläget att söka andra vägar för en reglering av samarbetet mellan stat och kommun än de hittillsvarande. Ur dessa synpunkter har de förordat att man i fortsättningen i betydligt större utsträckning än som nu sker skall från rent praktiska utgångspunkter söka verkställa en sådan fördelning av uppgifterna mellan stat och kommun, att vissa uppgifter skulle betraktas som en rent statlig angelägenhet medan andra uppgifter skulle förbehållas kommunerna. Förutom förenklingen i administrationen skulle härigenom enligt revisorerna vinnas en väsentlig förstärkning av den kommunala självbestämmanderätten.

Vad behovet av en förstärkning av den kommunala bestämmanderätten i statsbidragsärendena beträffar får socialstyrelsen erinra om vad styrelsen härom anför i sitt yttrande över allmänna statsbidragsutredningens principbetänkande (SOU 1952:44).

»Det må i detta sammanhang framhållas, att förhållandet mellan tillsynsmyndigheterna och kommunerna — i motsats mot vad utredningen synes förutsätta — mera är en fråga om samarbete än om bestämmanderätt. Ingen

tjänsteman från den centrala administrationen, som har till uppgift att gentemot kommunala organ och befattningshavare utöva inspektions- och rådgivande verksamhet, kan med framgång göra detta enbart med tillämpning av villkorsbestämmelser och andra föreskrifter. Otvivelaktigt ha de kommunala myndigheterna fortfarande stort behov av stöd i form av rådgivning och anvisningar av tjänstemän, som ha möjlighet till större sakkunskap och överblick över verksamheten, men det är givetvis icke meningen — och torde knappast heller förekomma — att kommunerna skall tvingas arbeta efter linjer, vilka ensidigt dragits upp av statliga organ. Den sociala verksamheten utformas regelmässigt efter linjer, som uppdragas i samråd mellan statliga och kommunala funktionärer.»

I övrigt får socialstyrelsen beträffande revisorernas ifrågavarande rekommendation om en fördelning av uppgifterna mellan stat och kommun framhålla att det givetvis är angeläget att tillvarata alla möjligheter till en dylik rationalisering i den mån den kan genomföras utan men för den i varje särskilt fall berörda verksamheten, men att förutsättningarna att på denna väg komma längre än genom rationalisering inom det nuvarande systemets ram enligt styrelsens mening är ringa.

I detta ärendes handläggning har deltagit generaldirektören Bexelius, generaldirektörens ställföreträdare, byråchefen Rosén, byråchefen Ryman, föredragande, och byråchefen Berggren. Stockholm den 28 januari 1960.

ERNST BEXELIUS

Sven Ryman

Statskontoret

Efter lämnad redogörelse för bland annat de förenklingar, som under senare år vidtagits i fråga om statsbidragsgivningen till kommunerna, ha revisorerna anlagt vissa synpunkter på fördelningen av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun. Enligt revisorernas mening borde man i fortsättningen allvarligt sträva efter att i betydligt större utsträckning än som nu vore fallet få till stånd en uppdelning av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun. Detta vore ägnat att medföra en mera rationell ordning på förevarande område än den nu tillämpade.

Statskontoret delar revisorernas uppfattning, att någon åtskillnad, som har sin grund i sakens egen natur, icke föreligger i förevarande gränsdragningsfråga. Den uppdelning, som skett av de samhälleliga uppgifterna, lär icke vara grundad på några mera allmängiltiga regler, enligt vilka vissa uppgifter i princip skulle vara statliga och andra åter i princip kommunala. Grunden för den rådande arbetsfördelningen torde i stället vara att söka i bedömanden från fall till fall, därvid de rena lämplighetsskälerna tillmätts den avgörande betydelsen. Enligt statskontorets mening är ett frångående av gällande ordning icke möjlig utan gränsdragningsfrågorna lära även i fortsättningen få prövas utifrån lämplighetssynpunkter i det aktuella fallet.

Revisorerna framhålla, att en uppdelning av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun skulle skapa förutsättningar för att ytterligare eliminera bidrag, som ur ekonomisk synpunkt måste vara av ringa betydelse för respektive mottagare. Statskontoret vill i anledning härav blott uttala, att man icke torde kunna bortse från att även sådana bidrag, som äro av ringa vikt för en kommuns ekonomi ifrån kommunalt håll komma att anses som betydelsefulla, när fråga uppkommer om deras avveckling.

Såsom av berättelsen framgår, pågå för närvarande vissa utredningar, vilka ha beröringspunkter med den av revisorerna väckta frågan. Förutom av revisorerna angivna utredningar synas jämväl de åt statsdomstolsutredningen samt 1955 års statsutredning givna uppdragen innefatta problemkomplex, som avse fördelningen av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun. Det torde kunna antagas, att såväl sittande utredningar som kommande sådana i förekommande fall beakta vikten av en ändamålsenlig och rationell fördelning av arbetsuppgifterna mellan stat och kommun. Att en särskild utredning skulle tillsättas med uppgift att söka lösa det föreliggande frågekomplexet synes icke lämpligt.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit statskommissarien Lundh. Stockholm den 15 januari 1960.

IVAR LÖFQVIST

P.-E. Nyrén

Föredragande

Anna-Britta Hult

Riksräkenskapsverket

Allmänna statsbidragsutredningens förslag har nyligen lett till att åtskiljliga speciella statsbidrag till primärkommunernas driftutgifter på undervisningsområdet ersatts av två, ett lärarlönebidrag och ett bidrag till högre skolor. Antalet olika statsbidrag är likväl alltjämt betydande. Även om man genom liknande åtgärder kan ernå ytterligare rationaliseringsvinster torde det, framhålla revisorerna, icke vara möjligt att på denna väg komma fram till ett system som fyller rimliga anspråk på enkelhet. Ett statsbidragssystem enligt nuvarande principiella riktlinjer kommer enligt revisorernas mening att städse vara förenat med väsentliga olägenheter. Om man vill få till stånd mera genomgripande förenklingar, lär det därför vara nödvändigt att undersöka förutsättningarna för nya och mera praktiska lösningar.

Från dessa utgångspunkter ha revisorerna diskuterat frågan om en uppdelning av samhällsuppgifterna mellan å ena sidan staten och å andra sidan kommunerna. Allmänna statsbidragsutredningen ifrågasatte på sin tid om det vore motiverat eller ens möjligt att uppdra en principiell gränslinje mellan statliga och kommunala uppgifter. Revisorerna, som närmast synas dela denna uppfattning, framhålla att detta inte utesluter att det från rent praktiska utgångspunkter kan vara lämpligt att man bestämmer sig för att anse vissa samhällsuppgifter vara statliga, såtillvida som de lämpligen böra finansieras över budgeten, medan andra förbehållas kommunerna. Den administrativa förenkling, som härigenom skulle möjliggöras, skulle medföra kostnadsbesparingar för både stat och kommun. Revisorerna förorda visserligen icke något radikalt försök att på denna väg komma till rätta med de olägenheter, som äro förbundna med den nuvarande statsbidragsgivningen, men framhålla att man i fortsättningen mera än nu är fallet bör sträva efter att uppdelna samhällsuppgifterna mellan stat och kommun.

Riksräkenskapsverket delar revisorernas uppfattning att ett successivt uppdelande av samhällsuppgifterna måste i och för sig komma att medföra en förenkling, såtillvida som det särskilt i fråga om vissa statsbidragsformer detaljreglerade mellanhavandet mellan staten och kommunerna skulle i motsvarande mån bortfalla.

En stegvis genomförd uppdelning torde enligt revisorerna knappast medföra någon mera väsentlig förändring av skattetrycket för olika kommu-

ner. Denna fråga är enligt riksräkenskapsverkets mening svår att överblicka. Om man tänker sig att kommunernas nettokostnader för vissa uppgifter, som staten skulle helt övertaga, kvittas mot merkostnader för uppgifter, som helt övertagas av kommunerna, uppstår likväl från fall till fall ett nytt läge genom att kostnaderna för fullgörandet av olika slag av samhällsuppgifter sannolikt förete sinsemellan oenhetliga variationer. Vidare synes det ur skatteteknisk synpunkt nödvändigt att en överblick ständigt i stora drag kan erhållas över vilken inverkan mera kostnadskrävande samhällsreformer kunna komma att få på såväl den statliga som den kommunala ekonomien.

Riksräkenskapsverket vill vidare erinra om de pågående utredningarna om magistratsstädernas rättigheter och skyldigheter, om stadsdomstolarna och om uppborrdsväsendets organisation, vilka, liksom den av revisorerna åberopade utredningen om polisväsendet, beröra kostnadsfrågor av stor betydelse i förevarande avseende och vilkas resultat ännu icke kan överblickas.

I handläggningen av detta ärende ha, förutom undertecknade, byråcheferna Stenström och Thorson samt tillförordnade byråcheferna Walck och Säfström deltagit. Stockholm den 21 januari 1960.

GÖSTA RENLUND

Bertil Ehnбом

Föredragande

Statens organisationsnämnd

Nämnden finner det sannolikt att ett successivt realiserande av revisorernas intentioner skulle kunna möjliggöra bl. a. administrativa förenklingar. Detta kommer dock, såsom revisorerna framhåller, att kräva avsevärd övergångstid. Enligt nämndens mening bör därför vid omprövning av nu utgående statsbidrag eller införande av nya tillses, att den erforderliga administrationen om möjligt ordnas så, att på längre sikt en övergång underlättas till den av revisorerna angivna principiella uppdelningen.

I detta ärendes handläggning har deltagit, förutom undertecknad generaldirektör, ledamöterna Aste, Elofsson, Löfqvist, Göran Petterson och Ståhl samt såsom föredragande byrådirektören E. Norberg. Stockholm den 27 januari 1960.

C. TARRAS SÄLLFORS

B. Samuelsson

Skolöverstyrelsen

§ 26 Fördelningen av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun

Under § 26 har revisorerna uttalat sig för en sådan ändrad fördelning av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun, varigenom särskild statsbidragsgivning till kommunerna skulle bortfalla eller väsentligt begränsas.

I princip torde intet vara att invända mot de av revisorerna anförda synpunkterna på en ändrad gränsdragning mellan de statliga och de kommunala uppgifterna. Som revisorerna särskilt framhållit, torde emellertid betydande svårigheter av rent praktisk natur uppstå vid ett genomförande av det föreslagna systemet, när det gäller den nuvarande bidragsordningen.

Det sedan länge bestående, i och för sig naturliga samspelet mellan stat och kommun vid fullgörandet av samhällsuppgifterna kan knappast upphöra, utan att betydande problem och även icke önskvärda konsekvenser uppstår. Det anförda har sin tillämpning icke minst på undervisningsväsendets område, där verksamheten finansieras i former med mycket gammal hävd. Möjligheterna att få till stånd uppdelning av samhällsuppgifterna enligt den av revisorerna angivna modellen torde emellertid vara särskilt gynnsamma, när det gäller helt nya samhällsuppgifter eller mera väsentliga organisatoriska omläggningar beträffande hittillsvarande verksamhet. Överstyrelsen finner det riktigt, att möjligheterna att vinna administrativt enkla finansieringsformer därvid särskilt beaktas i större utsträckning än vad som hittills varit fallet. En självklar förutsättning för en kommunalt driven och finansierad verksamhet bör dock vara, att garantier i annan ordning vinnes för att verksamheten får en uppläggning, omfattning och standard, som i förekommande fall står i överensstämmelse med statsmakternas intentioner i dessa hänseenden. Någon form av normerande reglering bör sålunda — i varje fall då fråga är om verksamhet av självförvaltande natur — övervägas. Vinnes sådana garantier, torde ur sakliga synpunkter vara likgiltigt, om verksamheten finansieras medelst statsbidrag eller helt på den kommunala budgeten. Sammanfattningsvis vill överstyrelsen sålunda avsluta sig till vad revisorerna i denna fråga anfört.

§ 27 Den statliga publikationsverksamhetens finansiering

Revisorernas utlåtande beträffande den statliga publikationsverksamhetens finansiering utmynnar i den rekommendationen, att statsmyndigheterna måtte anmodas utreda möjligheterna för en omläggning av sin publikationsverksamhet så, att denna i största möjliga utsträckning blir ekonomiskt självbärande. De av skolöverstyrelsen tillämpade principerna beträffande förlagsverksamhetens närmare uppläggning och organisation borde härvid enligt revisorernas mening kunna tjäna som vägledning. Överstyrelsen har haft goda erfarenheter av den självbärande förlagsverksamheten, som hos överstyrelsen bl. a. avser utgivning av anvisningar till lärare beträffande undervisningen i olika ämnen samt till skolmyndigheter i administrativa och organisatoriska frågor. Överstyrelsen vill i detta sammanhang särskilt understryka vad revisorerna anfört om att myndigheterna inom ramen för en förlagsrörelse enligt självbärande principer bör kunna ges största möjliga rörelsefrihet vid verksamhetens handhavande. Överstyrelsen vill vidare tillstyrka vad revisorerna anfört angående ökade möjligheter för myndigheterna att disponera inflytande försäljningsinkomster. Ett sådant bemyndigande skulle uppenbarligen innebära smidigare möjligheter att finansiera denna verksamhet och att avpassa den efter föreliggande behov samt bidra till en minskning av statsverkets utgifter. Överstyrelsen har också upprepade gånger, utan resultat, i sina petita hemställt om bemyndigande av sådant slag. Som revisorerna anfört torde dock, vid ett generellt tillämpande av denna princip, förutsättningarna böra närmare utredas. Denna undersökning bör enligt överstyrelsens mening jämväl innefatta en granskning av gällande föreskrifter om bokföring och redovisning av utgifter från anslagspost för publikationstryck. Jämlikt kungörelsen 1941: 535 § 6 må från sådan anslagspost avföras endast utgifter för egentligt publikationstryck, däremot ej utgifter för blanketter eller liknande expenser. Till svar på en förfrågan från statens institut för konsumentfrågor har riksräkenskapsverket — som enligt 8 § nämnda kungörelse har att meddela de närmare föreskrifter, som kan erfordras för tillämpningen av kungörelsen — i skrivelse den 17 december 1958 bland annat meddelat, att kostnader för

manuskript (författararvode och renskrivning) bör bestridas från anslagsposten till avlöningar till icke-ordinarie personal samt kostnader för bildmaterial, frakt, emballage m. m. från anslagsposten till expenser. Föreskrifter av detta slag torde enligt överstyrelsens uppfattning innebära ett hinder för en eljest önskvärd utvidgning av myndigheternas publikationsverksamhet, särskilt om man beaktar den hårda konkurrens mellan olika utgiftsändamål, som föreligger på myndigheternas anslag till avlöningar och expenser. Överstyrelsen vill förorda den regeln, att samtliga kostnader för författande, framställning och distribution av skrifter, i den mån de ej täckes av försäljningsinkomster, i första hand bör belasta myndigheternas anslag för publikationstryck.

I ärendets handläggning har deltagit generaldirektören Rosén, ledamöterna Nygren, Wejle, Sjöstedt, Sivgård, Fältheim, Grendin och Ullstad samt tf. byrådirektören Laurell, föredragande. Stockholm den 12 januari 1960.

NILS GUSTAV ROSÉN

Sven Laurell

Överstyrelsen för yrkesutbildning

Riksdagens revisorer behandlar att börja med åtgärder som vidtagits för att i görligaste mån förenkla de olika formerna av statliga bidrag till kommunerna. De konstaterar, att icke mindre än ca 150 bidragsformer ännu kvarstår, trots att åtskilliga förenklingar skett. Härav drar revisorerna den slutsatsen, att, om man vill få till stånd mera genomgripande förenklingar, det torde vara nödvändigt att undersöka förutsättningarna för att finna helt nya och mera praktiska lösningar.

Härefter upptages i berättelsen till övervägande frågan om ändringar i fördelningen mellan de samhällsuppgifter som åvilar staten och kommunerna. I fortsättningen anföres, »att det vid en genomgång av de samhällsliga uppgifterna kan visa sig lämpligt att från rent praktiska utgångspunkter verkställa en fördelning av uppgifterna mellan stat och kommun. Innebörden därav skulle självfallet vara, att man bestämde sig för att somliga samhällsuppgifter borde betraktas som en statlig angelägenhet och således finansieras över statsbudgeten, medan andra uppgifter förbehölles kommunerna.» Enligt den bedömning som revisorerna gör skulle flera av de olägenheter, som är förbundna med den nuvarande statsbidragsgivningen, i väsentliga avseenden därigenom komma att elimineras. »Helt allmänt skulle man kunna uttrycka saken så, att fördelarna skulle komma att stå i omvänt förhållande till de olägenheter som följa med en statsbidragsgivning enligt nuvarande principer. Den främsta omedelbara vinsten skulle förmodligen ligga i den administrativa förenkling med åtföljande kostnadsbesparingar för både stat och kommun som bleve möjlig att ernå.»

I riksdagsrevisorernas berättelse nämnes icke några exempel på former av statsbidrag, som skulle kunna upphöra genom att ifrågavarande verksamhet förklarades ankomma på kommunerna. Inom den verksamhet, som sorterar under överstyrelsen, nämligen yrkesutbildningen, inrymmer olika statliga bidrag till kommunerna. Dessa tillföres genom överstyrelsen belopp av en betydande storleksordning. Till följd härav uppkommer frågan, vad verkningarna för yrkesutbildningens del skulle bli, därest staten upphörde med bidragsgivningen och yrkesutbildningen förklarades vara en rent kommunal angelägenhet. Överstyrelsen begränsar i det följande sitt utlåtande till detta problem. Rent principiellt borde man naturligtvis också diskutera

den motsatta ytterligheten, nämligen att yrkesutbildningen förklarades vara en rent statlig angelägenhet. Överstyrelsen anser emellertid en sådan omläggning orealistisk i nuvarande läge. Visserligen finns för närvarande en rent statlig yrkesutbildning i de centrala arbetslöshetskurserna, som överstyrelsen anordnar på arbetsmarknadsstyrelsens begäran och som har haft en betydande omfattning de senaste två åren. Dessa kurser ligger emellertid vid sidan av det ordinarie yrkesskolsystemet och spelar väsentligen rollen av ett arbetsmarknadspolitiskt instrument. Huvudmannskapet för yrkesutbildningen åligger eljest kommunerna; staten ger endast bidrag till kostnaderna. Denna huvudregel har fastslagits av statsmakterna senast år 1955. Mot bakgrunden av den allmänna tendensen att ge kommunerna större inflytande även då det gäller den obligatoriska skolan, utgår överstyrelsen från att ett förståtligande av yrkesutbildningen icke kan vara aktuellt för närvarande. Överstyrelsen vill tillägga, att den här icke behandlar näringslivets insatser på yrkesutbildningsområde och statsbidragen till detta på grund av att denna sida av yrkesutbildningsproblemen icke är aktuell i detta sammanhang.

Enligt överstyrelsens uppfattning måste alltså utgångspunkten vid en bedömning av förevarande problem vara, att yrkesutbildningen är en verksamhet, som upp bäres av kommunerna. Yrkesskolorna skall dana kommunernas ungdom för dess kommande värv och ge den möjligheter att inom näringslivet eller eljest göra den arbetsinsats, som det tillkommer varje medborgare i ett nutida samhälle. Det måste för en kommun vara angeläget, att näringslivet inom denna erhåller arbetskraft med sådan utbildning, som är efterfrågad på arbetsmarknaden. Emellertid är yrkesutbildningens utformning och anpassning med hänsyn till näringslivets behov ingalunda utslutande ett kommunernas intresse. Här anmäler sig även andra intressen av hög angelägenhetsgrad. Såväl företagare som arbetstagare har här gemensamma intressen av en viss enhetlighet i yrkesutbildningens utformning. Yrkesutbildningen måste, i vilken kommun den än bedrivs, ske efter vissa enhetliga linjer, även om den bör lokalt anpassas. Yrkesutbildningens målsättning får vidare aldrig bedömas enbart ur kommunala utgångspunkter.

Dessa uppgifter i fråga om målsättning, samordning m. m. kan endast utföras av ett centralt organ. Blott ett dylikt kan ha de härför erforderliga utblickarna och medlen. De statsbidrag, som utgår till de olika kommunernas yrkesskolor, och den upplysningsverksamhet, som bedrivs främst från överstyrelsens sida, är de instrument som för närvarande kommer till användning. Statsbidraget spelar härvid en mycket betydande roll. Det är statsbidraget som möjliggör den erforderliga anpassningen efter näringslivets behov. Det är statsbidraget som möjliggör en rationell målsättning av yrkesutbildningen.

Statsbidraget spelar emellertid en väsentligt större roll än vad som berörts i det föregående. Kostnaderna för yrkesutbildningen är mycket olika inom olika näringsområden. Sålunda belingar utbildningen inom industri- och hantverksyrken högre kostnader än inom exempelvis handel. Detta beror på de dyrbara maskiner, som utbildningen inom främst industrien, kräver; de små klassavdelningarna är en annan bidragande orsak.

Genom den nuvarande utformningen av statsbidraget har man sökt undvika, att utbildningskostnaderna skall påverka den inriktning, som yrkesutbildningen i en kommun erhåller. Nuvarande statsbidragsordning innebär, att en kommun ej på grund av ekonomiska skäl skall behöva känna sig hindrad att bedriva en även jämförelsevis dyr yrkesutbildning. De nuvarande statsbidragsgrunderna skänker sålunda kommunerna friare valmöjligheter, då det gäller att utforma utbildningen vid de kommunala yrkes-

skolorna, än vad fallet bleve, om de själva helt skulle bestrida utbildningskostnaderna.

Man kan kanske anse, att de nuvarande statsbidragsbestämmelserna icke är tillräckligt enkla. Överstyrelsen vill emellertid påpeka, att man inom 1952 års yrkesutbildningssakkunniga framlade ett enligt de sakkunnigas uppfattning enkelt förslag till statsbidragsgrunder. Efter remissbehandling av de sakkunnigas förslag och efter behandlingen inom ekklesiastikdepartementet framgick emellertid, att sakkunnigeförslaget i detta avseende betecknade en mindre lyckad lösning. Det förslag, som Kungl. Maj:t sedan framlade och som även vann riksdagens bifall, karakteriserades som en kombination att det tidigare bidragssystemet för centrala verkstadsskolor och det av de sakkunniga föreslagna. Så sent som 1955 har sålunda statsbidragsgrunderna prövats bl. a. just i syfte att få till stånd största möjliga enkelhet. Man ansåg sig emellertid härvidlag icke kunna komma längre än till den förenkling, som det av Kungl. Maj:t framlagda och av riksdagen godkända systemet innebar.

Det har redan nämnts att yrkesutbildningen måste, i varje fall i stort sett, drivas efter enhetliga linjer. En arbetsgivare bör kunna bedöma vad exempelvis en tvåårig yrkesskolutbildning inom ett visst yrke ger arbetstagaren för kompetens. Från arbetstagarhåll anmäler sig ett sannolikt minst lika stort intresse; de unga måste känna till vad en yrkesutbildning ger för möjligheter i livet. För närvarande uppnår man detta genom att som villkor för statsbidrag uppställa kravet på att undervisningen bedrivs enligt av överstyrelsen fastställda undervisningsplaner.

Även om statsmakterna sörjer för att det sker en utjämning av olikheterna i kommunernas ekonomiska bärkraft, torde man ej komma ifrån, att man — om man toge bort de direkta bidragen till yrkesutbildningen — skulle försvåra för andra kommuner än de större städerna att bygga upp ett rationellt utformat yrkesskolsystem. För de större städerna med deras differentierade arbetsmarknad är det ett livsintresse att skapa ett mångförgrenat utbildningssystem. Men de har också de erforderliga ekonomiska förutsättningarna härför. De mindre kommunerna saknar ofta dessa förutsättningar, fastän behovet av utbildningsmöjligheter kan vara lika stort i dem. Ett avskaffande av det nuvarande bidragssystemet till yrkesutbildningen skulle utan tvekan i hög grad öka olikheterna i kommunernas förmåga att bedriva främst skolmässig yrkesutbildning och en yrkesutbildning som svarar mot näringslivets krav. Även om systemet med centrala yrkesskolor med i allmänhet landstingen som huvudmän kommer att vara kvar, måste man räkna med att detta förhållande kommer att öka strävandena hos ungdomen att söka sig till större städer. Överstyrelsen fruktar alltså, att många mindre kommuner komme att förlora sina nuvarande möjligheter att genom goda yrkesutbildningsförhållanden hålla kvar ungdomen i den utsträckning som dock trots allt sker. Skall någon ändring ske, bör man i stället ytterligare hjälpa de mindre kommunerna med yrkesutbildningens utbyggnad.

I detta ärendes slutliga handläggning har deltagit överdirektören Öhman, ledamöterna Larsson, Karlson, Sundberg, Alfort, Holmvall, Josephson, Osvald-Jacobsson, Söderqvist och Högberg, ersättaren Seregard, tf. byråchefen Ström som ersättare för ledamoten Neymark samt tf. byråchefen Vrethammar ävensom byrådirektören Hessler, föredragande. Stockholm den 26 januari 1960.

BIRGER ÖHMAN

T. Hessler

Länsstyrelsen i Stockholms län

Kommunerna har i stor omfattning ålagts förvaltningsuppgifter, som enligt gängse uppfattning är statliga. Det är naturligt, att staten tillskjuter medel för täckande åtminstone delvis av kostnaderna för sådan verksamhet. Huruvida kommunal självförvaltning med ett mer eller mindre komplicerat statsbidragssystem är att föredraga framför en förvaltningsverksamhet, som omhänderhaves direkt av staten genom dess egna organ, är ett spörsmål som ej kan bedömas generellt för alla områden av förvaltningen. Här spelar administrativa, kamerala, finansiella, skattetekniska och andra ekonomiska synpunkter, lokala särintressen och hänsynen till kravet på kommunal självbestämning m. m. en varierande roll.

Länsstyrelsen ansluter sig till statsrevisorernas principiella inställning att uppmärksamheten bör inriktas på möjligheterna att ytterligare rationalisera statsbidragsgivningen till kommunerna och på en riktig fördelning av de offentliga uppgifterna mellan stat och kommun. Härvid måste enligt länsstyrelsens mening noga iakttagas, att den kommunala självbestämmanderätten ej inskränkes och att omläggningen ej medför höjningar av det kommunala skattetrycket.

I handläggningen av detta ärende har jämväl landskamreraren Edström och tf. landssekreteraren Falk deltagit. Stockholm den 21 januari 1960.

ERIK WESTERLIND

Ake Hallstedt

Länsstyrelsen Östergötlands län. Se yttrandet över § 23, s. 190.

Länsstyrelsen i Hallands län

Länsstyrelsen som, utan att närmare ha penetrerat frågan, är tveksam om nämnvärda fördelar är att vinna genom den ifrågasatta uppdelningen av samhällsuppgifterna på stat och kommun, får likväl med hänsyn till vikten av att alla möjligheter till förenkling tillvaratagas, biträda revisorernas önskemål att ett mera ingående övervägande av den väckta frågan göres.

I handläggningen av detta ärende har landskamreraren Sven Svensson deltagit. Halmstad den 30 januari 1960.

INGVAR LINDELL

Olof Ligner

Länsstyrelsen i Älvsborgs län

Länsstyrelsen instämmer i allt väsentligt i de synpunkter på nämnda problem, som av revisorerna nu anförts. Möjligheterna att åstadkomma en ur praktiskt administrativ synpunkt mera rationell fördelning av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun bör sålunda särskilt beaktas vid nu pågående och blivande utredningar inom förevarande förvaltningsområden.

I detta ärendes handläggning har deltagit landshövdingen Lemne, landssekreteraren Lindberg, landskamreraren Hjorth och länsassessorn Bredin, den sistnämnde föredragande. Vänersborg den 27 januari 1960.

MATS LEMNE

T. Bredin

Fullmäktige i riksbanken. Se yttrandet över § 25, s. 218.

Socialpolitiska kommittén. Se yttrandet över § 24, s. 200.

1958 års skatteutjämningskommitté

Kommittén vill till en början som sin uppfattning angiva att det i allo är föga fruktgivande att spekulera över huruvida en uppgift till sin art är sådan, att den därigenom naturligt bör ombesörjas av stat eller kommun. Visserligen finns uppgifter, där gränsdragningen mellan statlig och kommunal verksamhet är naturligt given genom att verksamheten måste framstå såsom representativ för riket, exempelvis försvaret. Likaså framstår i ett antal fall med större eller mindre tydlighet t. ex. hur den kommunala kompetensen är inskränkt beträffande uppgifter, som av hävd eller av naturliga skäl ansetts tillkomma staten att ombesörja. Men man torde icke komma ifrån att det beträffande flertalet uppgifter är svårt att från teoretisk utgångspunkt resonera sig fram till en fördelning på stat eller kommun. Kommittén delar således revisorernas uppfattning om svårigheten att uppdraga en gränslinje mellan principiellt statliga och principiellt kommunala uppgifter. Den nu föreliggande fördelningen av uppgifterna får för övrigt ej anses vara en gång för alla bestämd. Med växlande samhällsförhållanden kan aktualiseras en omfördelning av samhällsuppgifterna.

Oaktat de förenklingar, vartill allmänna statsbidragsutredningens förslag givit upphov, är relationerna mellan staten och kommunerna alltjämt komplicerade. Skatteutjämningskommittén hyser dock trots vad som ovan anförts den uppfattningen att en översyn av fördelningen av samhällsuppgifterna skulle kunna utgöra ett viktigt led i arbetet att söka åstadkomma ytterligare klarhet i gränsdragningen i förhållandena mellan stat och kommun. Kommittén har visserligen hittills endast periferiskt konfronterats med dessa förhållanden men torde under sitt fortsatta arbete och särskilt vid prövningen av grunderna för statsbidragen komma i närmare beröring med hithörande spörsmål. Kommittén har således redan fäst sin uppmärksamhet på problemet men kommittén vill samtidigt framhålla att detsamma i väsentliga delar är av sådan natur att det faller utanför kommitténs hittillsvarande och egentliga arbetsuppgifter. Vad revisorerna åsyftat får anses beröra problem, som åtminstone endast delvis avser de ekonomiska förhållandena mellan stat och kommun. En utredning i det angivna syftet får väl väsentligen taga sikte på frågor, som primärt gäller samhällsuppgifternas fördelning. Revisorerna framhåller vidare att ett lämpligt utformat system för en kommunal skatteutjämning måste underlätta en långsiktig reform. Skatteutjämningskommitténs arbete har icke fortskridit så långt att grundlinjerna för ett kommande förslag fixerats. Det är således icke möjligt att för närvarande ange, vartill kommitténs arbete kan leda. Uteslutet är dock icke att förslaget kan mynna ut i ett resultat, som åtminstone delvis neutraliserar behovet av gränsdragning. Det synes kommittén som om behovet av en allsidig utredning beträffande den lämpligaste gränsdragningen ur ändamålsenlighetssynpunkt mellan statens och kommunernas uppgifter kan ifrågasättas. Däremot kan det visa sig föreligga ett samband mellan strävandena att förenkla statsbidragssystemet och kommitténs arbete med skatteutjämningsspörsmålen. I detta avseende är kommittén beredd att inom ramen för sina direktiv taga under övervägande vad revisorerna anför.

I detta ärendes handläggning har deltagit samtliga kommitténs ledamöter utom förbundsdirektören Sven Järdler. Kommitténs uttalanden i detta yttrande är enhälliga. Stockholm den 29 januari 1960.

GUSTAF NILSSON

Börje Skoglund

Mentalsjukvårdens statsbidragsutredning

Enligt utredningens direktiv bör de förslag angående uppbyggnaden av all mentalsjukvård inom ett sjukvårdsområde, som mentalsjukvårdsdelegationen kommer fram till, i den mån de godkännes, ligga till grund för utformningen av de nya statsbidragen inom detta vårdområde. Med hänsyn härtill har utredningen vid fullgörandet av sitt uppdrag utgått från de förslag och rekommendationer rörande vårdorganisationen inom mentalsjukvården, som delegationen framlagt i sitt huvudbetänkande (SOU 1958:38). Utredningen har följaktligen ansett det falla utanför sitt uppdrag att till självständigt bedömande och prövning upptaga det av riksdagens revisorer behandlade spörsmålet om den principiella gränsdragningen mellan statliga och kommunala samhällsuppgifter. Vid sådant förhållande har utredningen måst begränsa sig till att söka tillvarata sådana möjligheter till förenkling och enhetliggörande av ett bidragssystem, som enligt revisorernas uttalande synes vara i och för sig önskvärda. De allmänna riktlinjer för den lösning av det ekonomiska mellanhavandet mellan staten och de kommunala huvudmännen, som en huvudmannaskapsreform påkallar, avser utredningen att utforma så, att eventuella ersättningar eller bidrag skall kunna beräknas efter enhetliga och generella normer. Utredningen förutsätter därjämte, att det i samband därmed skall kunna åstadkommas en förenkling av de nuvarande reglerna för bidragsgivningen på mentalsjukvårdens område, bl. a. genom en väsentlig reducering av antalet utgående bidrag. Stockholm den 2 februari 1960.

BERTIL OLSSON

Ake Esseen

1957 års polisutredning

Polisutredningen vill till en början helt allmänt uttala, att utredningen i princip delar revisorernas mening, att det vore fördelaktigt om man på basis av rent praktiska bedömanden kunde få till stånd en mera konsekvent genomförd fördelning av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun. Det synes emellertid uppenbart, att ett omsättande i praktiken av denna reformtanke är förenat med svårigheter; det gäller bl. a. att därvid undvika mera kännbara förskjutningar mellan den statliga och kommunala sektorns totala kostnadsbelastning. Det är väl för övrigt ingalunda uteslutet, att en närmare undersökning av hithörande spörsmål kommer att ge vid handen, att det sedan länge tillämpade, av revisorerna själva såsom i och för sig naturligt betecknade samspillet mellan stat och kommun vid fullgörande av samhällsuppgifter — trots vissa med systemet otvivelaktigt förenade olägenheter av administrativ och annan art — på en del förvaltningsområden lämpligen bör i större eller mindre utsträckning alltjämt fortgå.

Utredningen har ännu icke — såsom i dagspressen felaktigt uppgivits —

fattat slutlig ståndpunkt i polisväsendets huvudmanfråga. Därest emellertid utredningens fortsatta överväganden av nämnda spörsmål skulle leda fram till ett förslag om polisens förstatligande, är utredningen införstådd med att man vid lösandet av därmed förenade betydelsefulla och ömtåliga finansieringsproblem har anledning att till närmare prövning upptaga, förutom åtskilliga andra synpunkter, som här anmäla sig, även frågan, huruvida och i vad mån — särskilt på något längre sikt — beaktande kan skänkas åt den av revisorerna under förevarande paragraf i berättelsen framförda reformtanken.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit utredningens samtliga ledamöter med undantag för direktören Dahlman. Stockholm den 12 januari 1960.

GUNNAR HEDLUND

Olof Åkesson

Svenska stadsförbundet

Såsom riksdagsrevisorerna framhållit i sitt uttalande ifrågasatte allmänna statsbidragsutredningen om det verkligen vore motiverat eller ens möjligt att uppdraga en gränslinje mellan principiellt statliga och principiellt kommunala uppgifter. Utredningen kom därvid till den uppfattningen att en dylik gränsdragning i realiteten inte vore hållbar. Styrelsen ansluter sig i allt väsentligt till statsbidragsutredningens mening att den faktiska arbetsfördelningen sådan den angivits av statsmakterna är den enda gräns som i praktiken kan upprätthållas mellan statliga och kommunala uppgifter.

I sitt yttrande den 10 juli 1953 över statsbidragsutredningens principbetänkande angående driftbidrag till primärkommuner hävdade styrelsen, att syftet då borde vara att i görligaste mån eliminera de påtalade praktiska olägenheterna av statsbidragssystemet. Syftet borde däremot icke vara att i det sammanhanget bestämma avvägningen mellan stat och kommun beträffande utgifter för olika allmänna ändamål. Styrelsen framhöll vidare, att huruvida den nuvarande avvägningen mellan stat och kommun vore riktig därvid finge lämnas öppet. Hur de allmänna principiella riktlinjerna för en uppdelning mellan staten och kommunerna av kostnaderna för olika angelägenheter närmare skulle dragas upp borde bli en senare angelägenhet. Styrelsen uttalade dock som sin mening att enbart den omständigheten att staten anförtrott kommunerna vissa uppgifter icke utan vidare medförde att dessa uppgifter blev kommunala.

Beträffande de synpunkter på frågan, som riksdagens revisorer nu framfört, vill styrelsen understryka att en så rationell fördelning av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun som möjligt givetvis bör eftersträvas. Härvid måste även den synpunkt beaktas som revisorerna utgått ifrån, nämligen angelägenheten av att förenkla det administrativa arbete, som det av nuvarande fördelning betingade systemet med statsbidrag till kommunerna för en mångfald uppgifter medfört. Men denna synpunkt torde endast kunna tillmätas betydelse så att säga i andra hand. Man får icke för att tillgodose densamma riskera att fördelningen blir ur allmännyttans synpunkt mindre lämplig.

Endast med den mycket starka begränsning, som ligger i nu gjorda allmänna påpekanden, kan styrelsen godtaga den av revisorerna uttalade meningen att man bör i fortsättningen »allvarligt sträva efter att i betydligt större utsträckning än nu är fallet få till stånd en uppdelning av samhälls-

uppgifterna mellan stat och kommun». Det av revisorerna mera i förbigående berörda »i och för sig naturliga samspelet mellan stat och kommun vid fullgörandet av samhällsuppgifterna» synes ha så stor betydelse, att en utskiftning av de särskilda uppgifterna på enbart staten eller kommunen i många fall icke skulle vara en lycklig lösning. I och för sig är det önskligt att kommunerna får fullt självständig bestämmanderätt beträffande samhällsuppgifter som de skall ansvara för. Men å andra sidan kräver samhällsnyttan uppenbarligen att inom många samhälleliga verksamhetsområden statligt inflytande kan fortlöpande utövas på det lokala fullgörandet av uppgifterna. Om man mot denna bakgrund besinnar, hur mycket kommunerna verkligen ombesörjer inom det nuvarande samhällsarbetet, så bör det vara påtagligt att en utskiftning på kommunerna av allenast sådana uppgifter, där de kan få full självbestämmanderätt, måste förutsätta en omfattande utbyggnad av särskilda statliga organ för övriga uppgifter vid sidan av den kommunala förvaltningsapparaten. I den mån det i stället måste anses ändamålsenligast att alltjämt bibehålla organisatoriska former, som ger utrymme för »det naturliga samspelet mellan stat och kommun», kan önskemålet om utskiftning av samhällsuppgifterna på sätt revisorerna synes åsyfta svårligen sägas bli tillgodosett. Innebörden av att beteckna den ena eller andra uppgiften som statlig eller som kommunal skulle väl i så fall hänföra sig enbart till vem som hade att *bekosta* uppgiften. Vad revisorerna åsyftar kan därför enligt styrelsens mening godtagas blott i så måtto att den erforderliga fördelningen mellan stat och kommun av de *samlade* kostnaderna för samhällsuppgifterna ej bör vara onödigt komplicerad genom applicering av systemet med statsbidrag på en mängd särskilda uppgifter.

Ur denna sistnämnda synpunkt torde man med fog kunna göra gällande att kostnadsfördelningen nu är i vissa avseenden anknuten till sådana samhällsuppgifter, där den inte är i och för sig befogad. Styrelsen skulle som exempel härpå vilja nämna den nuvarande kostnadsfördelningen beträffande såväl rättsväsendet som polisväsendet, där det kommunala inflytandet numera blivit reellt sett så gott som helt eliminerat och anledning sålunda saknas att bibehålla ekonomisk medverkan från kommunalt håll. I båda fallen pågår emellertid utredningar, som torde få förutsättas beakta detta förhållande. Enligt styrelsens mening är det utan vidare befogad, att motsvarande sker även i andra utredningssammanhang som har med uppgiftsfördelningen mellan stat och kommun att skaffa. Mot revisorernas uttryckliga påpekande att 1958 års skatteutjämningskommitté bör beakta vad de i nu omförmälda sammanhang anfört har styrelsen intet att erinra.

Det synes däremot icke motiverat att i berörda avseende uppställa en vidare målsättning än nu antytts. Härvid är också att märka att allmänna statsbidragsutredningen klart redovisat i sina betänkanden, att den fäst stort avseende vid de synpunkter revisorerna nu understrukit men att andra hänsynstaganden visat sig endast medgiva att dessa synpunkter kunnat få bli bestämmande i begränsad mån. Några sådana ändrade förhållanden synes ej därefter ha inträtt, att en förnyad allmän utredning i samma syfte nu kan anses befogad. Stockholm den 1 februari 1960.

ERNST JUNGEN

Rolf Romson

Svenska landskommunernas förbund

Allmänna statsbidragsutredningen kritiserade i sitt principbetänkande hårt de dittillsvarande försöken att uppdelade de kommunala uppgifterna i »statliga» och »kommunala» och den roll, som denna konstlade uppdelning spelat vid statsbidragssystemets uppbyggnad. I likhet med utredningen anser styrelsen att en hållbar gränsdragning mellan principiellt statliga och kommunala arbetsuppgifter icke är möjlig. Den enda gräns som i praktiken kan upprätthållas är den faktiska arbetsfördelningen, sådan denna bestämmes av statsmakterna, och arbetsfördelningen måste i huvudsak grundas på praktiskt-administrativa skäl. Samhällsutvecklingen medför ständigt förändringar som tid efter annan påkallar översyn och anpassning av denna arbetsfördelning. Ett exempel härpå utgör polisväsendet, som länge på goda grunder betraktats som en uppgift lämpad att lokalt handhas av kommunerna men vars förstatligande aktualiserats under senare år till följd av ändrade förhållanden. Ett förstatligande av polisväsendet skulle obestriddligen innebära en viss administrativ förenkling genom att ett antal statsbidrag till kommunerna upphörde att utgå. Ett annat område, där staten ensam borde svara för kostnaderna, är folkpensioneringen. Det kommunala inflytandet över de inkomstprövade pensionsförmåner, vartill kommunerna för närvarande bidrager, är — om man bortser från de kommunala bostadstilläggen — ytterst begränsat och kan ej motivera att kommunerna belastas med kostnader av detta slag. Kommunbidraget till ifrågasvarande pensionsförmåner bör därför enligt styrelsens mening avvecklas. Beträffande de kommunala bostadstilläggen kan ifrågasättas om inte denna förmån borde indragas eller kostnaderna för bostadstilläggen helt överflyttas på staten. Därigenom skulle man få en jämnare standard än som visat sig möjlig när kommunerna var för sig bestämmer huruvida och med vilka belopp bostadstillägg skall utgå.

Vad därefter gäller kommunernas övriga uppgifter synes det föga sannolikt att man i någon större omfattning skall finna det möjligt att låta vissa av dem finansieras helt av staten och andra helt av kommunerna. Inom det specialreglerade området av den kommunala verksamheten — åtminstone gäller detta de ekonomiskt mest betungande uppgifterna — torde statsbidragsgivning i en eller annan form vara ofrånkomlig. Så är exempelvis förhållandet beträffande skolväsendet, som är den mest kostnadskrävande kommunala uppgiften. Inte minst den stora skolreformen ställer starkt ökade krav på kommunerna. Samtidigt har den kommunala självbestämmanderätten på skolväsendets område blivit i olika avseenden alltmer inskränkt. Det oaktat talar tungt vägande skäl — såväl praktiskt-administrativa som ekonomiska — för att kommunerna alltjämt skall handha den lokala förvaltningen av denna verksamhet. Detta är dock icke möjligt utan betydande ekonomiskt stöd från staten.

När staten ålägger kommunerna att hålla en viss minimistandard inom olika verksamhetsområden samt genom direktiv och anvisningar faktiskt bestämmer verksamhetens omfattning bör staten även svara för att erforderliga ekonomiska resurser ställs till kommunernas förfogande. På grund av bland annat det ojämna skattestrycket i kommunerna samt behovet av en avvägning mellan den proportionella allmänna kommunalskatten och den progressiva statliga inkomstskatten är kommunernas möjligheter att skattevägen finansiera sin verksamhet begränsade. Statsbidragsgivningen framstår här som ett nödvändigt komplement. Vill man åstadkomma en mera genomgripande förenkling av statsbidragsgivningen än den som nyligen genomförts, torde — förutom vad i det föregående berörts — inga andra

möjligheter stå till buds än att genomgående slopa de speciella driftbidragen och ersätta dem med ett allmänt statsbidrag av den typ som allmänna statsbidragsutredningen föreslog i sitt principbetänkande. Ett sådant allmänt statsbidrag är från kommunal synpunkt i och för sig godtagbart, dock måste enligt styrelsens mening garantier skapas för bidragets värdebeständighet och att det inte används som en slags regleringspost i statsbudgeten.

I detta sammanhang vill styrelsen framhålla betydelsen av att frågan om statsbidragens värdebeständighet ägnas särskild uppmärksamhet. Enligt »Kommunernas finanser» har statsbidragen per skattekrona minskat i landskommunerna från 6,84 kronor år 1952 till 5,31 kronor år 1956. Motsvarande siffror för städerna är 3,49 respektive 3,47. Under samma tid har medelutdebiteringen i landskommunerna och köpingarna ökat från 7,39 kronor per skattekrona till 7,86 medan den i städerna minskat från 9,92 kronor per skattekrona till 9,82. Dessa och andra statistiska uppgifter återspeglar en särskilt för landskommunerna ogynnsam utveckling, som i huvudsak får tillskrivas statsbidragens fortgående värdeminskning. I takt med denna värdeminskning går även bidragens skatteutjämnande effekt delvis förlo-rad.

Statsrevisorerna ger i sitt uttalande uttryck för uppfattningen att en stegvis genomförd uppdelning av de offentliga uppgifterna på det sätt som ifrågasatts av dem knappast kommer att medföra någon mera väsentlig förändring av skattetrycket för olika kommuner. Styrelsen är inte övertygad därom utan befarar att förändringarna kan bli betydande och för många kommuner ogynnsamma. Det ojämna skattetrycket orsakas som bekant av skilda faktorer, vilka i regel inte är direkt påverkbara av kommunerna, såsom olikheter i skattekraften (antalet skattekronor per invånare), kommunens geografiska belägenhet (klimatet, kommunikationerna m. m.), befolkningsförhållandena och näringsstrukturen. Om statsbidragen avvecklas i samband med samhällsuppgifternas uppdelning mellan stat och kommun, måste den skatteutjämnande effekt som i viss utsträckning tillagts bidragen åstadkommas på annat sätt.

Sammanfattningsvis kan sägas att styrelsen inte är övertygad om att statsbidragsgivningen kan i önskvärd omfattning förenklas enbart genom den av statsrevisorerna anvisade metoden, utan att skattetrycket ogynnsamt påverkas i många kommuner. Styrelsen motsätter sig dock inte att frågan utredes och anser för övrigt att en näraliggande möjlighet till förenkling vore att förstärka polisväsendet och att avveckla kommunbidragen till de inkomstprövade folkpensionsförmånerna. Dessutom bör emellertid även andra möjligheter övervägas, särskilt frågan om driftbidragens ersättande med ett allmänt statsbidrag. Vidare synes det angeläget att frågan om möjligheterna att göra statsbidragen till kommunerna värdebeständiga ägnas särskild uppmärksamhet. Stockholm den 4 februari 1960.

RUD. ANDERBERG

Vilhelm Berg

Svenska landstingsförbundet

Statsrevisorerna uttala sig i förevarande paragraf för en mera rationell uppdelning av arbetsuppgifterna mellan stat och kommun, varigenom det nuvarande statsbidragssystemet anses kunna i viss utsträckning avvecklas och förenklas. Styrelsen kommer i det följande att framlägga vissa synpunkter på förslaget i vad det berör landstingens förhållanden.

Inledningsvis må konstateras, såsom också revisorerna gjort, att på landsfingsområdet förekomma en rad av speciella statsbidrag. Tidigare vidtagna försök att åstadkomma enhetliga statsbidrag till den slutna kroppssjukvården ha icke lett till resultat. Nu pågår — inför ett eventuellt landstingsövertagande av den av staten bedrivna mentalsjukvården — utredning angående ett enhetligt bidragssystem beträffande den av landstingen bedrivna mentalsjukvården. Enligt vad förbundsstyrelsen under hand erfarit, siktar man därvid att komma fram till system, som skulle kunna användas jämväl för statsbidragen till kroppssjukvården. Även enligt styrelsens mening tala starka skäl för att man söker komma bort från den nuvarande splittringen på individuella bidrag till en rad av vårdgrenar, och målet bör vara att, åtminstone beträffande sjukvården, söka komma fram till ett enhetligt, efter generella grunder utgående bidrag. Huruvida en motsvarande utveckling kan tänkas även på undervisningens och andra områden torde böra närmare övervägas.

Det må i detta sammanhang framhållas, att statsbidragen på sjukvårdens område under en lång följd av år i regel stått oförändrade, medan kostnaderna starkt stigit, varför bidragen icke längre ha någon större betydelse ur kommunalfinansiell synpunkt.

Jämsides härmed har gått en annan utvecklingslinje, som även den medfört en ökad ekonomisk belastning av landstingen. Under det senaste decenniet har nämligen en rad överflyttningar av verksamhetsuppgifter eller kostnader skett från staten till landstingen utan att någon som helst ekonomisk kompensation erhållits. Denna utveckling är icke avslutad. För närvarande står som nämnts ett överförande av den av staten bedrivna mentalsjukvården till landstingen på dagordningen. Även frågan om landstingens övertagande av det statliga provinsialläkarväsendet är nu aktuell. Med hänsyn till de stora kostnadsöverflyttningar det här är fråga om kan ett dylikt överförande på landstingen ej ske utan att betryggande statsbidrag ställas till förfogande.

En överflyttning av uppgifter och kostnader har sålunda redan skett eller kommer att ske. Denna överflyttning har emellertid gått eller går endast i en riktning nämligen från staten till landstingen, varigenom behovet av statsbidrag snarare ökas än minskas. Alltså en utveckling i rakt motsatt riktning mot den av revisorerna eftersträfvade.

Landstingens huvuduppgift är hälso- och sjukvården. Icke mindre än ca 80 % av deras utgifter hänföra sig till detta område. Utvecklingen går som redan antytts mot att landstingen skola bli huvudmän för praktiskt taget hela denna vårdform. Under sådana förhållanden lär några överflyttningar från landstingen till staten av arbetsuppgifter på detta område knappast kunna komma i fråga. Motsvarande torde gälla även på undervisningens område. Den sektor som därefter återstår är så pass liten, att en överflyttning av arbetsuppgifter från landstingen till staten knappast kan ha sådan betydelse, att därigenom frågan om statsbidragens omfattning och utformning kan påverkas.

Styrelsen kommer sålunda från rent praktiska synpunkter fram till att det knappast är möjligt att genom överflyttning av arbetsuppgifter mellan staten och landstingen i någon väsentligare grad vinna de av revisorerna angivna syftena. Detta utesluter emellertid icke, att där förhållandena det medgiva en sådan överflyttning kommer till stånd. Då strömmen hittills gått i riktning från staten till landstingen, bör undersökas, huruvida den nu icke kan vändas. Ur enkelhets- och rationella synpunkter bör undvikas att flera offentliga organ samtidigt lämna bidrag till en och samma uppgift. Ett exempel härå har exempelvis varit hemvårdarinneverksamheten, där såväl

staten, landstingen och primärkommunerna varit bidragsgivare. I fråga om denna liksom beträffande vissa andra uppgifter främst på socialvårdens område torde vissa möjligheter till överflyttningar föreligga.

I detta sammanhang må framhållas, att en översyn av uppdelningen av arbetsuppgifterna mellan landstingen och primärkommunerna även kan ifrågasättas.

Av vad sålunda anförts framgår, att en utredning i den av revisorerna angivna riktningen kan vara motiverad, även om för landstingens vidkommande några mera betydelsefulla resultat knappast äro att vänta. Att därvid ur rent teoretiska synpunkter söka klargöra, huruvida en uppgift är av statlig eller kommunal natur torde vara helt ofruktbart. Fastmera får man därvid utgå från praktiska synpunkter. Även om så sker, kan man icke vänta att en gjord bedömning kommer att stå sig för framtiden. Utvecklingen går vidare och arbetsfördelningen mellan stat och kommun måste anpassas härefter. Solna den 20 januari 1960.

FRIDOLF THAPPER

Ivar Dahlgren

Tjänstemännens centralorganisation. Se yttrandet över § 25, s. 218.

Statstjänstemännens riksförbund. Se yttrandet över § 25, s. 221.

Sveriges akademikers centralorganisation. Se yttrandet över § 25, s. 222.

Landsorganisationen i Sverige. Se yttrandet över § 25, s. 224.

Svenska arbetsgivareföreningen. Se yttrandet över § 25, s. 225.

§ 27 Den statliga publikationsverksamhetens finansiering

Statskontoret

Riksdagsrevisorerna ha ansett, att myndigheterna böra få möjlighet att helt eller delvis disponera över de inkomster, som inflyta från den statliga publikationsverksamheten. Detta skulle vara ägnat att stimulera myndigheterna att söka öka försäljningsinkomsterna, varigenom deras anslagskrav för publikationsändamål skulle komma att minska. Verksamheten skulle alltså göras självbärande i största möjliga utsträckning.

Statskontoret anser, att myndigheterna även utan en sådan anordning böra vinnlägga sig om ett så ekonomiskt fördelaktigt utfall som möjligt av publikationsverksamheten. En reform i av revisorerna angivet hänseende torde vidare kunna medföra svårbedömbara konsekvenser i fråga om dispositionen av andra medelsinkomster, såsom då myndighet äger uttaga avgifter för utförda undersökningar. Statskontoret är av den principiella uppfattningen, att anledning saknas att tillerkänna myndigheterna särskilda befogenheter beträffande förevarande inkomster. Av det anförda framgår, att enligt ämbetsverkets mening även tillämpade normer för redovisningen av

inkomsterna böra bibehållas. I sammanhanget må framhållas, att möjlighet föreligger för myndighet att begära överskridande av anslagspost till publikationstryck, som regelmässigt torde vara upptagen som förslagsvis i omkostnadsstaten, därest utgiftsposten befinnes vara för knappt beräknad. Förutsättningarna för bifall till en dylik framställning torde vara större, därest myndigheten samtidigt kan peka på ökade försäljningsinkomster.

Då av ärendet framgår, att en och samma myndighet kan anlita olika anslag för bestridandet av kostnaderna för myndighetens publikationstryck, synas skäl tala för att dessa anslag i möjligaste mån sammanföras. Förevarande spörsmål synes lämpligen böra övervägas vid den årliga budgetbehandlingen.

För närvarande bedriver ett begränsat antal myndigheter självbärande förlagsrörelse. I vad mån andra myndigheter böra erhålla medgivande härtill torde, såsom statskontorets tryckeriintendent framhållit i bilagda promemoria (bilaga), böra prövas från fall till fall på hemställen av vederbörande myndighet.

I fråga om prissättningen av försålda publikationer hänvisas till tryckeriintendentens promemoria. Härutöver må framhållas, att enligt gällande författning angående det statistiska tryckets yttre anordning (SFS 1953: 526) försäljningspriset för dylikt tryck skall bestämmas av vederbörande ämbetsverk i samråd med statskontorets tryckeriintendent. För att åvägabringa en i möjligaste mån enhetlig praxis i prissättningsfrågor bör enligt statskontorets mening en regel av motsvarande innebörd meddelas beträffande myndigheternas publikationstryck i allmänhet. En komplettering av kungörelsen den 30 december 1922 angående ämbetsverks och andra myndigheters samlingar av kungörelser, cirkulär m. m. (SFS 1922: 609) i dylikt avseende synes därför böra övervägas.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit statskommisarien Lundh. Stockholm den 22 januari 1960.

IVAR LÖFQVIST

Wilh. Joachimsson

Föredragande

Anna-Britta Hult

Bilaga

Yttrande från statskontorets tryckeriintendent

För en stor del av det statliga publikationstrycket — exempelvis beträffande publikationer ingående i serierna »Sveriges officiella statistik» och »Statens offentliga utredningar» — fastställes försäljningspriset efter den principen att täckning erhålles för endast de rörliga kostnaderna för varje försäljningsexemplar. Såsom av riksdagsrevisorernas berättelse framgår har denna princip lagfästs i SFS 526/1953. Hänsyn tages således ej till de fasta kostnaderna (redigering, sättning, intagning i press m. m.), ej heller till det riskmoment, som tryckningen av en försäljningsupplaga innebär till följd av att inte hela den därför avsedda upplagan kommer att försälgas. I andra fall — närmast beträffande publikationer av fackmässig karaktär — fastställes försäljningspriset efter mera affärsmässiga grunder, dock torde full täckning för samtliga kostnader endast erhållas i undantagsfall.

Att meddela generella bestämmelser med anvisningar om de principer efter vilka en debitering bör ske, synes mindre lämpligt med hänsyn till att prissättningen enligt tryckeriexpeditionens uppfattning måste bli va myc-

ket differentierad. Så exempelvis kan ifrågasättas, vilka utgifter som böra inräknas i de fasta kostnaderna, huruvida statsverket har intresse av att publikationen i fråga sprides till en större allmänhet eller om publikationer med stor försäljningsupplaga böra subventionera publikationer med mindre sådana. Inom vissa områden torde dessutom hänsyn få tagas till förekommande konkurrensförhållanden och det allmänna marknadsläget. Tryckeriexpeditionen är beredd att tillhandagå myndigheter med råd och anvisningar i prissättningsfrågor.

Beträffande förslaget om att myndigheternas publikationsverksamhet i större utsträckning skall bedrivas som självbärande förlagsrörelse torde ett sådant förfaringssätt i allmänhet kunna tillämpas endast i ett mycket begränsat antal fall. Förutom av i berättelsen nämnda myndigheter bedrivs självbärande förlagsrörelse, enligt vad tryckeriexpeditionen har sig bekant, även av överstyrelsen för yrkesutbildning samt i begränsad omfattning av bostadsstyrelsen. I vad mån andra myndigheter än de som nämnts böra erhålla medgivande att bedriva förlagsrörelse torde böra prövas från fall till fall på hemställan av vederbörande myndighet. Stockholm den 20 januari 1960.

Statistiska centralbyrån

Riksdagsrevisorerna har gått igenom publikationsverksamheten och konstaterat, att den nära nog undantagslöst finansieras med anslag över riksdagen. En sådan finansieringsmetod framstod enligt revisorerna också som helt naturlig i ett tidigare skede av statsverksamheten, då denna avsåg mer begränsade förhållanden. Revisorerna anser emellertid, att det numera med den vidgade offentliga sektorn icke utan vidare är givet att den publikationsverksamhet som har sitt samband med denna form av statsverksamhet i sin helhet skall belasta statsverket, utan att det tvärtom synes naturligt att den bekostas av vederbörande intressenter, särskilt som det icke sällan får antas att verksamheten för dessa skulle bli dyrare eller mindre rationell, om icke denna statliga service tillhandahölls.

Såsom framgår av revisorernas undersökning har statistiska centralbyrån en omfattande publikationsverksamhet och endast två av de i berättelsen redovisade myndigheterna har högre bruttoutgifter än centralbyrån för publikationstryck, varav den ena har inkomster som mer än väl täcker utgifterna. Centralbyrån vill i detta sammanhang peka på den speciella ställning som publikationstrycket intar i dess verksamhet. Hela centralbyråns verksamhet på de ordinarie statistiska avdelningarna går ut på att insamla, bearbeta och presentera statistiska uppgifter som är av intresse för olika typer av konsumenter. Man kan därför säga, att hela den statistiska verksamheten, i vilken publiceringen utgör en mindre, integrerad del, är inriktad på vissa slutresultat som skall användas för information, planering och beslut inom såväl den privata som den offentliga sektorn.

Den statistik som produceras och publiceras skall givetvis motsvara konsumentbehov som det bedöms önskvärt att tillgodose och statistiken bör sålunda ur denna synpunkt löna sig. Det kan då ligga nära till hands att fråga sig, om icke hela verksamheten skulle kunna betalas av intressenter i statistiken. I flera fall, och det gäller helt statistiska centralbyråns utredningsinstitut, finns det uppdragsgivare som beställer vissa undersökningar och som betalar hela kostnaden. Dessa kan vara kommittéer, andra statliga myndigheter och privata organisationer. Den verksamhet, i vilken publikationerna ingår som en slutsten, är emellertid av allmännare intresse. Det är mångfal-

den av konsumenter på olika områden och kravet på att regelbundet presentera information på vissa nyckelområden av samhällets utveckling som har gjorts, att det i Sverige liksom i flertalet andra länder ansetts både rimligt och nödvändigt att statistikproduktionen skötes av offentliga myndigheter och bekostas över den centrala statsbudgeten. Centralbyrån har härmed endast velat understryka, att den av revisorerna diskuterade frågan för centralbyråns del har vidare aspekter och kanske kan sägas vara av mer generell typ.

Om man ser speciellt på själva publikationstrycket, uppstår här i anslutning till revisorernas undersökning frågan, i vilken utsträckning försäljningsinkomsterna skulle kunna ökas. De olika konsumenter som finns på efterfrågesidan kan sägas vara av tre typer.

För det första användes publikationerna som bytesobjekt. Statistiska centralbyrån skall hålla ett bibliotek, och det är en vedertagen form i olika länder, att man sköter en stor del av accessionen genom byte med de egna publikationerna. Denna del av distributionen är knappast möjlig att lägga på försäljningsbas.

Den andra gruppen av konsumenter består av statliga myndigheter, organisationer m. fl. Dessa bör enligt vad som framgår av revisorernas berättelse även i fortsättningen få publikationerna utan försäljning, då denna distribution enligt centralbyråns uppfattning ur det allmännas intresse måste anses vara väsentlig.

Den tredje kategorien består av olika privata konsumenter, till vilka publikationerna redan nu försäljes. Här kan det vara tänkbart att åstadkomma större inkomster genom en förhöjning av priserna, eventuellt kombinerad med ökad reklam. Det är mycket svårt att avgöra vilken inkomstförändring som skulle kunna uppnås genom en prishöjning. Skulle hela tryckningskostnaderna tas ut av köparna, finge priserna för statistiska centralbyråns publikationer höjas mycket starkt under förutsättning att hela upplagan kunde säljas. En sådan prishöjning skulle dock sannolikt verka prohibitivt på stor del av efterfrågan. Eftersom det gäller publikationer som finns tillgängliga på bibliotek och andra håll, skulle alltför stark prisökning givetvis kunna medföra, att konsumenterna skaffade sig önskade statistiska uppgifter på annat sätt än genom att direkt köpa publikationen. Detta skulle dock vålla konsumenterna större besvär, och med hänsyn till den låga marginalkostnaden för varje tryckt exemplar kan man fråga sig, om en sådan prishöjning ur samhällelig synpunkt skulle vara önskvärd. Det är möjligt, att en viss prishöjning kan ge ökade försäljningsinkomster, men det är mycket svårt att bedöma storleken med hänsyn till att efterfrågeelasticiteter saknas för en sådan kalkyl.

Genom ökad reklam samtidigt med prishöjningen skulle kanske en förbättrad ekonomi erhållas. Denna reklamverksamhet skulle kunna underlättas om myndigheterna helt eller delvis finge disponera över inflytande försäljningsinkomster. Utan tvekan finns det många potentiella konsumenter av de statistiska uppgifter som presenteras i publikationerna. En ökad information om tillgängliga uppgifter borde även ur andra synpunkter vara önskvärd. Centralbyrån avser att, i den mån tilldelade resurser räcker, ägna informationsproblemet större intresse i framtiden. Detta skulle kunna underlättas om verket fick behålla försäljningsinkomsten eller på annat sätt bereddes möjlighet till en ökad aktivitet på detta område.

Ur centralbyråns synpunkt framstår det givetvis som angeläget att prissättning och reklam utformas så, att statsverket så långt möjligt kompenseras för kostnaderna för statistiken utan att en bred spridning till konsumenterna förhindras. Det förefaller dock verket som om ur ekonomisk

synpunkt större belopp skulle stå att vinna på andra områden av publiceringsverksamheten än prissättning och reklam. Centralbyrån har vissa undersökningar i gång som syftar till att i samband med införandet av elektronmaskiner söka förbilliga publikationstrycket. Det är också centralbyråns avsikt att så snart resurserna tillåter undersöka formerna för spridning av de statistiska resultaten. De besparingar som där kan stå att vinna och framför allt den ökade användbarheten av statistiken som kan bli resultatet därav är enligt centralbyråns mening av sådan omfattning, att de sannolikt helt dominerar i förhållande till det som skulle kunna vinnas enbart genom en i och för sig önskvärd intensifierad planeringsverksamhet med avseende på priser, upplaga och reklam för verkets publikationer.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade I. Ohlsson och Y. Fritzell, föredragande, deltagit byrådirektören S. Högberg. Stockholm den 3 februari 1960.

INGVAR OHLSSON

Yngve Fritzell

Statens sakrevision

Den av statsrevisorerna företagna utredningen omfattar ett representativt antal myndigheter. Av utredningsmaterialet framgår att statsverkets netto-utgifter för den i egen regi bedrivna publikationsverksamheten äro avsevärda samt att formerna för verksamhetens bedrivande, liksom i förekommande fall normerna för prissättningen, äro högst varierande med avseende å olika myndigheter. Därtill torde också komma tillämpning av skiftande principer vid tillhandahållandet av gratisexemplar till statliga och kommunala organ m. fl. En närmare översyn av ifrågavarande verksamhet synes därför vara motiverad. Sakrevisionen biträder därför statsrevisorernas uppfattning om att den statliga publikationsverksamhetens organisation och finansiering tages under omprövning. En sakkunnig översyn borde enligt revisionens mening kunna medverka till att skapa förutsättningar för större enhetlighet och affärsmässighet vid handläggningen av de med förlagsverksamheten förenade ekonomiska angelägenheterna och därigenom också för kostnadsminskningar.

Sakrevisionen har tidigare icke företagit någon genomgående undersökning av den statliga publikationsverksamheten. Däremot har i samband med taxegranskning i fråga om myndigheter och institutioner med publikationsverksamhet det ekonomiska utfallet av denna verksamhet undersökts. Revisionen inskränker sig med hänsyn till dessa omständigheter till att mot bakgrunden av sitt biträdande av statsrevisorernas uttalande och förslag framföra vissa allmänna synpunkter på frågan.

Enligt statsrevisorernas uppfattning borde ett bättre ekonomiskt utbyte av publikationsverksamheten i första hand kunna ernås genom en ökning av försäljningsintäkterna. En dylik ökning skulle kunna åstadkommas genom att myndigheterna lämnades medgivande att helt eller delvis disponera försäljningsinkomsterna för verksamheten. Härigenom skulle gynnsammare förutsättningar skapas för en effektivisering av försäljningen. I princip skulle verksamheten kunna göras ekonomiskt självbärande.

Sakrevisionen måste för sin del ifrågasätta möjligheterna att på föreslaget sätt åstadkomma en mera betydande inkomstökning och därigenom en sänkning av nettoutgifterna för publikationsverksamheten. Det av statsrevisorerna skisserade förslaget till försäljningsverksamhetens intensifiering

måste grunda sig på, bland annat, den förutsättningen, att det skulle finnas en outnyttjad marknad av icke obetydlig omfattning för ytterligare försäljning av publikationer. Enligt sakrevisionens mening är det tveksamt, om så är fallet i någon nämnvärd grad, eftersom det här i huvudsak är fråga om facktidsskrifter, tekniska meddelanden o. dyl., vilkas läsekrets får anses i stort sett given. En ytterligare utveckling av affärsverksamheten med möjligheter till reinvestering av försäljningsmedel på sätt som statsrevisorerna föreslagit skulle därför — förutom ökning av det administrativa arbetet — kunna innebära ekonomiska risker. Däremot delar revisionen statsrevisorernas uppfattning att den service statsverket lämnar genom sin publikationsverksamhet till utomstående organisationer, kommunala myndigheter m. fl. icke bör belasta statsverket, för såvitt icke ett starkt allmänt intresse föreligger för publikationernas spridning. De i redogörelsen lämnade uppgifterna över det ekonomiska utfallet av publikationsverksamheten hos vissa myndigheter synas tyda på att statsverkets ekonomiska intressen i detta hänseende borde kunna tillgodoses i högre grad än för närvarande är fallet. Den av statsrevisorerna förordade omprövningen av verksamheten synes därför i första hand böra taga sikte på förutsättningarna för en ökad avgiftsbeläggning liksom i förekommande fall en begränsning av själva verksamheten.

Statsrevisorerna ha icke närmare berört möjligheterna för en ökning av försäljningsintäkterna genom ändring av prissättningen liksom ej heller betingelserna för en minskning av nettoutgifterna i framställningsskedet. Enligt sakrevisionens mening är det icke uteslutet att ett bättre ekonomiskt utbyte skulle stå att vinna på dessa vägar. Vad prissättningen beträffar synes i princip böra eftersträvas full täckning av, förutom de direkta framställningskostnaderna, personal- och distributionskostnader m. m. Vad åter gäller kostnaderna för framställningen och de därmed sammanhängande tekniskt-ekonomiska frågorna synes det vara värt att undersöka, om icke en mera systematisk samordning av dessa frågor, förslagsvis under statskontorets ledning, skulle kunna medföra fördelar. Möjligen skulle i vissa fall ytterligare besparingar kunna vinnas genom ändringar i redigering och utstyrelse, eftersom publikationer av det slag, varom här är fråga, böra utformas helt med ledning av sakliga överväganden med bortseende från reklam- och försäljningssynpunkter.

I detta ärendes avgörande ha deltagit, förutom undertecknad ordförande, ledamöterna Ljungdahl, Sällfors, Cardelius, Lundgren och Löfqvist.

Särskild föredragande tf. byrådirektören Nissback. I övrigt närvarande undertecknad tf. kanslichef. Stockholm den 25 januari 1960.

WILHELM BJÖRCK

B. Wallén

Statens organisationsnämnd

Nämnden anser att den publikationsverksamhet som finansieras över riksstaten bör vara starkt begränsad och endast avse sådan nödvändig information som erfordras för tjänstens bedrivande inom visst förvaltningsområde eller allmän upplysning av synnerligen stort värde.

All övrig publikationsverksamhet bör göras självbärande. Enhetliga regler för beräkning av kostnaderna bör utarbetas för denna publikationsverksamhet. I kostnaderna bör enligt nämndens uppfattning även ingå sådana kostnader som för publikationens författande och redigering. Tillstånd för en sådan publikationsverksamhet synes böra sökas hos Kungl. Maj:t. För verk-

samhetens omfattning och ekonomiska utfall bör redogörelse lämnas årligen, inkluderande bl. a. försäljningsinkomster, kostnader och procentuell kostnadstäckning.

I detta ärendes handläggning har deltagit, förutom undertecknad generaldirektör, ledamöterna Aste, Elofsson, Löfqvist, Göran Petterson och Ståhl samt såsom föredragande byrådirektören G. Wijkman. Löfqvist, som deltagit i ärendets behandling jämväl i statskontoret, hänvisar till statskontorets utlåtande, i den mån detta avviker från föreliggande yttrande. Stockholm den 27 januari 1960.

C. TARRAS SÄLLFORS

B. Samuelsson

Skolöverstyrelsen. Se yttrandet över § 26, s. 230.

Kommerskollegiet

Riksdagsrevisorerna ha förordat en undersökning om förutsättningarna för att stimulera statsmyndigheternas intresse av ökade försäljningsinkomster av deras publikationsverksamhet genom att myndigheterna få medgivande att helt eller delvis disponera dessa inkomster samt vidare föreslagit att myndigheterna anmodas att särskilt utreda möjligheterna för att göra sin publikationsverksamhet självbärande.

Kollegium vill till en början allmänt uttala, att det enligt kollegii mening är angeläget att undersökningar göras rörande de åtgärder som kunna vidtagas för att nedbringa nettokostnaderna för den statliga publikationsverksamheten och att kollegium delar revisorernas uppfattning att härvid närmast bör utredas om och i vilken utsträckning denna verksamhet kan göras ekonomiskt självbärande.

Beträffande förhållandena inom kollegii egen publikationsverksamhet vill kollegium framhålla följande.

De flesta av kollegii ordinarie publikationer äro rent statistiska publikationer, nämligen årsberättelserna om rikets handel, sjöfart, industri och bergshantering samt månadspublikationerna Månadsstatistik över handeln och Ekonomisk översikt. I dessa publikationer redovisas resultatet av större delen av kollegii verksamhet på det näringsstatistiska området. Detta är av särskilt intresse för den övriga statliga förvaltningen och för näringslivet. En betydande del av upplagorna överlämnas till andra statliga organ, varjämte en stor del användes för våra diplomatiska och andra förbindelser med utlandet. Närings- och arbetsmarknadsorganisationerna inom resp. områden erhålla vanligen publikationerna eller vissa av dem utan ersättning. I fråga om näringslivets behov i övrigt av publikationerna må framhållas, att det enskilda företagens intresse av statistiken i många fall inskränker sig till den bransch inom vilken företaget är verksamt eller en större eller mindre del därav. De mera begränsade uppgifter om vilka det sålunda vanligen blir fråga inhämtas i stor utsträckning genom förfrågningar hos kollegium eller genom den serviceverksamhet som organisationerna utöva gentemot sina medlemmar.

Vad här sagts gäller i stort sett även den av kollegium utgivna månadspublikationen »Kommersiella Meddelanden», som är avsedd att innefatta redogörelser för preliminära resultat av kollegii statistiska verksamhet och för eljest inom kollegium verkställda statistiska undersökningar ävensom

artiklar rörande viktigare förhållanden i övrigt som beröra kollegii verksamhet m. m.

Av det anförda torde framgå att försäljning av publikationerna till allmänheten sker i endast begränsad omfattning. Beträffande möjligheterna att öka denna försäljning må framhållas följande.

En åtgärd i sådant syfte skulle kunna vara att minska antalet gratis-exemplar. I fråga om utdelningen till närings- och arbetsmarknadsorganisationerna böra dessa även fortsättningsvis få exemplar av publikationerna utan ersättning. Hänsyn bör tagas bl. a. till att näringslivets medverkan för åstadkommande av statistiken innebär en viss belastning för organisationerna. Inkomsterna av en försäljning till dem skulle för övrigt bli jämförelsevis ringa. Däremot kan ifrågasättas, huruvida icke indragning i viss utsträckning eljest av gratisexemplar skulle kunna ske. Denna fråga synes kollegium böra lösas genom enhetliga föreskrifter för hela den statliga publiceringsverksamheten. Om på detta sätt antal gratisexemplar minskas, kommer visserligen icke någon väsentlig ökning av försäljningen att uppnås, men en mindre förbättring härav torde dock kunna förutses.

Sannolikt skulle också större inkomster av publikationerna kunna erhållas genom att priserna i vissa fall höjas. På grund av omläggningen av större delen av kollegii statistik till ny varunomenklatur vilket medför utvidgning av vissa delar härav, måste priserna för publikationerna överses. Kollegium granskar därför nu ingående priserna i samråd med tryckeriintendenten. Härvid har kollegium fått den uppfattningen att åtminstone i vissa fall en något högre prissättning än vad nu kan ske (Kungl. Maj:ts cirkulär nr 526/1953) skulle vara möjlig utan att en minskning av antalet försålda exemplar skulle behöva befaras. En större frihet för verken i fråga om prissättningen synes kollegium därför kunna vara av värde. I fråga om kollegii publikationer skulle emellertid inkomsterna genom en prishöjning kunna stiga endast obetydligt.

Åtgärder för att utvidga eller eljest förbättra publikationerna samt för att i vidare kretsar sprida kännedom om dem och deras innehåll äro andra vägar som skulle kunna leda till en ökad försäljning även om ökningen icke heller i detta fall kan antagas bli mera väsentlig.

Såsom framgår av vad ovan anförts torde det vara möjligt att något öka försäljningen av de angivna publikationerna. På grund av den begränsade kretsen av intresserade köpare torde det emellertid vara uteslutet att vinna en sådan ökning att publiceringsverksamheten blir ekonomiskt självbärande. De förbättringar av nettoresultatet av kollegii angivna publiceringsverksamhet som skulle vara möjliga kunna enligt kollegii mening vinnas, oberoende av om medgivande lämnas verket att helt eller delvis disponera försäljningsmedel. Kollegium har dock självfallet icke något att erinra mot att förutsättningarna för sådan anordning närmare utredas. Kollegium vill härvid understryka att vid bedömning av frågan huruvida anordningen kan medföra åsyftat resultat — nämligen en minskning av nettokostnaderna för tryckningen — det måste beaktas att de olika åtgärder som bli nödvändiga för att öka försäljningen av publikationerna också draga kostnader i skilda hänseenden.

Utöver de publikationer som här ovan behandlats utger kollegium en författningssamling, för vilken vissa kostnader — vanligen omkring 1 500 kronor — belasta anslagsposten till publikationstryck. Några försäljningsmedel för författningssamlingen uppbär kollegium icke, enär publiceringen omhänderhas av ett förlag, från vilket kollegium inköper det antal exemplar kollegium behöver för sin verksamhet och för gratisutdelning. Såvitt kol-

legium kan bedöma vore föga att vinna, om kollegium skulle övertaga denna publiceringsverksamhet.

I handläggningen av detta ärende har — jämte generaldirektören Malmfors och kommerserådet Lindstedt, föredragande — kommerserådet Eriksson deltagit. Stockholm den 2 februari 1960.

NILS MALMFORS

Anders Lindstedt

Alli Johanson

§ 28 Kostnaderna för riksdagstrycket

Statskontoret

Ämbetsverket får såsom eget yttrande åberopa vad statskontorets tryckeriintendent anført i här närslutna promemoria. (Bilaga.)

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit statskommissarien Lundh. Stockholm den 15 januari 1960.

IVAR LÖFQVIST

Anna-Britta Hult

M. Franzén

Föredragande

Bilaga

Yttrande från Statskontorets tryckeriintendent

Av ärendet synes framgå att de rekommendationer, vilka lämnats i ett av särskilda sakkunniga avgivet betänkande om riksdagstrycket och som lågo till grund för frågans behandling vid 1947 års riksdag, icke torde ha vunnit beaktande i önskvärd omfattning. I exempelvis utskottsutlåtandena förekommer således fortfarande i stor utsträckning en dubbelredovisning av det i propositionerna framlagda materialet medan enligt kommitténs uppfattning endast en koncentrerad redogörelse för Kungl. Maj:ts förslag skulle infogas. Givet är, att ett beaktande av de år 1947 beslutade riktlinjerna för riksdagstryckets utformning kommer att nedbringa tryckningskostnaderna.

I fråga om kostnaderna för propositionerna får tryckeriexpeditionen understryka de synpunkter, som framföras i det yttrande av en tryckeriteknisk expert, som ingår i revisorernas berättelse. Av vikt är att manuskript, som lämnas till sättning, i görligaste mån äro slutgiltigt utformade. Även övriga framförda synpunkter äro värda allt beaktande. De främsta orsakerna till de betydande kostnaderna för korrigering och övertid lära dock få sökas i det förhållandet, att tidsnöd ofta uppkommer såväl vid utarbetandet som vid tryckningen av propositionerna samt den förekommande koncentrationen till vissa tidpunkter. Angående val av tryckeri må i detta sammanhang framhållas, att största hänsyn bör tagas till den kapacitet och arbetsbelastning, som vid varje särskilt tillfälle föreligger hos berörda tryckerier. Den framförda synpunkten att val av tryckeri skall ske genom exempelvis statsdepartementens organisationsavdelning synes böra beaktas. Även kostnadsutvecklingen synes lämpligen böra följas av nämnda avdelning. Tryckeriexpeditionen är givetvis beredd att tillhandagå med råd och upplysningar i önskad omfattning. Stockholm den 12 januari 1960.

Fullmäktige i riksgäldskontoret. Se fullmäktiges särskilda yttrande i bihanget till riksdagens protokoll 1960. 2 saml.

Styrelsen för riksdagsbiblioteket

Med hänsyn till riksdagstryckets vikt och omfattning samt de stora kostnader, som detta nödvändiggör, synes det styrelsen självfallet, att registret måste vara jämförelsevis utförligt.

Styrelsen delar för sin del uppfattningen, att registret till riksdagstrycket är i behov av utvidgning och förbättring. Styrelsen vill fästa uppmärksamheten på att riksdagens revisorers uttalanden äro svåra att återfinna i registret och föreslå, att de förtecknas under en rubrik med erforderliga hänvisningar.

Sakregistret borde enligt styrelsens mening göras betydligt utförligare. Det torde t. ex. böra prövas, om ej registret även kunde omfatta innehållet i viktigare debatter, såsom remissdebatten.

Styrelsen finner det principiellt olämpligt, att registret är uppdraget en enskild person, och föreslår, att det överlämnas till riksdagsbiblioteket som ett tjänsteåliggande med den förstärkning av arbetskraften, som härav nödvändiggöres. Uppdraget bör jämväl omfatta kommande tioårsregister.

Styrelsen vill särskilt understryka behovet av tillgång till ett fortlöpande riksdagsregister för verksamheten i riksdagsbibliotekets låneexpedition liksom för riksdagens upplysningstjänst.

Styrelsen vill slutligen framhålla önskvärdheten av ett retrospektivt register över riksdagens revisorers berättelser, vilkas ur många olika synpunkter betydelsefulla material med nuvarande registrering löpa fara att förbises. Stockholm den 27 januari 1960.

Å styrelsens för riksdagsbiblioteket vägnar:

S. G. W. WAHLUND

§ 29 Anskaffning av tjänstedräkt och tjänstetecken m. m.

Fångvårdsstyrelsen

Fångvårdsstyrelsen får med överlämnande i avskrift av från Sveriges Fångvårdsmannaförbund i ärendet inhämtat yttrande (bilaga) anföra följande.

Fångvårdsstyrelsen har, såsom revisorerna nämner, den 28 februari 1959 fastställt nytt beklädnadsreglemente för fångvårdens personal i tillsynstjänst och arbetsdrift. Ett exemplar av reglementet bilägges.¹

Uniformsplikten för befattningshavare inom fångvården omfattar tillsyns- och arbetsdriftspersonal vid samtliga fångvårdsanstalter utom vissa ungdomsgruppen tillhörande anstalter. En ytterligare begränsning av uniformsplikten inom fångvården finner fångvårdsstyrelsen av olika skäl för närvarande icke påkallad.

Uniformstyger och emblem upphandlas för närvarande centralt i fångvårdsstyrelsen. Ett tidigare samarbete med arméintendenturförvaltningen, såvitt avser upphandling av tyg, har numera upphört, sedan de militära uniformerna tillverkas av annat material än det fångvården använder. Tillverk-

¹ Ej avtryckt.

ningen av uniformerna beställes av vederbörande fångvårdsdirektör. Fångvårdsstyrelsen har icke något att erinra mot att möjligheterna till en för statsförvaltningarna central upphandling utredes. Enligt vad fångvårdsstyrelsen har sig bekant är ett dylikt förfarande föremål för överväganden inom statens sakrevision.

I detta ärendes handläggning har deltagit överdirektören Göransson, biträdande överdirektören Annell samt tillförordnade byråcheferna Melin, Nilsson och Fischier, den sistnämnde föredragande. Stockholm den 29 januari 1960.

HARDY GÖRANSSON

R. Lindström

Bilaga

Yttrande från Sveriges Fångvårdsmannaförbund

Efter ingående förhandlingar mellan Fångvårdsstyrelsen och förbundet har Fångvårdsstyrelsen den 29 februari 1959 fastställt nytt beklädnadsreglemente (Cirkulärskrivelse nr 3. 1959). Därigenom har såväl ny uniformsmodell som nya tjänstetecken och övriga allmänna bestämmelser om uniformsplikt m. m. blivit anpassade till de föreliggande behoven inom fångvårdens område. Ytterligare förändringar eller en inskränkning i uniformsplikten anse vi till följd därav för närvarande icke föreligga.

Med anledning av statsrevisorernas uttalande dels beträffande en centraliserad upphandling och tillverkning av uniformer samt dels möjligheten att för samtliga civila statsmyndigheter utnyttja en och samma uniformsmodell, med av olika skäl betingade variationer i uniformeringen skilda myndigheter emellan genom olika tjänstetecken och olika färg på uniformstyget, anser förbundet sådana förfaranden vara genomförbara och vill därför tillstyrka att dessa frågor bli föremål för närmare utredning. Remisshandlingarna återställes. Stockholm den 18 januari 1960.

Generalpoststyrelsen

Revisorerna anför i sitt utlåtande, att mot bakgrunden av de betydande kostnaderna och även i betraktande av att personalen i varje fall stundom torde anse det som en viss olägenhet att vara skyldig att bära tjänstedräkt, uniformsplikten i möjligaste mån bör begränsas. Vederbörande myndigheter bör därför enligt revisorerna tid efter annan underkasta bestämmelserna i ämnet en översyn i sådant syfte.

Uniformsplikten vid postverket gäller i huvudsak personal, som är sysselsatt med brevbäring eller fullgör transportarbete. Med tanke härpå får det sägas vara i första hand tjänstens krav, som ligger till grund för de bestämmelser, som inom postverket reglerar omfattningen av uniformsplikten. Någon begränsning av uniformsplikten synes av denna anledning ej lämplig. Generalpoststyrelsen hyser fastmer den uppfattningen, att viss utvidgning av uniformsplikten till icke löneplansanställd personal är önskvärd. Denna styrelsens åsikt delas för övrigt helt av berörda befattningshavares personalorganisation. Från detta håll har stort intresse visats för beklädnadsfrågor. Detta har bl. a. medverkat till att på hithörande område utfärdade föreskrifter varit föremål för en fortlöpande översyn, något som i sin tur resulterat

i att sammanlagt sju ändringar utgivits till det av generalpoststyrelsen den 29 juni 1948 utfärdade Beklädnadsreglementet för postverket.

I detta sammanhang må en kommentar lämnas till den i revisorernas berättelse på s. 9 Y upptagna tabellen över nettokostnader för anskaffning av tjänstedrätt m. m. Det för generalpoststyrelsen redovisade beloppet avser — i likhet med vad som synes vara fallet för flertalet övriga myndigheter — kostnader för såväl tjänstemän som avtalsanställd personal. En exakt uppdelning av beklädnadskostnaderna mellan dessa båda kategorier är icke möjlig utan ett tidsödande utredningsarbete. En överslagsberäkning visar emellertid, att kostnaderna för tjänstemän uppgår till omkring 75 % och för avtalsanställd personal till omkring 25 % av postverkets hela beklädnadskostnad.

Revisorerna har vidare framhållit önskvärdheten av att myndigheterna fortlöpande håller sig underrättade om kostnadsutvecklingen så att priserna på uniformspersedlar m. m. kan, med iakttagande av gällande föreskrifter, anpassas till de verkliga utgifterna för ändamålet.

I anslutning till detta uttalande må anföras, att generalpoststyrelsen reglerar priserna på de olika beklädnadsartiklarna efter varje ny anskaffning.

Revisorerna ifrågasätter slutligen, huruvida det inte skulle vara möjligt att samtliga civila myndigheter utnyttjar en och samma uniformmodell. Den av olika skäl betingade variationen i uniformeringen skilda myndigheter emellan skulle därvid kunna erhållas genom förutom skilda tjänstetecken bl. a. olika färger på tygerna. En sådan gemensam uniform skulle enligt revisorerna, genom de stora serier i vilka den skulle komma att tillverkas, avsevärt kunna nedbringa kostnaderna för ifrågasatt ändamål för både personalen och statsverket. Anskaffningen skulle också kunna koncentreras till allenast en myndighet, exempelvis postverkets centralupphandling, varigenom även de administrativa utgifterna i sammanhanget skulle reduceras.

Dessa frågor har tidigare varit uppe till behandling. Sålunda föreslog statens sakrevision i skrivelse till generalpoststyrelsen den 9 januari 1951, att en särskild samlarutredning skulle tillsättas för att undersöka frågor om gemensam anbudsinfördran, anskaffning efter mera enhetliga priser och en gemensam uniformmodell för de olika myndigheterna. Den ifrågasatta kommittén synes ej ha blivit tillsatt. Vidare utredningsarbete torde ha bedrivits av sakrevisionen. Det resulterade i en skrivelse från revisionen till generalpoststyrelsen med förslag om samordnad anskaffning under postverkets ledning av uniformer till befattningshavare hos ett antal civila myndigheter. Järnvägsstyrelsen och telestyrelsen ansågs böra stå utanför, då deras uniformsbehov vore så stort, att det garanterade anskaffning på bästa villkor.

I sitt svar till sakrevisionen anförde styrelsen, att de lokala förhållandena i fråga om både förrådsutrymme och kontorslokaler ej voro sådana, att generalpoststyrelsen kunde åtaga sig anskaffning av uniformer m. m. för andra civila statsmyndigheters räkning. Styrelsen anförde vidare, att det skulle vara värdefullt om frågan om enhetliga uniformspersedlar och i visst hänseende även enhetligt uniformstyg underställdes berörda myndigheter för att utröna, huruvida en gemensam standard kunde ernås.

Vad styrelsen i detta sammanhang anförde äger fortfarande giltighet. I fråga om lokalutrymmena får läget nu sägas vara mera ansträngt än tidigare. Av denna anledning föreligger för närvarande ingen möjlighet för styrelsen att åtaga sig bl. a. lagerhållning av uniformer till samtliga civila myndigheter.

Det synes emellertid icke uteslutet att — om än i någon annan form än

vad riksdagens revisorer föreslagit — förverkliga önskemålet om att nedbringa kostnaderna för tjänstedräkter m. m. genom central anskaffning av erforderliga persedlar. Systemet skulle innebära att åt en myndighet uppdrages att genom sedvanligt anbuds förfarande anskaffa erforderligt tyg för uniformer m. m. direkt hos lämplig tillverkare. Anbud skulle vidare av myndigheten infordras på tillverkningen av uniformerna. Med tillverkaren skulle slutas ett s. k. ramavtal, i vilket tillverkaren förbinder sig att lagerhålla uniformer och i mån av successivt inkomna rekvisitioner distribuera dem till de olika myndigheterna. En förutsättning för att en central anskaffning av här skisserat slag skall ge en påtaglig kostnadsreducering torde vara, att en enhetlig uniformsmodell i en enhetlig tygkvalitet införes för berörda myndigheter. Generalpoststyrelsen har för sin del intet att erinra mot en dylik gemensam standard. Styrelsen har även möjlighet att åtaga sig att fungera som central myndighet med uppdrag att upphandla tyger och träffa avtal om tillverkningen.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade, deltagit överdirektören Jäder, överintendenten Antoni, byråchefen Salomonson, postsparbankschefen Lönnqvist samt tf. byråcheferna Grape och Elftman. Stockholm den 4 februari 1960.

ERIK SWARTLING

Sven Zellman

Telestyrelsen

Av revisorernas berättelse framgår, att syftet med den skriftliga förfrågan, som revisorerna i oktober 1959 riktade till en del myndigheter, däribland telestyrelsen, var att få en uppfattning om vilka kategorier *tjänstemän*, som ålagts bära tjänstedräkt, och statsverkets kostnader härför. Förfrågan gällde med andra ord den beklädnadsanskaffning, som regleras av bestämmelserna i Saar.

Detta framgick emellertid icke fullt tydligt av den av revisorerna utsända förfrågan. I denna frågades nämligen »vilken *personal* är skyldig att bära tjänstedräkt etc.», varför telestyrelsen i sitt svar självfallet måste ange inte bara kategorien tjänstemän (som själva delvis bekosta sina uniformer) utan även kategorierna arbetare och telegrambärare (vilka åtnjuta kostnadsfri beklädnad). Härigenom kom även den av telestyrelsen redovisade kostnaden att inkludera kostnaden för arbetarnas och telegrambärarnas beklädnad. Denna omständighet synes inte ha uppmärksamrats av revisorerna, åtminstone om man får döma av den på s. 4Y i berättelsen lämnade redogörelsen för förhållandena vid televerket.

En *exakt* uppdelning av beklädnadskostnaderna på å ena sidan arbetare och telegrambärare och å andra sidan tjänstemän är icke möjlig utan ett mycket tidsödande och dyrbart utredningsarbete. En överslagsberäkning ur mer lättillgängligt siffermateriel torde emellertid ge den ungefärliga storleksordningen. En utförd sådan visar, att kostnaden för de båda förstnämnda kategorierna, alltså för den fria beklädnaden, uppgår till omkring 90 % och för kategorien tjänstemän till omkring 10 % av televerkets hela beklädnadskostnad.

De i tabellen på s. 9Y återgivna slutsummorna, som enligt revisorernas uppläggning borde avse endast tjänstemän, måste som en konsekvens av vad här anförts *reduceras med omkring 50 %*. Revisorerna uttala den åsikten,

att uniformsplikten i möjligaste mån bör begränsas, främst med hänsyn till de betydande kostnaderna.

För telestyrelsens vidkommande kan en dylik begränsning medföra kostnadsminskning endast för den del av beklädnadskostnaden för tjänstemän som bestrides av televerket, d. v. s. vid första anskaffningen 75 % och eljest 30 %. Om man tänkte sig uniformsplikten slopad för alla tjänstemän skulle besparingen per budgetår bli av storleksordningen 100 000 kr.

Av televerkets ca 20 000 tjänstemän äro ungefär 3 200 st. uniformspliktiga, varav dock i medeltal endast 1 000 å 1 200 st. årligen av televerket inköpa mera kompletta uniformer. Uniformspliktig är i huvudsak sådan personal, som har livlig kontakt med allmänheten och som ur den synpunkten bör var snyggt klädd och kunna lätt och säkert identifieras vid sina besök hos abonnenterna. Det får nog anses som mycket tveksamt, huruvida ett upphävande av uniformsplikten för denna kategori motiveras av den relativt blygsamma kostnadsminskningen.

Arbetarna och telegrambärarna få som nämnts sin beklädnad utan kostnad. Detta är en avlöningsförmån, som grundar sig i fråga om arbetarna på kollektivavtal, som träffats mellan telestyrelsen och arbetareorganisationen (Svenska Teleförbundet), i fråga om telegrambärarna på bestämmelser, utfärdade av telestyrelsen.

Ett bortfall av beklädnadsförmånen för arbetare och telegrambärare måste följaktligen kompenseras av motsvarande ökning av lönen och minskar sålunda icke kostnaden för televerket.

Revisorerna ha vidare framhållit önskvärdheten av att myndigheterna hålla sig fortlöpande underrättade om kostnadsutvecklingen, så att priserna på uniformspersedlar m. m. kunna, med iakttagande av gällande föreskrifter, anpassas till de verkliga utgifterna för ändamålet. Som telestyrelsen meddelade revisorerna i sitt svar upprättas inköpsavtal efter anbudsinfordran för varje år, och försäljningspriserna till personalen rättas ävenledes årligen efter de erhållna avtalspriserna.

Revisorerna ifrågasätta, huruvida det icke skulle vara möjligt att i nu avsedda fall samtliga civila statsmyndigheter utnyttjade en och samma uniformsmodell. Detta torde för telestyrelsens del ställa sig mindre lämpligt. Vid televerket förekomma två helt olika modeller, den ena för telegrambärare anpassad för denna mer ungdomliga kategori, den andra för arbetare och tjänstemän. Båda modellerna ha utarbetats i nära samråd med vederbörande personal och med hänsyn tagen till de förhållanden under vilka vederbörande arbeta. Sålunda har exempelvis i fråga om modellen för arbetare och tjänstemän särskild hänsyn tagits till fickornas placering, storlek och indelning, eftersom de skola användas som förvaringsplats för mindre verktyg o. d. Därjämte har det vid tillskärningen varit nödvändigt att taga särskild hänsyn till att uniformen för de vid televerket anställda måste medgiva stor rörlighet i arbetet. I viss mån medför detta att avkall måste göras på kravet att få det ur utseendesynpunkt mest tilltalande snittet, vilken synpunkt icke behöver anläggas för andra uniformerade tjänstemannakategorier. Dessa förhållanden torde i och för sig omöjliggöra uniformer av enhetstyp för alla statstjänstemän. De serier uniformer, som telestyrelsen beställer, äro dessutom så pass stora, att lägsta möjliga kostnad uppnåtts redan nu.

Revisorerna anföra slutligen, att anskaffningen också skulle kunna koncentreras till allenast en myndighet, exempelvis postverkets centralupphandling, varigenom även de administrativa utgifterna i sammanhanget skulle reduceras.

Enligt nuvarande rutin vid televerket insändas rekvisitionerna på be-

klädnad årligen från televerkets olika förvaltningar till en enda central, som på basis härav beräknar behovet och lämnar uppgift härom till förrådsbyråns inköpsavdelning, som därefter verkställer upphandling i vanlig ordning. Det är svårt att se, på vad sätt administrationskostnaderna skulle kunna reduceras därigenom att i stället behovet skulle rapporteras till och upphandlingen göras av ett annat statsverk. Det finnes dessutom alltid den risken att ett samgående på inköpssidan får som följd en motsvarande åtgärd från försäljningssidan och då kan vinsten av centralupphandlingen bli illusorisk. Det kan däremot tänkas vara lönsamt att göra en dylik centralisering av beklädnadsinköpen för verk med mindre behov och med mindre utvecklad inköpsorganisation än vad som förekommer vid televerket.

Under hänvisning till det ovan anförda hemställes att revisorernas förslag för telestyrelsens vidkommande icke måtte föranleda någon åtgärd.

Vid detta ärendes avgörande hava närvarit generaldirektören Sterky, tekniske direktören Nordström, förrådsdirektören Svensson (föredragande), verkstadsdirektören Mattsson, byråchefen Roos, tf. överdirektören Kristofferfsson, tf. tekniske direktören Övergaard samt tf. byråchefen Carlsson. Stockholm den 27 januari 1960.

HÅKAN STERKY

Erik Svensson

Birger Watz

Järnvägsstyrelsen

Vid statens järnvägar anskaffas uniformer på så sätt att styrelsen upphandlar tyg för leverans till antagen konfektionsfabrik, som betalar tyget direkt till leverantören. Vid leverans av färdiga uniformer betalar statens järnvägar konfektionsfabriken för såväl tyg, tillbehör som sömnad. Med detta förfaringsätt åsamkas statens järnvägar ej några kostnader för vare sig lagerhållning av tyg eller för kontroll av tygförbrukning eller avräkning med konfektionsfabriken.

Styrelsen vill i detta sammanhang nämna att försvarets fabriksverks tillverkning av sommaruniformer för statens järnvägars räkning upphört sedan förmånligare priser erhållits från privata leverantörer. Det kan också framhållas att statens järnvägars beklädnadsavdelning sedan mars 1955 levererat uniformer till tullverket för ett sammanlagt värde av i runt tal 345 000 kronor.

I tabellen på s. 274 i revisorernas berättelse har kostnaderna för uniformsanskaffningen vid skilda verk angivits för de tre senaste budgetåren. Siffermaterialet hade varit värdefullare ur jämförelsesynpunkt, om även antalet uniformspliktiga tjänstemän redovisats. Statens järnvägars normalpriser inkluderar administrationskostnaderna (s. 272, punkt 3).

I anledning av revisorernas förslag om gemensam uniformsmodell vill styrelsen framhålla följande.

Televerket, postverket och statens järnvägar upphandlar var för sig så stora kvantiteter tyg och uniformer att lägre priser knappast torde kunna erhållas vid gemensam upphandling än med nuvarande förfaringsätt.

Styrelsen har intet att erinra mot att samtliga civila statsmyndigheter begagnar sig av en och samma uniformsmodell med olika tjänstetecken.

Beklädnadsfrågan har inom statens järnvägar varit föremål för särskild uppmärksamhet under en följd av år. Den utredning om inköp och distribution av persedlar och uniformseffekter, som statens järnvägar påbörjade 1951, resulterade i att en beklädnadsavdelning inrättades vid verket. Uni-

formskostnaderna har därefter sjunkit till fördel inte enbart för verket utan även för berörd personal.

Styrelsen delar revisorernas uppfattning, att verkens beklädnadsreglementen allt emellanåt bör bli föremål för översyn. Vad statens järnvägar beträffar synes en dylik översyn f. n. ej aktuell, då nuvarande beklädnadsreglemente för statens järnvägar utfärdats så sent som den 1 januari 1957.

Bestyrkt avskrift av här avgivet utlåtande har översänts direkt till riksdagens revisorer.

I behandlingen av detta ärende har deltagit överdirektören och souschefen Oredsson, tjänstförrättande ekonomidirektören Högberg, förrådsdirektören Ubbe och byråcheferna Siedman (föredragande) och Holvid. Stockholm den 5 februari 1960.

EDV. OREDSSON

Harald Siedman

Vattenfallsstyrelsen

Riksdagens revisorer påpeka att det för personalen vid statens vattenfallsverk gällande beklädnadsreglementet är av gammalt datum samt framhålla önskvärdheten av att nya föreskrifter i ämnet snarast utfärdas. Vattenfallsstyrelsen är fullt på det klara med att nu gällande föreskrifter äro föråldrade och att de av denna anledning skulle ha ersatts med nya. Styrelsen har emellertid sedan länge varit inne på tanken att starkt begränsa nuvarande föreskriven uniformsplikt; detta med hänsyn till bl. a. önskvärdheten att nedbringa verkets andel i kostnaderna för tjänstedräkt. Styrelsen har härigenom velat beakta även personalens under hand framförda önskemål om lättnader i uniformsplikten. Styrelsen har med hänsyn till förhållandena hos andra myndigheter varit tveksam huruvida den rätta tidpunkten ännu varit inne för genomförandet av en påtaglig minskning av uniformsplikten för egen personal och har med anledning härav låtit avsedd omarbetning av beklädnadsreglementet anstå.

Styrelsen har noterat, att styrelsens nyss deklarerade uppfattning om begränsning av uniformsplikten är i full överensstämmelse med den rekommendation som riksdagens revisorer i detta avseende lämnat myndigheterna.

I fråga om anskaffning av tyger m. m. för uniformspersedlar och tillverkning av dylika gäller vid statens vattenfallsverk följande. Tyger, uniformsmössor, gradbeteckningar och emblem inköpes av verket från leverantör; tyger direkt från tillverkare. Alla nämnda inköp ske efter anbudsförfarande. Tillverkning av uniformspersedlar exklusive mössor sker efter beställning av den uniformspliktige hos valfri leverantör; författningsenlig rabatt maximeras dock med hänsyn till priset för uppsyning enligt verkets leveransavtal med centrala beklädnadsverkstaden. Uniformsmössorna uttagas enligt verkets avtal med vederbörande leverantör. Verket tillhandahåller leverantören mot självkostnadspris erforderligt tyg till mössorna; detta för att samma tygsort skall ingå i såväl mössa som övriga uniformspersedlar.

Genom de nämnda åtgärderna för anskaffning av materialerna för uniformspersedlar sker upphandlingarna på det för såväl statsverket som personalen mest fördelaktiga sättet. Genom maximeringen av rabattens storlek beträffande uppsyningen aversedlarna har statsverkets intresse helt tillgodosetts.

Det skall i sammanhanget framhållas, att den uniformspliktiga personalen i mycket stor utsträckning låter uppsy uniformerna hos annan leveran-

tör än centrala beklädnadsverkstaden; personalen väljer skraddare på egen stationeringsort eller i närmaste större samhälle. Anledningen härtill är att personalen önskar erhålla bästa möjliga passform på persedeln. Denna passform förutsätter provningar under uppsyningen; beställningar hos centrala beklädnadsverkstaden möjliggör icke detta. Den fördyring av tillverkningen som uppstår i förhållande till beklädnadsverkstadens priser, bestrides helt av den uniformspliktige. Personalen bedömer merkostnaden vara väl motiverad med hänsyn till det önskade och även erhållna resultatet beträffande uppsyningen.

I kostnadsbesparande syfte föreslå riksdagens revisorer vissa åtgärder. Revisorerna föreslå som ett alternativ införandet av en för hela civila statsförvaltningen enhetlig uniformsmodell; genom bl. a. olika färger på det i uniformerna ingående tyget skulle erhållas erforderliga variationer i uniformeringen skilda myndigheter emellan. Revisorerna förutsätta vidare att denna standardmodell skulle sys upp i mycket stora serier. Här torde förutsättas att de olika persedlarna uppläggas i ett eller flera centralförråd, varifrån den uniformspliktige har att genom egen myndighet rekvirera önskade persedlar. Alternativt föreslå revisorererna att anskaffningen koncentreras till allenast en myndighet, exempelvis postverkets centralupphandling. Av berättelsen framgår ej huruvida här avses uppsydda persedlar eller enbart materialier till dessa jämte uniformsmössor. Då anordningen angives som alternativ åtgärd, förutsattes att materialier till uniformspersedlar jämte mössor avses.

Med utgångspunkt från den redovisade ordningen vid statens vattenfallsverk i detta avseende anser styrelsen att intet står att vinna genom införandet av den föreslagna standardmodellen för uniformspersedlar i och för sig. Styrelsen anser ej heller att uppsyning av uniformspersedlar i mycket stora serier skulle påtagligt kunna nedbringa de priser, som centrala beklädnadsverkstaden nu betingar. Styrelsen vill här erinra om den uniformspliktiga personalens berättigade krav på god passform hos uppsydda persedlar; ett krav som nu genomföres med egen ekonomisk uppoffring. Styrelsen anser sig ha anledning stödja personalens önskan att själv svara för uppsyning av erforderliga persedlar.

Styrelsen är ej heller övertygad om att en för hela statsverket gemensam upphandling av materialier till uniformspersedlar medför någon påtaglig vinst för statsverket i förhållande till de kostnader som gälla statens vattenfallsverk. Skulle sådan vinst emellertid kunna påvisas måste den vägas mot de nackdelar, som uppstår för den uniformspliktige, i det denne har att vända sig till en främmande myndighet beträffande beställningar och anmärkningar mot leverans.

Sammanfattningsvis gäller, att vattenfallsstyrelsen är fullt införstådd med de rekommendationer riksdagens revisorer lämnat beträffande begränsning i möjligaste mån av uniformsplikten samt att styrelsen avstyrker de förslag revisorererna väckt beträffande dels införandet av en för civila statsförvaltningen gällande standardmodell på uniformspersedlar samt uppsyning av persedlarna i stora serier, dels en för statsförvaltningen gällande centralupphandling av materialier till persedlar. Stockholm den 30 januari 1960.

RUDOLF LUNDBORG

G. Odín

Statskontoret

Revisorerna ha ansett, att vid ett beaktande av de synpunkter, som av dem anlagts å tjänstedräktsfrågan, kostnaderna för civila tjänstedräkter m. m., vilka anskaffats med stöd av bestämmelserna i Saar jämte tilläggs-

bestämmelser, skulle kunna nedbringas i icke oväsentlig omfattning. Revisorererna föreslå, att åtgärder i sådant syfte snarast måtte vidtagas. Enligt revisorererna skulle för budgetåret 1958/59 nu ifrågavarande kostnader ha utgjort nära 3,7 miljoner kronor för de undersökta myndigheterna.

Statskontoret delar revisorerernas uppfattning, att uniformsplikten i görigaste mån bör begränsas och att vederbörande myndigheter från denna utgångspunkt tid efter annan böra underkasta bestämmelserna i ämnet en översyn. Det synes lämpligt, att myndigheterna därvid taga samråd med varandra för att söka åstadkomma större likformighet i fråga om uniformspliktens omfattning.

Under ärendets beredning inom statskontoret har en befattningshavare hos telestyrelsen tagit underhandskontakt med statskontorets föredragande och meddelat, att den i revisionsberättelsen angivna kostnaden för anskaffning av tjänstedräkt för tjänstemän vid televerket — för budgetåret 1958/59 2 040 000 kronor — till cirka 90 procent utgjordes av kostnader för uniforms- och skyddsbeklädnad åt den kollektivavtalsanställda personalen och därmed i förevarande hänseende likställda arbetstagare. Detta har föranlett ämbetsverket att under hand inhämta uppgifter rörande kostnaderna för tjänstedräkt vid två andra i berättelsen omförmälda myndigheter, nämligen generalpoststyrelsen och medicinalstyrelsen. Härvid har framkommit, att för postverkets vidkommande del av revisorererna angivna beloppet — 634 600 kronor för budgetåret 1958/59 — till mer än hälften torde belöpa sig på utgifter för uniforms- och skyddsbeklädnad åt kollektivavtalsanställd personal. Från medicinalstyrelsen har uppgivits, att större delen av det i berättelsen för denna myndighet upptagna beloppet — 330 800 kronor för sistnämnda budgetår — avser utgifter för skyddsbeklädnad och ej för tjänstedräkt i egentlig mening.

Med stöd av vad sålunda inhämtats finner statskontoret uppenbart, att de årliga kostnaderna för anskaffning av tjänstedräkt och tjänstetecken m. m. äro väsentligt lägre än vad revisorererna funnit. Enbart ett hänsynstagande till den reducering av televerkets kostnader, som enligt vad ovan anförts bör ägarum, skulle medföra, att det för budgetåret 1958/59 upptagna totalbeloppet å nära 3,7 miljoner kronor nedsattes till cirka 1,9 miljoner kronor. Från kostnaderna för anskaffning av skyddsbeklädnad torde vidare kunna bortses, då några nämnvärda besparingar härvidlag icke torde vara möjliga. Under angivna förhållanden kan statskontoret icke tillstyrka, att några särskilda åtgärder övervägas på grundval av det av revisorererna förebragta utredningsmaterialet. Först efter en förnyad undersökning av storleken av myndigheternas kostnader för tjänstedräkt och tjänstetecken m. m., som tillhandahållits med stöd av bestämmelserna i Saar jämte tilläggsbestämmelser, synas de av revisorererna i sammanhanget aktualiserade frågorna böra upptagas till prövning.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit statskommisarien Lundh. Stockholm den 8 januari 1960.

IVAR LÖFQVIST

Anna-Britta Hult

P.-E. Nyrén

Föredragande

Statens sakrevision

Sakrevisionen vill till en början framhålla, att revisionen i likhet med riksdagens revisorer finner det välbetänkt att uniformsplikten inom den civila statsförvaltningen i möjligaste mån begränsas och att eventuellt föräldrade bestämmelser i gällande beklädnadsreglementen snarast överses.

Vad gäller frågan om införandet av en för samtliga civila statsmyndigheter gemensam uniformmodell och central anskaffning må framhållas, att inom sakrevisionen tidigare bedrivits undersökningar avseende möjligheterna att nedbringa anskaffningskostnaderna för tjänstedrakter genom konfektionstillverkning och samgående mellan flera myndigheter. Undersökningarna, som ägde rum i samarbete med företrädare för de affärsdrivande verken och med biträde av konfektionsteknisk sakkunnig, torde bl. a. ha varit en bidragande orsak till att järnvägsstyrelsen övergick från lokalt beställningsskrådderi till centraliserad konfektionstillverkning i förening med viss lagerhållning av gängse konfektionsstorlekar. Med hänsyn till det goda resultat som därvid uppnåddes, påbörjade generaltullstyrelsen sedermera — år 1955 — den av riksdagens revisorer relaterade försöksanskaffningen av konfektionstillverkade uniformseffekter med anlitanande av järnvägsstyrelsens upphandlings- och förrådsorganisation.

Ett ytterligare samgående myndigheterna emellan visade sig för det dåvarande icke vara genomförbart. En av anledningarna härtill var, att generalpoststyrelsen, som sedan länge använt konfektionssömnad och för snabb betjäning inrättat uniformsförråd, bl. a. på grund av lokalbrist icke kunde medverka.

För att bedöma de av riksdagsrevisorerna väckta spörsmålen är det enligt sakrevisionens mening erforderligt att äga kännedom om de olika myndigheternas årliga behov av och nettokostnader för uniformskavajer och byxor av ylletyg, vilka uniformspersedlar, till åtskillnad mot övrig beklädnad, förekomma allmänt vid förvaltningarna. Det i riksdagens revisorers berättelse sammanställda siffermaterialet, avseende myndigheternas anskaffningskostnader under budgetåren 1956—59, lämnar icke besked härom, eftersom de angivna årskostnaderna omfatta all anskaffning av uniformspersedlar och skyddsbeklädnad, i vissa fall även för den kollektivavtalsanställda personalen. Sålunda äro enligt vad sakrevisionen inhämtat de för telestyrelsen angivna kostnaderna till inemot 90 procent hänförliga till sådana uniformspersedlar, som verket enligt avtal har att kostnadsfritt utlämna till arbetarpersonalen. Avsevärda fluktuationer mellan årskostnaderna för en och samma myndighet föreligga jämväl på grund av att materialinköpen variera från år till år. Sålunda ha vissa myndigheter senare år företagit stödköp av arbetsmarknadspolitiska skäl. Ändrade bestämmelser angående uniformspliktens omfattning spela vidare i vissa fall in och göra siffermaterialet än mera svårbedömbart. Sakrevisionen har därför under hand från de berörda myndigheterna införskaffat uppgifter angående bl. a. utlämning i nuläget av uniformskavaj och byxor. Uppgifterna ha sammanställts i nedanstående tablå.

Myndighet	Tillämpat normalpris för kavaj	Myndighetens årliga		
		utlämningsbehov		netto-
	kr	kavaj	byxa	kostnad
		antal		kr
Fångvårdsstyrelsen	108	600	1 200	117 000
Medicinalstyrelsen	99	30	30	2 600
Väg- och vattenbyggn.-styrelsen....	200	1	2	100
	(inkl. byxa)			
Vattenfallsstyrelsen	115	35	45	2 000
Luftfartsstyrelsen	125	80	160	9 000
	KAIF CBV			
Sjöfartsstyrelsen	106	145	290	10 200
		891	1 727	140 900

Myndighet	Tillämpat normalpris för kavaj	Myndighetens årliga		
		utlämningsbehov		netto- kostnad
		kavaj	byxa	
	kr	antal		kr
Generalpoststyrelsen	93	2 500	4 600	280 000
Telestyrelsen	77	1 000 ¹	2 000 ¹	50 000 ¹
Järnvägsstyrelsen	86	2 800	8 000	250 000
Generaltullstyrelsen	91 106 ²	400	800	40 000
	SJ CBV			
		6 700	15 400	620 000
		Tillhoppa 7 591	17 127	760 900

¹ För den kollektivavtalsanställda personalen tillkommer 5 500 kavajer och 11 000 par byxor till en sammanlagd kostnad av ca 850 000 kronor.

² Inkl. tillägg för ärmuppslagstecken, galoner och stjärnor (fr. o. m. lgr 13).

Av sammanställningen framgår att statsverkets totala nettokostnader för ifrågavarande uniformsanskaffning kunna beräknas uppgå till i runt tal 760 000 kronor för år, varvid tre centralupphandlande myndigheter ombesörja anskaffningar till en sammanlagd kostnad av cirka 620 000 kronor. För att erhålla ett rättvisande värde å den totala anskaffningskostnaden bör emellertid härtill läggas ett belopp av cirka 850 000 kronor avseende den årliga utlämningen av 5 500 kavajer och 11 000 byxor till kollektivavtalsanställd personal inom telestyrelsen.

Sammanställningen innehåller även uppgifter angående av de skilda myndigheterna jämlikt § 39 i Saar fastställda normalpriser för uniformskavaj av ylletyg. En jämförelse i detta avseende ger vid handen, att en anskaffning genom generalpoststyrelsens, järnvägsstyrelsens eller telestyrelsens försorg skulle kunna medföra kostnadsminskningar för övriga myndigheter. Enligt sakrevisionens mening är det därför värt att överväga att koncentrera anskaffningen av ifrågavarande uniformspersedlar till de tre nämnda styrelserna. Detta torde dock, bl. a., förutsätta att uniformsmodeller och tygal anpassas till den anskaffande myndighetens egen konfektionstillverkning. Såvitt sakrevisionen kan bedöma, är uniformsanskaffningen inom styrelserna var för sig av sådan storleksordning, att konfektionsbeställningar kunna utläggas på ett ekonomiskt tillfredsställande sätt. Huruvida införandet av en enhetlig uniformmodell och koncentrerandet av anskaffningen till alltså en myndighet — om detta över huvud taget är praktiskt genomförbart — skulle medföra ytterligare kostnadsminskningar synes tveksamt.

I detta ärendes avgörande ha deltagit, förutom undertecknad ordförande, ledamöterna Ljungdahl, Sällfors, Cardelius, Lundgren och Löfqvist.

Särskild föredragande förste revisor Grönlund. I övrigt närvarande undertecknad tf. kanslichef och byrådirektören Sjövall. Stockholm den 25 januari 1960.

WILHELM BJÖRCK

B. Wallén

Generaltullstyrelsen

Av omförmälda berättelse framgår, att riksdagens revisorer funnit att statsverkets kostnader för tjänstedräkt m. m. under budgetåren 1956/57—1958/59 uppgått till betydande belopp. Revisorerna ha i sitt med anledning därav gjorda uttalande anfört, att nämnda kostnader i icke oväsentlig om-

fattning torde kunna nedbringas, och ha även föreslagit vissa åtgärder i sådant syfte. Sålunda ha revisorerna funnit det motiverat att uniformsplikten i möjligaste mån begränsas, varjämte de ifrågasatt, huruvida det icke skulle vara möjligt att samtliga civila myndigheter utnyttjade en och samma uniformsmodell. Revisorerna ha vidare ansett det önskvärt, att, i de fall gällande beklädnadsreglementen äro av gammalt datum, nya föreskrifter snarast utfärdas samt att myndigheterna fortlöpande hålla sig underrättade om kostnadsutvecklingen, så att priserna å uniformspersedlar m. m. kunna anpassas till de verkliga utgifterna för ändamålet.

Det för tullverket gällande beklädnadsreglementet, som faststälts av generaltullstyrelsen den 31 december 1948 och i vissa delar ändrats den 27 juni 1952 och den 30 mars 1954, är för närvarande föremål för översyn. De av styrelsen tillämpade priserna å beklädnadseffekter anpassas i regel omedelbart till det aktuella kostnadsläget. Så har t. ex. den nu gällande prislistan fått sin nuvarande lydelse så sent som den 30 december 1959.

Såsom framgår av revisorernas redogörelse för tullverkets beklädnadsreglemente, åvilas skyldigheten att bära fullständig uniform i huvudsak vissa chefer och tjänstemän, som ha att förrätta inspektionstjänst, samt tjänstemän, som mera regelbundet fullgöra tulltaxerings- eller bevakningstjänst. Av tullverkets cirka 4 500 tjänstemän tillhöra omkring 3 800 tjänstemän, utgörande den övervägande delen av å tullstaten placerad kammarskrivar- och tullkontoristutbildad personal samt bevakningspersonalen, någon av nämnda kategorier och äro sålunda ålagda hel uniformsplikt.

En begränsning av uniformsplikten för bevakningspersonalen bör enligt styrelsens uppfattning icke komma i fråga. På denna personalgrupp ankommer nämligen att i hamnar samt vid rikets kust- och landgränser utöva den omedelbara tillsynen och kontrollen över trafiken till och från riket. Detta medför bl. a. att bevakningstjänstemännen komma i nära kontakt med den resande allmänheten, icke minst utländska turister, och med fartygsbesättningar och andra, som på ett eller annat sätt betjuna trafiken med utlandet. Det torde därför kunna sägas vara ett gemensamt intresse såväl för tullverket som för den legala utrikestrafiken att bevakningspersonalen är uniformerad.

Icke heller för den kammarskrivar- och tullkontoristutbildade personal, som huvudsakligen är sysselsatt med tulltaxeringsgöromål, finner styrelsen en begränsning av uniformsplikten lämplig.

Tulltaxeringsarbetet, som jämväl innefattar besiktning av innehållet i de enskilda kollina i från utlandet inkomna varusändningar, utsätter mer än vanligt kontorsarbete kläderna för damm och smuts. Därtill kommer att arbetet i regel är förlagt såväl inomhus till tulltaxeringslokaler och varuhallar med stora variationer i fråga om temperatur som utomhus till kajer och upplag. Arbetsklädsel av något slag är därför nödvändig. Tulltaxeringspersonalen har att från allmänheten mottaga upplysningar och handlingar, som falla under sekretesslagens bestämmelser, varför det från allmänhetens sida torde vara ett legitimt intresse, att även dessa tjänstemän kunna genom sin klädsel lätt igenkännas. Därest uniformsplikten begränsas, torde det därför bli ofrånkomligt, att personalen i större omfattning än hittills tilldelas lämpliga, med tjänstetecken försedda skyddspersedlar. Då dessa skyddspersedlar — icke minst med tanke på önskvärheten av att personalen under tjänstutövning gör ett strikt och välvårdat intryck — torde böra vara av annat utförande och av annan kvalitet än gängse lagerrockar och då skyddspersedlarna i enlighet med nuvarande bestämmelser skola icke blott tillhandabållas utan även tvättas och lagas på verkets bekostnad, kunna kostnaderna härför beräknas komma att överstiga de kostnader, uppgående till i

allmänhet trettio procent av anskaffningskostnaden, som tullverket för närvarande har för uniformspersedlar. I sammanhanget vill styrelsen även framhålla, att erfarenheterna visa, att den verkliga slitningstiden för tullverkets uniformer för närvarande är relativt lång. Därom torde även de av revisorererna redovisade beklädnadskostnaderna vittna. Under budgetåren 1956/57—1958/59 ha sålunda ifrågavarande kostnader, vilka även inkludera utgifter för skyddspersedlar m. m., i genomsnitt per uniformspliktig tjänsteman och år endast uppgått till respektive 47, 62 och 22 kronor.

Styrelsen har i princip icke något att erinra mot av revisorererna framfört förslag om att samliga civila myndigheter skola kunna utnyttja en och samma uniformsmodell. Med hänsyn till de mångskiftande arbetsuppgifter, vid vars fullgörande uniform användes vid olika verk och myndigheter, är styrelsen emellertid tveksam, om det är möjligt att utforma en gemensam uniformsmodell, som skulle kunna tillfredsställa alla rimliga anspråk.

Styrelsen anser sig även böra ifrågasätta, om en centralisering i fråga om anskaffning av färdigkonfektionerad tjänstedräkt för all civil statsanställd personal till allenast en myndighet skulle innebära några nämnvärda ekonomiska fördelar. Styrelsen har nämligen i fråga om tillhandahållande av dels färdigkonfektionerade och dels måttbeställda uniformer fått den erfarenheten, att skillnaden i pris dem emellan är relativt obetydlig. Det har dessutom från personalhåll framhållits som en icke obetydlig nackdel, att tjänstemännen i icke ringa omfattning måste på egen bekostnad låta ändra de färdigkonfektionerade uniformerna för att tillfredsställande passform skall ernås.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit, förutom undertecknad generaltulldirektör, jämväl byråchefen Åberg och tillförordnade byråchefen Petersson, föredragande. Stockholm den 22 januari 1960.

VIDAR FAHLANDER

Sixten Friberg

§ 30 Inköp av djur för vetenskapliga försök m. m.

Byggnadsstyrelsen

Byggnadsstyrelsen har i pågående utredning uppmärksammat problemet och avser att särskilt pröva möjligheten att i respektive universitetsstad finna samlande lösningar för såväl förvaring som behandling av djur. Styrelsen förutsätter att uppfödning kan vara motiverad vid sådana djurcentraler i minst samma omfattning som nu förekommer vid de olika institutionerna. Såväl dessa frågor som frågan om en ökad djuruppfödning är emellertid beroende av de krav, som med hänsyn till de avsedda försöken måste ställas på djurens egenskaper. Styrelsen söker därför i första hand att klarlägga dessa krav för att kunna differentiera behoven såväl kvantitativt som kvalitativt.

Det synes sannolikt att ökad uppfödning kan komma i fråga för sådana djurarter, som är särskilt svåråtkomliga i den öppna marknaden. För andra djurarter torde en avvägning få göras mellan å ena sidan kostnader för inköp av djur från öppna marknaden och å andra sidan statsverkets kostnader för en egen uppfödning av samma djurarter i samma omfattning. Skulle det senare visa sig ekonomiskt och resultatmässigt bättre, bör givet-

vis övervägas om en eller flera centrala uppfödningsdepåer ger förmånligare resultat än om uppfödningen av samma djurarter förlades till de olika universitetsorterna.

I anslutning till bifogade (bilaga) av styrelsens utredningsman i ämnet, arkitekten Sten Roempke, lämnade yttrandet finner styrelsen det vara av värde att de av statsrevisorerna berörda frågorna blir närmare belysta genom särskild sakkunnig och tillstyrker sålunda den ifrågasatta utredningen. Stockholm den 2 februari 1960.

DAVID DAHL

Ragnar af Malmberg

O. Bylund

Bilaga A.

Yttrande från byggnadsstyrelsens utredningsman, arkitekten Sten Roempke.

Revisorerna ha, efter att ha inhämtat uppgifter rörande djurverksamheten, funnit att särskilt två huvudfrågor äro att beakta nämligen anskaffningen av djuren och lokalernas anordnande. Dessa frågor ha också befunnits gripa starkt in i varandra.

Vid den av byggnadsstyrelsen upptagna utredningen rörande lokaler för djurexperimentell verksamhet har undertecknad, enligt till styrelsen under hand överlämnat utredningsschema, räknat med att av de nämnda problemen beröra *dels* inverkan på byggnadsfrågornas lösning och *dels* vinsten på driftssidan — personal och materialanskaffning m. m. — vid anordnande av gemensamma djuravdelningar för de skilda medicinska fakulteterna resp. undervisningssjukhusen och vid en centraliserad avel.

Med tanke på att enbart vid universitetet och de medicinska högskolorna de årliga kostnaderna för anskaffande och vård av djur torde uppgå till miljonbelopp — och driftkostnaderna sålunda, såsom vanligt är i dylika sammanhang, bli av väl så stor betydelse som investeringarna i byggnadsföretag — synes det vara angeläget att finna de ekonomiskt lämpligaste formerna även för dessa verksamhetsgrenar.

En utredning härom är uppenbarligen av värde för ett slutligt ställningstagande till utformningen av djurlokaler i varje fall i princip och bör enligt min mening genomföras i anslutning till byggnadsstyrelsens utredning om djurlokalerna. Jag räknar dock med att djuranskaffning och djuravel ligga så långt ifrån byggnadsstyrelsens verksamhetsområde att utredningen i ämnet troligen icke kan samordnas under styrelsen med utredningen om lokalfrågorna. Utan en mer ingående prövning i samråd med särskilda i djuruppfödning m. m. insatta forskare eller andra personer är jag icke beredd att göra om utredningen rörande djurlokalerna t. v. bör fullföljas, oavsett eventuell utredning om djuranskaffning, t. ex. med anvisande av alternativa lösningar för skilda förutsättningar beträffande djuranskaffningen eller om de båda utredningarna bör bedrivas parallellt men med erforderlig inbördes kontakt.

Den hittills verkställda inventeringen av institutionernas lokalbehov och arbetsförhållanden har icke givit möjligheter att i annan mån bedöma förutsättningarna för central avel än att från en del håll betonats vikten av absolut kontroll av djurmaterialet, vilket där föranlett upptagande av egen avel. Man ställer sig skeptisk till möjligheten att erhålla full garanti för att kvalitetskraven tillgodoses vid en mer central avel liksom vid centrala inköp av djur.

Rent allmänt kan sålunda sägas att frågan om mer eller mindre centraliserad djuruppfödning blir beroende av de krav, som med hänsyn till de avsedda försöken måste ställas på djurens egenskaper. Skulle en avvägning mellan å ena sidan inköp i öppna marknaden och å andra sidan kostnaderna för statlig djuruppfödning visa att det senare alternativet är ekonomiskt och resultatmässigt bättre, bör det givetvis övervägas om en centraluppfödning med dess fördelar ur driftsynpunkt bör väljas framför en decentraliserad, som ger fördelen av bättre kontroll över djurmaterialet från resp. forskare och som tillgodoser mer individuella krav. Här är också av vikt att decentraliserad verksamhet minskar följderna av epidemier bland djuren, som eljest äro utomordentligt svårbemästrade. Sistnämnda problem gäller naturligtvis inte bara avel utan även förvaring av djuren.

Till frågan om kostnaden för uppfödning må t. v. endast följande nämnas: En del djur, t. ex. katter och hundar, måste vid experimenten ha en ålder av 1 à 2 år och kostnaderna för foder vid en aldrig så rationell uppfödning kan överslagsvis beräknas till 0,5—1,0 kr per dag och djur. Härmed blir enbart utfodringskostnaden för varje djur minst 300—400 kr., vilket är mångfaldigt mer än vad man hittills ansett sig kunna bära. Givetvis måste också detta ses mot bakgrunden av de betydande svårigheterna för anskaffande av just katter och hundar.

Till sist må här erinras om det förslag till djuruppfödninganstalt för Uppsala universitet och lantbrukshögskolan vid Ultuna, vilket byggnadsstyrelsen i 1948 års förslag till generalplan för universitetets utbyggnad åberopat. Under hand har jag i denna fråga erfarit att man från universitetshåll sedermera icke drivit detta förslag närmare en lösning just på grund av de förhållanden som här ovan antytts.

Trots de här framförda reservationerna, som icke bygga på målmedvetet insamlade uppgifter, får jag alltså tillstyrka en utredning i de av statsrevisorerna upplagna frågorna. Stockholm den 20 januari 1960.

Statskontoret

Revisorernas förslag avse dels att en undersökning i syfte att åstadkomma en samordnad anskaffning av försöksdjur skall företagas, dels att förut-sättningarna för enhetliga lösningar av byggnader för djurexperimentell verksamhet närmare skola klarläggas, innan sådana byggnader projekteras eller uppföras. För sitt ställningstagande till förslagen har statskontoret inhämtat uppgifter från vissa berörda institutioner. Härvid har i fråga om anskaffningen av försöksdjur framkommit, att det föreligger såväl goda som mindre goda erfarenheter av egen djuruppfödning. I de fall privata leverantörer av försöksdjur anlitas har betonats betydelsen av att kontrakt tecknas på längre tid med olika leverantörer. I fråga om revisorernas alternativa förslag om samordnande av all inköps- och uppfödningens verksamhet för hela landet, antingen för samtliga eller för vissa djurslag, har för statskontoret framhållits, att en dylik anordning medförde vissa riskmoment. Sålunda kunde en sådan samordning innebära en betydande nackdel, därest epidemier utbröte inom djurbesättningarna. Å andra sidan förekommer, enligt vad som inhämtats från statens bakteriologiska laboratorium, centraliserad djuruppfödning i statlig regi i Danmark med hitintills gott resultat. Vad nu berörda del av revisorernas förslag beträffar har statskontoret funnit, att en närmare undersökning i syfte att få till stånd en ordning, som med tillgodoseende av de olika institutionernas behov kan i görligaste mån nedbringa kostnaderna för anskaffning och vård av försöksdjur är väl motive-

rad, varför ämbetsverket tillstyrker, att en sådan undersökning kommer till stånd.

Vad angår förslaget att förutsättningarna för enhetliga lösningar beträffande utnyttjande av nya byggnader för den djurexperimentella verksamheten i landet böra klarläggas, innan sådana byggnader projekteras eller uppföras, ansluter sig statskontoret i princip till detta förslag. Såsom revisorerna framhålla anförde föredragande departementschefen vid anmälan i 1959 års statsverksproposition av anslagsbehoven å kapitalbudgeten under åttonde huvudtiteln (s. 16), att planeringen vid respektive lärosäten av utrymmen för djuravdelningar och därtill hörande lokaler borde syfta till mera samlande lösningar och avse ett så långt möjligt gemensamt utnyttjande av ifrågavarande djuravdelningar. Enligt vad statskontoret under hand inhämtat har genom byggnadsstyrelsens försorg tillsatts en utredning för att undersöka förutsättningarna för dylika enhetliga lösningar. Statskontoret kan självfallet icke ange några på egen erfarenhet grundade synpunkter i nu förevarande sammanhang men vill på grund av vad som inhämtats från berörda institutioner nämna, att det i flera fall alltjämt torde erfordras att djuren förvaras i den institution, som skall använda dem för sina försök, eller i nära anslutning därtill. I vissa fall åter synes ett samgående uppenbart vara möjligt, exempelvis beträffande uppstallning och skötsel av hästar för statens bakteriologiska laboratoriums och statens veterinärmedicinska anstalts behov. Härigenom skulle det enligt uppgift vara möjligt att inbespara lönekostnaderna för en djurskötare. En förutsättning är dock, att lokalfrågan löses. Vad denna fråga beträffar må erinras, att i direktiven för den år 1958 tillsatta SBL-utredningen uttalats, att det i samband med bedömningen av lokalbehovet för preparattillverkningen torde bli erforderligt att göra en allmän översyn över den nuvarande lokaldispositionen vid laboratoriet, varvid laboratoriets totala lokalbehov på längre sikt även för andra verksamhetsgrenar än preparattillverkning borde upptagas till behandling. Ämbetsverket förutsätter, att lokalbehovet för den djurexperimentella verksamheten överhuvudtaget samt möjligheterna att giva byggnaderna för försöksdjuren ett enhetligt utförande vid förenämnda utredningar komma att undersökas.

Statskontoret vill slutligen framhålla att vid utredningar i de ovan berörda spörsmålen förutsättningarna för ett eventuellt samgående med kommunala sjukvårdsinrättningar och institutioner i fråga om uppfödning och skötsel av försöksdjur böra undersökas.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit statskommissarien Jerdenius. Stockholm den 14 januari 1960.

IVAR LÖFQVIST

Gösta Widén
Föredragande

Anders Risberg

Statens sakrevision

Sakrevisionen tog i början av 1950-talet upp frågan om centralisering av djuranskaffning samt upphandling av foder och strö vid statliga institutioner. Efter ett förhållandevis omfattande utredningsarbete redovisades resultatet i april 1951 i en inom revisionens kansli uppgjord promemoria angående försöksdjur och därmed sammanhängande spörsmål vid sådana statliga institutioner, som bedrevo vetenskapliga försök med djur. Skälet till utredningen var, att man ville undersöka, om möjligheter funnes att genom

exempelvis centraliserad statlig uppfödning eller på annat sätt nedbringa statsverkets anskaffningskostnader för de för försöksverksamhet erforderliga djuren ävensom kostnaderna för djurens förvaring, utfodring och skötsel, samtidigt som förutsättningar skulle skapas för en mera betryggande tillförsel av djur. Avsikten var dock icke, att staten skulle anlägga en egen djurfarm med statlig personal för driften, utan tanken var att söka finna någon lämpligt belägen gård, vars ägare genom kontrakt med staten skulle intresseras för att uppföda vissa vanligen förekommande slag av försöksdjur. Den del av utredningen, som avsåg centralisering av foder- och strömedelsanskaffningen, beröres icke i det följande.

Enligt promemorian visade en genomgång och bedömning av de djurslag, som förekommo hos de av revisionen tillfrågade 13 institutionerna, att de enda djurslag, som från ekonomisk synpunkt kunde tänkas ifrågakomma för en eventuell centraliserad statlig uppfödning, vore kaniner, marsvin, möss och råttor.

Beträffande anskaffningen av djur — i fortsättningen avses härmed endast anskaffning av nämnda fyra djurslag — vore övertvägande antalet institutioner av den åsikten, att dåvarande system med upphandling för varje institution för sig fungerade i stort sett tillfredsställande. Tillfälliga stagnationer i tillförseln till men för verksamheten kunde visserligen ibland inträffa men hörde till undantagsfallen. Vidare anförde vissa institutioner betänkligheter av den innebörden, att de levererade djuren i en del fall vore ojämn, d. v. s. varierade alltför mycket i fråga om ålder, vikt, färg och egenskaper i övrigt. Denna omständighet försvårade möjligheterna att erhålla från bedömningssynpunkt likvärdiga resultat av forskningsarbetet. Olägenheterna härav hade dock i viss mån kunnat undvikas genom att institutionerna såvitt möjligt för ett visst djurslag sökt hålla sig till en och samma leverantör. Nackdelarna med dåvarande system för djuranskaffningen syntes därför icke vara av den storleksordning, att de i och för sig motiverade en mera centraliserad anskaffning.

I fråga om djurpriserna uttalade några av de tillfrågade institutionerna, att dessa möjligen skulle kunna bli något lägre vid en centralisering, men framhöllo samtidigt att detta ingalunda vore säkert, enär konkurrensen mellan olika uppfödare verkade nedhållande på priserna. Vidare påpekades i detta sammanhang, att lönekostnaderna för den för djurens vård m. m. erforderliga personalen trots allt vore den största posten i djurhållningen, varför de totala kostnaderna för försöksdjursverksamheten — även om priserna å djuren genom centralisering av anskaffningen kunde tänkas sjunka något — blott skulle bli obetydligt lägre.

Även andra synpunkter anfördes mot en centraliserad djuranskaffning. Sålunda framhöllo vissa institutioner, att behovet av försöksdjur kunde växla mycket starkt, varför man aldrig med någon större säkerhet kunde garantera en uppfödare avsättning för ett enligt kontrakt i förväg fixerat antal djur per år. Å andra sidan kunde plötsligt behov uppstå av ett så stort antal djur, att den uppfödare, till vilken man i händelse av centralisering skulle vara hänvisad, icke inom erforderlig tid skulle kunna tillgodose behovet. I sådana fall tvingades man ändå tillgripa upphandling från enskilda uppfödare. Det framhölles också, att det skulle bli svårt att bedriva en centraliserad uppfödning under tillgodoseende av alla de växlande krav, som från olika håll kunde ställas i fråga om djuren.

Att direkt hänvisa institutionerna till vissa bestämda uppfödare vore mindre lämpligt, enär den fria konkurrensen då skulle hämmas till men för priserna. Det syntes heller icke tillrådligt, att staten på detta område skapade något slags monopol för blott en viss eller vissa djuruppfödare. En

annan omständighet talade också mot en centraliserad uppfödning av försöksdjur. Sålunda hävdades det, att djuren understundom drabbades av vissa epidemiska sjukdomar. Härvid finge ofta hela besättningar avlivas. Om i dylika fall institutionerna på grund av en genomförd centralisering vore hänvisade till blott en uppfödare, skulle inga djur kunna erhållas och försöksverksamheten få läggas ned, till dess nya djurstammar hunnit uppdrivas. Det vore nämligen ingalunda säkert, att enskilda uppfödare i ett sådant läge vore villiga åtaga sig några djurleveranser till statliga institutioner.

När det inom landet redan finnes djuruppfödare, vilka investerat kapital i denna företagsform och byggt ut en rörelse, som på ett tillfredsställande sätt tillgodosåge behovet, syntes det onödigt och föga tilltalande, att staten etablerade sig även på detta område, i synnerhet som detta ekonomiskt sett icke torde innebära några mera väsentliga fördelar. Erfarenheterna av statlig försöksdjursuppfödning i Danmark (som närmare studerats av sakrevisionen) hade givit vid handen, att en dylik ställde sig synnerligen kostsam, och danska staten finge årligen bidra med avsevärda belopp för att verksamheten skulle kunna drivas. Enskild företagsamhet och fri konkurrens på området syntes obetingat vara att föredraga.

Av utredningen framginge sålunda, att inga mera väsentliga missförhållanden syntes föreligga i fråga om då rådande system för anskaffning av försöksdjur. Då det dessutom vore tivelaktigt, om en omläggning till en centraliserad djuranskaffning skulle medföra några mera väsentliga besparingar för statsverket, syntes dåvarande system böra bibehållas. De institutioner, som bedrove egen avel av här ifrågavarande försöksdjur, syntes dock böra laga under omprövning, huruvida sådan verkligen skulle förekomma. Då egen avel av försöksdjur i regel ställde sig dyrare än anskaffning genom inköp från enskilda uppfödare, borde dylik förekomma endast i de fall, där synnerligen starka vetenskapliga skäl föreläge. Vidare borde institutionerna, i större utsträckning än vad som vore fallet, söka hålla sig till en bestämd uppfödare vid inköp av här ifrågavarande fyra djurslag. Valet av uppfödare borde dock överlämnas åt institutionerna själva för att staten icke skulle bli beskylld för favoriserande eller monopolskapande.

Vetskap om att utredning pågått angående möjligheterna att eventuellt centralisera den statliga försöksdjursanskaffningen hade av allt att döma spritt sig bland de enskilda uppfödarna i landet. Härom vittnade ett flertal förfrågningar om vad utredningen givit för resultat. Även om detta icke blivit särskilt radikalt, torde utredningen emellertid — enligt promemorian — ha utövat en för köparna gynnsam inverkan på marknaden i fråga om, bl. a., prissättningen. Prisfrågan kunde därför icke sägas vara något direkt skäl för en centralisering av djuranskaffningen.

Tanken på en centralisering av den statliga anskaffningen av försöksdjur liksom även av upphandlingen av olika slag av foder och strö borde sålunda tills vidare anstå och ditillsvarande system bibehållas under beaktande av i promemorian gjorda erinringar.

Med hänsyn till resultatet av utredningen ansåg sig sakrevisionen sakna anledning att framlägga några på utredningen grundade förslag till åtgärder i berörda hänseenden. Under hösten 1951 samt påföljande år höllos emellertid inom revisionens kansli överläggningar med olika uppfödare i syfte att åstadkomma en begränsad centralisering av anskaffningen av möss. Överläggningarna ledde emellertid icke till praktiska resultat.

Statens bakteriologiska laboratorium, som har den utan jämförelse största anskaffningen av djur av alla statliga institutioner, har dels gjort försök med egen musavel, dels haft sin musavelverksamhet utlämnad på en-

treprenad. I båda fallen har verksamheten enligt uppgift visat sig mindre lönande än man från början kalkylerat med. Numera köper laboratoriet i huvudsak sina möss från en leverantör i Stockholm. I enstaka fall importerar möss från Danmark.

Som ett led i beredningen av förevarande ärende har sakrevisionens kansli under hand tagit kontakt med en del av de statliga institutioner, som använda försöksdjur i sin verksamhet. Därvid ha i stort sett framförts samma argument mot en centraliserad djuranskaffning som redovisats i den berörda promemorian. Man har sålunda hänvisat till bl. a. olämpligheten av monopol för en eller ett fåtal djuruppfödare, det mycket starkt växlande behovet av försöksdjur och faran för epidemiska sjukdomar med för försöksverksamheten vittgående konsekvenser. Man har även ställt sig avvissande till det av revisorerna framförda förslaget att den myndighet, som har största behovet av visst slag av djur, skall ha hand om anskaffningen och vården av detta djurslag även för andra institutioners räkning.

Av det anförda framgår, att fördelarna med en centralisering av djuranskaffningen vid statliga institutioner skulle motverkas av avsevärda nackdelar. Enligt sakrevisionens mening vore det dock ändamålsenligt att — på sätt riksdagsrevisorerna förordat som ett av alternativen för frågans lösning — vederbörande förbrukare vid sin djuranskaffning anlitate en institution med omfattande upphandling av försöksdjur som rådgivande organ i fråga om lämplig inköpskälla, prissättning m. m. Sakrevisionen anser sig sakna erforderligt underlag för att taga ställning till frågan, huruvida det måhända vore lämpligt att gå ännu ett steg på den antydda vägen och utrusta den »centrala» institutionen med viss direktivrätt i frågor rörande inköp och vård av djuren m. m. Därest emellertid vissa samordnande funktioner anses böra tilläggas någon större institution, synes — såvitt sakrevisionen kan bedöma — statens bakteriologiska laboratorium i första hand böra komma i fråga härför.

I detta sammanhang vill sakrevisionen framhålla angelägenheten av att möjligheterna bättre än för närvarande tillvaratagas att centralisera djurinköpen vid en och samma myndighet, så att exempelvis icke varje institution vid en högskola företager sina inköp utan sammanhang med motsvarande inköp för andra till högskolan hörande institutioner. Lämpligen synes den ordningen böra införas, att varje myndighet med flera institutioner eller avdelningar, där vetenskapliga försök med djur bedrivs, träffar gemensamt avtal om inköp av visst eller vissa slags djur för samtliga institutioner eller avdelningar vid myndigheten i fråga.

Med hänsyn till bl. a. resultatet av den tidigare berörda utredningen angående eventuell centralisering av djuranskaffningen vid de statliga institutionerna är revisionen icke beredd att tillstyrka en utredning i frågan med vidare syften än att skapa viss samordning av verksamheten mellan olika myndigheter samt inom myndigheter, som innefatta ett flertal olika institutioner eller avdelningar.

Vad gäller frågan om planeringen av lokaler för försöksdjur ansluter sig sakrevisionen till vad riksdagsrevisorerna anført, såvitt avser institutioner, som äro belägna på mindre avstånd från varandra, och främst sådana, som tillhöra samma undervisningsanstalt m. m.

I detta ärendes avgörande ha deltagit, förutom undertecknad ordförande, ledamöterna Ljungdahl, Sällfors, Cardelius, Lundgren och Löfqvist.

Särskild föredragande förste revisor Ehrén. I övrigt närvarande undertecknad tf. kanslichef. Stockholm den 25 januari 1960.

WILHELM BJÖRCK

B. Wallén

Statens organisationsnämnd

Revisorerna har påvisat att inköp, härbärgering, utfodring och skötsel av försöksdjur är en i ekonomiskt avseende icke obetydlig fråga. Organisationsnämnden tillstyrker därför att det närmare utredes huruvida mera ekonomiska former än de nuvarande kan åstadkommas för denna verksamhet.

I detta ärendes handläggning har deltagit, förutom undertecknad generaldirektör, ledamöterna Aste, Elofsson, Löfqvist, Göran Pettersson och Ståhl samt såsom föredragande tf. kanslichefen P. Tammelin. Stockholm den 27 januari 1960.

C. TARRAS SÄLLFORS

B. Samuelsson

Kanslern för rikets universitet

I ärendet ha infordrade yttranden (bilagor A—H) avgivits av rektorsämbetena vid universiteten i Uppsala, Lund och Göteborg — efter hörande av respektive medicinska fakultet — karolinska medikokirurgiska institutets lärarkollegium, rektorsämbetet vid Stockholms högskola — efter hörande av professorerna O. Lindberg och K. G. Lünig — organisationskommittén för den medicinska högskolan i Umeå — efter hörande av ämnesrepresentanterna — samt rektorsämbetena vid tandläkarhögskolorna i Stockholm och Malmö.

Med överlämnande av dessa yttranden får jag för egen del anföra följande.

Såsom framgår av nyssnämnda yttranden är sättet för anskaffandet och hållandet av försöksdjur icke helt tillfredsställande. En mera rationell utformning av denna verksamhet med något slag av samordning på förbrukarsidan synes enligt min uppfattning böra komma till stånd. Någon centraliserad leveranskälla i form av egen uppfödning eller inköp och lagring av djur från enskilda uppköpare bör emellertid icke förekomma. I likhet med vad flertalet hörda anfört torde man med hänsyn till risken för infektioner, som i stora djurkolonier kan få katastrofal omfattning, undvika sammanförandet av djur i alltför stora enheter. Den lämpligaste lösningen av problemet synes vara ett förmedlingsorgan för kontakten mellan producenter och förbrukare. Detta organ borde kunna såsom jämväl rådgivande och kontrollerande organ även väsentligt bidra till en förbättring av produktionen av försöksdjur.

Vad beträffar tillgodoseendet av lokalutrymmen för försöksdjur vid lärosätena torde vad ovan anförts rörande smittorisken tala mot en alltför långt driven centralisering härutinnan.

Hela det av riksdagens revisorer upptagna problemkomplexet är mycket svåröverblickbart och av skiftande karaktär och torde — såsom revisorerna framhållit — påkalla en prövning i ett sammanhang. Jag tillstyrker därför, att en utredning kommer till stånd. Utredningen bör vara förutsättningslös. Stockholm den 29 januari 1960.

HARALD CRAMÉR

Harald Häggquist

Bilaga A

Yttrande från rektorsämbetet vid Uppsala universitet

Rektorsämbetet, som i ärendet hört medicinska fakulteten, får härmed såsom infordrat yttrande hänvisa till vad fakulteten anfört enligt bilagda (bilaga a) utdrag av fakultetens i ärendet förda protokoll. Uppsala den 22 januari 1960.

*Bilaga a**Yttrande från medicinska fakulteten i Uppsala*

Inledningsvis vill fakulteten konstatera att den gärna stödjer den föreslagna utredningens syfte att göra anskaffningen och hållandet av försöksdjur billigare och bekvämare för förbrukarna. Allt är inte bra på detta område. Emellertid vill fakulteten understryka den ytterst varierande situationen vid olika typer av institutioner. En typ av institution är t. ex. bakteriologisk-serologiska laboratorier, som bedriver diagnostik och produktion av sera och biologiska preparat. Dessa ha en relativt litet fluktuerande och i varje fall tämligen förutsebar förbrukning av stora mängder djur. Andra institutioner t. ex. vissa grundforskningsinstitutioner har en förbrukning av de olika slagen av försöksdjur som undergår mycket stora fluktuationer på kort varsel. Det är därför nödvändigt att redan i utredningen dessa olika typer av förbrukare äro representerade.

Fakulteten har betänkligheter mot alltför långt driven centralisering vid såväl uppfödning som upphandling. När det gäller uppfödning vore säkert sammanförandet till en enda stor enhet för uppfödning av ett bestämt djurslag en mycket farlig åtgärd. Det är i längden oundvikligt att epidemier utbryta bland djuren, och ett temporärt produktionsstopp i den helt dominerande enheten skulle starkt störa arbetet på många institutioner. För produktion av de små laboratoriedjuren — möss, råttor och marsvin — bör det därför finnas ett ej för litet antal ganska stora enheter men ingen alldeles dominerande. När det gäller upphandling av djur från olika håll anser fakulteten att ett sammanförande av djur från olika håll före distributionen vore ett direkt felgrepp, eftersom det skulle medföra att infektioner från en leverantör finge tillfälle att sprida sig till de flesta institutioner. Däremot föreställer sig fakulteten att en förmedlingscentral skulle kunna bli till nytta, vilken ombesörjer kontakten mellan förbrukare och producenter utan att direkt hantera djuren.

Ett särskilt problem är anskaffningen av hundar och kattor. Enligt erfarenheter från utlandet är det på grund av kostnaderna uteslutet att lita till uppfödning av dessa djur direkt för täckande av den vetenskapliga förbrukningen. En ändring av nuvarande förfaringssätt vid tillvaratagande och avlivande av herrelösa hundar och kattor är högeligen pakallat så att dessa djur kunna utnyttjas för vetenskapliga ändamål.

Beträffande sammanförandet av de olika institutionernas djurstallar vill fakulteten framhålla, att höggradig centralisering inte är att tillråda på grund av risken för stora okontrollerbara epidemier. Någon garanti för en billigare produktion eller djurhållning är det heller inte självklart att en sådan centralisering skulle medföra. En viss centralisering med ett gemensamt djurhus för en grupp närliggande institutioner kan dock förordas och har också planerats för vissa av fakultetens institutioner. De absolut nödvändiga anordningarna för att hindra smittspridning gör emellertid detta till ett relativt dyrbart bygge.

Det torde framgå redan av det anförda att hela problemkomplexet är så svåröverblickbart och av så skiftande karaktär att utredningen, om den kommer till stånd, bör vara förutsättningslös. Uppsala den 18 januari 1960.

*Bilaga B**Yttrande från rektorsämbetet vid Lunds universitet*

Rektorsämbetet vid Lunds universitet får efter hörande av medicinska fakulteten (bilaga b) framhålla, att frågan om tillgodoseende av lokalutrymme för försöksdjur är långt ifrån löst.

Rektorsämbetet hemställer att Kanslern ville föreslå att en särskild utredning i ärendet kommer till stånd. Lund den 26 januari 1960.

Yttrande från medicinska fakulteten i Lund

Medicinska fakulteten, som anmodats inkomma med yttrande över skrivelse av riksdagens revisorer angående inköp av djur för vetenskapliga försök m. m., vill påpeka, att frågan om tillgodoseende av lokalutrymmen för djur är långt ifrån löst. Fakulteten tillstyrker en utredning av ärendet. Lund den 21 januari 1960.

Bilaga C

Yttrande från rektorsämbetet vid Göteborgs universitet

Rektorsämbetet har införskaffat ett yttrande (bilaga c) i ärendet från medicinska fakulteten.

Ämbetet får med överlämnande av nämnda yttrande för egen del ansluta sig till de av fakulteten framförda synpunkterna. Göteborg den 23 januari 1960.

Bilaga c

Yttrande från medicinska fakulteten i Göteborg

Det torde vara riktigt att de direkta kostnaderna för inköp av djur, åtminstone vad beträffar en del djurslag, skulle kunna nedbringas något genom en rationalisering. Dock synes ej centraliserade inköp genomgående vara önskvärda bl. a. av följande skäl.

Även om det vore möjligt att i någon mån nedsöka djurpriserna genom mera omfattande inköp per leverans, så torde detta dock för många institutioner stundom medföra olägenheter av olika slag såsom t. ex. att djuren tillföras institutionerna vid en olämplig tidpunkt. Detta skulle få till följd indirekta kostnadsökningar och ökat arbete med djurvården. Dessutom må påpekas att vid ett flertal undersökningstyper vore det nära nog omöjligt att på förhand avgöra hur många djur som erfordrades. Vid centraliserade inköp kunde tendensen då lätt bli att alltför många djur beställdes för att därigenom säkra ett visst projekt.

Vid såväl näringsfysiologiska som andra typer av djurstudier, t. ex. när genetiska synpunkter vid tumörforskning är ett vitalt moment, tillkomma särskilda krav på försöksdjur, som gör det nödvändigt för institutionen att bedriva *egen* djuravel. Vid näringsfysiologiska experiment användas oftast växande råttor som försöksdjur. Det är därvid väsentligt att djuren äro så enhetliga som möjligt. Vid dessa försök komma inavlade rättstammar till användning, varvid eftersträvas att hålla djuren fria från infektioner. I många fall måste djuren vara så enhetliga, att endast djur från kullar med t. ex. 8 ungar uttages. Detta nödvändiggör en noggrann bokföring av avelsdjur och avkomma.

Vid de flesta djurförsök är det naturligtvis av väsentlig betydelse att infektionsfria djur användas. Näringsfysiologiska försök äro ofta utpräglade långtidsförsök — kanske generationsstudier — och särskilt i sådana fall kunna parasitsjukdomar hos djuren influera på försöksresultaten. Dylika sjukdomar äro vanliga och ibland svåra att upptäcka. När det gäller den s. k. hämobarthonella infektionen, kan denna t. ex. endast diagnostiseras genom mjältextripation. Barthonellainfekterade djur få då en hämoglobi-

nuri och avlida en tid efter operationen. Det är uppenbart att ovan framförda krav på enhetlighet och största möjliga frihet från parasitsjukdomar äro omöjliga att upprätthålla vid centrala inköp av försöksdjur. Forskaren måste vid de flesta näringsfysiologiska studier noga känna sin djurstam.

Vad beträffar leveranser av katter och hundar är vederbörande institution för närvarande tvingad att själv ombesörja djurskaffningen, enär det helt saknas möjligheter och erfarenhet av att för vetenskapligt bruk uppföda dylika djur. Försök pågå i liten skala vid fakulteten i samarbete med intresserad privatman för att uttröna möjligheterna för en sådan avel. Slår försöket väl ut, planeras en utbyggnad av denna avelsverksamhet för att om möjligt tillgodose fakultetens behov av djur. Dylik försöksverksamhet är emellertid oundgängligen nödvändig, innan planering av större avelsanstalter för katter och hundar igångsättes.

Då det gäller anskaffning av djur för vetenskapliga försök, kan den omedelbara kostnadsfrågan icke behandlas som ett separat problem, bl. a. emedan själva kostnaden för djurens inköp till ett experiment i flertalet fall är en liten bråkdel av experimentets totalkostnad, d. v. s. då arbetslöner, apparatur m. m. inräknats. Även om någon inbesparing åstadkommes genom centralisering av uppköp och leveranser, kommer denna, såsom ovan påpekats, att leda till åtskilliga extrakostnader, t. ex. på grund av viss försening i leveranserna av djur till de olika institutionerna, vilket i sin tur kan leda till att många arbetsdagar, avsedda för experimentellt arbete, icke kunna rationellt utnyttjas. Hänsyn får därför även tagas till de stora indirekta kostnader, som uppstå i och med att institutionernas arbetskapacitet icke till fullo utnyttjas. Ett laboratorium och dess personal drar kostnader, även när experiment *ej* pågår.

Frågan om smidighet och snabbhet i leveranserna synes därför fakulteten vara oerhördt mycket viktigare än själva kostnaden för inköp av djur. En statlig försöksverksamhet med viss djuravel vore önskvärd om den huvudsakligen inriktades härpå. Allt inräknat betyder nämligen smidiga djurleveranser att ett forskningsprojekt i allmänhet kan genomföras till *lägre totalkostnad*, även om inköpspriserna på djuren är högre.

Beträffande djurvården torde för större institutioner med stor förbrukning av djur den enda rimliga lösningen vara att de ha egna, separata djurstallar inom institutionsområdet och egen djurskötare. Erfarenheten visar att detta system är klart överlägset ur alla synpunkter, även de ekonomiska. Annorlunda förhåller det sig med institutioner, som blott i mindre utsträckning och mera tillfälligt använda djur. I sådana fall torde det vara rationellt att institutionerna, åtminstone då de äro placerade i närheten av varandra, ha gemensamma djurstallar eller att de, i den mån plats finnes, kunna anlita de större institutionernas djurstallar. Göteborg den 22 januari 1960.

Bilaga D

Yttrande från lärarkollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet

Med anledning härav får institutets lärarkollegium, till vilket ärendet av rektorsämbetet överlämnats, anföra, att vid institutet gjorda erfarenheter giva vid handen, att centralisering av här ifrågakommande djuranskaffning är ytterst svår att genomföra och vansklig till sin nytta men att frågan härom synes förtjänt av en förutsättningslös utredning. De byggnadsfrågor vid institutet, som avse nya eller utökade djuravdelningar,

äro delvis av så brådskande art, att lärarkollegiet anser det äventyrligt att tynga utredningen av dem med ytterligare utredningsuppgifter. Utredningen av djuranskaffningsproblemen synes därför böra ske utan sammanhang med pågående utredning av hithörande byggnadsfrågor. Stockholm den 21 januari 1960.

Bilaga E

Yttrande från rektorsämbetet vid Stockholms högskola

Genom remiss den 5 januari 1960 har rektorsämbetet vid Stockholms högskola anmodats att till Eder inkomma med yttrande över vad som anförts vid riksdagens revisorers berättelse 1959 angående inköp av djur för vetenskapliga försök m. m. Med anledning härav får rektorsämbetet vördsamt överlämna och hänvisa till närslutna yttranden (bilagor 1 e och 2 e) av professorerna Olov Lindberg och K. G. Lünig. I dessa yttranden instämmer professorerna K. Myrbäck och Lars Silén. Nämnda fyra professorer företräder de ämnen vid högskolan inom vilka användning av djur för vetenskapliga försök förekommer. Stockholm den 22 januari 1960.

Bilaga 1 e

Yttrande från professor O. Lindberg

Som utredningen påpekar är erfarenheterna av privata djuruppfödare ej alltid de bästa. En väg att förbättra detta tillstånd skulle kunna vara en central uppfödning av djur i statlig regi. Även om många faktorer tala för en sådan lösning, finns dock vissa allvarliga argument däremot. Så är det knappast möjligt att genom en sådan organisation förse t. ex. zoologerna med det stora artantal av begränsad individmängd, som behövs för deras försök. Vidare är det tvivelaktigt om det skulle gå att nämnvärt sänka priserna på försöksdjuren med detta system. Privata kalkyler från egen uppfödning och från stora anläggningar i U. S. A. tyder på att det ej är möjligt.

Den största faran med en centralisering skulle dock vara risken för epizootier. Konsekvenserna av en allmän infektion i en central anläggning för djuruppfödning skulle kunna bli katastrofala för den forskning, som baseras på djurförsök.

Det förslag, som förefaller mest tilltalande, är tillsättandet av ett organ, vars uppgift skulle vara att utöva kontroll över djuruppfödningen och hos vilket forskarna skulle få hänvisning till var de billigast och bäst kunde inköpa sina försöksdjur.

Någon inskränkning i de enskilda institutens möjligheter att själva hålla djuravel får ej ske, då ofta djuruppfödandet i sig självt ingår i forskningsarbetet. Så kräver t. ex. studier över fosterutveckling, hormonell reglering, åldringsprocesser och nutrition tillgång till en väl utbyggd djuravel.

Frågan om djurhus för institutioner inom det blivande Stockholms universitet bör med denna bakgrund tas upp i samband med universitetets planläggning och utflyttning till Frescati. Stockholm den 18 januari 1960.

Yttrande från professor K. G. Luning

Två i princip olika alternativ har framlagts, varav det ena kan uppdelas i två grupper.

1. Centraliserad leveranskälla

a) Egen uppfödning

b) Inköp och lagring av djur från enskilda uppköpare

2. Rådgivande kontaktorgan mellan uppfödare och förbrukare.

Mot ett arrangemang enligt alt. 1 kan allvarliga invändningar göras i första hand på grund av risken för infektioner, som i stora djurkolonier kan få katastrofal omfattning. Detta gäller i synnerhet, om man skulle tänka sig en lösning enligt alternativ 1 b med inköp från olika uppfödare och därefter distribution till förbrukarna från en central lagringsstation. Vad beträffar kostnaderna för en egen uppfödning, jämfört med inköp av enskilda uppfödare, har jag vad det gäller möss gjort en beräkning, att på produktionsenheter på upp till 100 000 möss per år skulle man med hänsyn tagen till avskrivning av byggnader icke i väsentlig grad understiga det pris enskilda uppfödare betingar sig.

Det kan i detta sammanhang vara av intresse att jämföra med förhållandena vid det stora amerikanska cancersjukhuset vid Bethesda. Där finns en jättestor anläggning för uppfödning av olika laboratoriedjur, men trots det har de enskilda forskarna för sina speciella behov egna större eller mindre kolonier. Produktionen från den stora centrala anläggningen går i huvudsak till rutinundersökningar. Med detta vill jag framhålla nödvändigheten av att möjlighet bereds för forskare att efter sina olika behov hålla, och i viss utsträckning producera, sina egna försöksdjur.

Det andra alternativet, som innebar uppsättandet av ett rådgivande kontaktorgan mellan uppfödare och förbrukare, skulle genom auktorisering och fortlöpande kontroll av uppfödarna i väsentlig grad kunna bidra till en förbättring av produktionen av laboratoriedjur samt genom sin centrala ställning underlätta anskaffning av djur.

En sådan organisation skulle även underlätta kontakten mellan de laboratorier som i sin verksamhet producerar möss i stället för förbrukare. Vid Laboratoriet för strålningsgenetik, sker det en produktion av djur, där själva produktiviteten är det som är av intresse. Det rör sig om en årsproduktion om 10—20 000 djur, som kunde komma till användning vid andra institutioner. Hittills har en stor del av produktionen kunnat nyttjas vid Försvarets forskningsanstalt, men ytterligare djur skulle kunna ställas till andra forskares förfogande.

Som min uppfattning får jag därför tillstyrka tanken på organisation av ett rådgivande organ, som kontrollerar uppfödare och som förmedlar kontakt mellan uppfödare och förbrukare. Stockholm den 15 januari 1960.

Bilaga F

Yttrande från organisationskommittén för den medicinska högskolan i Umeå

Kommittén får härmed såsom remissvar överlämna ämnesrepresentanternas vid den medicinska högskolan i Umeå bifogade (bilaga f) yttrande i ärendet. Stockholm den 21 januari 1960.

Yttrande från ämnesrepresentanterna vid den medicinska högskolan i Umeå

De första professorerna vid medicinska högskolan i Umeå tillträdde sina befattningar vid början av år 1959, och högskolan befinner sig sålunda under uppbyggnad. Detta och brist på lokaler gör att den djurexperimentella verksamheten här knappast har börjat. Svaren på frågorna 1—8 torde därför sakna praktiskt värde för en framtida bedömning.

ad 1) Ja.

ad 2) Ja. (Hitintills patologiska inst.; öronkliniken och medicinska kliniken.)

ad 3) Experimentell forskning.

ad 4) Professorn i patologi.

ad 5) Ja. Hitintills har djur ej inköpts från utlandet.

ad 6) Hitintills icke.

ad 7) Genom tillmötesgående från tandläkarinstitutet har del av dess under hösten 1959 i bruk tagna djuravdelning varit disponibel för medicinska högskolan. Denna avdelning är belägen i ett under uppförande varande djurhus. En djurskötare är för närvarande tillfälligtvis anställd för tandläkarinstitutets och medicinska högskolans räkning.

ad 8) a) 0

b) 0

c) ?

d) 0

ad 9) Ja. Utöver under uppförande varande djurhus, som måhända kan vara disponibelt våren 1961 behövs för den medicinska högskolan avsevärt större djurutrymmen. Denna fråga håller för närvarande på att närmare utredas och någon kostnadsberäkning har ännu ej gjorts.

Några mera allmänna synpunkter på framförallt djuranskaffningsproblemet önska ämnesrepresentanterna dock framföra.

Vid en nystartad medicinsk högskola i denna del av landet torde djuranskaffning kunna förutses bli ett svårbemästrat problem.

1:a En viss djuruppfödning av små försöksdjur (råttor, möss, hamster, höns) i egen regi torde för genomförande av vissa forskningsprojekt vara en nödvändighet. Denna uppfödning kan antingen ske i egen regi (varje forskare) eller centralt för högskolan, eventuellt för ännu större enheter under förutsättning att uppfödningsskapaciteten är tillräcklig.

2:a Vad gäller medelstora försöksdjur, kaniner, kattor, hundar, höns m. m. torde för Umeås del stora anskaffningssvårigheter vara att vänta. Vissa svårigheter har redan gjort sig gällande. Erfarenheten från andra universitet visar också att försörjningen med försöksdjur av denna typ blivit ett allt större problem och att ibland djurförsök måst uppskjutas på grund av brist på försöksdjur.

Ett ytterligare problem i detta sammanhang är icke sällan att erhålla friska försöksdjur respektive för vissa undersökningar försöksdjur från samma syskonkull.

Detta och vad övrigt tidigare framförts torde starkt tala för djuruppfödning centralt i högskolans eller annan myndighets regi för att kunna tillgodose högskolans behov av friska försöksdjur av känd ålder och härstamning. Umeå den 19/1 1960.

Yttrande från rektorsämbetet vid tandläkarhögskolan i Stockholm

I likhet med vad i riksdagens revisorers berättelse yttrats får rektorsämbetet vid tandläkarhögskolan i Stockholm såsom sin mening anföra att frågorna om anskaffning av försöksdjur samt om tillgodoseende av lokalutrymmen för djuren böra göras till föremål för utredning och prövas i ett sammanhang.

Beträffande användningen av försöksdjur och verksamhetens organisation m. m. vid tandläkarhögskolan hänvisas till de uppgifter som lämnats till revisorerna i skrivelse den 31 augusti 1959. Avskrift av denna skrivelse bifogas.¹ Stockholm den 19 januari 1960.

*Bilaga H**Yttrande från rektorsämbetet vid tandläkarhögskolan i Malmö*

Vid tandläkarhögskolan i Malmö finnes ett djurlaboratorium, som inrättades i samband med högskolans tillkomst. Utrymmesmässigt torde det med vissa moderniseringar och hygieniska förbättringar vara tillräckligt för högskolan under överskådlig tid. Personalfrågan är däremot aktuell och brännande. Då verksamheten sker intermittent med ojämn belastning har det varit högskolan möjligt att bereda utrymme i någon mån för experimentalkirurgisk verksamhet som bedrivs vid Malmö Allmänna Sjukhus' kirurgiska universitetsklinik. Detta har då även haft den fördelen med sig att extra djurskötarhjälp kunnat erhållas för avlastning av den på stat anställde djurskötarens orimligt stora arbetsbörd.

De djur med vilka det arbetas på högskolan, äro huvudsakligen smådjur, såsom guldhamster, råttor, marsvin och kaniner. Hundar användas även i viss utsträckning. Smådjursförsöken laborera ofta med större enhetliga grupper av djur. Beträffande råttor möter f. n. ingen svårighet att anskaffa sådana i lämpliga mängder och kvaliteter. Guldamster är däremot ett försöksobjekt, som ej finnes att tillgå på samma sätt, utan försöksgrupperna måste framkomma genom avel på institutionen. Det torde därför förekomma, att svårigheter uppstå att erhålla lämpliga djur, då framför allt guldamster, i tillräckligt antal för en planerad undersökning. Det har å andra sidan även hänt att andra institutioner som fått överskott på sådana djur erbjudit högskolan dem, vid tillfällen då något behov ej förelegat för högskolan.

Det skulle säkert vara till fördel, om inköp av dessa smärre försöksdjur kunde göras från anstalt, som hade kompetens och möjlighet att målmedvetet driva avel med försöksdjur för olika ändamål. För högskolan som är en liten enhet med ett relativt begränsat behov av djur, synes det vara tämligen likgiltigt, huruvida en eller flera sådana anstalter finnas och var de i så fall äro belägna. Huvudsaken är, att de kunna garantera tillförsel av fullgoda djur med i förekommande fall lämpliga arvsanlag.

Rektorsämbetet anser sig inte kunna taga ställning till huruvida uppfödningens verksamheten bör vara anförtrodd statlig institution eller omhändertavas av privat verksamhet under lämplig kontroll. Enligt högskolans erfarenhet finnas privata företag som tillhandahålla vissa smärre djur av föredömligt god kvalitet.

Beträffande uppfödning och handel med hundar och katter, av vilka hit-

¹ Ej avtryckt.

tills endast hundar använts på högskolan, kan man ställa sig tveksam, hurvida det är lämpligt och ekonomiskt försvarbart att anordna centraliserad avel av dessa djur för vetenskapligt ändamål. Å andra sidan äro nuvarande förhållanden icke hållbara i längden. Den handel med dessa djur som för närvarande förekommer, förefaller ibland vara av dubiös karaktär.

Det legitima behovet av försöksdjur måste kunna tillfredsställas på ett rationellt men för opinionen ej alltför stötande sätt. Tänkbart vore att rekvisition av större försöksdjur kunde ske till någon central instans, statlig eller privat, som hade kontakt med vederhäftiga uppfödare och försäljare och som därigenom kunde lämna anvisning på lämpligt inköpsställe. En utredning av och sanering av handeln med försöksdjur av sällskapsdjurskategori synes vara påkallad. Malmö den 19 januari 1960.

Styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök

Styrelsen, som inhämtat yttrande (bilaga) i ärendet från lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsöks lärarkollegium, får, med överlämnande av detta yttrande, åberopa detta som eget utlåtande.

I handläggningen av detta ärende har deltagit undertecknad ordförande samt styrelsens samtliga ledamöter med undantag av vice ordföranden generaldirektör Norup. Uppsala den 1 februari 1960.

OLOV RYLANDER

Ragnar Widén

Bilaga

Yttrande från lärarkollegiet vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök

Både med hänsyn till värdet och skötselkostnaderna utgöres den övervägande delen av försöksdjur vid Kungl. lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök av idisslare, svin och höns. För dessa djurslag synes någon central uppfödning eller upphandling icke vara avsedd eller behövlig.

De djurslag, som vanligen betecknas som laboratorieförsöksdjur förbrukas vid högskolan endast i relativt ringa omfattning. Om emellertid en central uppfödning eller upphandling av laboratorieförsöksdjur kunde anordnas, skulle detta sannolikt för vissa av högskolans institutioner innebära en del fördelar.

Behovet av försöksutrymmen och djurstallar skulle dock icke påverkas härav.

I den mån som en central uppfödning av laboratedjur kan förväntas leda till ett för olika ändamål bättre lämpat djurmaterial synes en sådan central uppfödning vara väl motiverad. Uppsala den 23 januari 1960.

Styrelsen för statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader

De av revisorerna berörda förhållandena i fråga om inköp av djur för vetenskapligt ändamål undandrar sig forskningsanstaltens bedömande. Till frågan om behovet av nya eller utvidgade djurstallar vill forskningsanstalt-

ten endast meddela, att den i samband med prövning av hela djurfrågan och vad därmed sammanhänger kan lämna uppgifter i anslutning till planering av djurstallsutrymmen. Lund den 29 januari 1960.

A. ÖRBORN

Stig Sagnert

Veterinärstyrelsen

De kostnadssynpunkter revisorerna anför i fråga om anskaffning av försöksdjur synes otvivelaktigt motivera en samordning av organisationen och inköpskällorna. Önskemål härom har också från andra håll framförts vid upprepade tillfällen. En undersökning i ämnet utfördes bl. a. år 1956 av statens medicinska forskningsråd. Denna syftade närmast till inrättande av en central uppfödninganstalt, ett projekt som också diskuteras av revisorerna. Enligt veterinärstyrelsens mening är härvid alternativet med flera anläggningar att föredraga framför en enda uppfödninganstalt, som även om den förlägges centralt, måste medföra transportbesvärligheter och framförallt genom sin storlek ge anledning till att infektioner och andra sjukdomsutbrott bland djurbeståndet får synnerligen vittgående konsekvenser.

Från vetenskapsmännens sida har emellertid anförts även andra motiv för införande av en bättre ordning än de av revisorerna redovisade synpunkterna, förhållanden som dock på längre sikt torde få anses ha minst lika stor ekonomisk betydelse. Man har pekat på nödvändigheten av att erhålla genetiskt rena stammar, på förekomsten av infektion bland de inköpta djuren, på dålig kondition av andra orsaker hos dessa. Svårigheten att få tag på ur försökssynpunkt lämpliga raser och djur i lämplig ålder har också redovisats, liksom även den mycket ojämna tillgången. Veterinärstyrelsen vill härutöver ytterligare peka på de missförhållanden vid anskaffning och transport av djuren, som av och till påtalas.

Lämpligt dimensionerade, centrala uppfödninganstalter med tillgång till veterinär sakkunskap och genom vilka även erforderliga inköp kunde ske, borde härvid kunna medverka till en förbättring av nyssnämnda, icke tillfredsställande förhållanden.

Vad ovan sagts avser huvudsakligen mindre djur. Anskaffning av större djur torde fortfarande få ske genom inköp. Nämnvärda vinster genom centralisering av dessa synes knappast vara att vänta.

Mot det av revisorerna framförda uppslaget med gemensamma djuravdelningar vid skilda lärosäten för djur i pågående försök är veterinärstyrelsen mera tveksam. Olägenheterna härav för forskarna vid mer eller mindre avlägsna institutioner är uppenbar. Det torde också ofta bli svårt att tillgodose olika önskemål angående isolering m. m.

Under hänvisning till vad ovan anförts får veterinärstyrelsen sålunda tillstyrka att frågan utredes närmare, varvid styrelsen förutsätter att veterinär sakkunskap får medverka. Stockholm den 27 januari 1960.

GÖSTA BJÖRKMAN

Sune Hydén

Styrelsen för statens veterinärmedicinska anstalt

Styrelsen vill till förtydligande av riksdagsrevisorernas uppgift om kostnaderna för djurhållning vid veterinärmedicinska anstalten framhålla, att, vad angår anstalten, de i ovannämnda berättelse under rubriken utfodring och skötsel upptagna kostnaderna inkludera avlöningskostnader.

Vad härefter angår den av revisorerna verkställda utredningen, framgår att behovet av försöksdjur vid olika vetenskapliga institutioner i landet är mycket stort och att de utgifter som statsverket får vidkännas i samband med hithörande verksamhet representera högst betydande belopp. Med hänsyn härtill och då synnerligen skiftande förhållanden påvisats råda vid olika institutioner såväl beträffande anskaffningen av djur som inhysning och skötsel av desamma synes det ur flera synpunkter angeläget, att ifrågavarande verksamhet gives en såvitt möjligt rationell, ekonomiskt försvarbar utformning. Vid de överväganden rörande hithörande problem, vilka gjorts såväl tidigare exempelvis år 1956 inom statens medicinska forskningsråd som nu av riksdagens revisorer, har frågan om en centralisering av djuruppfödningen fått en dominerande betydelse. Såsom framgår av härvid fogat (bilaga) yttrande till medicinska forskningsrådet den 5 december 1956 har anstalten för egen del inte ansett sig ha mycket att vinna genom anslutning till en för ett flertal institutioner avsedd centraliserad uppfödning. Från anstaltens sida har härvid bland annat framhållits de ökande riskerna för infektioner i större djurfarmar samt de förödande verkningar, som lätt kunna uppstå för många institutioner genom sjukdomsutbrott i en centraliserad djuruppfödning.

I här föreliggande utredning ha riksdagens revisorer emellertid i huvudsak endast diskuterat olika alternativa förslag till lösning av problemen, och revisorerna ha för erhållande av en slutgiltig lösning åsyftat en närmare utredning av förhållandena vid de olika myndigheterna m. fl. Av särskild betydelse härvidlag har ansetts vara att undersöka möjligheten till en samlande lösning av olika aktuella byggnadsfrågor avseende den djurexperimentella verksamheten. Då även anstaltsstyrelsen anser det av riksdagsrevisorerna insamlade materialet otillräckligt för här avsedda slutliga överväganden — bland annat saknas från de flesta myndigheter uppgifter om av dem ev. önskade organisationsändringar — finner styrelsen revisorernas förslag om en allsidig utredning av samtliga hithörande frågor mycket befogat och vill därför tillstyrka detsamma. Härvid får styrelsen särskilt betona angelägenheten av att veterinärmedicinsk sakkunskap kommer att ingå i utredningen.

I detta ärendes handläggning ha förutom undertecknade deltagit professor N. Lagerlöf och länsveterinären I. Lauritzson. Stockholm den 30 januari 1960.

GÖSTA BJÖRKMAN

Hans-Jörgen Hansen

Richard Jobson

Bilaga

Yttrande från statens veterinärmedicinska anstalt

Vid anstalten finnas särskilda, modernt inredda lokaler för uppfödning av försöksdjur, och erforderligt antal djurvårdare för denna detalj äro upp-tagna i anstaltens personalstat. Anstalten har också kunnat göra sig själv-försörjande i avseende å behovet av möss, marsvin och kaniner. Därför fö-religger från anstaltens sida icke något intresse, att uppfödningen av för-söksdjur för anstaltens behov skall förflyttas till en centraliserad, för ett flertal institutioner avsedd större farm.

Till anstaltens ställningstagande har härvid icke endast bidragit en kan-ske förklarlig motvilja mot att nedlägga en servicedetalj, som fungerat i

stort sett tillfredsställande, och att därigenom även komma att ställas inför risken att behöva göra vissa personalindragningar. Anstalten hyser dessutom den uppfattningen, att ju större anslutning av djur som åstadkommes, desto större bli också riskerna för infektioner, vartill kommer att vid sjukdomsutbrott i en centraliserad djuruppfödning djurleveranserna till samtliga av denna uppfödning beroende institutioner kan stoppas och på så sätt få förödande verkningar.

Emellertid torde en i viss mån centraliserad uppfödning även kunna medföra vissa beaktansvärda fördelar, varför anstalten icke vill avråda från att försök med centraliserad djuruppfödning i begränsad omfattning igångsättes. Såsom av medicinska forskningsrådet framhållits, synes nämligen vid sådan uppfödning vissa önskvärda standardiseringsprinciper kunna tillämpas. Detta kommer med all sannolikhet att resultera i en förbättrad konstans i djurmaterialet, vilket i sin tur blir fördelaktigt för resultatet, oavsett var försök med dessa djur sker. Självfallet kommer anstalten att om en centraliserad djuruppfödning organiseras anlita denna vid uppkommande behov av försöksdjur med speciella egenskaper. Stockholm den 5 december 1956.

Styrelsen för veterinärhögskolan

Styrelsen får — med tillkännagivande att ärendets handläggning skett enligt 6 § första stycket av högskolans stadgar — till remissens besvarande överlämna ett den 12 januari dagtecknat yttrande (bilaga) från högskolans lärarkollegium. Stockholm den 15 januari 1960.

HUGO ERICSSON

Nils Lagerlöf

Stellan Bratt

Bilaga

Yttrande från lärarkollegiet vid veterinärhögskolan

I sitt uttalande framhålla revisorerna redan inledningsvis, att forskningens successiva intensifiering kommer att medföra en stegring av omkostnaderna för inköp, utfodring, vård och uppstallning av försöksdjur. Redan f. n. drar denna verksamhet relativt stora kostnader och med tanke på att dessa kostnader förmodligen komma att stiga till högst betydande belopp föreslås åtgärder i rationaliserande och besparande syfte.

Lärarkollegiet vill framhålla vikten av att det i en diskussion rörande hithörande frågor från början klart framhålles, att eventuella rationaliseringsåtgärder icke få inkräkta på forskningens planmässiga fortskridande eller på dess frihet. Försöksdjuren äro ett av de medel, som stå forskningen till buds för att nå resultat, och forskningen får självfallet icke äventyras genom en försämring av tillgången på försöksdjur eller av deras vård, lämplighet för speciella uppgifter etc. Alltför restriktiva åtgärder i besparande syfte kan då lätt komma att få rent motsatt verkan.

I stort sett torde det väl kunna sägas, att de enskilda institutionernas försörjning av experimentdjur fungerat tämligen tillfredsställande, bortsett från anskaffandet av katter och hundar, vilket under senare år ofta tett sig svårt. Institutionerna ha haft möjlighet att välja djurleverantör efter eget önskemål och därigenom kunnat få djur av önskad kvalitet. Den fria konkurrensen mellan djuruppfödarna har medfört, att prisnivån i viss mån kunnat kontrolleras, liksom också att en viss form av individuell service kunnat erhållas (t. ex. tillgång på djur i viss viktsklass och på dräktiga försöksdjur etc.).

Revisorernas förslag om centralisering av försöksdjursuppfödningen avstyrker lärarkollegiet bestämt. Stora anläggningar för uppfödning av experimentdjur måste med nödvändighet ställa sig synnerligen kostsamma. Risken är stor att djurstammarna inom en sådan uppfödningcentral skola drabbas av en epizooti av ett eller annat slag, och resultatet därav bli, att samtliga djur måste avlivas. Detta medför dels en stor ekonomisk förlust och dels kan den kontinuerliga tillförseln av försöksdjur till ett stort antal institutioner plötsligt avbrytas till stort men för den pågående forskningen. Rigorösa försiktighetsåtgärder för förhindrande av dylika farsoter måste bli synnerligen kostnadskrävande och dessutom ställa stora krav på den djurvårdande personalen. Även för nuvarande uppfödare med hög standard och stora djurbesättningar ha dylika epizootier inträffat och medfört icke blott en nedsmittning av djuren inom anläggningen utan också en spridning av sjukdomen till institutionernas redan befintliga försöksdjur. Som exempel på epizootiskt förlöpade sjukdomar kan nämnas paratyfus, pseudotuberkulos, streptococcinfektioner etc. Det har erfarenhetsmässigt visat sig, att de anläggningar, där ett mindre antal djur uppföds, i stort sett äro förskodade från dylika allvarliga och förlustbringande infektioner.

Anordnandet av centraler, dit försöksdjur införskaffas genom köp, synes lärarkollegiet vara behäftat med samma eller t. o. m. större smittrisker än förslaget om centraler för djuruppfödning. En dylik inköpscentral skulle ju dessutom i realiteten endast komma att fungera som en ytterligare kostnadskrävande mellanhand.

Det av revisorerna antydda alternativet i enlighet med den s. k. huvudförvaltningsprincipen kan, enligt lärarkollegiets mening, knappast medföra några väsentliga fördelar. I princip innebär ju detta alternativ blott, att en institution får i uppdrag att sörja för anskaffning och vård av ett visst djurslag. För att kunna effektuera ett sådant uppdrag fordras med största sannolikhet väsentligt utökade materiella och personella resurser för ifrågavarande institution utan att man därför kan minska på de avnämmande institutionernas redan förefintliga resurser. Varje institution måste ju fortfarande ha möjlighet att taga vård om försöksdjuren, dels på grund av sådana långtidsförsök, där djuren ingå i kanske årslånga experiment och dels på grund av att institutioner knappast kunna bedriva upphandlingen av djur enligt någon sorts dagsbehovsprincip. Även det nu nämnda alternativet medför förvisso risker för epizootier med åtföljande massdöd och leveransstopp.

Lärarkollegiet önskar speciellt uppehålla sig vid problemet med katter och hundar som försöksdjur. Här föreligga säsongbetonade anskaffningssvårigheter och dessutom obehaget med reaktioner från allmänhetens sida mot förment djurplågeri. Kollegiet ifrågasätter därför en utredning om hur de olika vetenskapliga institutionernas behov av sådana försöksdjur bäst skulle kunna tillgodoses. Här vore måhända central uppfödning att rekommendera även om detta skulle medföra bestämda svårigheter. Dylika »katt- eller hundfarmer» skulle dock kunna fylla ett stort behov och skulle bl. a. kunna ge forskarna den lugnande känslan av att icke utföra försök på ev. stulna eller bortsprungna katter eller hundar. En sanering här skulle minska antivivisektionisternas ibland rätt besvärande agitationer och tillvitelser mot forskarna.

Vad beträffar riksdagsrevisorernas yttrande rörande byggnader för djurexperimentell verksamhet önskar lärarkollegiet framhålla, att det i ett icke ringa antal fall torde bli nödvändigt att uppföra sådana byggnader för mycket speciella ändamål. Med den höggradiga specialisering, som alltmer gör sig gällande inom forskningen, är det knappast ägnat att förvåna att specialkrav resas på djurhusens utformning. Som exempel kan anföras, att ve-

terinärhögskolans lärarkollegium nyligen till den pågående högskoleutredningen framfört begäran om ett speciellt utrustat och inrett djurhus, avsett för försök med radioaktiva isotoper. Experimentens art liksom de risker de kunna tänkas medföra nödvändiggör en sådan utformning av byggnaden, att den omöjligen kan tänkas samordnad med eller ingå i en annan byggnadskropp, avsedd för helt andra typer av djurexperiment.

Beträffande gemensamma djuravdelningar för institutioner, som kontinuerligt bedriva djurförsök, anser lärarkollegiet vissa nackdelar vidlåda ett sådant arrangemang. De djurgrupper, som ingå i försök, bära i regel hållas strängt isolerade från varandra bl. a. i avsikt att förhindra smittoöverföring. Detta förhållande gör, att ett för flera sådana institutioner gemensamt djurhus torde bli kostnadskrävande såväl vid uppförandet som i den dagliga driften. Vidare bör de administrativa svårigheterna vid skötsel av gemensamma utrymmen icke förglömmas. — Vad här ovan anförts torde dock icke gälla för sådan djurexperimentell verksamhet, som bedrivs vid de större sjukhusen. De kliniska avdelningarna vid dessa sjukhus torde nämligen icke kontinuerligt ha behov av försöksdjur och en centralisering av deras djurexperimentella verksamhet skulle sannolikt komma att medföra en rationalisering.

Lärarkollegiet önskar till sist framhålla, att hithörande frågor äro av synnerligen komplicerad natur och att de bära bliva föremål för en allsidig utredning. Härvid måste icke blott de organisatoriska och ekonomiska problemen utredas utan enligt kollegiets bestämda uppfattning även mycket stor hänsyn tagas till de påtagliga risker, som finnas för spridning av smittsamma sjukdomar bland försöksdjuren, speciellt om dessa sammanföras i stora enheter. Det synes kollegiet uppenbart att veterinär sakkunskap bör vara företrädd i en sådan utredning. Veterinärhögskolan den 12 januari 1960.

Medicinalstyrelsen

Medicinalstyrelsen får, som i ärendet inhämtat bifogade yttranden (bilagor A—C) från föreståndaren för biologiska avdelningen vid statens farmaceutiska laboratorium och föreståndarna för kemiska och blodgrupps-serologiska avdelningarna vid statens rättskemiska laboratorium, anföra följande.

Statens rättskemiska och farmaceutiska laboratoriers djuravdelningar äro förlagda i samma våning i den för dessa institutioner gemensamma byggnaden. Hit äro också förlagda farmaceutiska institutets djuravdelning. Varje institution har sina lokaler för djuren, men vissa av lokalerna äro gemensamma. Farmaceutiska laboratoriet har en djurskötare, som också sköter farmaceutiska institutets djur. Vid rättskemiska laboratoriet svarar en av vaktmästarna för djurvården.

Revisorerna ha framlagt alternativa förslag till centralisering av verksamheten för anskaffning av djur. Medicinalstyrelsen delar revisorernas uppfattning om att en samordning av anskaffningen bör komma till stånd. Att samordna all inköps- och uppfödningens verksamhet för hela landet till en plats torde dock icke vara lämpligt, bl. a. på grund av svårigheterna att få kontakt med försäljare av djur inom olika områden av landet och med hänsyn till de långa transporter, som en sådan centralisering innebär. Revisorernas förslag att en myndighet skulle ombesörja anskaffning av ett visst djurslag även för andra myndigheters räkning synes, då det gäller djur som uppfödas inom landet, på nyss angivna skäl icke ändamålsenligt.

Visserligen kan det tänkas att en myndighet, som har det största behovet av ett visst slags djur, vilket inköpes från utlandet, ombesörjer anskaffning även för andra institutioner men en dylik anordning synes icke medföra sådana fördelar att de motväga de olägenheter, som torde uppstå för den anskaffande myndigheten i fråga om utrymmen för djurens förvaring och vård, distribution av djuren m. m. Medicinalstyrelsen förordar i stället att revisorernas förslag att särskilda centraler anordnas å orter, där det största behovet av försöksdjur föreligger, upptages till övervägande. Med nuvarande system för anskaffning av djur har det vid farmaceutiska laboratoriet ofta visat sig förenat med svårigheter att anskaffa djur, särskilt då behovet icke kunnat förutses och beställning icke kunnat lämnas i god tid. Djurens kvalitet är ofta dålig, och pålitliga uppgifter om djurens ålder och arvsförhållanden, som ha stor betydelse för resultaten, ha icke kunnat erhållas. Genom anordnande av centraler för inköp och uppfödning torde man kunna förvänta, att de olika institutionerna skola få en jämnare tillgång till försöksdjur, varigenom en rationellare planläggning av arbetet kan visa sig möjlig. Friskare djur bör kunna erhållas genom rationell skötsel av kunnig personal. Genom centraliserad anskaffning undviker man också att varje institution för sig sysselsättes med det ofta synnerligen besvärliga arbetet med anskaffning av djur. Huruvida ifrågavarande organisation ställer sig förmånligare i ekonomiskt hänseende än nuvarande system undan drager sig dock medicinalstyrelsens bedömande och bör bli föremål för närmare utredning.

Medicinalstyrelsen ansluter sig till den av revisorerna uttalade uppfattningen, att byggnader för den djurexperimentella verksamheten icke böra projekteras eller uppföras utan att förutsättningarna för enhetliga lösningar av hithörande frågor klarlagts. Enligt medicinalstyrelsens uppfattning kunna icke sällan institutioner, som äro inrymda i samma byggnad eller ligga i omedelbar närhet av varandra, ha delvis gemensamma djurlokaler, t. ex. för förråd. Djurrummen torde dock av olika skäl som regel böra vara uppdelade mellan de särskilda institutionerna. Möjligheterna för anordnande av gemensamma djuravdelningar torde få bedömas med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall. En förutsättning torde emellertid vara att dessa lokaler stå i byggnadsteknisk förbindelse med resp. institution. Den för djurens skötsel anställda personalen bör vara gemensam för institutionerna.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit generaldirektören Engel, tjänsteförrättande överdirektören Rahm, medicinalråden Söderlundh och Frostner samt tf. byråchefen Braunerhielm, föredragande. Stockholm den 29 januari 1960.

ARTHUR ENGEL

G. Braunerhielm

Ove Lindberg

Bilaga A

Yttrande från föreståndaren för biologiska avdelningen vid statens farmaceutiska laboratorium

Inledningsvis må erinras om att SFL:s biologiska avdelning har en ändamålsenlig djuravdelning, delvis gemensam med farmaceutiska institutet och statens rättskemiska laboratorium. Avdelningen har egen djurskötare. Djuren rekvireras direkt från olika uppköpare av en på området erfaren

laboratorieassistent, som genom samråd med andra institutioner och genom upplysningar hos djurhandlare noga följer utvecklingen beträffande bästa inköpskällor för olika djur såväl med avseende på kvalitet som pris-sättning. Avdelningen har tidvis väsentliga svårigheter att erhålla vissa djur av önskad kvalitet, storlek, kön etc. Detta gäller särskilt vita råttor.

Jag delar statsrevisorernas uppfattning att huvudfrågorna i detta sammanhang gäller anskaffningen och förvaringen av djuren för att hithörande verksamhet skall få en mera rationell utformning än hittills.

Vad beträffar anskaffningen av djur har det nuvarande systemet avsevärda brister, enär produktionen av försöksdjur icke kan anpassas efter behovet. Ej heller finnes garantier för att djuren äro friska, och många gånger är det ej möjligt att erhålla pålitliga uppgifter om djurens ålder och arvsförhållanden. Vid djurexperimentellt forsknings- och rutinarbete är det av stor betydelse för resultaten att ha tillgång till friska djur av en enhetlig stam. — I likhet med revisorernas uppfattning förordar jag inrättandet av särskilda centraler, som uppföder djur i sådan omfattning att behovet av olika försöksdjur och kraven på dessa djur kunna uppfyllas. Härvid förut-sättes ett visst samarbete mellan centralerna bl. a. för att söka minska risken för en överproduktion av vissa djur under vissa perioder. Erfarenheten från jämförelser mellan olika typer av uppfödning av laboratoriedjuren torde visa, att driftkostnaderna vid dessa centraler — och därmed priser-na på försöksdjur — komma att bli högre än genomsnittet för nuvarande marknadspriser. Fördelarna av att utan avbrott ha tillgång till erforderliga försöksdjur av hög standard äro emellertid så stora ur såväl vetenskaplig som praktisk synpunkt (möjlighet till rationell planläggning av laboratorie-arbetet etc.) att inrättandet av ändamålsenliga centraler för uppfödning och distribution av försöksdjur är att föredraga framför det nuvarande systemet. För att få praktisk erfarenhet av systemet med dessa djurcentraler får jag föreslå att en sådan central upprättas snarast möjligt för att täcka behovet för ett visst distrikt av landet. Skulle detta system visa sig fördelaktigt kan detsamma sedan utbyggas successivt. Man får dock räkna med ganska stora statliga investeringar.

Vad beträffar lokaliteter för den djurexperimentella verksamheten synes det mig lämpligt att vid nybyggnader beaktas att flera institutioner ej sällan kunna ha delvis gemensam djuravdelning, som dock bör byggnads-tekniskt stå i förbindelse med samtliga ifrågavarande institutioner. Vissa rum kunna vara gemensamma (foder, disk, förråd etc.) medan flertalet av själva djurrummen böra vara uppdelade mellan institutionerna. Den djurvårdande personalen bör vara gemensam. Jag är, om så skulle önskas, beredd att närmare precisera denna min uppfattning. Stockholm den 22 januari 1960.

Bilaga B

*Yttrande från föreståndaren för kemiska avdelningen vid statens
rättskemiska laboratorium*

Det är förenat med många svårigheter om flera institutioner gemensamt skall utnyttja en djuravdelning, t. ex. en institution skall använda djur för studier av olika infektionssjukdomar, en annan måste ha absolut friska djur. Det är också opraktiskt att arbeta med olika isotoper på samma tid i samma djurstall.

En central för uppfödning av djur kan innebära många fördelar. För

närvarande är det svårt att köpa djur, som under uppfödningstiden har fått tillräckligt god kost och skötsel. Ofta är de inköpta djuren i så dålig kondition, att de behöver utfodras i eget djurstall under 1—3 månader innan de är i så gott skick, att de kan användas till försök. Troligen är det billigast att inköpa djur från Danmark. Stockholm den 18 januari 1960.

Bilaga C

Yttrande från föreståndaren för blodgruppsserologiska avdelningen vid statens rättskemiska laboratorium

Förslaget om centralisering av uppfödningen av försöksdjur till eventuellt en enda central för hela landet torde av många skäl icke kunna beräknas giva de fördelar man eftertraktar. Däremot öka vid sådan organisation vissa olägenheter. Sålunda innebär centraliseringen längre och besvärligare leverans transporter och dessutom risk för utbredda epizootier inom de stora djuransamlingar som uppstå.

Däremot synes alternativet att vederbörandet förbrukare — liksom nu — själv svarar för anskaffningen av djur, men samtidigt ålägges att därvid inhämta råd om inköpskälla, prissättning m. m. hos viss institution, vara genomförbart och innebära vissa fördelar. Detta förfarande torde dock snarast innebära en nackdel i de fall då svårigheter föreligga att erhålla tillgång till tillräckligt antal djur av visst slag.

Det andra förslag som av revisorerna framfördes är inrättandet av centraliserade djuravdelningar för den experimentella verksamheten vid olika lärosäten. De uppenbara fördelarna därmed, som av statsrevisorerna ej närmare utvecklas, torde vara en rationellare skötsel av djuren av en mera kunnig personal än vad nu ofta blir fallet. De uppenbara nackdelarna äro bl. a. att den kvalificerade personal som sysslar med djurexperimentell verksamhet får offra mycken tid för att komma till och från djuravdelningen. Dessutom kommer denna personal under pågående djurförsök icke att vara anträffbar på den ordinarie arbetsplatsen.

Vid laboratorier med mindre antal försöksdjur är ofta en vaktmästare endast deltidssysselsatt med djurskötsel. I dessa fall torde i regel icke någon ekonomisk fördel vara att vinna med centraliserad skötsel och förvaring av djur.

För den blodgruppsserologiska avdelningens vid statens rättskemiska laboratorium del förefaller den hittillsvarande ordningen med djurinköp och förvaring av inköpta djur att vara lämplig. Stockholm den 14 januari 1960.

Styrelsen för statens bakteriologiska laboratorium

Med de metoder som f. n. står till buds för diagnostiska undersökningar av bakteriologiska och virologiska prov samt för tillverkning av bakteriologiska preparat — SBL:s huvuduppgifter — erfordras i stor utsträckning djur, liksom för det metodutvecklings- och forskningsarbete som bedrivs parallellt med den rutinmässiga verksamheten. Den helt dominerande delen av SBL:s djurbehov härrör från rutinarbetet (beteckningen försöksdjur är sålunda för SBL:s del i viss mån missvisande). Anskaffning, härbärgering och skötsel av djur utgör frågor, som på grund av sin vitala betydelse för verksamheten och sin ekonomiska storleksordning (se nedan) kräver ständig uppmärksamhet och stor insats i SBL:s dagliga arbete. Avsevärda

svårigheter är många gånger förknippade med dessa frågor, och i större sammanhang vidtagna åtgärder, som kunde leda särskilt till en säkrare kontinuerlig djurtillgång, skulle hälsas med tillfredsställelse av SBL.

Vad som kan vara möjligt och lämpligt att göra är emellertid beroende av vilka djurslag och användningsändamål som kommer i fråga, och i dessa avseenden skiftar förhållandena avsevärt. Vid SBL utnyttjas hästar, kvigor och får som blodgivare, dels för normalblod, dels efter föregående immunisering för framställning av sera, innehållande antikroppar mot infektionssjukdomar. Apor används för poliovaccintillverkningen, huvudsakligen för tillvaratagande av njurarna för framställning av de cellsuspensioner på vilka poliovirus odlas, men i viss omfattning även för kontroll av vaccinets oskadlighet. Smådjur såsom kaniner, marsvin, höns, råttor och möss utnyttjas i vissa fall som blodgivare men övervägande dels för undersökning av ev. förekomst av smittämnen i diagnostiska prov, dels i preparatproduktionen för kontroll av verkningsvärde och oskadlighet. För utvecklings- och forskningsarbetet är djuranvändningen i princip av samma natur. Till belysning av proportionerna djurslagen emellan sett ur ekonomisk synvinkel anges nedan i avrundade tal kostnaderna för inköp av djur och djurfoder vid SBL under 1958/59:

	Kr.	
hästar	11 000	
nötkreatur och får.....	2 000	
apor	591 000	
kaniner	19 000	
marsvin.....	121 000	
höns	2 000	
råttor	4 000	
möss	39 000	789 000
djurfoder (inkl. strö m. m.)		<u>160 000</u>
		<u>949 000</u>

Kostnaderna för inköp av djur och djurfoder utgjorde cirka 28 % av SBL:s totala utgifter under omkostnadsstaten för budgetåret.

Som inköpskällor utnyttjas SBL militära förband för hästar (i samköp med statens veterinärmedicinska anstalt), internationellt arbetande, större europeiska djurhandlare för apor samt privata uppfödare inom landet för övriga djur. I bristsituationer har det enstaka gånger under de senaste åren varit nödvändigt att importera marsvin eller möss från statens seruminstitut i Danmark eller någon annan utländsk leverantör. Vid anskaffningen måste särskilt beaktas varierande krav för olika användningsområden i fråga om djurens ålder och storlek m. m. För vissa ändamål krävs att djuren — särskilt marsvin och möss — är av enhetlig stam och uppfödning. Genomgående är det av vikt att djuren i största möjliga utsträckning är fria från infektioner.

Ovan har endast antytts vissa av de förhållanden — och endast ur SBL:s synvinkel — som måste beaktas vid en bedömning av de nu aktualiserade problemen. Det sagda torde emellertid ge belägg för, att en detaljerad undersökning erfordras som underlag för eventuella åtgärder. Styrelsen finner det varken möjligt eller lämpligt att i detta sammanhang ge den fullständiga redovisning som skulle krävas av SBL för en sådan undersökning. I det följande inskränker sig styrelsen därför till mer allmänna synpunkter på de av riksdagens revisorer upptagna frågorna. Styrelsens uttalanden avser endast de djurslag som SBL har erfarenhet av, sålunda exempelvis icke hundar och katter.

Riksdagens revisorer har diskuterat två huvudfrågor: anskaffning respektive förvaring av djuren.

I vad gäller anskaffningen varierar förutsättningarna för en samordning starkt med djurslag, användningsändamål, avnämarnas lokala belägenhet etc. Med utgångspunkt från SBL:s behov berör frågan i praktiken närmast marsvin, kaniner, råttor och möss. Hästinköpen för SBL och statens veterinärmedicinska anstalt är som nämnts redan samordnade och SBL förser vid behov andra institutioner med apor till självkostnadspris, i princip ett samlöpssförfarande.

Som revisorerna uttalat kan en samordning tänkas avse antingen uppfödning eller inköp. I fråga om smådjursuppfödning vill styrelsen uttala en stark tveksamhet, huruvida en samordning i större omfattning är förenad med mera betydande fördelar. Styrelsen stöder sin uppfattning bland annat på nedslående erfarenheter vid SBL av egen musuppfödning, som bedrivits i stor skala under åtskilliga år. Trots försök efter olika linjer visade sig självkostnaden ligga betydligt över samtidiga marknadspriser. Aveln lades därför ned 1956. I liten skala torde smådjursavel lättare kunna organiseras vid respektive institutioner, vilket för övrigt flera exempel visar. Redan vid en måttligt stor drift förefaller resultatet i allt för hög grad vara beroende av djurvårdspersonalens individuella läggning och kunnighet. Man kan härvid inte heller bortse från att det vore önskvärt, att personalens ekonomiska ersättning kunde stå i relation till utbytet av aveln, ett önskemål som är svårt att tillgodose vid statlig anställning.

Ytterligare en omständighet bör beaktas i detta sammanhang. Det är synnerligen svårt att hindra infektioner att från tid till annan uppträda hos avelsdjuren, vilket de flesta uppfödare torde ha erfarit. I sådana fall måste leveranserna avbrytas för längre eller kortare tid — i svåra situationer kan det visa sig nödvändigt att slå ut det gamla djurbeståndet och bygga upp en helt ny avelsstam. Som skydd mot infektionsrisken bör därför vid en avelsanläggning varje djurslag uppdelas på flera från varandra lokalt avskilda enheter, helst olika byggnader, och enheterna även i personalhänseende drivas isolerade från varandra. Byggnaderna måste tekniskt utformas så att smittämnen så vitt möjligt hindras vinna insteg (slussar, luftsteriliseringsanläggningar etc.). På grund av dessa krav kommer en koncentration till en eller ett fåtal uppfödningcentraler att medföra betydande investeringsbehov.

Vad återigen beträffar frågan om samordning av inköp må beaktas, att en lösning som innebär koncentration till en eller ett fåtal inköpsorgan av anskaffningsarbetet i dess helhet för ett djurslag — eventuellt jämväl innefattande viss tids förvaring och vård — kan befaras bli ett förhållandevis kostsamt arrangemang. Styrelsen vill också framhålla att ett sammanförande av djur från olika leverantörer till en central ökar riskerna för spridning av infektioner. En mera begränsad form för samordning av upphandlingsverksamheten synes däremot kunna medföra fördelar i organisations- och prishänseende och på längre sikt även en förbättrad kontinuerlig tillgång.

Bland de tänkbara alternativ för en samordnad upphandling som revisorerna angivit, avser ett att vederbörande förbrukare själva skulle svara för anskaffningen men åläggas inhämta råd om inköpskälla, prissättning m. m. hos viss institution, t. ex. SBL. I anledning härav vill styrelsen endast framhålla, att en tillfredsställande sådan rådgivningsverksamhet vid SBL icke torde kunna ordnas utan viss personalförstärkning.

I den andra av revisorerna upptagna huvudfrågan — förvaring av djur

— inskränker sig styrelsen till att i korthet ange några av de principiella krav verksamheten vid SBL ställer på djurlokalerna.

När det gäller stordjur — hästar, nötkreatur och får — vilka utnyttjas som blodgivare, är kontaktfrekvensen mellan laboratorielokalerna och stallarna låg. Sådana djur kan därför utan större olägenhet förvaras på visst avstånd från laboratoriet. En överföring av SBL:s hästhållning till statens veterinärmedicinska anstalt har diskuterats som ett rationaliseringsuppslag, och förutsättningarna för en sådan åtgärd torde komma att redovisas av SBL-utredningen.

För övriga djurslag är det däremot av vikt att djurlokalerna är förlagda intill laboratorieenheterna. Den nära kontakten är önskvärd inte bara för att minska spiltiden för personal och transporter utan även med hänsyn till att transporterna inte sällan omfattar material, som är ömtålig eller som måste skyddas från yttre föroreningar. Detta förhållande försvårar givetvis en gemensam lösning av flera institutioners djurhållning.

Även i förevarande fråga träder infektionsriskerna och kraven på isoletering i förgrunden, ytterligare accentuerade när arbetet såsom vid SBL gäller smittämnen. Behovet av isolering innebär inte bara att särskilda rumsenheter måste stå till förfogande för olika ändamål utan många gånger också krav på separata ventilationssystem och steriliseringsanordningar, personal- och materialslussar etc. I vissa fall är de byggnadstekniska anordningar, som härför erfordras, så omfattande att det ur kostnadssynpunkt ofta kan vara likgiltigt, om lokalerna förläggs i samma byggnad eller i separata paviljonger.

Sammanfattningsvis vill styrelsen framhålla, att något bestämt ställningstagande inte är möjligt beträffande de av riksdagens revisorer väckta frågorna, innan desamma underkastats en närmare prövning. Styrelsen finner skäl tala för att en sådan prövning kommer till stånd.

I handläggningen av detta ärende har utom undertecknade Lindqvist och Olin deltagit medicinalrådet H. Bolin, statskommisariern J. L. Lundh och professorn B. Malmgren. Stockholm den 6 februari 1960.

NILS-STURE LINDQVIST

Gunnar Olin

I. Lindström

§ 31 Tillvaratagande av kronans intresse i vissa rättsärenden

Justitiekanslersämbetet

Den i ärendet väckta frågan har i viss mån varit föremål för uppmärksamhet i samband med tidigare reformförslag rörande justitiekanslersämbetets organisation. Sålunda anförde sakkunniga i betänkande den 16 mars 1939 angående JK:s, JO:s och MO:s allmänna ämbetsställning m. m. (SOU 1939: 7 s. 94 n) efter erinran att de fall då JK fungerade såsom ombud i närmare angivna civila mål dåmera vore synnerligen fåtaliga: »Det torde emellertid kunna ifrågasättas om icke statliga verk och myndigheter borde i större utsträckning än nu är fallet hänvända sig till JK-ämbetet i sådana ärenden. En del myndigheter ha väl egna tjänstemän, förfarna i processföring. Andra sakna däremot möjligheter att på ett effektivt och i övrigt tillfredsställande sätt utföra talan inför domstol, i varje fall då fråga är om rätte-

gångar av mera invecklad beskaffenhet. En ur det allmännas synpunkt fördelaktig central kontroll skulle för visso ernås om dessa senare myndigheter i någon form ålades att i slika ärenden inhämta utlåtande från en sådan auktoritativ juridisk myndighet som JK-ämbetet. Denna myndighet skulle måhända — undantagsvis — kunna själv åtaga sig utförandet av rättegången; i varje fall skulle JK kunna lämna råd och anvisningar för sakens be- drivande.» De sakkunniga, som hade till uppgift att verkställa utredning angående omorganisation av justitiekanslersämbetet i anledning av processre- formen jämte därmed sammanhängande frågor, framhöllo i sitt betänkande den 19 december 1946 (SOU 1946:92 s. 16 m), att denna reform utom be- träffande åklagarmålen även vore av betydelse för JK:s befattning med tvis- temål, däri kronan vore part. »Även i civilprocessen göra sig med nya RB:s ikraftträdande ökade krav gällande såväl beträffande målens förberedande som i fråga om utförande av talan, och det är av vikt, att kronans ombud fylla de skärpta fordringar, som komma att ställas å dem. Med hänsyn härtill skulle det vara önskvärt, om JK sattes i tillfälle öva en starkare tillsyn än nu över det sätt på vilket kronans rättegångar skötas.» Efter att ha återgivit nyss angivna uttalande i 1939 års betänkande fortsatte de sakkunniga: »Utän tvivel skulle en anordning sådan som den här angivna vara av bety- delse för kronan med hänsyn till de ekonomiska värden, som kunna vara i fråga. Anordningen kunde ock vara till gagn för de enskilda, som för dylikt fall ibland torde kunna besparas kostnader genom att rättegångar icke kom- me till stånd eller ock fördes på ett annat sätt än eljest. Då nu med hänsyn till rättegångsreformen en omdömesgill processföring blir än angelägnare än förut, synes JK:s befattning med kronomålen och vad därmed äger samband böra utbyggas.» I yttrande över betänkandet anförde styrelsen för Sveriges advokatsamfund, att justitiekanslern icke hade möjlighet att i detalj över- vaka förandet av talan i alla sådana mål. Enligt styrelsens uppfattning sköt- tes icke kronans talan i rättegång alltid på ett fullgott sätt. En tillfredsstäl- lande lösning av denna fråga kunde icke vinnas på annat sätt än genom att myndigheterna mera allmänt följde den redan nu i viss utsträckning tilläm- pade regeln att åtminstone i mål av större vikt uppdraga talans förande åt advokat. I proposition i ämnet, nr 268, till 1947 års riksdag framhöll che- fen för justitiedepartementet, att tillfälle borde beredas justitiekanslern att ägna mera ingående uppmärksamhet åt kronomålen och vad därmed ägde samband (s. 18 ö).

I anslutning till detta uttalande av departementschefen upptogs i 2 § i den för justitiekanslersämbetet den 30 december 1947 utfärdade instruktio- nen (nr 1014) en bestämmelse om skyldighet för justitiekanslern att öva uppsikt å myndigheternas verksamhet för bevakande av kronans rätt.

Frågan om justitiekanslersämbetets befattning med kronans rättegångar har också varit föremål för uppmärksamhet i riksdagen, se motionerna I: 212 och II: 211 jämte sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 2 år 1955 samt motionerna I: 110 och II: 151 jämte nämnda utskotts utlåtande nr 2 år 1958. Motionerna ledde ej till någon riksdagens åtgärd.

Justitiekanslersämbetet har velat lämna denna redogörelse för att därmed belysa, att även i annat sammanhang än det nu aktuella gjort sig gällan- de en uppfattning, att kronans rätt möjligen i olika avseenden icke på bäs- ta sätt tillgodoseddes med den vid tiden för de ifrågavarande uttalandena gällande ordningen.

Den cirkulärskrivelse, som ämbetet avlät till länsstyrelserna den 17 april 1955 och som revisorerna omnämna, tillkom på grund av ämbetets nyss om- förmälda skyldighet att öva uppsikt över myndigheternas verksamhet för

bevakande av kronans rätt. Det var enligt vad ämbetet meddelade i sin arbetsredogörelse till Konungen den 27 mars 1956 ämbetets avsikt att, om arbets- och andra förhållanden det medgäve, vidtaga åtgärd för ökad tillsyn å kronans rättegångar även i andra fall än dem, då kronans rätt bevakades av länsstyrelse. Ämbetet fann emellertid senare, på sätt anfördes i arbetsredogörelsen den 22 mars 1958, tveksamt, om sådan åtgärd borde vidtagas, och saken har på grund härav tills vidare fått bero.

Ämbetets cirkulärskrivelse till länsstyrelserna har endast i ett fåtal fall föranlett förfrågningar från länsstyrelserna med begäran om råd i kronomål. Överhuvud taget ha andra av länsstyrelserna anmälda kronomål än sådana som haft sin grund i underlåten skattebetalning varit fåtaliga. Några gånger har det funnits anledning att med länsstyrelse upptaga fråga, om icke mot kronan anhängiggjord process bort kunna undvikas.

Då ämbetet på sätt nyss nämnts för ett par år sedan fann sig tills vidare icke böra vidtaga någon åtgärd i syfte att öka uppsikten över kronans rättsvård, till den del denna utövades av andra myndigheter än länsstyrelserna, bidrog härtil i viss mån en tvekan, huruvida det numera fanns tillräcklig anledning ifrågasätta några allvarligare brister härutinnan. Härvid tänkte ämbetet främst på utförandet av kronans talan samt tillvaratagandet av möjligheterna att undvika process och vinna uppgörelse utom rätta. Väl hade före rättegångsreformen ibland till ämbetet under hand framförts kritik mot kronans utförande av talan, låt vara i enstaka fall och understundom med hänvisning till att ett kronoombud icke hade samma möjligheter som andra ombud att handla mera fritt till sin huvudmans bästa. Med de större krav processreformen ställt å ombuden och med det ökade anlitage av advokater som därav torde ha blivit en följd ansåg ämbetet emellertid en ändring i berörda avseenden sannolikt ha inträtt och att läget således förbättrats, sedan förut återgivna uttalanden framfördes i 1939 och 1946 års sakkunnighetänkanden. Det syntes ämbetet därför såsom nämnts tveksamt, om ett ingripande från ämbetets sida borde ske.

Statsrevisorernas föreliggande framställning tager ej direkt sikte på nu berörda förhållande, avseende sättet för utförande av talan i kronans olika rättegångar, utan är allmänt hållen. Revisorerna ha uttalat, att åtgärder böra vidtagas i syfte att finna en form att mera rationellt än nu sker för hela statsförvaltningen utnyttja de processvana jurister som kronan har. Enligt revisorernas mening kan det vara skäl att överväga, om nuvarande organisation för tillvaratagande av kronans rätt är den effektivast möjliga, och revisorerna ha ansett önskvärt, att en utredning snarast kommer till stånd i det i framställningen angivna syftet.

Den redogörelse för nu gällande förhållanden i fråga om kronans rättsvård, som lämnas i revisorernas berättelse, synes värdefull och av stort intresse både med hänsyn till den överblick den skänker och de olika synpunkter som där komma till uttryck. Emellertid förefaller det knappast möjligt — något som kanske ej heller varit avsett — att därav draga någon mera bestämd slutsats, att organisationen sett i stort är behäftad med påtagligare brister, som lämpligen kunna avlägsnas med en förändrad organisation. Av de uppgifter, som revisorerna infortrat från ett antal myndigheter rörande kronans rättsvård, synas endast ett fåtal peka på vissa brister t. ex. uppgifterna av arbetsmarknadsstyrelsen och sjöfartsstyrelsen. I andra fall giva uppgifterna vid handen, att myndigheterna haft tillfälle att även med rådande organisation förskaffa sig den rättshjälp som erfordrats, och det torde vara berättigat utgå från att detta därvid skett på sätt som bedömts ändamålsenligt. Justitiekanslersämbetet har icke för sin del någon erfarenhet, som skulle utvisa brister i de av revisorerna åsyf-

tade hänseendena. Å andra sidan är det naturligen möjligt, att det finnes myndigheter, för vilka det skulle vara värdefullt, om det finnes ett statligt organ, till vilket myndigheten kunde hänvända sig med begäran om direkt rättshjälp.

Statsrevisorerna synas särskilt ha tänkt sig en samordning myndigheterna emellan av handhavandet av rättsvården: en myndighets jurister skulle kunna stå till förfogande för handhavandet av rättsliga angelägenheter, vilka ankomma å annan myndighet. Behovet för en myndighet att inom statsförvaltningen äga tillgång till specialist å ett för myndigheten främmande rättsområde skulle därmed tillgodoses och myndigheten kunna undvika att låta sin egen tjänsteman nedlägga mycket arbete på att sätta sig in i detta rättsområde. Det synes icke uteslutet, att vissa fördelar skulle kunna vara att vinna genom en samordning av antytt slag, innebärande ett bättre tillvaratagande av den arbetskraft kvalificerade processvana jurister inom statsförvaltningen representera. Huruvida något verkligt väsentligt härmed skulle ernås torde dock kunna ifrågasättas. Det lärer böra antagas, att om i ett ämbetsverk ett rättsvårdsärende uppkommer, som kräver speciella insikter, vilka befattningshavare där icke besitta, verket redan nu i vanlig ordning vederbörligen överväger, på vilket sätt ärendet skall handläggas, så att den för kronan förmånligaste ordningen väljes. Om den bästa vägen är att anlita en utomstående, i den föreliggande rättsfrågan kunnig jurist, torde kunna förväntas, att så också blir fallet. Genomfördes en samordning på det av statsrevisorerna antydda sättet, skulle det ej vara säkert, att anlåtande i det tämligen begränsade antal fall, varom det troligen skulle bli fråga, av advokat eller rättsvetenskapsman skulle bli så mycket kostsammare än anlåtande av tjänsteman från annat verk, att ett sådant förfaringssätt vore oförenligt med kronans intresse. För sin del är ämbetet ej heller övertygat om att, såsom revisorerna anföra, det måste vara möjligt att effektivisera rådande samarbete mellan specialister inom statsförvaltningen å olika rättsområden och att genom organisatoriska åtgärder rationalisera verksamheten, så att de flesta ämbetsverk finge möjlighet att i varje uppkommande fråga avseende tillvaratagande av kronans rätt direkt anlita på vederbörande område specialiserad befattningshavare. En sådan ordning synes lätt nog kunna leda till förfång för den anlåtade myndigheten, och det förefaller ligga nära till hands att befara, att mera långtgående åtgärder i denna riktning så småningom skulle föranleda önskemål om inrättande av ett särskilt högsta organ för kronans rättsvård.

Justitiekanslersämbetet anser sig alltså icke kunna bestyrka, att — såsom statsrevisorerna anföra — en översyn av hela detta område är av behovet påkallad, men kan å andra sidan ej heller hävda, att sådant behov bevisligen icke föreligger. Med vad ämbetet anfört har ämbetet emellertid icke velat bestämt uttala sig mot en utredning av ifrågasatt slag. En utredning skulle sannolikt i särskilda avseenden kunna vara till gagn, och till förmån för en utredning torde även tala, att det avsevärda arbete som i frågan nedlagts från statsrevisorernas sida härigenom skulle komma till större nytta. Om tillräckliga skäl för en utredning emellertid ej anses föreligga eller den i allt fall finnes mindre angelägen, så att den tills vidare får anstå, synes dock kunna övervägas, om icke vissa åtgärder, utan en sådan mera generell undersökning som den statsrevisorerna avsett, skulle kunna vidtagas. Sålunda torde den redan år 1953 av statens sakrevision väckta frågan om ändrad ordning för kronans skadereglerande verksamhet och vad därmed äger samband böra bringas till sin lösning, särskilt såvitt angår den praktiskt viktigaste delen, nämligen den som hänför sig till

skador till följd av trafik med motorfordon. Vidare synas möjligheterna för myndigheterna att godtaga ackord böra klargöras. Det torde jämväl vara lämpligt att genom en cirkulärskrivelse till statsmyndigheterna till dessas kännedom bringa de av statsrevisorerna å förevarande spörsmål anlagda synpunkterna till den del de äro av beskaffenhet att av myndigheterna kunna självmant beaktas. Möjligen bör också något göras beträffande handläggningen av expropriationsärenden, kanske även av markanskaffningsärenden i övrigt. Stockholm den 30 januari 1960.

OLOF ALSÉN

Försvarets civilförvaltning

Försvarets civilförvaltning, som saknar anledning att närmare ingå på den av riksdagens revisorer lämnade redogörelsen för andra ämbetsverks handhavande av ärenden av samma art, finner vad av revisorerna anförts rörande den verksamhet för tillvaratagande av kronans intresse i vissa rättsärenden, som utövas inom ämbetsverket, giva en riktig och fyllig bild av såväl de problem, vilka uppkomma i denna verksamhet, som av de olägenheter, vilka kunna anses vara förknippade med den nu tillämpade ordningen. Ämbetsverket vill i detta sammanhang understryka, att uteslutande goda erfarenheter kunnat göras av den koncentration för hela krigsmaktens del, som med avseende å bevakningen av kronans intresse skett till civilförvaltningen av ärenden med utpräglad karaktär av rättsfrågor och särskilt sådana, där domstolsprövning aktualiserats. Därigenom har för kronan ernåtts bl. a. den fördelen, att personalen på ämbetsverkets juridiska byrå, dit dylika ärenden överlämnas, vunnit förtrogenhet med handläggningen av rättsfrågor av mera komplicerad art och av skiftande beskaffenhet samt en betydande processvana.

Vad härefter angår området för statsförvaltningen i dess helhet, hava statsrevisorerna framhållit, bl. a., att åtskilliga ämbetsverk endast sporadiskt få anledning att syssla med rättsärenden och då sakna förvaltningsmässigt anvisad möjlighet att, såsom de till krigsmakten hörande myndigheterna, överlämna sådant ärende till annan statlig myndighet, som är organiserad för dylik verksamhet, dels ock att gällande föreskrifter om olika statsmyndigheters befogenhet att utan rättgång träffa uppgörelse med särskilda rättssubjekt rörande kronans rätt äro mycket oenhetliga.

De nu antydda svårigheterna synas böra lösas genom att statliga myndigheter utan organisation för handläggning av rättsärenden beredas klart angiven möjlighet att enligt lämpliga fördelningsgrunder utnyttja de organ för sådana ärenden, som tillskapats inom vissa ämbetsverk, samt genom att reglerna om olika statsmyndigheters befogenhet att träffa uppgörelse i rättstvister göras enhetliga. I sistnämnda hänseende torde man, utan att kronans intressen bliva eftersatta, kunna överväga att genomföra förenklingar i handläggningen och utvidga myndigheternas befogenheter.

Civilförvaltningen vill i detta sammanhang annärka, att ämbetsverket den 20 januari 1959 avgivit underdånigt utlåtande över riksdagens revisorers berättelse 1958 angående tillvaratagande av statens intresse med avseende å uppfinningar (§ 29).

Med återopande av vad nu anförts och då fog kan finnas för en översyn av den nu tillämpade ordningen på ifrågavarande område, får civilförvaltningen biträda revisorernas förslag om en utredning i av dem angivet syfte.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit undertecknade Lundberg och

byrådirektör Forsström, den sistnämnde föredragande, samt krigsråden Brunskog, Nilsson, Hallin, Insulander och Engdahl. Stockholm den 20 januari 1960.

RAGNAR LUNDBERG

Arne Forsström

M. Leczinsky

Fortifikationsförvaltningen

Revisorernas konstaterande att det juridiska verksamhetsfältets storlek tvingar juristerna att i stor utsträckning specialisera sig är otvivelaktigt riktigt. Härav följer att det för statsverksamheten kan vara till fördel att i viss utsträckning sammanföra likartade arbetsuppgifter av juridisk natur. Härvid måste emellertid stor försiktighet iakttagas, så att ett dylikt sammanförande av arbetsuppgifter icke drives för långt. Därigenom kunna nämligen i stället för avsedda rationaliseringar och besparingar uppkomma tidsutdräkt vid ärendenas handläggning samt kostnadsfördyringar.

Beträffande fortifikationsförvaltningens verksamhetsområde har — såsom revisorerna påpekat — ordnats så att en fördelning av arbetsuppgifter kommit till stånd mellan fortifikationsförvaltningen och försvarets civilförvaltning, därvid vissa specialistbetonade uppgifter tilldelats civilförvaltningen, såsom indrivningsverksamhet, reglering av utomobligatoriska skador, handläggning av patentärenden och utförande av kronans talan i rättegång. Denna arbetsfördelning har enligt fortifikationsförvaltningens mening i stort sett fungerat väl. Å andra sidan har ämbetsverket icke kunnat finna, att några fördelar skulle stå att vinna genom överförande av ytterligare arbetsuppgifter av nu ifrågavarande slag från fortifikationsförvaltningen till civilförvaltningen eller annan myndighet.

Av ovan anförda skäl finner fortifikationsförvaltningen någon utredning icke erforderlig såvitt avser ämbetsverkets förvaltningsområde.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit, förutom undertecknade Christianson och Thorsell, den senare föredragande, jämväl byråcheferna Sjögren och Lindholm samt tf. byråcheferna Raab, Morin och Kihlström. Stockholm den 30 januari 1960.

GUNNAR CHRISTIANSON

Sven Gunnar Thorsell

S. Lans

Arbetsmarknadsstyrelsen

I cirkulärskrivelse den 27 april 1955 till samtliga länsstyrelser angående bevakandet av kronomål m. m. har justitiekanslersämbetet framhållit vikten av att kronan inte inlåter sig på rättegång om möjlighet finns att träffa uppgörelse utan eftergivande av kronans ostridiga rätt och att kronan, om rättegång inledes, i denna blir företrädd på bästa sätt.

Såvitt framgår av revisorernas utredning i ärendet synes de statliga myndigheterna i huvudsak följa dessa riktlinjer, mot vilka någon erinran rimligen inte kan göras. Frågan om tillvaratagande av kronans intresse i detta sammanhang har emellertid flera aspekter. Detta har även påpekats av statens sakrevision i dess med skrivelse den 9 november 1953 till Kungl. Maj:t överlämnade PM angående reglering utom rättegång av vissa statsverket berörande ersättningsanspråk.

Vad först angår frågan huruvida rättstvist, som avser mot kronan riktade skadeståndsanspråk, kan avgöras genom uppgörelse i godo eller om process måste inledas, är denna fråga avhängig av de befogenheter som genom instruktion eller annorledes tillagts statlig myndighet. De av sakrevisionen i dess PM 1953 påtalade skiljaktigheterna härutinnan olika myndigheter emellan synes ofta inte vara motiverade. Sålunda är t. ex. väg- och vattenbyggnadsstyrelsens befogenhet att besluta om utgivande av skadestånd begränsad till belopp ej överstigande 5 000 kronor, medan arbetsmarknadsstyrelsens motsvarande befogenhet endast är inskränkt genom det något obestämda uttrycket »där fråga ej är om mera betydande belopp» (6 § 4 mom. instruktionen för styrelsen). Avgörande vikt bör enligt styrelsens mening i stället fästas vid de förutsättningar som myndighet, med hänsyn till sin tillgång till kvalificerad personal, har att bedöma hithörande frågor. Styrelsen delar därför revisorernas uppfattning att närmare utredning om organisationen på förevarande område av denna anledning bör ske. Styrelsen återkommer i det följande till andra skäl för en sådan utredning.

Revisorernas uttalande att alla förefintliga möjligheter till nedbringande av kronans rättegångskostnader bör tillvaratas utgör givetvis en viktig princip, som ofrånkomligen måste följas. Styrelsen delar därför den av sakrevisionen uttalade och av revisorerna biträdda uppfattningen att advokater bör anlitas blott i undantagsfall, nämligen när det gäller mera omfattande rättegångar och processer på speciella och för förvaltningsjuristen mera främmande rättsområden.

Härmed kommer man in på den enligt styrelsens mening mycket väsentliga frågan om möjligheter finns att mera rationellt än nu sker, för hela statsförvaltningen utnyttja de processvana jurister som kronan har. Enligt ett av sakrevisionen framfört förslag bör Kungl. Maj:ts och riksdagens befattning med skaderegleringsärenden upphöra och dessa ärenden i stället centraliseras till två myndigheter, nämligen dels försvarets civilförvaltning i vad avser försvarsväsendet och dels väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i vad avser den civila statsförvaltningen (med undantag för de affärsdrivande verken). En sådan samordning av verksamheten skulle säkerligen medföra både besparingar och väsentligt större effektivitet än nuvarande ordning. Ärendena skulle nämligen komma att handläggas med större säkerhet och snabbhet, eftersom de skulle handhas av ett fåtal förvaltningsjurister med möjlighet för dem att specialisera sig på vissa rättsområden och förvärva den för utförande av talan på tillfredsställande sätt i regel nödvändiga processvanan. Behovet att anlita advokater skulle därigenom minska. Enligt styrelsens uppfattning bör emellertid de i sakrevisionens förslag framförda principerna föras vidare ytterligare ett steg, nämligen så, att inte enbart skaderegleringsärenden utan i stort sett alla kronans rättstvister — vare sig det gäller rättegångar, skaderegleringsverksamhet, indrivningsverksamhet eller andra ärenden rörande tillvaratagande av kronans rätt — handläggas centralt hos en eller två myndigheter. Styrelsen tillstyrker därför revisorernas uttalande att en utredning bör komma till stånd för att närmare undersöka förutsättningarna för en mera ändamålsenlig organisation syftande till besparingar och större effektivitet på hithörande område.

En dylik utredning bör enligt styrelsens förmenande också omfatta undersökning av möjligheterna för statlig myndighet att — såsom kommittén angående det allmännas skadeståndsansvar anført i sitt förslag till lag om skadestånd i offentlig verksamhet (SOU 1958:43, s. 118 f) — till ledning vid bedömning av ersättning för invaliditet m. m. inhämta utlåtande av trafikförsäkringsanstaltens nämnd respektive ansvarighetsförsäkringens personskadenämnd.

Styrelsen vill slutligen framhålla, att det särskilt för de statliga myndigheter, vilka i likhet med styrelsen utrustats med befogenhet att såväl vid som utom domstol företräda kronan, skulle vara av största värde att erhålla del av kommande cirkulärskrivelser liknande den som justitiekanslersämbetet 1955 avlåtitt till länsstyrelserna.

Vid den slutliga handläggningen av detta ärende har deltagit undertecknad Olsson, generaldirektör och chef, överdirektören och souschefen Montell, överingenjören Rudhagen, ledamöterna Jönsson, Gunnar Larsson, Eken-dahl, Matts Larsson, Hansson och Vilhelmsson. Därjämte har närvarit byråcheferna Rooth, Johansson, Bergh, Ringenson, Wennerberg och Lidgren, ff. byråchefen Ström och byrådirektören Myhrman. Ärendet har föredragits av förste byråsekreteraren Lars Tellner, Stockholm den 22 januari 1960.

BERTIL OLSSON

Lars Tellner

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen

Till revisorerna lämnade styrelsen i skrivelse den 6 november 1959, som här bifogas,¹ vissa faktiska uppgifter om verksamheten å styrelsens juridiska byrå.

Byrån är med hänsyn till ärendenas art uppdelad på en allmän avdelning och en markavdelning.

Allmänna avdelningen. På allmänna avdelningen förekomma ärenden av många olika slag. De grupper ärenden som dominera bilden skall här beröras något närmare i tur och ordning och kommenteras med sikte på möjligheterna till en centralisering av ärendenas behandling i enlighet med revisorernas förslag.

Trafikskador m. m. Väg- och vattenbyggnadsverket har, som framgår av bilagan, en mycket stor fordonspark bestående av huvudsakligen lastbilar och vägmaskiner, tillhoppa ca 3 700 enheter. Den reglering av skador till följd av trafik med verkets fordon som förekommer är därför mycket omfattande och kan jämföras med motsvarande skaderegleringsverksamhet hos ett försäkringsbolag. I anslutning härtill må nämnas att i vart och ett av landets ca 300 vägmästarområden finns verkstad med personal för reparation av verkets fordon. Denna personal har liksom i än högre grad är fallet med personalen vid de stora ca 10 stycken centrala depåverkstäderna vana och kunnighet i att reparera och värdera fordonsskador. Emellertid ökas denna bilskadereglerande verksamhet i stor utsträckning med fall där, utan att verkets egna fordon är inblandade, trafikanter drabbas av skada genom brister i väghållningen. Dessa senare ärenden blir ofta komplicerade genom medvållande — styrkt eller presumerat — från trafikantens sida. De rättegångar, som årligen föres för kronans räkning angående detta slag av ärenden är betydande till antalet och ofta även till omfattningen. Rättspraxis inom denna del av skadeståndsrätten är vacklande. Detta föranleder verket att draga ett stort antal skadeståndsärenden av den art varom här är fråga under domstols prövning för erhållande av enhetlig rättspraxis och rättstillämpning. En följd av den omfattande väghållningen som verket bedriver är att fastigheter utefter vägen skadas. De vanligaste fallen rör staket och häckar, som förstörs vid snöplogning, brunnar som infekteras av väglut eller som genom sättningar till följd av sprängningsarbeten bli oanvändbara. De rättsärenden som hör till denna grupp torde till övervägande del vara

¹ Ej avtryckt.

att hänföra till väg- och vattenbyggnadsverkets ämbetsområde. Dock förekommer alltemellanåt att andra myndigheter såsom arbetsmarknadsstyrelsen och domänstyrelsen ställs inför liknande problem vid vägbyggnader och vägunderhåll i egen regi.

Olycksfall i arbete. Denna grupp ärenden, som gäller ersättning för yrkesskada utöver vad som följer av yrkesskadeförsäkringslagen, är med hänsyn till arten och omfattningen av verkets uppgifter relativt betydande. Skadevärderingen är oftast analog med den som förekommer vid personskada inom gruppen trafikskador och den juridiska personalens träning kommer därför väl till pass även vid regleringen av skador vid olycksfall i arbete. Enligt styrelsens mening är det väl ägnat att undersöka om ej även handläggningen av hithörande slags ärenden kan samordnas och i så fall överföras till myndighet med personal som har vana att handlägga liknande ärenden.

Sjörätt. Verket förfogar över ca 150 färjor varav ca 50 är frigående och ca 100 är linstyrda. Ett synnerligen stort antal passagerare och fordon befordras årligen. De skador som huvudsakligen dominerar denna grupp, hänför sig till lastning och lossning av fordon. Färjorna intager i det juridiska sammanhanget visserligen en särställning såtillvida att de faller dels under väglagen dels under sjölagen. Trots detta anser styrelsen det ej uteslutet att möjligheter kan finnas att samordna handläggningen av dessa skadeståndsärenden med ärenden angående skada i sjöfart med andra kronan tillhöriga fartyg.

Entreprenadärenden. Såsom framgår av bilagan är upphandlingen inom verket av mycket stora mått. Entreprenadavtal träffas ej blott av styrelsen utan i mycket stor utsträckning av vägförvaltningarna i länen. Tolknings tvister och skadeståndsfrågor på grund av entreprenadavtalen är talrika och går regelmässigt in för handläggning vid styrelsens juridiska byrå. Allt detta ger styrelsen en rik erfarenhet av frågor om tolkningen av entreprenadavtal.

Indrivningsärenden. Såsom ett accessorium särskilt till skadeståndsprocesserna och entreprenadavtalen följer att genom årens lopp byrån fått åtskilliga aktuella indrivningsärenden att bevaka. Detta arbete som har föga samband med byråns övriga verksamhet binder en icke så oväsentlig del av den juridiska arbetskraften på byrån. Enligt styrelsens mening synes det lämpligt att statsverkets indrivningsärenden sammanföres till handläggning hos en myndighet. Därvid skulle även kunna vinnas ökad möjlighet att tillvarata kronans möjligheter till kvittning av fordringar.

Markavdelningen. Anskaffande av mark m. m. för väg- och vattenbyggnadsverkets behov avser att till övervägande delen med vägrätt förvärva mark för vägändamål. Denna verksamhet har under senare år kraftigt ökat. Därtill kommer att ersättningsfrågorna i vad avser större vägföretag blivit alltmera komplicerade. Detta gäller särskilt motorvägarna och därmed jämställda företag, beträffande vilka arronderingsfrågorna i samband med sönderstyckningen av brukningsenheterna måste i samråd med vederbörande lantmäterimyndigheter ägnas en ingående och sakkunnig uppmärksamhet. Jordbrukets fortgående mekanisering ävensom det förhållandet att vederbörande markägare i allt större omfattning företrädes av sina organisationer har även medfört krav på rent teoretiska beräkningsnormer i en helt annan omfattning än under åren närmast efter vägförstatligandet.

De årliga kostnaderna för anskaffande av mark till allmänna vägar torde med nuvarande takt i utbyggandet inom närmaste tiden överstiga 40 milj. kronor fördelade på flera tusen uppgörelser.

De krav, som ställts på den statliga vägghållningen, har tvingat fram en särskild organisation för handhavande av marklösenfrågorna. Dessa hand-

lägges centralt av specialister på en särskild markavdelning inom styrelsens juridiska byrå och lokalt av vederbörande vägförvaltningar, vilka har anställda en eller flera s. k. markvärderingsmän, som uteslutande sysslar med hithörande arbetsuppgifter. Beträffande fördelningen av ärendena handlägger styrelsen samtliga rättegångar inför ägodelningsrätter och expropriationsdomstolar samt i förekommande fall överinstanser, övervakar prisbildningen, leder kursverksamheten samt handlägger i övrigt mera komplicerade frågor av ekonomisk, juridisk och värderingsteknisk natur, vartill kommer frågorna om statsbidrag till städer och samhällen för anskaffande av mark till vägar. Vägförvaltningarna å sin sida ombesörjer alla förhandlingar med markägarna, upprättar förekommande, i stor utsträckning standardiserade avtal samt handlägger i övrigt ärenden, vilka icke är av den natur att de skall överlämnas till styrelsen. Frånsett vissa kontakter med lantmäterimyndigheter och lantbruksnämnder ävensom skogssakkunnig (se nedan) anlitar väg- och vattenbyggnadsverket icke sakkunskap utom verket men anlitas å andra sidan ej sällan av andra myndigheter för värderingsuppdrag m. m. Sammanfattningsvis kan sålunda framhållas att väg- och vattenbyggnadsverket i hithörande hänseende har en över hela landet jämnt fördelad organisation med mångårig erfarenhet av samtliga förekommande värderingsfrågor. Å styrelsens förråds- och verkstadsbyrå handlägges ärenden angående förvärv av mark för förrådsrörelsens anläggningar ävensom grustäkter. Markvärderingsmännen i de olika länen biträder även vid dessa uppgörelser. När expropriationsförfarande måste tillgripas, handlägges ärendet av vederbörande specialist å juridiska byråns markavdelning.

Vidkommande värderingsobjekten och prisbildningen kan till en början noteras, att väghållaren i samband med utbyggande av vägväsendet kommer i kontakt med de mest skiftande värderingsfrågor. Förutom lösen av jordbruks- och tomtmark och därmed sammanhängande arrenderingsfrågor omfattar verksamheten värdering av bostads- och affärsfastigheter samt handelsträdgårdar, gottgörelse för nedläggande av rörelser, goodwill, flyttning av hus, intrång av varjehanda slag m. m., d. v. s. samtliga former av modern fastighetsvärdering. Styrelsen har ända sedan vägförstatligandet målmedvetet arbetat på att ernå en jämn och rättvis prisnivå och därvid tillgodogjort sig erfarenheterna från sakkunnigutredningar och ett stort antal rättegångar ävensom utredningar rörande prisområden och praxis i olika delar av landet. Erfarenheterna har statistiskt bearbetats och delgivits personalen vid särskilt anordnade s. k. markvärderingskurser, vid vilka specialister i olika värderingsfrågor hållit föredrag och praktiska tillämpningsövningar. I anslutning härtill kan nämnas att styrelsen med anlitan av skogssakkunnig låtit indela landet i olika avverkningsområden och inom dessa fått fram generella rotnettovärden. Allt detta har medfört att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i samråd med markägareorganisationerna exempelvis RLF under senare år lyckats få fram en av båda parter godtagen, relativt jämn prisnivå, vilket medfört, att antalet rättegångar kunnat förbli relativt oförändrat trots att antalet markärenden under senare år kraftigt ökat.

Styrelsen har i sin verksamhet kunnat konstatera, att såväl prisnivån som värderingsnormerna icke är enhetliga inom hela den statliga sektorn. Sålunda ha understundom såväl vid frivilliga uppgörelser som vid rättegångar sakägare motiverat sina enligt styrelsens förmenande alltför höga krav med uppgift om vad som betalats i likartade fall av andra statliga myndigheter. Tillkallande av olika specialister i likartade värderingsfrågor måste enligt styrelsens förmenande även motverka utbildandet av enhetliga normer vid fastighetsvärderingen. Vidare framstår krav på att likartade

uppgörelser erhåller samma form oavsett vilket statligt organ som har träffat uppgörelsen.

Då samtliga ovanstående olägenheter enligt styrelsens förmenande skulle kunna elimineras eller i vart fall reduceras genom en i möjligaste mån genomförd samordning av den statliga markanskaffningen bör enligt styrelsens förmenande en översyn verkställas inom hithörande område av statsförvaltningen.

Sammanfattningsvis får styrelsen uttala att det av riksdagens revisorer väckta förslaget angående närmare utredning av möjligheterna att bättre tillvarataga kronans intresse i vissa rättsärenden förtjänar allt beaktande och får styrelsen därför för sin del tillstyrka att utredningen kommer till stånd.

I handläggningen av detta ärende har deltagit styrelsens samtliga ledamöter. Stockholm den 30 januari 1960.

GUST. VAHLBERG

Bertil Olsén

Byggnadsstyrelsen

De ärenden av rättslig art som hänför sig till byggnadsstyrelsens verksamhet är av skiftande slag och omfattar i huvudsak fastighetsrätt, avtalsrätt, skadeståndsrätt, arbetsrätt, byggnadslagstiftning och konkursrätt. Ärendena handlägges på styrelsens administrativa byrå, vars chef enligt instruktionen för styrelsen skall hava fullgjort vad författningarna föreskriver i fråga om dem som må nyttjas i domarämbete. Byråchefen har som närmaste man för dessa ärenden en ombudsman, byrådirektör/jurist, som är uteslutande sysselsatt med rättsärenden.

För byggnadsstyrelsens vidkommande har den nu rådande ordningen visat sig i stort sett tillfredsställande och något direkt behov att för handläggning av rättsärendena anlita utomstående juridisk expertis har — i allt fall sedan ombudsmannatjänsten inrättades — knappast yppats. Styrelsen har emellertid, då styrelsen haft att taga ställning till bl. a. storleken av skadeståndsbelopp i vissa fall under hand samrätt med försäkringsbolag i syfte att styrelsens beslut skulle väl ansluta sig till den praxis, som i motsvarande fall tillämpas i privat verksamhet.

De uppslag för tillvaratagande av kronans intresse i rättsärenden, som riksdagens revisorer i förevarande punkt aktualiserat, synes främst vara av värde för sådana myndigheter, som i motsats till byggnadsstyrelsen saknar egen juridisk expertis. Då dessa myndigheter torde vara relativt många har styrelsen icke något att erinra mot att en utredning kommer till stånd med uppgift att förstärka särskilt dessa myndigheters möjligheter att tillvarataga de statliga intressena i rättsärendena. Stockholm den 28 januari 1960.

DAVID DAHL

Ake Wirseen

Vattenfallsstyrelsen

Revisorerna hava i sin berättelse ifrågasatt, om nuvarande organisation för tillvaratagande av kronans rätt i rättsärenden är den effektivast möjliga, samt uttalat sig för att en utredning kommer till stånd i syfte att

åstadkomma en ändamålsenligare organisation på området. Revisorerna synas luta åt den uppfattningen, att rättsärenden av speciellt och för ett ämbetsverk icke ordinärt slag böra överlämnas till handläggning av befattningshavare inom någon annan gren av statsförvaltningen, där sakkunskap på området är bättre företrädd, varjämte viss eller vissa myndigheter även eljest i effektivitetssyfte skulle kunna få sig anförtrött att omhändertaga grupper av ärenden inom statsförvaltningen i dess helhet. Även ifrågasätta revisorerna i sammanhanget ändringar i fråga om myndigheternas synbarligen mycket skiftande befogenheter att avgöra förekommande ärenden.

I likhet med revisorerna anser vattenfallsstyrelsen det vara av största vikt, att kronans intressen i rättsärenden bliva på bästa sätt tillvaratagna, samtidigt som förefintliga möjligheter till nedbringande av kronans rättegångskostnader beaktas. Eftersom vattenfallsstyrelsen för sin del är utrustad med en särskild organisatorisk enhet för omhändertagande av den del av kronans rättsvård, som ankommer på vattenfallsstyrelsen, samt vattenfallsstyrelsens befogenhet att själv avgöra förekommande ärenden är tillräckligt vidsträckt, föreligger dock för vattenfallsstyrelsens del knappast behov av organisatoriska åtgärder i av revisorerna angivet syfte. Någon samordning av den statliga verksamheten inom vattenfallsstyrelsens och andra myndigheters verksamhetsområden synes icke möjlig eller önskvärd, i varje fall icke i fråga om vattenrättsskipningen, där vattenfallsstyrelsen merendels befinner sig i ett motsatsförhållande till andra statliga verksamhetsgrenars företrädare. På andra områden skulle väl direkta hinder för en samordning i av revisorerna antydd riktning icke nödvändigtvis behöva föreligga men några fördelar därav dock icke vara att vänta. I allmänhet eftersträvas, i varje fall hos vattenfallsstyrelsen, en decentralisering av ärendens behandling. Med sådana strävanden stämmer det mindre väl överens att på här ifrågavarande område acceptera en centralisering och därtill till instans eller instanser utanför verket. I de fall, där framstående expertis finnes att tillgå inom statsförvaltningen, torde denna med nuvarande system kunna anlitas också av utomstående statliga myndigheter. Givetvis är det dock av värde för ett verk som vattenfallsstyrelsen att därjämte kunna hänvända sig till annan expertis i landet än den statliga.

Vattenfallsstyrelsens uppfattning är således, att några fördelar för vattenfallsstyrelsen icke äro att förvänta genom åtgärder i den riktning, revisorerna förordat. Inom ramen för vad som med hänsyn till egna arbetsuppgifter och personaltillgång är möjligt, är vattenfallsstyrelsen redan nu inställd på att vid behov lämna andra statliga myndigheter assistans inom de arbetsområden, som vattenfallsstyrelsens verksamhet normalt omspanner, liksom vattenfallsstyrelsen från andra myndigheters sida tror sig kunna räkna med motsvarande tjänster. Något bättre sakernas tillstånd genom organisatoriska åtgärder av ifrågasatt slag är enligt vattenfallsstyrelsens uppfattning icke att förvänta.

Med det sagda har vattenfallsstyrelsen givetvis icke velat taga ställning till behovet av samordning av rättsärendens behandling inom andra delar av den statliga förvaltningen och icke heller till behovet av organisatoriska ändringar i fråga om andra myndigheters befogenheter att fatta beslut i rättsärenden. Stockholm den 26 januari 1960.

ERIK GRAFSTRÖM

I. Bergström

Kammarkollegiet

I fråga om åtskilliga delområden av det omfattande problemkomplex, som formerna för tillvaratagandet av kronans privaträttsliga intressen må utgöra, saknar kammarkollegiet egen erfarenhet. Icke heller av riksdagens revisorer framlagt material möjliggör för kollegiet att bedöma effektiviteten och ändamålsenligheten av nuvarande organisation för exempelvis skadereglering och inkassoverksamhet samt behovet av reform av densamma.

Såsom framgår av revisorernas redogörelse har kammarkollegiet där emot en mångsidig befattning med fastighetsrätten. För kollegiets advokatfiskalskontor — omfattande för närvarande ett tiotal jurister — är utförande av talan i rättegångsmål av fastighetsrättslig art den dominerande arbetsuppgiften.

I revisorernas synpunkter på angelägenheten av att kronan i rättegångsmål företrädes av ombud med processuell erfarenhet kan kollegiet helt instämma. Ehuru rättegångsreformen innebar relativt sett mindre ingripande förändringar av processen inom flera för kollegiets verksamhet betydelsefulla rättsområden — vattenlagens tillämpning och fastighetsbildningsrätten — kan kollegiet från sin egen erfarenhet betyga, att kravet på processtekniskt kunnande hos kronans företrädare blivit genom reformen avsevärt skärpt.

Av revisorernas redogörelse för inhämtade upplysningar framgår att kollegiet icke blott på sedvanligt sätt genom remissvar eller utredningar lämnar andra statsmyndigheter viss rättshjälp utan även stundom på begäran av annan myndighet utför dennas talan vid domstol. Det är uppenbarligen till fördel att ett ämbetsverks speciella insikter — för kammarkollegiets del exempelvis kamerarättsliga och kyrkorättsliga — på detta sätt utan omgång tillgodogöras i rättegång, vari annan myndighet i första hand har att företräda kronan.

Kollegiets advokatfiskalskontor torde utgöra ett av de större bland de organ inom statsförvaltningen, vilka ha till huvuduppgift att vid domstolar utföra talan för kronans intressen eller eljest för det allmänna. Under de närmast kommande åren lärer kontorets arbetsförmåga bliva — liksom nu är fallet — hårt utnyttjad främst genom den intensiva utbyggnaden av vattenkraft och genom mängden av mål om ersättning för mistad fiskerätt. I den mån tillgången på arbetskraft förslår synes det emellertid kollegiet vara rationellt att ämbetsverkets samlade fastighetsrättsliga och processtekniska erfarenhet kan ställas till förfogande för tillvaratagande av kronans intressen även på områden som nu ligga utanför kollegiets ämbetsbefattning.

I beslutet om detta utlåtande ha, jämte undertecknade, deltagit kammarråden Åberg, Edling och Arfvidson. Stockholm den 29 januari 1960.

ROLF DAHLGREN

Åke Bohman

Föredragande

Statskontoret

Redogörelsen för nuvarande förhållanden utvisar, att organisationen för tillvaratagande av statens rätt i stort sett fungerar tillfredsställande. Vissa brister förefinnas likväl, bl. a. svårigheterna för myndigheter, som icke ha någon särskild organisation härför, att vid behov få juridisk rättshjälp. Statskontoret kan dock för sin del knappast föreställa sig, att en ändring

av organisationen kan väntas medföra personalbesparingar. Icke heller lära några mer avsevärda möjligheter förefinnas att ytterligare utnyttja i statens tjänst anställda processvana jurister. Däremot torde härigenom kunna tillgodoses behovet av rättshjälp hos sådana myndigheter, som icke ha rättsjuridisk sakkunskap, samt avlastning ske av rättegångar från befattningshavare, vilka icke ha processvana och vars övriga tjänstegöromål icke tillåta, att de helt kunna ägna sig däråt. Som revisorerna påvisat, finnes även ett allmänt behov hos myndigheterna, att i för dem ovanliga rättsärenden konsultera juridiska specialister. Rent allmänt torde jämväl en effektivisering i olika hänseenden vara möjlig. Ett visst behov av att anlita advokater torde emellertid under alla förhållanden komma att kvarstå, såväl i vissa specialfall som för att tillgodose tillfälliga behov av personalförstärkning.

Det väsentligaste är emellertid icke, att kronans direkta utgifter för nu ifrågavarande juridiska verksamhet bliva lägre, utan att kronans rätt tillvaratages på sådant sätt, att ett tillfredsställande resultat ur ekonomiska och andra synpunkter ernås. Som revisorerna framhållit, fordras härför icke enbart en förändrad organisation av verksamheten utan även andra åtgärder böra vidtagas. I anslutning härtill tillstyrker statskontoret en undersökning i syfte att tillskapa ökade möjligheter för myndigheterna att ingå förlikning, medverka till ackord eller eljest »eftergiva» kronans rätt. Härigenom torde mycken processuell rättsvård kunna inbesparas. Vidare lära möjligheterna komma att väsentligt öka för en rationell indrivningsverksamhet rörande kronans fordringar. En viss försiktighet synes emellertid böra iakttagas vid införandet av förliknings- och ackordsmöjligheter. Lämpligen lära ärenden om sådana spörsmål, åtminstone därest fråga är om större belopp, böra centraliseras till en eller några få myndigheter.

Då samtliga aktuella indrivningsåtgärder vidtagits för indrivande av en lånefordran men densamma icke helt guldits, uppstår frågan om dess fortsatta framtida bevakning. Spörsmålet härom synes även i förevarande sammanhang böra göras till föremål för prövning. En viss centralisering av sådana ärenden synes härvid böra övervägas. Statskontoret är emellertid icke övertygat om att en koncentration till en myndighet dessförinnan är ändamålsenlig. Särskilt indrivning av lånefordringar, såväl räntor som kapitalfordringar, lär i många fall kunna skötas smidigare och med bättre resultat, därest de handhavas av de myndigheter, som bedriva lånerörelserna i fråga, i varje fall om de äro organisatoriskt lämpligt utrustade för ändamålet.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit statskommissarien Kull. Stockholm den 25 januari 1960.

IVAR LÖFQVIST

Olof Wallin
Föredragande

Ruth Malmgren

Statens sakrevision

Frågor om handhavandet av rättsliga angelägenheter ha i vissa avseenden behandlats inom sakrevisionen. Som framgår av den i förevarande paragraf lämnade redogörelsen har revisionen sålunda år 1953 verkställt en utredning angående skaderegleringsförfarandet, vilken utredning blivit föremål för vissa överväganden i betänkandet med förslag till lag om skadestånd i offentlig verksamhet.

Sakrevisionen förordade i utlåtande den 18 september 1959 över betänkandet i fråga, att de statliga myndigheternas befogenheter att reglera skadeståndsanspråk, i vart fall tills vidare, icke borde omfatta sådana skadeståndsanspråk, som aktualiserats först genom lagförslaget. Det syntes knappast lämpligt att redan nu i ett administrativt skaderegleringssystem inbegripa även sådana fall av skadeståndsanspråk mot det allmänna, beträffande vilkas bedömning tidigare erfarenheter ej stått till buds. Skadeståndsanspråk av hithörande slag syntes böra prövas av domstol till dess att en så omfattande praxis hunnit utbildas, att underlag skapats att pröva frågan om ett förenklat administrativt skaderegleringsförfarande. Enligt sakrevisionens mening borde den administrativa skaderegleringen sålunda tills vidare icke utsträckas att omfatta andra typer av skadeståndsfall än sådana som avsåges i revisionens tidigare förslag, d. v. s. skadeståndsfall av i huvudsak samma slag som förekomme inom allmän försäkringsverksamhet.

Beträffande formen för administrativ reglering av skadeståndsfrågor vidhöll sakrevisionen i sitt utlåtande i huvudsak de synpunkter, som revisionen givit uttryck åt i sitt förslag år 1953, dock icke såvitt avsåge försvarets skaderegleringsnämnds avskaffande. Sakrevisionen ansåge sig kunna i huvudsak biträda kommitténs förslag om att för den civila statsförvaltningen endast trafikskadeärenden skulle centraliseras till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vilket innebar en inskränkning i jämförelse med sakrevisionens tidigare förslag.

Sakrevisionens i riksdagsrevisorernas uttalande nämnda utlåtande den 16 mars 1959 till statsutskottet över motion II: 67 torde böra något beröras i detta sammanhang. I utlåtandet, som finnes fogat såsom bilaga till 1959 års statsutskotts utlåtande nr 143, redovisade sakrevisionen en översiktlig utredning angående den utsträckning, i vilken statliga myndigheter anlitat advokat. Att döma av denna — i viss mån ofullständiga och summariska — undersökning anlitate de statliga myndigheterna advokat i endast mycket begränsad utsträckning. Flera av de myndigheter, som gjort detta, saknade tillgång till personal med processuell erfarenhet. Andra myndigheter hade visserligen haft tillgång till sådan personal, men i de aktuella fallen hade fråga varit om specialområden, t. ex. trafikskadeansvar, om vilka myndigheterna i fråga saknade större erfarenhet. I något fall hade det gällt att möta en tillfällig ökning av arbetsbelastningen.

Beträffande själva sakfrågan framhöll sakrevisionen i utlåtandet till statsutskottet, i huvudsaklig överensstämmelse med vad riksdagsrevisorerna uttalat, bl. a., att revisionen kommit till den uppfattningen, att det torde vara svårt och från vissa synpunkter till och med olämpligt att alltför hårt binda myndigheterna i fråga om tillvägagångssättet vid tillvaratagandet av kronans rätt vid domstol eller i därmed jämförliga sammanhang. Något förbud mot anlitage av advokat eller en alltför stark begränsning av möjligheterna i detta avseende kunde sakrevisionen för sin del icke förorda. Myndigheterna borde enligt sakrevisionens förmenande ha ett visst icke alltför snävt utrymme för prövning av frågan under hänsynstagande till sakens vikt, de ekonomiska värden, som stode på spel, krav på specialinsikter inom något visst rättsområde m. fl. omständigheter.

I utlåtandet underströk sakrevisionen även angelägenheten av att klara och entydiga regler angående bestridandet av kostnader för rättegångsombud meddelades.

Den av riksdagens revisorer föreslagna utredningen skulle — såsom framgår av redogörelsen — komma att omspanna ett vidsträckt område, omfattande även sådana frågor som tillskapandet av ett organ för indrivning av utestående fordringar och rationalisering av den statliga markanskaffning-

en. Som framgår av det förestående har sakrevisionen sysslat med delar av ifrågavarande problemkomplex, nämligen spörsmålen om skaderegleringsverksamheten och om statliga myndigheters anlitande av advokat. Däremot saknar revisionen en sammanfattande överblick över hela området och har därför svårt att bedöma, vilka möjligheter till effektivisering av rättsvården, som kunna föreligga. Sakrevisionen har från denna utgångspunkt knappast anledning att vare sig tillstyrka eller motsätta sig, att den föreslagna utredningen kommer till stånd. Det bör dock framhållas, att den i riksdagsrevisorernas berättelse lämnade, förhållandevis utförliga redogörelsen icke kan anses klart bestyrka, att större olägenheter eller mera avsevärda kostnader äro förenade med de nuvarande formerna för tillvaratagande av kronans rättsliga intressen, även om redogörelsen måhända i viss mån förmedlar ett intryck av oenhetlighet inom förevarande område. Det får anses tveksamt, om en mera omfattande samordning och ett större mått av effektivitet kan ernås inom området utan att nya organ tillskapas eller redan befintliga sådana förstärkas, sannolikt till betydande kostnader.

I detta ärendes avgörande ha deltagit, förutom undertecknad ordförande, ledamöterna Ljungdahl, Sällfors, Cardelius, Lundgren och Löfqvist.

Särskild föredragande förste revisor Boalt. I övrigt närvarande undertecknad tf. kanslichef. Stockholm den 25 januari 1960.

WILHELM BJÖRCK

B. Wallén

Statens organisationsnämnd

Av vad riksdagens revisorer anfört framgår att åtskilliga av de bestämmelser, som reglerar myndigheternas befogenheter vid rättsärendens behandling, behöver ses över. Huruvida en organisatorisk översyn av detta arbetsområde kan ge påtagliga ekonomiska vinster är vanskligt att bedöma. Organisationsnämnden vill dock icke motsätta sig den av riksdagens revisorer förordade utredningen om lämplig organisation för tillvaratagande av kronans rätt.

I detta ärendes handläggning har deltagit, förutom undertecknad generaldirektör, ledamöterna Aste, Elofsson, Löfqvist, Göran Petterson och Ståhl samt såsom föredragande byrådirektören C. Tornborg. Löfqvist, som deltagit i ärendets behandling jämväl i statskontoret, hänvisar till statskontorets utlåtande, i den mån detta avviker från föreliggande yttrande. Stockholm den 27 januari 1960.

C. TARRAS SÄLLFORS

B. Samuelsson

JORDBRUKSDEPARTEMENTET

§ 32 Gudhems kungsgård

Statskontoret

Såsom framgår av revisorernas redogörelse förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 6 februari 1959, att den del av Gudhems kungsgård, som icke disponerats på annat sätt, finge upplåtas såsom föreningsjordbruk. Innan detta avgörande träffades hade frågan om användandet av jordbruket vid kungsgården varit föremål för ingående bedömanden hos olika ämbetsverk och andra myndigheter. Därvid hade tagits under övervägande olika alternativ för markens användande, särskilt frågan om jordbrukets utarrendering, varjämte kostnadskalkyler upprättats rörande de om- och nybyggnadsarbeten, som de olika alternativen bedömdes föra med sig. Som revisorernas redogörelse utvisar ha myndigheternas uppfattning om kungsgårdens lämplighet för föreningsjordbruk gått starkt isär.

Statskontoret kan självfallet icke på egen erfarenhet grunda något omdöme om riktigheten av den av revisorerna framförda kritiken. De upplysningar i saken, som ämbetsverket inhämtat från olika myndigheter och sakkunniga, ha varit motsägande och omdömena om lämpligheten av de vidtagna dispositionerna ha i väsentliga avseenden gått stick i stäv. Statskontoret saknar därför hållpunkter för ett säkert ställningstagande till revisorernas synpunkter.

Den av revisorerna framförda kritiken har givit statskontoret anledning till särskilt uttalande i följande hänseenden.

Vad sålunda gäller revisorernas uttalande rörande de vid kungsgården gjorda byggnadsinvesteringarna för jordbruket ävensom frågan om disposition av mark från kungsgården för komplettering av angränsande fastigheter vill statskontoret hänvisa till det interpellationssvar, som statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet lämnat den 15 maj 1959 (AK 17: 5 d). I anslutning till departementschefens redogörelse får statskontoret framhålla, att enligt vad ämbetsverket inhämtat från sambruksföreningens rådgivare, rektorn Lengdén vid Uddetorps lantmannaskola, har en av de tre fastighetsägare, som enligt lantbruksstyrelsens mening bort erhålla tillskottsjord från kungsgården, förvärvat sådan jord genom inköp av en granngård.

Rörande revisorernas uttalande att man icke torde kunna räkna med att intagningen av främmande betesdjur på kungsgårdens ägor framdeles skall kunna fortgå i samma utsträckning som hittills, vilket förhållande skulle bidra till att minska förutsättningarna för kringliggande svaga jordbruk, må framhållas, att revisorernas farhågor i denna del icke synas befogade. Sålunda har enligt uppgift från rektorn Lengdén intagning av främmande betesdjur fortsatt även efter sambruksföreningens tillkomst. Därvid har största antalet djur mottagits från längre bort belägna jordbruk. Sålunda hade år 1959 emottagits mer än 300 främmande betesdjur på kungsgården, varav endast 27 djur voro från närbelägna jordbruk. De intilliggande jordbruken torde emellertid alltjämt ha möjlighet att hyra in sina betesdjur på

kungsgården, därest anmälan om önskemål i sådant hänseende göres i god tid. Någon framställning från innehavare av sistnämnda jordbruk om plats för betesdjur hade ej avvisats under år 1959.

Vidare har Lengdén uppgivit, att föreningens fem medlemmar redan under det första år de sålunda brukat kungsgårdens mark kunnat uttaga full lön för sin arbetsinsats och dessutom, sedan alla årets kostnader täckts, erhållit visst överskott.

Vad angår revisorernas uppgift att sambruksföreningen skulle behöva ett belopp av omkring 350 000 kronor som driftskapital för anskaffande av djur, maskiner och rörelsemedel åt föreningen vill statskontoret framhålla följande. Enligt vad ämbetsverket under hand inhämtat har föreningen begärt och erhållit statlig kreditgaranti för driftslån på högst 250 000 kronor. Detta belopp behöver dock ej helt utnyttjas. Hitintills hade ca 158 000 kronor uttagits och det ytterligare lånebehovet beräknades uppgå till högst 20 000 kronor. Till detta lånebelopp torde böra läggas av envar av de fem föreningsmedlemmarna tillskjutet insatsbelopp å 3 000 kronor eller alltså 15 000 kronor. Det sammanlagda driftskapitalet skulle således komma att uppgå till högst 193 000 kronor.

Det anförda visar bland annat, att sambruksföreningens verksamhet givit ett över förväntningarna gott ekonomiskt resultat oaktat föreningen börjat sin verksamhet på kungsgården så sent som den 14 mars 1959 och trots att sommaren varit osedvanligt torr. Uppfattningen att det ej skulle vara lämpligt att driva samjordbruk på kungsgården har alltså hitintills, såvitt statskontoret kunnat finna, icke blivit bestyrkt.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit statskommisarien Jerdenius. Stockholm den 21 januari 1960.

IVAR LÖFQVIST

Gösta Widén

Föredragande

Anders Risberg

Lantbruksstyrelsen

Lantbruksstyrelsen får, med överlämnande av yttranden (bilagor A—B) av lantbruksnämnden och hushållningssällskapet, anföra följande.

Styrelsens befattning med dispositionen av Gudhems kungsgård har utvecklats på följande sätt.

Den 3 februari 1955 inkom till styrelsen från Svenska lantarbetareförbundet en framställning om att undersökningar måtte verkställas rörande lämpligheten av att disponera de till Herrevads klostert och Gudhems remontdepåer hörande, under fortifikationsförvaltningen stående jordbruken för sambruksföreningsändamål, i den händelse remontdepåerna framdeles skulle avvecklas. Styrelsen överlämnade den 22 februari 1955 ansökningen till fortifikationsförvaltningen, därvid styrelsen föreslog att den skulle tagas under övervägande vid denna myndighets dryftande av den framtida dispositionen av nämnda jordbruk med anhållan att det i samband med nedläggande av remontdepån på kungsgården skulle tagas under övervägande att arrendera ut egendomens jordbruk som föreningsjordbruk. Framställningen torde härefter av fortifikationsförvaltningen ha överlämnats till nykterhetsvårdsutredningen, som då hade frågan om statlig vårdanstalt för alkoholmissbrukare med förläggning till Gudhems kungsgård under utredning och därvid hade att överväga frågan om kungsgårdens framtida disposition. Framställningen synes icke ha berörts i den av utredningen sena-

re framlagda promerorian med förslag i ämnet och ej heller i den till 1957 års riksdag framlagda propositionen om inrättande av vårdanstalten å Gudhem. I sagda proposition förordade departementschefen att för ifrågavarande anstalt skulle tagas i anspråk viss del av egendomens byggnader och markområden, medan återstoden av egendomen skulle ställas under förvaltning av domänstyrelsen, på vilken myndighet det skulle ankomma att föranstalta om utarrendering av jordbruket. Genom Kungl. brev till fortifikationsförvaltningen den 20 september 1957 förordnades att egendomen Gudhems kungsgård skulle överföras från fortifikationsförvaltningen till domänverkets förvaltning. Därvid föreskrevs fördelningen av byggnader mellan jordbruksegendomen och den blivande anstalten samt bemyndigades domänstyrelsen att i fråga om gränserna för anstaltens område med anstaltsstyrelsen träffa överenskommelse. Till domänstyrelsen överlämnade därjämte Kungl. socialdepartementet en till departementet av rättsaren Karl Skoog och fyra andra personer ingiven ansökan att få arrendera kungsgården som föreningsjordbruk. Domänstyrelsen begärde i slutet av juni 1957 lantbruksstyrelsens yttrande över framställningen. Beträffande den utredning, som lantbruksstyrelsen därpå föranstaltade om, och styrelsens skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t den 11 april 1958 hänvisas till den i statsrevisorernas berättelse intagna redogörelsen. Genom beslut den 6 februari 1959 förordnade Kungl. Maj:t att den del av Gudhems kungsgård, som icke disponerades på annat sätt, finge upplåtas som föreningsjordbruk. Genom Kungl. Maj:ts beslut den 13 mars 1959 överfördes ifrågavarande mark från domänstyrelsens till lantbruksstyrelsens förvaltning. Lantbruksstyrelsen gick därpå omedelbart i författning om att inrätta egendomen för ändamålet. Den är numera utarrenderad till Gudhems sambruksförening, som tillträdde egendomen i mars 1959.

Statsrevisorernas granskning har lett till ett uttalande att enligt revisorernas mening en rad omständigheter talar för att lämpligheten av ett samjordbruk på Gudhems kungsgård kan starkt ifrågasättas. Beträffande de olika punkter, som statsrevisorerna härvid berört, får lantbruksstyrelsen anföra följande.

Styrelsen kan vitsorda uppgiften att valet av Gudhem som förläggningsplats för en alkoholistanstalt berövat egendomen huvuddelen av bostadsbeståndet och därjämte den större och värdefullare delen av ekonomibyggnaderna, varjämte anstaltsbyggnadernas placering i omedelbar anslutning till gårdens brukningscentrum medfört att möjligheten att för jordbruket utnyttja vissa återstående anläggningar och byggnader begränsats. Härigenom har ett behov av nybyggnader för jordbruket uppstått, ett behov som gjort sig gällande i betydande omfattning även om egendomen skulle ha utarrenderats till en enskild arrendator. Vilka överväganden, som legat till grund för att de befintliga byggnaderna m. m. i sådan omfattning tillfördes alkoholistanstalten, undandrar sig styrelsens bedömande. När styrelsen fick befattning med planläggning av egendomen för sambruksföreningsdrift hade nämligen, såsom framgår av ovan redovisade data, avgörande om disposition av byggnaderna för anstaltens räkning redan träffats, och styrelsens ansträngningar att få ändring till stånd har icke lett till resultat.

Vad beträffar de kostnader, som kommer att erfordras för att göra en del tidigare som beten disponerad mark å egendomen lämplig för den avsedda jordbruksdriften, torde dessa bli måttliga. En del av sagda mark har f. ö. redan tagits i bruk som åker efter av arrendatorerna utförd stenröjning, som dragit en kostnad av cirka 300 kronor per hektar.

Sedan frågan om förstärkning av tre närliggande jordbruk med mark från Gudhems egendom väckts av lantbruksstyrelsen, har den, såsom revi-

sorerna anfört, prövats och avgjorts av Kungl. Maj:t genom beslut den 30 april 1959. Härutöver må nämnas att ett av dessa jordbruk senare förstärkts genom tillköp från enskild person av en fastighet, som saknade förutsättningar att bestå som självständig brukningsenhet, samt att förhandlingar pågår om förstärkning på liknande sätt av ett av de andra nämnda jordbruken. De aktuella önskemålen om tillskottsmark har sålunda rätt väl kunnat tillgodoses. Om ytterligare behov anmäles, får det givetvis övervägas från fall till fall om förstärkning bör genomföras antingen genom tillköp av jordbruk, som är under upphörande, eller genom överlåtelse från kronans egendom.

Vad beträffar frågan om oförutsedda merkostnader för byggnadsarbeten m. m. har revisorerna upplyst att vissa sådana merkostnader anmält sig bl. a. för vatten och avlopp. Sedan lantbruksstyrelsen i mars 1959 fick uppdraget att övertaga förvaltningen av egendomen, har det visat sig att belägenheten i närheten av Gudhems kyrka och Gudhems klosterruin m. m. medför vissa särskilda åtgärder beträffande utförandet av bebyggelsen för jordbruket, vilket föranleder en del kostnader. Det framkom f. ö. från vissa myndigheter bestämt formulerade önskemål att brukningscentrum för jordbruket skulle flyttas till en helt annan plats. Lantbruksstyrelsen kunde icke tillmötesgå dessa önskemål, när de skulle ha medfört att befintliga byggnader — vissa ekonomibyggnader samt ett bostadshus för två familjer — icke skulle ha kunnat utnyttjas för jordbruket och byggnadskostnaderna därför skulle ha blivit avsevärt högre. Däremot har styrelsen tillmötesgått önskemål från vårdanstaltens styrelse och vissa myndigheter om förläggning av de tre nya bostadshusen till annan plats än den först avsedda, ehuru denna ändring av placeringen medför ökning av kostnaderna för vattenförsörjning och avlopp.

Styrelsen har sålunda eftersträvat en kompromiss mellan olika i och för sig berättigade intressen med riktpunkt att för rimliga kostnader åstadkomma ett resultat, som ger goda driftsmöjligheter och såvitt möjligt tillgodoser de krav, som ur andra synpunkter framkommit.

Avslutningsvis har statsrevisorerna betecknat som angeläget, att samjordbrukstanken prövas under sådana villkor och förhållanden, att värdefulla erfarenheter vinnes för en ökad tillämpning av brukningsformen, samt som sin mening uttalat att det syntes nödvändigt att fortsätta försök åger rum under mera gynnsamma förutsättningar än de som i förevarande fall varit för handen.

Lantbruksstyrelsen får först framhålla att styrelsen, redan innan Kungl. Maj:t fattade beslut om egendomens disposition för föreningsjordbruk efter grundliga utredningar redovisat de ekonomiska förutsättningarna för dylik drift. Styrelsen anförde därvid att önskemålen att pröva sambruksidén syntes väga tyngre än kostnaderna i förevarande fall. — Styrelsen vill härutöver i nu förevarande sammanhang endast understrika att anordnande av föreningsjordbruk normalt är förenat med vissa byggnadskostnader av det skälet att å gårdar av ifrågavarande storlek vanligen finns ett corps de logi, vars uppdelning i mindre lägenheter drar kostnader och i praktiken kan vara ogenomförbar, varjämte arbetarbostäderna på saluförda fastigheter ofta är behäftade med brister i fråga om utrymmen och standard i övrigt. Enligt lantbruksstyrelsens mening var det i Gudhem ett lämpligt tillfälle att övergå till föreningsjordbruk ur den synpunkten att de för jordbruket disponibla bostadsmöjligheterna var så begränsade att valet stod mellan att bygga antingen tre nya bostadshus för samjordbruk eller en större arrendatorsbyggnad och troligen dessutom en lantarbetarbostad. Det bör

i detta sammanhang nämnas att Gudhems kungsgård som huvudbyggnad haft ett corps de logi, som anstalten nu fått till sin disposition överlåtet.

Vidare bör beaktas att tillfällena att få större egendomar disponibla för sambruksändamål varit mycket fåtaliga. Som exempel kan nämnas att domänverket icke funnit sig kunna erbjuda någon kronoegendom för ändamålet under de elva år, som bestämmelserna om föreningsjordbruk varit i kraft.

Slutligen får styrelsen framhålla att ett framgångsrikt drivande av ett föreningsjordbruk givetvis i hög grad beror av arrendatorernas kvalifikationer och förtrogenhet med jordbruksdrift i större skala och under sådana lokala förhållanden, som möter på den arrenderade egendomen. Medlemmarna i Gudhems sambruksförening är från Västgötabygden, och en av dem kom direkt från en långvarig tjänst som rättare just på det jordbruk, som föreningen nu arrenderar. Deras insatser under det första året har varit väl avvägda och det ekonomiska resultatet synes vara gott.

Enligt lantbruksstyrelsens mening har det under dessa omständigheter varit väl motiverat att föreningen beretts tillfälle att starta sin verksamhet under så förhållandevis gynnsamma förutsättningar som skett.

I handläggningen av detta ärende har deltagit generaldirektören, överdirektören Wetterhall, särskilda ledamöterna Hammarskjöld, Persson, Sjölander och Svensson, byråchefen Ståhlberg samt byrådirektören Roupe, föredragande. Stockholm den 30 januari 1960.

SAM B. NORUP

Gustav T. Roupe

Bilaga A

Yttrande från lantbruksnämnden i Skaraborgs län

På grund av remiss hade lantbruksnämnden hösten 1957 anledning att yttra sig över förslaget att inrätta ett föreningsjordbruk på jordbruksdelen av Gudhems kungsgård. Av olika skäl fann sig nämnden icke kunna tillstyrka ett sådant företag. Den väsentligaste anledningen vore att naturliga produktionsförutsättningar och befintlig bebyggelse på jordbruksdelen talade för jordbruksdrift i specialiserad form därstädes, medan ett föreningsjordbruk enligt nämndens mening vore bäst betjänt av jordbruksdrift i konventionell, mångsidig form.

När sedermera ett föreningsjordbruk startades vid Gudhem yppade sig viss svårighet att finna den lämpligaste driftsformen för företaget och att planera och uppföra ekonomiskt försvarliga byggnader för detsamma. De erfarenheter som gjorts synas närmast bekräfta riktigheten av nämndens bedömning och nämnden har icke nu anledning att ändra sin tidigare uppfattning.

I den slutliga handläggningen av detta ärende ha, förutom undertecknad ordförande och undertecknad föredragande, deltagit ledamöterna Eliasson, Svenson, Hallerfors, Lindgren och Andersson. Skara den 7 januari 1960.

Bilaga B

Yttrande från hushållningssällskapet i Skaraborgs län

Förvaltningsutskottet, som icke tidigare haft anledning taga befattning med i detta sammanhang aktuella förhållanden på Gudhems kungsgård, delar de åsikter, som i dessa frågor tidigare framförts från berörda läns-

myndigheters sida. Utskottet kan icke finna, att det, sedan dessa åsikter framfördes, inträffat eller framkommit något, som skulle kunna ge motiv för ett ändrat ståndpunktstagande. Skara den 14 januari 1960.

Statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader

Statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader, som inskränker sig till att behandla vad anstalten äger kännedom om beträffande byggnadsfrågan vid Gudhems Kungsgård, får anföra följande.

Föreståndaren och en försöksledare från forskningsanstalten besökte på anmodan av chefen för lantbruksstyrelsen Gudhems Kungsgård den 11 september 1959. Uppdraget avsåg att undersöka lämpligheten av att leda avloppsvatten från bostäder, ensilagebehållare, rastgård m. m. till kommunens reningsverk. Vid besöket kunde konstateras, att den föreslagna åtgärden beträffande vattenreningen skulle bli mycket dyrbar. Dessutom skulle enligt anstaltens erfarenheter av pågående försök risk föreligga för att kommunens reningsanläggning vid ensileringstillfällena, då pressaften från silor kom i avloppsvattnet, till följd av överbelastning skulle sättas ur funktion. I ett personligt brev av den 24 september 1959 till chefen för lantbruksstyrelsen avgavs rapport rörande detta förhållande.

Beträffande byggheten i övrigt har forskningsanstalten icke varit i tillfälle annat än att helt kort vid ovannämnda besökstillfälle taga del av densamma. Av denna anledning kan forskningsanstalten icke närmare yttra sig över de beräknade anläggningskostnaderna eller i vad mån byggnaderna vid Kungsgården i sin helhet blivit utnyttjade på lämpligaste sätt. Helt allmänt förmenar dock forskningsanstalten, med sin kännedom om jordbrukets byggheten, att det är vanskligt att inrätta föreningsjordbruk och investera byggnadskapital på en egendom av denna karaktär. Lund den 29 januari 1960.

A. ÖRBORN

S. Sagnert

Nykterhetsvårdsutredningen

I sin PM den 7 november 1956 med förslag till ny statlig vårdanstalt för manliga alkoholmissbrukare gjorde nykterhetsvårdsutredningen vissa uttalanden angående driften och förvaltningen av jordbruket vid Gudhems kungsgård i händelse av bifall till utredningens förslag om inrättande av en vårdanstalt därstädes. Av skäl som framgår av referat i den remitterade handlingen räknade utredningen härvid icke med jordbruket såsom något mera betydelsefullt sysselsättningsobjekt för anstaltens vårdtagare. Utredningen förordade därför att jordbruket åtminstone tills vidare icke skulle drivas i anstaltens regi utan utarrenderas. Vidare ansågs det lämpligt att anstaltens styrelse, vars främsta uppgift borde vara att befrämja anstaltens vårdande verksamhet, icke betungades med ansvar för förvaltningen av egendomen. För anstalten vore det dock av vitalt intresse att egendomen stannade under allmän förvaltning, så att okontrollerade förändringar i fråga om bebyggelse m. m. ej behövde befaras. Det vore också nödvändigt att upplåtelse av egendomen kunde förenas med förbehåll med avseende på de särskilda krav, som motiverades av anstaltens behov av skyddat grannskap. Dessa önskemål skulle enligt utredningens mening bäst tillgodoses

genom att egendomen ställdes under förvaltning av domänstyrelsen, på vilken det finge ankomma att föranstalta om utarrendering av jordbruket.

Vid arbetet med planeringen för Gudhemsanstalten ägde utredningen visserligen kännedom om att frågan om föreningsjordbruk å Gudhems kungsgård hade väckts men ansåg sig ej äga kompetens att ingå härpå. Någon anledning härtill ansågs ej heller föreligga, eftersom de av utredningen anförda huvudsakliga önskemålen avseende jordbrukets ställning i förhållande till anstalten förutsattes kunna tillgodoses såväl vid utarrendering till enskild person som vid alternativet föreningsjordbruk. Valet mellan dessa två alternativ framstod för utredningen som en mera sekundär angelägenhet, vilken ej behöfde inverka på de förslag rörande själva anstaltens utformning, byggnadsbehov etc., som utredningen hade att framlägga. På grund av uttalanden som gjorts av jordbruksexpertis hos hushållningssällskapet i länet, innebärande att egendomen lämpligast kunde drivas som betesgård med huvudvikt på uppfödning av gödboskap, uppfattades emellertid utarrendering i vanlig ordning såsom det ur praktiska och ekonomiska synpunkter mest sannolika alternativet, varför utredningen vid sin mera summariska uppskattning av byggnadsbehovet för jordbruket icke ansåg sig ha anledning ingå på de särskilda anspråk härvidlag, som eventuellt kunde uppkomma vid alternativet föreningsjordbruk.

Utredningen, som efter avlämnandet av ovannämnda promemoria ej haft att taga befattning med frågor rörande jordbruket å Gudhems kungsgård, vidhåller de principiella synpunkter rörande förhållandet mellan anstalten och jordbruket som anförts i promemorian.

Huruvida anstalten, vars verksamhet numera har börjat, skulle kunna avstå ytterligare någon del av de ursprungligen gården tillhörande ekonomibyggnaderna synes vara en fråga, varom i första hand anstaltens styrelse äger förutsättningar att uttala sig.

I handläggningen av detta ärende har jämte undertecknad ordförande deltagit ledamöterna Burman, Elmén, Engkvist och Lundquist. Stockholm den 13 januari 1960.

PER NYSTRÖM

C. G. Tuninger

§ 33 Kreditgaranti till vissa jordbruksegnahem

Statskontoret

Statskontoret till understryka vikten av att, innan statlig garanti för lån till underlättande av inköp av jordbruksegnahem beviljas, noggrant undersökes och utredes i vad mån kostnadskrävande åtgärder för framtiden äro erforderliga för iståndsättande av den fastighet, för vilken kredit skall lämnas, såsom upprustning av bostad och ekonomilokaler, framdragande av vägar, jordförbättringar, anskaffande av inventarier och djur etc. Vad gäller bostadsfrågan bör därvid samråd ha ägt rum med länsbostadsnämnden, och vad gäller ekonomibyggnaderna bör yttrande föreligga av lantbruksnämndens byggnadskonsulent. Det torde få förutsättas, att förvärv av jordbruksegnahem med stöd av statliga kreditgarantier underlättas endast för det fall, att fastighetens framtida avkastning bedömes kunna svara mot samtliga kostnader, sålunda inberäknat icke blott inköpskostnaderna utan även sådana avseende såväl förbättringsåtgärder av olika slag som anskaf-

fande av inventarier och djur. Ett tillgodoseende av strävandena att skapa större och mera bärkraftiga jordbruk torde i anslutning till 1959 års riksdags uttalanden om riktlinjerna för den allmänna rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område framstå som alltmera angeläget.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit statskommissarien Kull. Stockholm den 26 januari 1960.

IVAR LÖFQVIST

Henrik Cavalli

Föredragande

I. Sand

Lantbruksstyrelsen

Yttrande i ärendet har införskaffats från lantbruksnämnden i Göteborgs och Bohus län. (Bilaga A.)

Riksdagsrevisorerna har påtalat tvenne fall där lantbruksnämnden i Göteborgs och Bohus län beviljat statlig garanti för jordbruksegnahemslån, medan lantbruksdirektören reserverat sig för avslag. Vad revisorerna anfört kan sammanfattningsvis sägas hänföra sig till frågorna om arealstorleken och investeringsbehovet för de avsedda jordbruken ävensom samarbetet i garantilåneärenden mellan lantbruksnämnden och länsbostadsnämnden.

De båda låneärendena har av lantbruksnämnden slutbehandlats vid sammanträde den 17 februari 1959 och ligger sålunda i tiden före propositionen och behandlingen av de av riksdagen i maj 1959 beslutade jämkningarna inom 1947 års i huvudprinciperna allttjämt gällande jordbruksprogram. Även i fortsättningen skall, såsom anförts i jordbruksutskottets utlåtande nr 30/1959, lantbruksstyrelsens och lantbruksnämndernas verksamhet i fråga om jordbrukets rationalisering bedrivas enligt tidigare angivna allmänna grunder. Den har alltså som målsättning att göra brukningsenheterna lämpade att under överskådlig tid kunna bestå som självständiga jordbruk. I detta syfte har lantbruksorganisationen hittills enligt de av statsmakterna givna riktlinjerna i princip varit inriktad på tillskapandet av jordbruk i storleksgruppen 10—20 hektar åker. Man hade därmed velat anpassa verksamheten till att följa riktlinjerna för prisskyddet för jordbruket vilket enligt 1947 års riksdagsbeslut varit avvägt så att arbetskraften vid rationellt skötta dylika s. k. basjordbruk skulle kunna få en arbetsinkomst likvärdig med den genomsnittliga årsinkomsten för industriarbetare och liknande. Ekonomiskt stöd till yttre rationalisering var begränsat till brukningsenheter, som icke blev större än vad som erfordrades för att de skulle kunna betecknas som bärkraftiga. Statsbidrag till förbättringsåtgärder på jord och byggnader fick icke lämnas till brukningsenheter överstigande 20 hektar åker och till åker omräknad äng. Jämväl för jordbruksegnahemsverksamheten uppställdes som övre gräns att statlig garanti för jordbruksegnahemslån och för driftslån icke — annat än då synnerliga skäl därtill föranledde — kunde beviljas till större brukningsenheter än familjejordbruk (5 § kung. nr 366/1948 ang. den statliga jordbruksegnahemsverksamheten). Med hänsyn till framför allt den teknisk-ekonomiska utvecklingen har numera omförmälda gränsdragning för rationaliseringsverksamheten visat sig alltför snäv.

Enligt beslut vid 1959 års riksdag skall, därest icke förnyade överväganden annat föranleder, en övergång ske successivt från storleksgruppen 10—20 hektar till storleksgruppen 20—30 hektar såsom underlag för prisskyddsbedömningen. Under sexårsperioden den 1 september 1959—den 31 augusti

1965 är prissättningen för jordbrukets produkter avsedd att anpassas till förhållandena hos jordbruken i storleksgruppen 20—30 hektar inom slättbygdsområdet vilka således i fortsättningen skall ersätta basjordbruken som jämförelsematerial. Vad beträffar strukturrationaliseringen har lantbruksorganisationens uppgift i enlighet härmed samtidigt vidgats till inte endast att bilda enfamiljsjordbruk utan därutöver att befrämja, där så ske kan, jämväl tillkomsten av brukningsenheter som huvudsakligen kan skötas av två män utan anlitande av arbetskraft utanför deras familjer och tillika kan bereda samma arbetsinkomst som erbjuds inom jämförbara näringsgrenar. Samtidigt har uttalats att det framtida familj jordbruket syns böra inriktas på större enheter än som var fallet innan mekaniseringen gjorde sitt genombrott. Bestämmelserna för den statliga lånegarantigivningen har ändrats till att omfatta jordbruk i storlek upp till och med tvåfamiljsjordbruket och allenast när synnerliga skäl därtill föranleder än större brukningsenheter (5 § enligt ändringskung. nr 247/1959).

Under riksdagsbehandlingen framhölls att statens medverkan i jordbrukets strukturomvandling självfallet liksom hittills bör ske under behörigt hänsynstagande till de skilda orternas naturliga produktionsförutsättningar och andra lokala förhållanden. Bland annat får givetvis ägosammansättningen varieras med hänsyn till skogstillgång m. m. i orten. Tillskapandet och förbättringen av kombinerade jordbruk, med en lönsamhetsgrad som svarar emot tvåfamiljsjordbruk i slättbygdena, kan sålunda stödjas av rationaliseringsorganen.

Man bör vidare ha klart för sig att de livskraftiga jordbrukens arealstorlek inom en- eller tvåfamiljsjordbrukets ram kommer att variera mycket beroende på framför allt produktionsinriktning och produktionsintensitet, och att det här alltså är fråga om ett realistiskt bedömande av samspelet och växelverkan mellan ett flertal faktorer som bör läggas till grund för arealavvägningen från fall till fall.

I sammanhanget erinras om att Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition (IX ht. p. 10) särskilt framhållit att vårt jordbruks ekonomiska ställning i betraktande av situationen på den inhemska marknaden lika väl som på den internationella bör leda till intensifierade insatser för att påskynda den pågående driftsrationaliseringen inom denna näring. Ehuru staten för närvarande främjar en dylik rationalisering på flera sätt saknas likväl stöd med avseende på de tillfällen då en övergång helt eller i väsentlig utsträckning till eller nystartande av specialproduktion av rationaliseringsorganen bedöms böra genomföras men detta stöter på hinder till följd av att brukaren ej kan anskaffa erforderligt kapital. För att möjliggöra en dylik produktionsanpassning, ej minst vid det mindre jordbruket, har Kungl. Maj:t nu föreslagit riksdagen att lånegaranti må kunna beviljas för krediter som avser finansiering av angivna slag av driftsrationalisering. Om detta förslag vinner riksdagens bifall framhävs ytterligare vikten av att rationaliseringsorganens verksamhet bör genomföras i nära anslutning till driftsformernas uppläggning och produktionsapparatens uppbyggnad. Man bör således ingalunda stanna vid ett stelt schablonmässigt arealtänkande.

De av revisorerna uppmärksammade jordbruken i Bohuslän — Åseby 1 : 2 i Bärfendals socken och Andenäs 1 : 4 m. fl. i Myckleby socken på Orust — omfattar, det förra 10 hektar åker, 4 hektar kulturbete och 12 hektar skog, det senare 14 hektar åker, 2 hektar äng och 12 hektar skog. Köpeskillingen utgjorde 50 000 kronor, resp. 45 000 kronor. Fastigheterna har av lantbruksnämnden värderats, Åseby till 35 000 kronor för öppen jord (14 hektar à 2 500 kronor) samt till 17 000 kronor för 12 hektar skogsmark eller tillhoppa 52 000 kronor, Andenäs till 26 000 kronor för åker (13 hektar à 2 000 kro-

nor), 2 000 kronor för 2 hektar äng samt till 18 000 kronor för 12 hektar skogsmark eller tillhopa 46 000 kronor. Lantbruksnämnden beviljade statlig garanti för jordbruksegnahemslån med 19 000 kronor för Åseby mot in-teckningssäkerhet inom 40 000 kronor jämte borgen av köparens fader och med 18 000 kronor för Andenäs mot in-teckningssäkerhet inom likaledes 40 000 kronor. Lantbruksdirektören reserverade sig för avslag i båda fallen under hänvisning till oreglerade nödvändiga framtida investeringar i fastig-heternas åbyggnader.

Vid sin värdering har lantbruksnämnden räknat med 14 hektar öppen jord på Åseby och med 13 hektar åker jämte 2 hektar äng på Andenäs, var-till för vardera fastigheten kommer 12 hektar skogsmark. Båda torde således ligga snarare över än under genomsnittet i basjordbrukens storleksgrupp (10—20 hektar åker). Liksom revisorerna, vilka ansett jordbruken relativt små, kan man givetvis tycka att det varit att föredraga om lånesökandena kunnat hänvisas till andra gårdar med gynnsammare förutsättningar. Men lantbruksnämnden har upplyst att den ej haft möjlighet att anvisa lånta-garna andra och större gårdar. Efter Bohusläns förhållanden är nämligen de båda gårdarna relativt stora. Så är exempelvis i Myckleby storkommun där Andenäs ligger blott 7 % av jordbruken över 15 hektar. — Ur säkerhets-synpunkt förefaller lånegarantierna inte behöva inge några farhågor.

Det återstår då att bedöma om företagens ekonomi inger farhågor med hänsyn till bristerna i byggnadsbeståndet och till den sannolika struktur-utvecklingen. Att åbyggnaderna vid tillträdet var otillfredsställande och att det krävs betydande kostnader för att förse fastigheterna med fullgoda byggnader, så långt råder enighet. Meningarna är däremot delade om vilka byggnadsarbeten, som är nödvändiga, och om de härför påräkneliga kostna-dernas storlek samt huruvida arbetena bör utföras genast eller om de kan fördelas på kommande år. Enligt lantbruksnämndens uppskattning skulle byggnadstrågan å båda fastigheterna genom ombyggnad av bostadshusen kunna lösas för överkomliga kostnader. Lantbruksdirektören kom i sin upp-skattning till ett helt annat och högre kostnadsläge. Länsbostadsnämnden — som först ett par veckor efter låneärendets avgörande besiktigt bostads-husen — förordade nybyggnad å Åseby vilket skulle kräva betydligt högre kostnad än lantbruksnämnden räknat med, och ombyggnad å Andenäs för ett belopp som med 10—15 000 kronor översteg nämndens uppskattning men synes komma avsevärt under lantbruksdirektörens.

Även andra än de här föreliggande uppgifterna bör beaktas vid den eko-nomiska bedömningen. Kostnadsbelastningen beror bl. a. på hur stora be-lopp de bostadssociala subventionerna representerar. Vilket ekonomiskt re-sultat som kan förväntas beror givetvis i hög grad av innehavarnas val av produktionsinriktning m. m. och av deras personliga förutsättningar att driva jordbruket och inte minst att avväga och genomföra olika investeringar på lämpligt sätt och under lämplig tidsrymd.

Beträffande företagens utveckling har lantbruksnämnden upplyst följande. På Åseby har brukaren — som själv är van byggnadssnickare och får hjälp av snickarkunnig svärfader — nu kommit så långt med förbättringarna på ekonomibygnaderna att dessa förväntas bli fullbordade under innevarande år, till övervägande del med eget arbete och virke från den egna skogen och därför utan ytterligare skuldsättning. Nybyggnaden av bostad lär inte vara aktuell de närmaste åren och beräknas senare kunna utföras med hjälp av medel vid försäljning av en från fadern erhållen fastighet.

På Andenäs har den nye innehavaren med hjälp av en broder nu utfört bostadsförbättringen i huvudsak efter länsbostadsnämndens förslag och utan att utnyttja lån genom länsbostadsnämnden. Uppförande av nytt kostall

beräknas ej bli behöfligt förrän efter fem år då brukaren hunnit skaffa djurbesättning genom djuruppfödning.

Enligt lantbruksnämndens bedömande bör det finnas möjligheter att framdeles utvidga de båda här aktuella fastigheterna med mark från närliggande mindre fastigheter. Lantbruksdirektören synes bedöma utsikterna härtill som mer ovissa och uppger bl. a. att närliggande ofullständiga jordbruk i Åseby har goda byggnader. Det synes emellertid i Bohuslän med dess läge vid västkusten vara naturligt och sannolikt att vid bortfall av svaga jordbruk övertaliga byggnader i gott skick kan avskiljas och med ekonomisk fördel utnyttjas.

Det synes styrelsen att de båda jordbruksföretagen, oaktat behovet av förbättring särskilt av byggnaderna visat sig vara större än som hade uppskattats vid lantbruksnämndens beslut om lånegaranti, har relativt gynnsamma förutsättningar att föras fram till tillfredsställande slutresultat. Styrelsen vill särskilt framhålla den betydelse som de personliga förutsättningarna hos företagaren har i sådana sammanhang. I förevarande fall synes det vara två unga, driftiga och arbetsamma familjeförsörjare som efter den starthjälp som jordbruksegenhetslånen inneburit med egna insatser succesivt rustar upp gårdarna utan att i särskilt hög grad anlita ekonomiskt stöd av staten. Det bör under dessa förhållanden enligt styrelsens mening vara dem obetaget att ordna så för sig, även om de icke når en fullgod standard redan vid starten. Med hänsyn tagen jämväl till möjligheterna att, om så visar sig önskvärt efter övervägande av olika driftsalternativ, utvidga företagen till större enheter synes det styrelsen vara goda utsikter att slutresultatet blir gott.

Det är emellertid i ett hänseende som gången av handläggningen hos lantbruksnämnden borde ha varit annorlunda. Eftersom det ankommer på länsbostadsnämnden att pröva statligt stöd till bostadsbyggande bör, såsom revisorerna anmärkt, samarbete i erforderlig utsträckning ske innan lantbruksnämnden avgör lånegarantiärendena. Som regel kan dubbelbesiktning från de båda organen givetvis icke förordas, men i tveksamma fall, där bostadskostnaderna befinnes ha en väsentlig betydelse för låneärendets avgörande, förutsätter en saklig och allsidig belysning av investeringsbehovet att lantbruksnämnden inhämtar länsbostadsnämndens uppfattning om hur bostadsfrågan lämpligen kan lösas. Då direkt skiljaktiga meningar härom i de aktuella fallen förelåg inom lantbruksnämnden borde behovet av om- eller nybyggnad ha bedömts på platsen av länsbostadsnämndens expertis, givetvis *innan* lånegarantiärendena avgjordes. Så har inte skett. Länsbostadsnämndens besiktning, tillkommen på lantbruksdirektörens begäran, har utförts efter det garantiärendena redan avgjorts. Det bör åvila en lantbruksdirektör som chefstjänsteman att tillse att ärendena är formellt riktigt förberedda före avgörandet. En utväg som alltid står öppen när meningsbrytningar föreligger hade varit att lantbruksnämnden vilken givetvis har att handla på eget ansvar hört sig för rörande formerna för handläggningen hos styrelsen såsom överordnad myndighet, dit jämväl lantbruksdirektören bort hänvända sig enligt god ordning. — Numera har lantbruksnämnden efter beslut den 23 mars 1959 gått in för att hithörande ärenden skall beredas i samarbete med länsbostadsnämnden, vilket enligt vad lantbruksnämnden meddelat visat sig värdefullt och får förmodas komma att förebygga ett uppreparande av det skedda.

Vad beträffar principiella spörsmål, som berörts av statsrevisorerna och i remissyttrandet från lantbruksnämnden samt lantbruksdirektörens reservation, vill styrelsen anföra följande. Styrelsen — liksom lantbruksnämnden

delar revisorernas mening att man vid handläggningen av lånegaranti-

ärenden självklart bör iaktta den principen att vid stöd till förvärv av jordbruksegenheter hänsyn skall tas till samtliga de med företagets genomförande förenade kostnaderna. Denna ståndpunkt har styrelsen f. ö. givit klart uttryck åt och närmare utvecklat i sitt yttrande (Riksdagens revisorers berättelse över den år 1958 verkställda granskningen, del II, sid. 86—92) i anledning av vad 1958 års statsrevisorer anfört i fråga om den statliga långivningen till egna hem.

Sammanfattningsvis bör följande grundläggande synpunkter framhållas. De frågor som lantbruksnämnderna i hithörande sammanhang ständigt har att ta ställning till är dels den jordpolitiska frågan om brukningsenheten bör och kan bestå som sådan, d. v. s. om den bildar ett lämpligt och ändamålsenligt inslag i områdets jordbruksstruktur, dels ock frågan om vederbörandes ekonomiska förhållanden och möjligheter är sådana att statligt stöd till investeringen kan ges med hänsyn till de fordringar i fråga om säkerhet för lån etc. som ifrågavarande författningar uppställer. Ställningstagandena är självfallet svåra att göra särskilt i vårt jordbruks nuvarande utvecklingsskede som innebär en uttunning av beståndet av brukningsenheter. Situationen är mycket ofta den — inte minst i Bohuslän — att de befintliga brukningsenheterna till alldeles övervägande del tillhör storleksgrupperna under och upp till familjejordbruk.

Då det gäller att bilda bärkraftiga enheter blir det naturligtvis jordbruken med användbar bebyggelse som i regel bildar kärna för de framtida jordbruken. Styrelsen har på grund av sina erfarenheter den uppfattningen att uppbyggnaden av livskraftiga jordbruksföretag av olika skäl, inte minst ekonomiska, vanligen måste ske successivt för att nedbringa behovet av startkapital och i mån som företaget med åren kan bli konsoliderat och bära nödvändiga investeringar. Departementschefen har också vid 1959 års riksdag framhållit som givet att rationaliseringen får ske i etapper. Det blir sålunda ofta genom på varandra följande jordförbättringar, byggnadsåtgärder, ev. tillköp etc. som man når fram till ett gott slutresultat. Vid de begränsade resurser som vanligen råder måste de olika önskemålen vägas mot varandra. Det är merendels välbetänkt och nödvändigt att i första hand använda tillgängliga medel för att genom förstärkning av jordbruket förbättra resurserna och därmed nå möjlighet att på sund ekonomisk basis ordna exempelvis bostad med modern standard. Under sådana förhållanden kan det ligga i brukarens intresse att under en övergångstid låta det anstå med bostadskraven. Vid en jämförelse med en industriarbetares bostadsfråga föreligger den skillnaden att jordbrukarens bostadshus skall bereda innehavaren nöjaktiga boendebetingelser men det måste samtidigt kunna inordnas såsom ett led i jordbruksföretaget och anpassas till dettas bärkraft.

Då fråga är om investeringar i brukningsenheter av typen ofullständiga jordbruk måste bedömningen av bostadens finansiering grunda sig icke blott på jordbrukets avkastning utan även på sökandens möjligheter till varaktig arbetsinkomst utanför brukningsenheten.

Som allmänna förutsättningar för statlig ekonomisk medverkan till investeringar för förbättring av jordbruk gäller enligt bestämmelser, tillkomna genom 1959 års riksdagsbeslut, att ifrågasatt åtgärd dels skall kunna bedömas bli av bestående nytta för jordbruket, dels skall vara räntabel. Detta bör i princip gälla även för bostadsbyggande å jordbruk. Det bör dock härvid understrykas att jordbrukarna lika väl som övriga medborgare skall åtnjuta bostadssociala förmåner, varigenom de kostnader som skall förräntas i viss mån nedbringas. Med det nyssnämnda kravet på räntabilitet får sålunda förstås att brukaren genom jordbrukets avkastning och sina eventuella stadigvarande arbetsinkomster vid sidan av jordbruket skall kunna, dock med

beaktande av de bostadssociala förmåner han får åtnjuta, betala de årliga kapitalkostnaderna för investeringar i jordbruket inklusive dess bostadshus.

I handläggningen av detta ärende har deltagit generaldirektören, överdirektörerna Ytterborn och Wetterhall, särskilda ledamöterna Hammarskjöld, Själander, Persson och Svensson, byråchefen Ståhlberg samt tf. byråchefen Sjöfält, föredragande. Stockholm den 20 januari 1960.

SAM. B. NORUP

E. Sjöfält

Bilaga A

Yttrande från lantbruksnämnden i Göteborgs och Bohus län

Innan lantbruksnämnden närmare behandlar de i statsrevisorernas berättelse påtalade låneärendena, avseende jordbruksfastigheterna Åseby 1:2 i Bärfendals socken och Andenäs 1:4 m. fl. i Myckleby socken, anser sig nämnden böra framföra vissa allmänna synpunkter på garantilåneverksamheten inom Göteborgs och Bohus län.

De som förvärvar jordbruk i länet är i regel unga män ur småbrukarmiljö. För dem ter det sig oftast mindre riskabelt att förvärva en mindre gård med ty åtföljande lägre skuldsumma än en större gård med högre. Det kan naturligtvis diskuteras, om icke ett djärvare och vad som ur köparens synpunkt framstår som ett mera spekulativt köp det oaktat vore klokare. Man måste emellertid räkna med traditionsmässigt betingade hämningar mot att »inlåta sig i för stora affärer».

Av psykologiska skäl har lantbruksnämnden icke velat hårt driva en politik, som helt utesluter dem från lånegaranti, som följer mera traditionsbetingad försiktighet vid förvärvet. En rationalisering kan lika litet drivas med framgång inom jordbruket som inom en industri om inte de arbetande — i detta fall jordbrukarna — ha förståelse för åtgärderna. En sådan vinnes icke genom stel tillämpning av vissa generella regler. Nämnden möter vidare ofta den uppfattningen, att det icke är i linje med demokratisk politik, att innehavare av större gårdar kan få lån och bidrag till förvärv och förbättringar men däremot icke de små i samhället.

Ur mera reell synpunkt må framhållas, att vid bedömande av ett jordbruksföretags bärkraft är ett onyanserat hänsynstagande till allenast ägoslagens storlek icke lämpligt. Vid sidan av arealen är det en rad andra faktorer såsom ägoslag, jordmån, klimat, byggnadsbestånd, möjliga driftsinriktningar och brukarens personliga kvalifikationer liksom även kommunalekonomiska synpunkter, som måste beaktas. Icke minst inom ett län som Göteborgs och Bohus län med dess mycket varierande förhållanden kan sålunda ej heller ur reell synpunkt stela generella regler tillämpas.

I detta sammanhang må erinras om, att av brukningsenheterna i länet om 2 ha åker eller mera omfattar ej mindre än 70 % icke 10 ha åker. Av de kreditgarantier, som under tiden 1/7 1955—30/6 1959 beslutats av nämnden, har 33 % avsett brukningsenheter av högst denna storlek medan 67 % avsett sådana med över 10 ha. Av denna senare grupp ha endast 7 % av kreditgarantierna gällt brukningsenheter om mer än 20 ha, bl. a. av den anledningen, att gårdar av sistnämnda storlek är mindre vanliga i länet.

Av de i det föregående omförmälda faktorerna, till vilka bland andra hänsyn bör tagas vid bedömande av ansökan om lånegaranti, är givetvis byggnadsbeståndets beskaffenhet av stor betydelse. Det är härvidlag emellertid

icke utan vidare säkert, att ett jordbruk med bristfälliga byggnader är ett sämre belåningsobjekt än ett sådant med goda byggnader. En kunnig jordbrukare kan ha större möjligheter till ekonomisk drift av en gård, där visserligen behov av förbättringsåtgärder finnes, men köpeskillingen är låg, än ett bättre jordbruk till högt pris. Förbättringarna i den förstnämnda brukningsdelen kan nämligen ofta till stor del utföras av brukaren själv successivt under en följd av år och därmed åsamka honom lägre skulder än förvärv av det bättre jordbruket. På detta område uppträda sålunda betydande avvägningsproblem, som icke kunna lösas generellt utan från fall till fall. Den nuvarande räntabiliteten hos jordbruket torde missgynna jordbruk med relativt hög köpeskillning.

Den minskning av jordbrukarkåren, som måste bli en följd av att en stor del av de äldre brukarna saknar hemmavarande barn, som kan taga vid, beräknas väsentligt öka utbudet av jordbruk till avsalu eller arrende. Vådan av ett ev. felaktigt utlämnat jordbruksegnahemslån kommer genom denna ökade tillgång på jord att starkt minska. Ett avslag å låneansökan kan å andra sidan också försvåra möjligheterna att få jord i en dylik by utarrenderad eller försåld som tillskottsmark, eftersom avgång sker både av äldre och yngre brukare.

Följden av ett avslag å låneansökningarna torde ha blivit att köparna sökt klara köpeskillingen genom privata lån. Det är knappast troligt, att nämnden blivit i tillfälle att köpa gårdarna. Endast någon enstaka gård har blivit hembyuden till nämnden efter avslag å egnahemslån; köp av dylik är inte vanligt. Annan följd av låneavslaget är ofta, att en jordbrukare, som ej behöver statlig kreditgaranti, förvärvar jordbruket. Mera sällan kan köpeskillingen sänkas så kraftigt att granne med obetydligt tillskottsintresse blir intresserad och köper. I jordbruksbygder, som de ifrågavarande, torde ledigbliven jord knappast komma att förbli ledig någon längre tid, så att en då ej aktuell storleksrationalisering senare kan genomföras. Det skulle förutsätta, att lantbruksnämnden aktivt deltog på fastighetsmarknaden i väsentligt större utsträckning än som nu sker, och vid varje tillfälle sökte förvärva jordbruk, där tveksamhet kunde råda rörande framtida bärkraft. Höjd köpeskillingsnivå finge antas bli en följd av dylik verksamhet och det skulle förutsätta, att lantbruksnämnden gäves möjlighet att väsentligt reducera köpeskillingen å gårdarna vid återförsäljningen till lantbrukare. Stora risker finge även förutsättas vara förenade med dylik verksamhet.

Ett större ansvar från nämndens sida för att fastigheter, å vilka lånegaranti vägrats, tillföras rationaliseringsverksamheten torde kanske vara nödvändigt.

Med hänsyn till vad sålunda anförts, är lantbruksnämnden givetvis helt införstådd med, att vid behandlingen av en låneansökan, hänsyn bör tagas till alla de utgifter, som är förenade med förvärv av ett jordbruk. För att få en säker utgångspunkt för bedömningen av kostnaderna för upprustning av icke tillfredsställande bostadshus, har nämnden den 23 mars 1959 beslutat — något som även redovisats av statsrevisorerna — att sådant ärende bör beredas i samarbete med länsbostadsnämnden. Detta samarbete har visat sig vara värdefullt.

Vad därefter angår speciellt de av statsrevisorerna kritiserade garanti-lånen till förvärv av jordbruksfastigheterna Åseby 1: 2 i Bärfendals socken och Andenäs 1: 4 m. fl. i Myckleby socken, får lantbruksnämnden anförda följande.

I de av revisorerna behandlade ärendena har nämnden genom sitt beslut av lånegaranti velat göra det möjligt för två unga män, som enligt de upplysningar nämnden kunnat inhämta, äro driftiga och arbetsamma, att

förvärva och upprusta gårdar. Det förelåg intet intresse från grannarna att förvärva dessa gårdar för förstärkning av egna jordbruk. Däremot torde det finnas möjlighet i framtiden att förstärka ifrågavarande gårdar, därest de nu upprustas. Nämnden har icke haft möjlighet att anvisa låntagarna andra och större gårdar än de som de nu förvärvat. Tätta förfrågningar hos lantbruksnämnden efter bärkraftiga jordbruk under senare år tyder på, att efterfrågan efter sådana är större än utbudet.

I båda fallen gäller vidare, att nämnden kommit till den uppfattningen, att låntagarnas personliga kvalifikationer och resurser bör göra det möjligt för dem att utan ytterligare större skuldsättning rusta upp gårdarna. Den ene av låntagarna är byggnadssnickare och avser att med eget arbete utföra en väsentlig del av förbättringsarbetet på byggnaderna. Den andre har möjlighet, enligt vad nämnden blivit upplyst om, att få bistånd av sin släkt.

Fastigheten Åseby 1:2 i Bärfendals socken ligger centralt belägen i en relativt god jordbruksbygd. Lantbruksnämnden har ansett, att gården är bärkraftig med sin areal av 10 ha åker och 4 ha bete, den senare jämförlig med åker. En nu utförd skogsplan för fastigheten visar, att produktiva skogsarealen är 15 ha mot tidigare antaget 12 ha. Virkesmängden är 1 421 m³ mot antagen 940 m³. Värdet torde vara ca 17 000 kr. mot antaget 11 500 kr. Årlig avverkning är 63 m³ till ett värde av ca 1 600 kr.

Med hänsyn till länsbostadsnämndens yttrande rörande kostnaderna för upprustning av bostaden, synes nybyggnad komma att bli nödvändig. Den torde emellertid ej vara aktuell inom närmaste åren. Då låntagaren är van byggnadssnickare och virke finnes i gårdens skog synes han kunna minska kontantutgifterna väsentligt. De behöfliga förbättringarna å ekonomihyggnaderna har låntagaren enligt egen uppgift påbörjat och dessa skall fullbordas under innevarande år. Förbättringarna beräknas kunna utföras till övervägande del med eget material och arbete utan ytterligare skuldsättning.

Låntagaren har nu full uppsättning av inventarier såväl levande som döda, och hans skuld omfattar enbart fastigheten. En framtida försäljning av en från låntagarens fader erhållen fastighet torde i huvudsak täcka kostnaderna för ny bostad å Åseby.

Lantbruksnämnden har ansett, att Åseby 1:2 bör kunna bestå under överskådlig tid med hänsyn till storlek, jordkvalitet och centralt läge i bygden. Då ett flertal mindre fastigheter finnes i gårdens närhet bör möjlighet till utökning av arealen genom köp eller arrende vara god. De större kostnader för förbättring av bostaden, som uppkommer å Åseby — gentemot andra egnahemsbelånade fastigheter — har ansetts uppvägas av andra fördelar. Då därtill gården f. n. ej kunde tillföras något angränsande jordbruk ansåg sig lantbruksnämnden ej böra avslå en ansökan om lån.

Fastigheten Andenäs 1:4 m. fl. i Myckleby socken ligger i en skogs- och dalbygd i utkanten av ett jordbruksområde. Gården hör till de större inom Orust-Tjörnöarna. Myckleby storkommun har 410 jordbruk över 2 ha åker, varav endast 20 % är över 10 ha (av dessa är blott 7 % över 15 ha). Belägenheten hos gårdens åker- och betesmark gör det mindre lämpligt att bruka desamma från annat jordbruk. Möjlighet till tillskottsmark finnes i trakten. Värdering av skogen genom skogsvårdsstyrelsen har skett, vilken värdering givit vid handen ett virkesförråd av 1 100 m³, varav 170 m³ avverkningsbart. Totalt värde ca 18 000 kr.

Av i tidigare utredning angivna behöfliga förbättringar har låntagaren med hjälp av en broder nu utfört bostadsförbättringen i huvudsak efter det förslag som länsbostadsnämnden avgivit i sitt yttrande. Kontantkostnaderna torde ha varit ungefär av den storleksordning lantbruksnämnden

angivit. Låntagaren har dessutom ansett sig böra göra hel, gjuten källare och ny grundmur med pannrum, potatiskällare och garage under bostads- huset, varför kostnaden stigit något ytterligare. Möjligheten till lån genom länsbostadsnämnden har ej utnyttjats. Den av lantbruksnämnden förut- satta nybyggnaden av kostall beräknas ej behövlig inom 5 år, enär låntaga- ren skaffar sig djurbesättning efter hand genom uppfödning. Motsvarande lägre kostnader bör kunna påräknas även här.

Då utfartsvägen till stor del är behövlig för även andra fastigheter och för skötsel av skogen å Andenäs har lantbruksnämnden år 1958 tillstyrkt en ansökan från ägaren till en annan gård i Andenäs, 1: 5 och 1: 6, om statligt stöd till gemensam utfartsväg, under förutsättning, att vägsamfällighet ord- nades. Då bosättning numera skett å Andenäs 1: 4, torde vägföretaget kom- ma att genomföras.

I övrigt beräknas något ytterligare förbättringsbehov av betydenhet ej uppkomma å fastigheten. De av lantbruksnämnden vid lånebeviljandet be- räknade förbättringskostnaderna torde därför i huvudsak vara riktiga.

Lantbruksnämnden har ansett Andenäs 1: 4 m. fl. vara ett bärkraftigt jordbruk, vilket icke lämpligen kunde brukas samman med annat jordbruk. Då låntagaren har beräknats kunna genomföra behövliga förbättringar in- om ramen för ett skäligt värde å fastigheten, har lantbruksnämnden ansett sig böra bevilja egnahemslån.

Ytterligare må beträffande nu ifrågavarande fastigheter nämnas, att de kostnadsbelopp för byggnadsförbättringar på nu ifrågavarande fastigheter, som upptagits i nämndens protokoll, avser kontantutgifter, medan eget ma- terial och arbete ej inräknats. Det gällde nämligen såsom i nämndens all- männa resonemang uttalats, för nämnden att söka bedöma, vilken ytter- ligare skuldsättning, som det skulle bli fråga om.

Revisorerna har ansett, att nu ifrågavarande jordbruk är relativt små. Som tidigare anförts delar icke nämnden denna uppfattning. Vid överbvä- ganden rörande bärkraften hos jordbruk i Bohuslän måste hänsyn tagas till samtliga ägoslag. Förutom åkern har god betestillgång särskild betydelse för möjligheten till lönande djurhållning. De ifrågavarande gårdarnas be- tesmarker är goda marker belägna intill sjö eller vattendrag, där uthållig betesproduktion erhålles.

I nu ifrågavarande ärenden har lantbruksnämnden — för att för lånta- garna markera behovet av försiktighet vid skuldsättning — minskat låne- garantierna med 10 000 resp. 5 000 kr. mot ansökningarnas belopp och räk- nat med att köparna skulle kunna klara detta belopp med egna medel.

Den fortsatta utredningen i ärendena rörande statlig lånegaranti för jord- bruksegnahemslån till fastigheterna Åseby 1: 2 i Bärfendals socken och Andenäs 1: 4 m. fl. i Myckleby socken inom Göteborgs och Bohus län har icke givit vid handen, att lantbruksnämnden bort intaga en annan stånd- punkt än som skett vid lånens beviljande. Utvecklingen hittills å nämnda gårdar synes visa, att bedömningen var riktig. Lantbruksnämnden hyser intet tvivel om, att låntagarna om intet oförutsett inträffar kommer att klara företagen och därvid göra rätt för sig.

I handläggningen av detta ärende har deltagit: Ordföranden, ledamöterna Andersson, Bolmstrand, Hermansson, Johansson, Kristensson och Rodhe. Föredragande har varit lantbrukskonsulent Bjelkenäs.

Mot beslutet anförde lantbruksdirektören avvikande mening och avgav särskilt yttrande. (Bilaga a.) Uddevalla den 19 januari 1960.

Särskilt yttrande av lantbruksdirektören Arvid Bolmstrand

Undertecknad, som helt ansluter sig till de av revisorerna uttalade synpunkterna, får till belysning av frågan lämna följande kompletterande upplysningar.

Betr. Åseby 1:2

1. Det kan ifrågasättas, om bostaden med hänsyn till av sakkunniga påtalade brister är tjänlig som vinterbostad för familj med småbarn.

2. Vid ett en månad efter beslutet avgjort ärende rörande förvärv av grannställe redovisades intresse från annan grannes sida av jord och skog för förstärkning av den senares ofullständiga jordbruk, som har mycket goda och rymliga byggnader. Någon förstärkning kunde då ej åstadkommas. Även i övrigt finnes närliggande ofullständiga jordbruk med goda byggnader.

Betr. Andenäs 1:4

1. De topografiska förutsättningarna för bildande av jordbruk med hög mekaniseringsgrad är goda.

2. Vid behandling under december 1958 av ansökan om lån till ombyggnad av bostadshus å näraliggande fastighet i Grindsby har som motiv för tillstyrkan bl. a. anförts, att denna fastighet skulle utgöra kärnan i ett framtida större jordbruk. Detta torde avsetts omfatta bl. a. det mindre jordbruk, som ligger närmast intill Andenäs 1:4 m. fl., vilket då arrenderades av och var hembjudet till sökanden. I övrigt angränsas Andenäs 1:4 av ett välbebyggt småbruk.

Data rörande behandlingen av de nu aktuella ärendena och av vissa därmed sammanhängande frågor torde belysas av bifogade p. m. (Bilaga 1.)

Betr. den principiella delen av yttrandet bör framhållas, att där icke behandlats den sannolika framtida befolkningsutvecklingen inom jordbruket i länet. Av bifogade (bilaga 2) utredning, som grundas på av lantbruksstyrelsen utförd intervjuundersökning år 1956 och som redovisats till den s. k. länsutredningen synes framgå, att strukturrationaliseringen sannolikt blir genomgripande, då minst 1/3 av antalet jordbruk kan väntas bli tillgängliga för rationalisering under en 20-årsperiod.

För Orust t. ex., där Andenäs är beläget, torde andelen »ledigblivande» jordbruk komma att bli än större. Denna väntade utveckling synes — med hänsyn till målsättningen för jordbrukspolitiken — böra föranleda viss försiktighet vid överväganden om statligt stöd till jordbruk med svaga förutsättningar i fråga om jord, skog, byggnader eller läge. Särskild försiktighet torde vara påkallad, när det gäller att — som i här aktuella fall — på lång sikt binda ung arbetskraft, som i visst ögonblick är rörlig, vid jordbruk, där förutsättningarna i något av nu nämnda avseenden är dåliga.

Nämndens yttrande torde vara avsett att visa, att de nu aktuella besluten går att inpassa i en konsekvent syn på strukturomvandlingen av jordbruket i Bohuslän och på lantbruksnämndens arbetsuppgifter.

Det bör emellertid framhållas, att nämnden tidigare torde ha anslutit sig till en mera »rationaliseringsvänlig» linje. Under en studieresa år 1955 till norra länsdelen diskuterades rationaliseringsfrågor ingående. Inom nämnden syntes den meningen vara förhärskande, att en strukturomvandling under medverkan av lantbruksnämnden var nödvändig för att jordbruket i länet skulle kunna hävda sig. Denna uppfattning manifesterades bl. a. i några enhälliga beslut i jordförvärvsärenden, där tillstånd vägrades på

grund av att de försålda fastigheterna ansågs erforderliga för rationalisering. Efter besvär ändrades emellertid beslutet. Samma skedde i fall, där nämnden uttalat, att investeringar i bostäder eller ekonomibyggnader skulle förhindra rationalisering eller att jordbruksegnahemslån icke borde utgå p. g. a. att den sålda fastigheten efterfrågades av granne för rationalisering.

Därjämte kan nämnas fastställelse år 1957 av beslut att lämna tillstånd till jordförvärv. Två ledamöter hade i detta fall ansett, att tillstånd bort vägras p. g. a. angelägen rationalisering. (Nämndens majoritet beslöt lämna lånegaranti för att möjliggöra detta förvärv.)

Det torde icke få anses uteslutet, att dessa utslag i besvärsmål kan ha föranlett nämnden att återgå till en linje, som bättre överensstämmer med en utbredd opinion bland lantbrukare i länet. Under åren 1956—1958 har nämnden sålunda i ett flertal fall beslutat om eller tillstyrkt statligt stöd — främst till ekonomibyggnader — där lantbruksdirektören reserverat sig. I ett fall har tillstånd lämnats till förvärv av en klart ofullständig jordbruksfastighet med dåliga hus, som uppenbarligen erfordrades för att tillskapa rationella brukningsenheter i ett hemman, där några få år tidigare en fastighet inköpts för just detta ändamål. Numera har den tidigare inköpta fastigheten avyttrats med förlust för staten och ett mindre gott resultat av strukturrationaliseringen.

Det bör i sammanhanget understrykas, att de ärenden, där oskiljaktiga meningar redovisats, är en mycket liten del av hela antalet. Bland de beslut, som varit enhälliga, finnes åtskilliga, som varit tveksamma ur rationaliseringssynpunkt. Det har emellertid syntts angeläget att icke alltför stelbet och i alla lägen hävda rationaliseringsintresset. Detta torde bl. a. framgå av att, som nämnden angivit, icke mindre än 33 % av antalet under en viss tidsperiod beviljade jordbruksegnahemslån avsett gårdar med mindre än 10 hektar åker. Dessa torde emellertid i övervägande antal fall ha haft goda byggnader.

Under trycket av den inom nämnden i övrigt rådande opinionen och efter de utslag i besvärsmål, som omnämnts, har lantbruksdirektören varit nödsakad att godtaga viss passivitet från nämndens sida i fråga om rationaliseringen. Han har emellertid icke ansett sig kunna godtaga beslut i nämnden, som direkt motverkat en angelägen strukturrationalisering.

Såvitt jag kunnat finna är passiviteten icke i överensstämmelse med de riktlinjer, som gällde enligt 1947 års riksdagsbeslut. Den är långt mindre accepterad i de nu gällande riktlinjerna av år 1959. Direkt motverkande av strukturrationaliseringen torde vara helt i strid med åtminstone dessa senare riktlinjer. Se t. ex. uttalande av departementschefen i prop. 148:1959 s. 224: »Åtgärder för främjande av jordbrukets inre rationalisering bör ur såväl företagsekonomisk som samhällsekonomisk synpunkt bidra till en sund investeringsverksamhet inom jordbruket. Reglerna för statsstödet bör därför utformas så att sagda krav beaktas vid stödgivningen. Självfallet får reglerna i fråga inte hämma strukturrationaliseringen utan de bör stå i god överensstämmelse med riktlinjerna för denna.»

Det torde få förutsättas att motsvarande gäller även jordbruksegnahemsvärksamheten. I dessa frågor har för övrigt lantbruksstyrelsen i yttrande till Konungen den 11 januari 1960 angående avveckling av arrendeegnahem å s. 10 anfört bl. a.: »Utvecklingen med avseende på jordbrukens enheters struktur såsom ändamålsenlig företagsform ur sociala aspekter har efter krigsslutet gått i en riktning vilken torde närmast kunna betecknas som en helomvändning från sekelskiftets eftersläpande jordromantik. Ett centralt led inom 1947 års i huvudsak alltjämt gällande jordbruksprogram utgör en strukturrationalisering med syftemål att avhjälpa den ägosplittring som

på många håll drivits för långt. I stället för styckning av större egendomar har statsmakterna numera gått in för en konsolidering av jordbruksföretag genom sammanslagning och omfördelning av mindre enheter såsom en av tidsförhållandena betingad åtgärd i strävandena att bevara en utvecklingsbar landsbygd.

Att arrendeegnahemmen i stort sett blivit tjänliga småbruk och verksamheten slagit väl ut skall inte förnekas liksom ej heller att de utvalda arrendatorerna med rätt få undantag visat sig vara i stånd att sköta egna företag. Arrendeegnahemmen utlades till sådan storleksklass som då allmänt ansågs vara tillräcklig i fråga om åkerjord- och skogsmarksinnehavet för att de skulle ge sina brukare sysselsättning och försörjning. Sedan storlekskravet på ett socialt jordbruk, såsom nyss anförts, i hög grad förändrats visar det sig att ett flertal arrendeegnahem numera är i behov av rationalisering i olika avseenden, främst i fråga om areal och åbyggnader.»

Mot bakgrunden av det anförda synes de av revisorerna påtalade besluten icke vara i god överensstämmelse med de för rationaliseringsverksamheten gällande riktlinjerna. Skulle nämndens nu avgivna yttrande få betraktas som ett program för den fortsatta verksamheten inom länet och detta program skulle anses lämpligt att följa, torde särskilda direktiv böra utfärdas. Uddevalla den 18 januari 1960.

Bilaga 1 till bilaga a

PM ang. behandlingen av vissa låneärenden m. m. under åren 1958—1959

År 1958

- 3/5 Inkom ansökan om lån och bidrag för uppförande av nya djurstallar å Liveröd 1: 3, 1: 4 i Kville socken. Sökanden hade tidigare erhållit jordbruksegnahemslån för förvärv av fastigheten (1952) och egnehemslån för ombyggnad av bostaden (1956).
- 5/9 Avslås ansökan enär erbjuden säkerhet icke ansågs tillfredsställande.
- 1/10 Riksdagens revisorer genom kanslichefen och en föredragande besöker fastigheten i samband med granskning av vissa delar av länsbostadsnämndens verksamhet. Lantbruksdirektören närvarande.
- 17/11 Ansökan om lån till förvärv av Åseby 1: 2.
- 2/12 Föredraganden uppsätter promemoria rörande denna fastighet.
- 2/12 Ansökan om lån till förvärv av Andenäs 1: 4 m. fl.
- 5/12 Överläggningar mellan länsbostadsnämnden och lantbruksnämndens delegation för yttre rationalisering (nedan kallad delegationen) resulterar i överenskommelse att länsbostadsnämnden skall beredas tillfälle att i förekommande fall uttala sig om kostnaderna för upprustning av bostaden till fullgod standard på fastighet, som avses bli belånad av lantbruksnämnden.
- 12/12 Resultatet av överläggningarna delges lantbruksnämnden i plenum och gillas där.

År 1959

- 8/1 Lånepromemoria uppsättes betr. Andenäs 1: 4.
- 16/1 Föredragningspromemoria uppsättes.
- 19/1 Förslag till yttrande över jordbruksanslagsutredningens betänkande diskuteras i delegationen. Bl. a. påtalas i förslaget nödvändigheten av att beakta kostnaderna för upprustning av bostaden vid överväganden om statligt stöd till jordbruksfastighet.

År 1959

- 23/1 Förslaget till yttrande godtages av nämnden vid plenum.
- 2/2 Frågan om lån till Åseby 1: 2 och Andenäs 1: 4 föredrages i delegationen. Lantbruksdirektören anser, att länsbostadsnämnden bör yttra sig. Ärendena bordlägges för besiktning.
- 16/2 Besiktning av delegationen. Olika meningar om behovet av ombyggnad och om kostnaderna för upprustning av bl. a. bostadshusen framföres.
- 17/2 Nämnden beslutar i plenum att uppsäga lån, som tidigare beviljats ägaren av Liveröd 1: 3, 1: 4 i Kville socken. Samtidigt beslöt nämnden hos lantbruksstyrelsen hemställa, att ägarens begäran om ny prövning av frågan om statligt stöd till nya ekonomibyggnader på fastigheten icke måtte föranleda någon åtgärd. Senare samma dag beslutar nämnden lämna lån till förvärv av Åseby 1: 2 och Andenäs 1: 4.
- 26/2 Besiktigas Åseby 1: 2 av länsbostadsnämnden på lantbruksdirektörens begäran.
- 4/3 Besiktigas Andenäs 1: 4 av länsbostadsnämnden på lantbruksdirektörens begäran.
- 5/3 Garantisedlar rörande lånen till Åseby 1: 2 och Andenäs 1: 4 översändes till ordföranden för underskrift, varvid denne delges resultatet av undersökningarna beträffande bostäderna.
- 16/3 Understryker ordföranden i länsbostadsnämnden hos lantbruksnämndens ordförande vikten av samverkan mellan länsbostadsnämnd och lantbruksnämnd i vissa lånefrågor.
- 23/3 Lantbruksnämnden beslutar, att länsbostadsnämnden skall beredas tillfälle att i ärenden rörande jordbruksegnahemslån uttala sig om kostnaderna för upprustning av bostadshuset om anledning föreligger till förmodan att huset i en snar framtid kommer att bli föremål för ombyggnad eller omfattande förbättring.
- 9/4 Ansökan om lån till ombyggnad av bostaden på Andenäs 1: 4 för en av sökanden uppgiven kostnad av 35 000 kronor inkommer till länsbostadsnämnden.
- 14/4 Ansökan till lantbruksnämnden.
- 25/4 Ansökan föredrages i delegationen. Direktören anmodas att — ev. tillsammans med länsbostadsnämnden — söka förmå sökanden att uppskjuta ombyggnaden.
- 5/6 Lantbruksnämnden tillstyrker lån enligt begränsat byggnadsprogram.
- 26/6 Ansökan om lån till bostadens upprustning återkallas.

Uddevalla den 18/1 1960.

*Bilaga 2 till bilaga a**Utredning rörande utvecklingen av jordbruket inom Bohuslän*

Att uppgöra en prognos för utvecklingen av produktion och sysselsättning inom jordbruket i en region är uppenbarligen förenat med stora vanskligheter. Utvecklingen är i mångt och mycket beroende av allmänna ekonomiska förhållanden utanför regionen och utanför själva jordbruket. De framtida produktpriserna i förhållande till övriga priser (bytesvärdet) och avsättningsmöjligheterna för jordbruksprodukter kommer med all sannolikhet att spela en betydande roll i framtiden. Därjämte torde jordbrukarungdomens

val av levnadsbana sannolikt bli mera beroende av ekonomiska och andra överväganden än som varit fallet tidigare.

Avflyttningen från jordbruket blir därför — liksom hittills — i hög grad beroende av det allmänna sysselsättningsläget i regionen och i andra delar av landet. En mycket god sysselsättning exempelvis i Göteborg kan sålunda beräknas påskynda avflyttningen från regionen. God sysselsättning exempelvis i Stenungsund, Uddevalla eller Strömstad kan emellertid få den effekten, att de som bor inom måttligt avstånd från arbetsplatsen bor kvar på det tidigare innehavda jordbruket och anpassar driften så, att arbetsåtgången där blir liten. Därjämte kan det inträffa, att en del arbetare bosatta i tätorten söker skaffa ett mindre jordbruk i den närmaste omgivningen. Denna ström från tätorten kan väntas tilltaga i styrka om takten i reallönestegringen skulle minska. En ökad industrialisering i en sådan tätort behöves därför icke — i varje fall icke omedelbart — innebära en minskning av den på jordbruk bosatta befolkningen eller av befolkningen i övrigt på den omgivande landsbygden.

Oavsett hur förhållandena ändras på ovan berörda områden finnes vissa möjligheter till bedömning av den sannolika utvecklingen inom jordbruket genom en analys av befolkningssammansättningen. Inom Bohuslän liksom i andra regioner är de äldre årsklasserna relativt talrika på egentliga landsbygden samtidigt som ett betydande kvinnounderskott finnes i de yngre årsklasserna. På grund härav kommer avgången av brukare att väsentligt öka inom den närmaste framtiden p. g. a. dödsfall, sjukdom o. d., medan möjligheterna för yngre jordbrukare att bilda familj blir små. Även om all utflyttning skulle upphöra skulle befolkningen i dessa kommuner ändå komma att minska.

När det gäller en prognos för jordbruket synes det angeläget att komma fram till en precisering i tre avseenden nämligen:

1. Vad som skall produceras.
2. Hur produktionen skall ske.
3. Sysselsättningen.

1. Det är en utbredd uppfattning, att en viss krympning av jordbruksproduktionen kan bli nödvändig i framtiden och att den odlade arealen bör minskas. Hur stor denna minskning kan behöva bli i de enskilda kommunerna beror givetvis på det allmänna läget på jordbruksområdet, därjämte bl. a. på jordens naturliga beskaffenhet, ägornas lämplighet för maskindrift och läge i förhållande till brukningscentrum.

Investeringar i dikning, betesanläggningar, förbättrad utfodring och gödsling m. m. kan givetvis bidra till en ökning av avkastningen. En minskning av den odlade arealen kan därför i betydande utsträckning kompenseras genom en produktionsökning på kvarvarande areal. Även om man beaktar den minskning av produktionen, som kan uppstå genom fortsatt extensivering av driften på större jordbruk och på sådana enheter, där ägaren har annan sysselsättning, torde minskningen av den odlade arealen få bli betydande, om på lång sikt någon väsentlig minskning av produktionen skall erhållas.

När det gäller produktionsinriktningen torde man inom regionen i stort sett få räkna med hittillsvarande intensiva produktion väsentligen av animalieprodukter. Därjämte finnes visst utrymme för specialodling av bär och grönsaker m. m. särskilt på öarna och i kustlandet invid de större sommaröjesorterna.

2. Det finnes anledning räkna med att kraven på effektivt utnyttjande av arbetskraft, maskiner och andra produktionsmedel kommer att bli allt större. När det gäller specialodlingar kan detta ofta ske inom ramen för

redan befintliga företag. Vid »vanlig» jordbruksdrift däremot blir detta i de flesta fall möjligt först vid en utökning av företagets storlek. Ekonomiska skäl talar därför för att strukturomvandlingen inom jordbruket kommer att bli genomgripande även inom denna region, där jordbruket i regel är små. Denna omvandling kan för övrigt — vilket framgår av den följande framställningen — bli nödvändig på grund av den ojämna åldersfördelningen bland jordbrukarna, som medför, att åtskilliga brukningsenheter kan komma att friställas inom de närmaste årtiondena. Alternativet kan bli, att marken får ligga obrukad.

3. Den pågående rationaliseringen inom »det vanliga jordbruket» medför, att den mänskliga arbetskraften i allt större utsträckning ersättes med maskiner. Sysselsättningen inom själva jordbruket kan sålunda väntas nedgå. Inom skogsbruket i regionen borde däremot finnas möjlighet till väsentligt ökad sysselsättning.

Utifrån de angivna utgångspunkterna skulle det vara möjligt uppställa en sysselsättningsbalans för jord- och skogsbruket i regionen vid en viss rationaliseringsgrad. En sådan torde emellertid i förevarande sammanhang ha mindre intresse än en bearbetning av resultaten från den år 1956 utförda intervjuundersökningen vid 500 jordbruk inom regionen. Av denna framgår bl. a. följande (avrundade tal).

Åldersfördelning bland brukare 1956

Åkerareal	Under 50 år	Över 50 år
2—5 ha	32 %	68 %
5—10 »	44 %	56 %
10—20 »	62 %	38 %

Under en 20-årsperiod kan man beräkna, att samtliga brukare över 50 år lämnar sina ställen. Därjämte torde viss del av de yngre komma att lämna brukningen av en eller annan anledning.

Andel av brukare under 50 år i olika storleks- och åldersgrupper, som önskar lämna gårdarna före 1965

Åldersgrupp	2—5 ha	Storleksgrupp			Samtliga
		5—10 ha	10—20 ha		
Under 35 år	14 %	5 %	18 %		12 %
35—50 år	6 %	9 %	1 %		5 %

eller i % av totala antalet brukningsenheter inom undersökningsområdet:

Åldersgrupp	2—5 ha	Storleksgrupp		
		5—10 ha	10—20 ha	
Under 35 år	0,7 %	0,6 %		3,0 %
35—50 år	1,6 %	2,6 %		0,4 %
	2,3	3,2		3,4

Skulle förhållandena kunna beräknas bli likartade även under tiden 1965—1975 skulle avgången i de yngre åldrarna under 20-årsperioden kunna uppskattas till omkring 6 % av hela antalet brukningsenheter. Härtill får läggas viss andel för dem, som på grund av sjukdom, dödsfall etc. blir urståndsatta att fortsätta med brukningen. Andelen brukare, som kan beräknas lämna jordbruket av annan anledning än hög ålder, torde därför kunna uppskattas till 10 % under 20-årsperioden.

Materialet tillåter icke en differentiering mellan olika områden. Denna faktor påverkas emellertid av så många omständigheter både utom och inom jordbruket, att det torde vara tillfyllest med en genomsnittssiffra för länet.

Vid intervjuundersökningen har framkommit vissa uppgifter om sannolik efterträdare till den som lämnar skötseln av jordbruket. I de fall, då familjemedlem angivits, torde det vara relativt säkert, att ny brukare finnes till reds att övertaga jordbruket. I övriga fall har på den uppställda frågan angivits, att annan person skulle övertaga brukningen eller att man icke visste vem som skulle göra detta. Dessa båda svar torde i själva verket ge uttryck åt ovisshet om, huruvida fastigheten kommer att bestå som självständig enhet eller icke. Här kan bl. a. avses det fallet, att granne väntas köpa för sammanslagning.

Av intervjuvaren framgår (tabell 5 A), att i gruppen 2—5, 5—10 och 10—20 ha åker omkring 1/3, 1/3 resp. 1/2 av de enheter som byter brukare väntas bli övertagna av familjemedlem.

Fråga är, hur det kan bli i övriga fall. Detta blir givetvis beroende av en mångfald omständigheter, t. ex. sysselsättningsmöjligheterna i andra yrken, lönsamheten i jordbruket i jämförelse med industriarbete, tillströmningen av jordbrukare från andra landsdelar, omflyttningar mellan olika jordbruk m. m. Även det allmännas insatser för genomförandet av den yttre rationaliseringen i enlighet med de tekniska och ekonomiska förutsättningarna inom jordbruket kan komma att påverka utvecklingen.

Det kanske därför kan vara tillräckligt att här konstatera, att det övervägande antalet enheter, som icke direkt övertages av familjemedlem, under strukturomvandlingens gång kan tänkas utnyttjad, *antingen* så, att enheten lägges samman med grannfastighet *eller* förvärvas av brukare, som i samband därmed lämnar annat jordbruk, *eller* skogsplanteras.

Antalet »friställda» enheter under tiden 1956—1975 skulle sålunda kunna beräknas på följande sätt:

Storleksgrupp	Avgång		S:a	Enheter med angiven efterträdare	Enheter utan angiven efterträdare («Friställda» enheter)
	p. g. a. ålder	annan anledn.			
	%	%	%		
2—5 ha åker	67	10	77	27 % (1/3)	50 %
5—10 »	50	10	60	20 % (1/3)	40 %
10—20 »	40	10	50	25 % (1/2)	25 %

En beräkning områdesvis ger följande resultat:

Åkerareal	Antal brukenheter i RLF:s jordbruksregister	»Friställda» enheter %	Antal
<i>Strömstadsområdet</i>			
2—5 ha	450	50	225
5—10 »	550	40	220
10—20 »	450	25	115
	Samtliga 1 450	38 %	560
<i>Munkedalsområdet</i>			
2—5 ha	400	50	200
5—10 »	600	40	240
10—20 »	450	25	110
	Samtliga 1 450	38 %	550

Åkerarea	Antal bruk.enheter i RLF:s jordbruksregister	»Friställda» enheter %	Antal
<i>Lysekilsområdet</i>			
2— 5 ha	200	50	100
5—10 »	250	40	100
10—20 »	150	25	40
	Samtliga 600	40 %	240
<i>Uddevallaområdet</i>			
2— 5 ha	450	50	225
5—10 »	600	40	240
10—20 »	450	25	115
	Samtliga 1 500	38 %	580
<i>Stenungsundsområdet</i>			
2— 5 ha	1 000	50	500
5—10 »	800	40	320
10—20 »	200	25	50
	Samtliga 2 000	43 %	870
	Totalt 7 000	40 %	2 800

Strukturumvandlingen inom regionen kan därför tänkas leda till att omkring 40 % av enheterna med över 2 ha åker kommer att friställas under en 20-årsperiod.

En sådan utveckling medför uppenbarligen en väsentlig omvandling av jordbruket. Det kommer säkerligen att ställa landsbygdskommunerna inför mycket svårbemästrade problem. För att motverka de skadliga följderna synes det angeläget med en ökning av specialodlingarna på därför tjänliga platser och av sysselsättningen i skogen. Dessa åtgärder — ehuru betydelsefulla — torde emellertid få endast lokalt begränsad effekt. I längden torde endast en avsevärd ökning av den industriella sysselsättningen inom regionen kunna medföra en stabilisering av befolkningstalen i regionen. Uddevalla den 8 juli 1959.

§ 34 Vissa förvaltningsfrågor vid statens centrala frökontrollanstalt och statens växtskyddsanstalt

Statskontoret

Statsrevisorerna erinra till en början om att såväl statens centrala frökontrollanstalt som statens växtskyddsanstalt äro förlagda till Bergshamra, där de förfoga över vissa delar av en kronoegendom. Både organisatoriskt och i fråga om arbetsuppgifter förete de båda anstalterna stora likheter. De förvaltningsmässiga göromålen och den s. k. serviceverksamheten borde enligt revisorerna med fördel kunna sammanföras till en för båda anstalterna gemensam enhet. Ett förverkligande av lokaliseringsutredningens förslag om utflyttning av de båda anstalterna till Lund respektive Uppsala eller trakten däromkring synes revisorerna icke vara att räkna med i en nära framtid. Den av statsrevisorerna framförda tanken på en sammanslagning av de förvaltningsmässiga och servicebetonade grenarna av här avsedda anstalters verksamhet finner statskontoret under förutsättning att anstalterna kvarligga på nuvarande plats eller förflyttas till ny gemensam stationeringsort för sin del helt riktig. Uppmärksammas må emellertid att flertalet av de

vid anstalterna inom de sålunda aktualiserade verksamhetsområdena samsatta personerna innehava ordinarie befattningar. Man torde därför icke kunna räkna med att ett sammanförande av de ifrågavarande arbetsuppgifterna till en enhet omedelbart kommer att resultera i minskade personalkostnader.

Såsom statsrevisorerna påpeka, har lokaliseringsutredningen framlagt förslag om utflyttning av de båda anstalterna till olika orter. Statskontoret har ställt sig positivt till dessa förslag. Emellertid torde, såsom också framhållits, om förslagen genomföras, åtskillig tid åtgå, innan utflyttningsplanerna kunna realiseras. Statskontoret ställer sig icke främmande för att vissa fördelar kunna vinnas genom att åtgärder vidtagas för ett organisatoriskt sammanförande under mellantiden av här berörda uppgifter. Anstaltsstyrelserna torde böra åläggas inkomma med de förslag i saken omständigheterna kunna anses medgiva.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit statskommissarien Jerdenius. Stockholm den 12 januari 1960.

IVAR LÖFQVIST

Hans Hiort

Föredragande

Anders Risberg

Statens organisationsnämnd

I ett till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Finansdepartementet den 26 februari 1959 avgivet remissyttrande i anledning av lokaliseringsutredningens betänkande nr 1 angående statens centrala frökontrollanstalts lokalisering tillstyrkte organisationsnämnden den av lokaliseringsutredningen föreslagna utflyttningen av statens centrala frökontrollanstalt från Stockholm under förutsättning att — såsom även föreslagits — en sammanslagning skedde med anstaltens nuvarande skånefilial och en koncentration av verksamheten erhöles.

Nämnden hade intet att erinra mot att verksamheten förlades till egendomen Stora Råby utanför Lund, särskilt som beslut redan förelåg att dit förlägga skånefilialen.

Ifrågavarande uttalande baserade sig bl. a. på det resultat som organisationsnämnden kommit till efter en år 1947 företagen organisationsundersökning vid den centrala anstalten och de lokala frökontrollanstalterna.

Någon motsvarande organisationsundersökning vid statens växtskyddsanstalt har nämnden icke företagit. Däremot har nämnden verkställt en organisationsbeskrivning av växtskyddsanstalten och dess filialer även innefattande kontakterna med andra organ.

Riksdagsrevisorerna föreslår i förevarande paragraf, att de förvaltningsmässiga göromålen och den s. k. serviceverksamheten sammanföres till en för de båda anstalterna gemensam enhet. Organisationsnämnden finner det icke osannolikt, att en sådan gemensam organisation för administrativa, ekonomiska och närstående uppgifter skulle kunna medföra vissa fördelar.

Lokaliseringsutredningen har emellertid föreslagit att den centrala frökontrollanstalten bör överföras till Lund, medan växtskyddsanstalten bör förflyttas till Uppsala. Skulle dessa förslag genomföras förfaller givetvis tanken på en gemensam administrativ förvaltning för de båda anstalterna. Organisationsnämnden har denna dag i särskilt yttrande tillstyrkt lokaliseringsutredningens förslag till utflyttning av växtskyddsanstalten från Stockholmsområdet.

Därest lokaliseringsutredningens ovannämnda förslag om utflyttning från Stockholm av de båda anstalterna icke skulle komma till stånd inom en nära framtid eller icke alls komma till stånd, kan det enligt organisationsnämndens mening vara lämpligt, att en undersökning utföres syftande till att sammanföra de båda anstalternas förvaltningsmässiga uppgifter och serviceverksamheten till en gemensam enhet.

I detta ärendes handläggning har deltagit, förutom undertecknad generaldirektör, ledamöterna Aste, Björck, Elofsson, Löfqvist, Göran Petterson och Ståhl samt såsom föredragande förste byråsekreterare E. Karlberg. Stockholm den 13 januari 1960.

C. TARRAS SÄLIFORS

B. Samuelsson

Statens centrala frökontrollanstalt

Beträffande redogörelsen för statens centrala frökontrollanstalts och växtskyddsanstaltens organisation och arbetsuppgifter vill anstalten endast påpeka att uppgiften om, att de lokala frökontrollanstalterna åtnjuta statsbidrag, är felaktig. Enligt beslut vid 1959 års riksdag indrogs fr. o. m. den 1 juli 1959 statsbidraget till dessa anstalter.

Styrelsen är positivt inställd till alla slag av besparingar men med anledning av vad som nedan anföres anser styrelsen att sådana främst kan ifrågakomma på det tekniska planet, medan det administrativa området lämpar sig mindre väl härför på grund av de olika slag av service, som anstalterna lämna åt allmänheten.

Förslaget att sammanslå statens centrala frökontrollanstalts och växtskyddsanstaltens kanslier och kassakontor, vaktmästare och kollektivanställda personal kan måhända vid första påseendet verka som en god rationalisering med utsikter till minskning av den totala personalstyrkan. Givetvis förutsättes härvid antingen, att de båda huvudanstalterna kvarstanna i sina nuvarande byggnader i omedelbart grannskap av varandra eller att båda förflyttas till annan men samma plats. I riksdagens revisorers utlåtande framskymtar även ett nytt alternativ. I motsats till lokaliseringsutredningen ifrågasätta nämligen riksdagens revisorer att, därest frökontrollanstaltens huvudanstalt skulle sammanslås med dess filial i Skåne, den gamla anstalten på Bergshamra skulle ersättas med en filial inom området. Detta alternativ har av lokaliseringsutredningen förkastats, emedan vid placering i de gamla lokalerna den »lokaliseringspolitiska effekten av utflyttningen skulle försvagas» och vid »en placering av en sådan filial på annan ort än Stockholm detta sannolikt skulle medföra betydande initialkostnader». Anstaltens styrelse har i sitt remissvar till lokaliseringsutredningens betänkande nr 1, till vilket här hänvisas, i detta spörsmål framfört de skäl som enligt anstaltens uppfattning tala för att huvudanstalten hellre borde förenas med den filial som ändå är nödvändig inom området än med filialen i Skåne.

Statens centrala frökontrollanstalt finner det osannolikt att något skulle stå att vinna genom en sammanslagning av delar av de två ifrågavarande anstalternas organisation och förvaltning innan ställning tagits till frågan om anstalternas framtida lokalisering. Även om beslut skulle fattas om anstalternas förflyttning till annan men gemensam ort men det skulle dröja en del år innan flyttning sker — vilket revisorerna synes ha förutsatt — förefaller det föga välbetänkt att nu bryta sönder en organisation, som visat sig i stort sett fungera väl för anstalternas del.

Beträffande de olika personalgrupper, som skulle beröras av sammanslagningen, kan för frökontrollanstaltens del anföras följande:

Kansli (sammanlagt 8 befattningshavare): De avlöningsmässiga göromålen skulle måhända kunna centraliseras till den ena anstalten men föga torde stå att vinna därmed. Arbetet med avlöningsuträkning tar nämligen endast några dagar i anspråk varje månad för ett par befattningshavare. Härtill kommer kontakten med sjukkassan, som skötes kontinuerligt. Av tekniska skäl sker emellertid filialens kontakt genom dess försorg och samma torde väl vara förhållandet med växtskyddsanstaltens olika filialer.

Tjänsterna som förste byråsekreterare vid de båda anstalterna inrättades år 1957 och var då föremål för granskning av 1957 års riksdag, som fann behov av dessa tjänster föreligga. Sedan dess har intet inträffat, som minskat arbetsuppgifterna för denne befattningshavare för frökontrollanstaltens vidkommande.

Anstaltens analyseringsverksamhet omfattar bortåt 60 000 prov per år. Detta medför ett omfattande debiteringsarbete, då taxan, som fastställts av lanbruksstyrelsen, är differentierad med hänsyn till de olika analysernas art och utförande. Debiteringsarbetet blir därför mycket arbetskrävande och är dessutom av speciell natur samt fordrar kännedom om frökontrollarbetet. Arbetet med bokföring av alla inkomstposter, som senaste budgetåret sammanlagt inbragte mer än 1 700 000 kronor, är också mycket tidsödande. Under säsongerna expedieras dagligen ett stort antal analysresultat som postförskott, och då det för jordbrukets del oftast är ett absolut krav att få resultatet snabbt vid tid för sådd, måste dessa postförskott, som ofta uppgå till ca 150 st. per dag, i regel expedieras med största skyndsamhet.

Härtill kommer granskning av provtagarrapporter samt provtagarräkningar från anstaltens ca 70 provtagare samt av förrättningsräkningar från hushållningssällskapens tjänstemän, vilka för anstaltens räkning utföra fältbesiktning samt provtagning och plombering av potatis. Taxan för dessa förrättningar är uppbyggd efter å-prissystemet och differentierad efter förrättningens art, men i vissa fall utgår timersättning, vartill kommer ersättning för rese- och traktamentskostnader till ovannämnda provtagare och besiktningmän samt granskning av reseräkningar från anstaltens egna tjänstemän. Sammanlagt uppgingo dessa reseersättningar, som huvudsakligen belasta delposten »Fältkontroll» under anstaltens omkostnadsanslag, till ca 140 000 kronor för förlidet budgetår.

Här ovan skildrade debiterings-, bokförings- och granskningsarbete utföres av 4—5 befattningshavare. Dessutom finnes en befattningshavare, som biträder med granskning av fakturor, uppsättandet av anordningsbeslut, ansvarar för diarieföring och arkivering av inkomna handlingar, rekvisition av blanketter m. m.

Två befattningshavare äro vidare till stor del sysselsatta med utskrivning av utgående skrivelser, räkningar, anordningsbeslut samt i samband därmed girokort m. m., varjämte de ombesörja utskrift av protokoll, resultat av företagna metodikundersökningar samt andra vetenskapliga undersökningar, som företagas här och vilkas resultat skola publiceras genom anstaltens försorg.

Föga torde vara att vinna på en sammanslagning till en organisation av de arbetsuppgifter, som åvila frökontrollanstaltens och växtskyddsanstaltens kanslier. En dylik sammanslagning synes närmast vara en direkt nackdel så länge anstalterna äro inrymda i skilda byggnader, i det den skulle försvåra kommunikationerna mellan de olika avdelningarna och kansliet. Det bör väl också beaktas och framhållas eljest i många sammanhang, att frökontrollanstalten till övervägande del har karaktär av service-institution,

vilket gör att kontakten med utsädehandeln är livlig och förutsätter ett kansli för de administrativa och kamerala göromålens snabba handläggning.

Analysexpeditionen (9 befattningshavare): Även här är servicesynpunkten av vital natur. Det är angeläget att inkommande prov snarast registreras och att proverna försedda med uppgift om analysernas art snarast distribueras till de olika avdelningarna. Efter analysernas avslutande är det lika angeläget att resultaten snarast sammanställas genom analysexpeditionen försorg samt att analysattester utskrivs och distribueras till uppdragsgivarna. Denna expedition har också att dagligen med ledning av framkomna analysresultat tillse att plomberingsbevis beställas samt att granska tryckningen av dessa. På denna expedition sammanställs också statistiskt material beträffande omfattningen av anstaltens årliga verksamhet, vilket arbete till stor del utföres under sommarhalvåret, då övriga arbetsuppgifter äro av mindre omfattning. En av befattningshavarna är stadigvarande sysselsatt med skötsel av anstaltens telefonväxel och kan icke utnyttjas för andra arbetsuppgifter.

På grund av omfattningen av frökontrollanstaltens analyseringsverksamhet och angelägenheten av snabb service torde det vara omöjligt att utnyttja expeditionens personal gemensamt med växtskyddsanstalten. Det kan också tillfogas, att anstalten vid uppkommande behov utnyttjar personalen å analysexpeditionen för hjälp med maskinskrivning åt andra avdelningar inom anstalten.

Vaktmästarpersonal (3 vaktmästare): På grund av omfattningen av anstaltens analyseringsverksamhet måste dagligen praktiskt taget under hela året tryck utföras av plomberingsbevis för de olika uppdragsgivarna. Arbetet utföres av en av statskontoret godkänd boktryckare. Transporterna av manuskript och hämtning av färdigställda plomberingsbevis sker ett par gånger dagligen för att anstalten snabbt skall kunna betjäna sina uppdragsgivare. Leveransen av en utsädesvara, ofta på export, är som regel beroende av att analysresultat föreligger. Största snabbhet är därför ofta av nöden. Denna personal har dessutom att ombesörja vanliga vaktmästaresysslor.

Kollektivanställd personal (en arbetsförman och fyra arbetare): Den kollektivanställda arbetsförmannen är under säsongerna till stor del sysselsatt med provtagnings- och plomberingsarbete hos firmor i Stockholm eller på gårdar i Stockholms län.

Övriga arbetare äro under vintersäsongen fullt sysselsatta med servicearbeten för olika avdelningar såsom transport av prov mellan avdelningarna, uppsortering av prov efter analysernas utförande, bränning av tegel och sand, som behövs dagligen för analysändamål, sköljning av inkomna potatisprov, skötsel av blankettförråd, disk av alla groningsskålar och annan övrig utrustning på groningsavdelningen, vilket måste ske dagligen under säsongen, samt skötsel av den yttre renhållningen inom vägar och trädgård, som tillhör anstaltens fastighet.

För att arbetet på laboratorierna skall kunna löpa normalt, måste prover och all övrig materiel snabbt kunna erhållas. Det är därför angeläget att anstalten ständigt har personal tillgänglig, så att inte arbetet stoppar upp. Ett gemensamt utnyttjande av denna personal med växtskyddsanstaltens skulle säkerligen icke innebära några besparingar och i varje fall ej så länge anstalterna äro inrymda i skilda byggnader.

Med anledning av det ovan anförda får statens centrala frökontrollanstalt härmed under nu rådande förhållanden avstyrka riksdagens revisorers förslag om en gemensam organisation för de förvaltningsmässiga uppgifterna m. m. vid statens centrala frökontrollanstalt och statens växtskyddsanstalt.

I styrelsens beslut, som är enhälligt, ha förutom undertecknade deltagit följande ledamöter: herrar Å. Gustafsson, G. Olson, B. G. Runéus och E. Åkerberg. Stockholm den 21 januari 1960.

G. NILSSON-LEISSNER

KNUT VON HORN

Statens växtskyddsanstalt

Frågan om en administrativ samordning mellan statens växtskyddsanstalt och statens centrala frökontrollanstalt har för ett tjugotal år sedan ingående belysts i en av dåvarande länsassessorn E. Rolander verkställd utredning. Denne fann då icke skäl föreslå ett sådant samgående. Vid denna tid hade växtskyddsanstalten i jämförelse med nuvarande förhållanden icke uppnått någon större omfattning. Emellertid har utvecklingen därefter gått snabbt och särskilt under senare delen av 1950-talet har anstalten utbyggt betydligt både därigenom att redan befintliga avdelningar utvidgats samt genom att nya verksamhetsgrenar och filialer tillkommit. När något administrativt samgående icke ansågs böra ske år 1939, ställer man sig onekligen den frågan om en sådan fusion idag skulle vara mera lämplig, då man vad angår växtskyddsanstalten nu har att göra med en verksamhet av helt annan storleksordning och intensitet än den som förelåg år 1939.

En sådan sammanslagning, som riksdagens revisorer satt i fråga, synes väl oftast vid ett ytligt betraktande vara värd att realisera. En närmare granskning av personaltillgång och arbetsuppgifter visar dock att för växtskyddsanstaltens del möjligheterna till personalbesparingar är så gott som obefintliga.

Vad först angår anstaltens *kansligöromål* må framhållas att dessa under 1950-talet så ökat i omfattning att en sekreteraretjänst måste inrättas år 1957. Behov av denna tjänst hade långt dessförinnan förelegat. Ökningen av göromålen har även därefter fortsatt, bl. a. beroende på de nya bestämmelser rörande införsel av växter m. m., som trätt i kraft år 1959. Sekreterarens arbetsuppgifter är koncentrerade till de administrativt betonade arbetsuppgifterna, däribland författningsarbeten samt tillämpningsfrågor. Däremot har de rent kamerala arbetsuppgifterna i motsats till vad fallet är vid frökontrollanstalten icke någon dominerande ställning. Anstaltens styrelse finner det — i betraktande av arbetsuppgifternas delvis skilda karaktär — tveksamt om någon minskning av sekreterarpersonalen kan komma till stånd även om gemensam administrativ organisation genomföres.

De rent kassamässiga göromålen handhavs av en kassör samt ett kanslibitråde. I förhållande till den ansvällning av arbetsuppgifterna, som skett under senare år, är denna arbetsstyrka åtminstone tidvis klart underdimensionerad. Detta gäller än mer expeditionens personal — en kontorist och ett kanslibitråde. Förutom diarieföring, chefssekreterargöromål och biblioteksskötsel har dessa båda befattningshavare att utföra förekommande maskinskrivningsarbete vid anstalten. Av kansliets personal återstår därefter en telefonist. Denna befattningshavare handhar — förutom skötseln av telefonväxeln — även distributionen av anstaltens publikationer. Även om skötseln av telefonväxeln bortföle, skulle anstalten ha stort behov av ifrågavarande tjänsteman, då densamma skulle kunna avlasta expeditionspersonalen en del av dem nu åvilande skrivgöromål.

I detta sammanhang bör även nämnas att anstaltens kansligöromål ytterligare kommer att ökas genom uppbörd av avgifter för registrering av växtskyddsmedel (jfr IX ht 1960 s. 92).

Vaktmästarpersonalen består av två befattningshavare — en institutionsvaktmästare i lönegrad Ae 8 och en vaktmästare i lönegrad Ao 7. Institutionsvaktmästaren tjänstgör i verkligheten som anstaltens instrumentmakare och har en arbetsbalans som torde taga flera år att avverka trots regelbunden tjänstgöring på övertid. Ej heller vaktmästaren hinner med sina göromål utan måste även han tillgripa omfattande övertidstjänstgöring. När det gäller dessa båda befattningshavare torde således någon indragning av deras tjänster icke vara möjlig.

I fråga om anstaltens *utomhuspersonal* — trädgårdsmästaren (Ao 11) och de fyra kollektivavtalsanställda arbetarna — har växtskyddsanstalten i sina anslagsäskanden år efter år framställt yrkande om större medelstillelse för anställande av ytterligare arbetare. Dessa framställningar har dock städse mötts av avslag. T. o. m. den minskning av arbetsprestationerna, som arbetstidsförkortningen har fört med sig, har haft menlig inverkan på anstaltens försöksverksamhet. En ytterligare minskning av denna arbetarekategori skulle helt desorganisera anstaltens fältverksamhet.

Till det nu sagda bör därjämte tilläggas att anstaltens förläggning till skilda byggnader gör all samordning i viss mån vanskelig.

Hänsyn måste i nuvarande läge även tagas till de osäkra förhållanden, som råder i fråga om anstaltens framtida organisation och belägenhet. Innan någon slutlig ståndpunkt tagits till dessa frågor, torde det icke vara rationellt att bryta sönder nuvarande administrativa ordning, som synes fungera på ett för båda institutionerna fullt tillfredsställande sätt.

Styrelsen för statens växtskyddsanstalt finner sig — under hänvisning till vad nyss sagts — under nu rådande förhållanden böra avstyrka riksdagens revisorers förslag om en gemensam organisation för de förvaltningsmässiga uppgifterna m. m. vid statens centrala frökontrollanstalt och statens växtskyddsanstalt. Solna den 30 januari 1960.

INGVAR GRANHALL

Arne Beckman

§ 35 Lantmäteriets arbetsbalans

Statskontoret

I ett av 1956 års lantmäterikommitté nyligen avgivet betänkande rörande lantmäteriväsendets och kartverkets organisation (SOU 1959: 30) ha vittgående förslag till rationaliseringar inom lantmäteriet framförts, vilka bl. a. syfta till att genom överflyttning av uppgifter från högskoleutbildad personal till mätningstekniker och annan biträdespersonal nedbringa antalet lantmätare. Till grund för beräkningen av erforderligt antal lantmätare ha därvid legat dels statistiska uppgifter beträffande bl. a. den nuvarande arbetsbalansens såväl totala omfattning som fördelning på olika ärendeslag, dels ock prognoser rörande utvecklingen av förrättningsverksamheten inom lantmäteriet under de närmaste åren. Vid bedömningen av den kommande utvecklingen har särskild vikt fästs vid 1959 års riksdags beslut rörande den framtida inriktningen och utformningen av den statliga verksamheten för jordbrukets rationalisering. I syfte att motverka en ökning av arbetsbalansen och för att därjämte ge lantmäteriet sådana resurser, att en successiv sänkning av balansen till en rimlig nivå blir möjlig, har sammanlagt för dessa ändamål en kapacitetsökning med 8 procent beräknats erforderlig. Vid kom-

mittens uppskattning av personalbehovet har hänsyn härtill tagits. Några önskemål om ökat antal utbildningsplatser för lantmätare ha dock, såvitt statskontoret kunnat finna, icke framförts från kommitténs sida.

Den ovan berörda, av lantmäterikommittén föreslagna delegeringen av arbetsuppgifter förutsätter för sitt förverkligande bl. a. tillgång på personal med tillräckliga kvalifikationer för att handha de nya uppgifterna. Parallellt med kommitténs arbete har därför lantmäteristyrelsen på Kungl. Maj:ts uppdrag sysslat med utbildningsfrågorna. I ett den 20 oktober 1959 avgivet betänkande har styrelsen framlagt förslag till mätningsteknisk och kartteknisk utbildning (SOU 1959: 36). Såväl lantmäterikommitténs som lantmäteristyrelsens betänkande är för närvarande föremål för departementala överväganden.

Såsom av det föregående framgår ha frågorna om nedbringande av lantmäteriets arbetsbalans och om behovet av lantmätare varit föremål för ingående utredningar, som kunna förväntas leda till beslut redan vid årets riksdag (jfr 1960 års statsv.prop. IX ht s. 297). Beträffande sistnämnda spörsmål må vidare uppmärksammas, att 1954 års fastighetsbildningskommitté, som före årets slut beräknas slutföra sitt huvuduppdrag, torde komma att framlägga förslag till en förenklad jorddelningslagstiftning. En sådan utveckling på fastighetsbildningens område synes göra det möjligt, att i än större utsträckning överflytta arbetsuppgifter på biträdespersonalen. Behovet av lantmätare skulle härigenom komma att ytterligare minska.

Vad nu sagts har i huvudsak avseende på personal inom det statliga lantmäteriväsendet, d. v. s. lantmäteristyrelsen och lantmäteristaten. Lantmätare rekryteras därjämte inom bl. a. kartväsendet samt det kommunala mätningsoch fastighetsregisterväsendet. Vad rikets allmänna kartverk angår har redan en långtgående delegering av arbetsuppgifter från högskoleutbildad personal till befattningshavare med lägre formell kompetens vidtagits. Enligt vad statskontoret under hand inhämtat är rekryteringsbehovet inom kartverket i varje fall ej för närvarande av den omfattningen, att det nämnvärt påverkar intagningen av lantmäteristuderande. Behovet av lantmätare inom städerna undandraget sig statskontorets bedömande. Emellertid bör uppmärksammas dels att behörighet till mätningssman i stad tillkommer, förutom den som avlagt lantmäterixamen, jämväl den som avgått med civilingenjörsexamen från teknisk högskolas avdelning för väg- och vattenbyggnad, dels att vad tidigare nämnts i fråga om verkningarna av en förenklad fastighetsbildning även kommer att beröra städerna.

Antalet studerande i varje nytillkommande kurs å lantmäteriafdelningen vid tekniska högskolan i Stockholm bestämmas av lantmäteristyrelsen. Enligt vad statskontoret under hand inhämtat ligger till grund för styrelsens beslut prognoser rörande personalbehovet inom samtliga här nämnda verksamhetsområden. Mot bakgrunden av den av lantmäterikommittén föreslagna rationaliseringen av lantmäteriväsendet och då anledning finnes att antaga, att vid en väntad ändrad fastighetsbildningslagstiftning ytterligare arbetsuppgifter inom lantmäteriet skola kunna överföras från den högskoleutbildade personalen till biträdespersonal, finner statskontoret skäl knapast föreligga för en ökad intagning av lantmäteristuderande. Ämbetsverket anser sig således icke kunna understödja revisorernas under förevarande avsnitt framlagda förslag. Stockholm den 27 januari 1960.

IVAR LÖFQVIST

Rolf Rudhe
Föredragande

Anders Risberg

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna

Med överlämnande av från kollegienämnden vid tekniska högskolan i Stockholm ävensom avdelningskollegiet för avdelningen för lantmäteri i ärendet avgivna yttranden (bilagor A och a), jämte vissa därtill hörande handlingar får överstyrelsen för de tekniska högskolorna anföra följande.

Enligt vad överstyrelsen inhämtat från högskolans rektor skulle — därest lantmäteristyrelsen skulle finna detta vara ett angeläget önskemål — med hänsyn till de särskilda förhållanden, som gälla i fråga om lantmäteriundervisningen, genom tillfälligt anlåtande av vissa tillgängliga lokalutrymmen såsom ett provisoriskt arrangemang en mindre ökning (med högst 5) av antalet lantmäteristuderande kunna ske hösten 1960 utan motsvarande minskning i första årskursen vid andra avdelningar. Betonas må emellertid att en dylik anordning självfallet skulle komma att medföra vissa organisatoriska olägenheter. Beträffande förutsättningarna för en mera permanent ökning av antalet lantmäteristuderande vid högskolan tillåter sig överstyrelsen hänvisa till vad från högskolans sida därom anförts. Stockholm den 26 januari 1960.

FRANK ÖHMAN

Gunnar MacDowall

Bilaga A

Yttrande från kollegienämnden vid tekniska högskolan i Stockholm

Med instämmande i vad avdelningskollegiet för Lantmäteri i bilagda yttrande (bilaga a) anfört i ärendet vill Kollegienämnden framhålla att det ankommer på Lantmäteristyrelsen att årligen avgöra hur många ordinarie studerande som skola intagas vid avdelningen i fråga. Lokalerna för de båda högre årskurserna äro dimensionerade för en intagning av 30 studerande per år. Lokalerna för de båda lägre årskurserna äro emellertid i princip dimensionerade för en intagning av 450 studerande. Den årliga intagningen har dock pressats upp till 606 stycken. Någon som helst ökning av denna siffra är icke möjlig förrän nya lokaler iordningställts för de lägre årskurserna. Om medel för projektering anvisas under budgetåret 1960/61 liksom byggnadsanslag, så att utbyggnad för årskurserna i fråga kan igångsättas omkring den 1 januari 1961, kan antalet studerande i de båda lägre årskurserna och därvid även inom avdelningen för Lantmäteri ökas tidigast från och med höstterminen 1962. Stockholm den 14 januari 1960.

Bilaga a

Yttrande från avdelningskollegiet för avdelningen för lantmäteri

Avdelningen för lantmäteri får härmed meddela, att antalet elever, som *intagits* vid avdelningen för lantmäteri, av Kungl. Lantmäteristyrelsen maximerats till 20 sedan år 1955. Antalet utexaminerade har under de senaste fyra åren i genomsnitt utgjort endast 13 per år. Med hänsyn till avdelningens egna lokalresurser synes principiellt inga hinder föreligga för ett utökat elevantal, maximerat till 30 elever per år. Maximala antalet nyintagna torde emellertid böra bedömas närmast med utgångspunkt från möjligheten att bereda plats för de studerande i sådana ämnen, där samundervisning med andra avdelningar bedrives.

I övrigt måste emellertid beaktas, att det av riksdagens revisorer påpekade förhållandet angående det ringa antalet *utexaminerade* per år från avdelningen för lantmäteri delvis måste ses mot bakgrunden av att avdelningen ej beretts tillfälle att på sätt avsågs i Kungl. Maj:ts proposition nr 89/1951 fullfölja undervisningens omorganisation i enlighet med det av 1946 års sakkunniga för utbildning av lantmätare och lantbruksingenjörer framlagda betänkandet. Sålunda har där avsedd professur i fastighetsekonomi ännu icke inrättats vid avdelningen. Äskande härom har framförts från avdelningen varje år från och med 1952, men ännu icke föranlett någon åtgärd. Genom att den nya professuren skulle haft en central ställning inom lantmäteriundervisningen har denna i väsentliga delar blivit lidande, och kurs i fastighetsekonomi har provisoriskt anordnats endast vartannat år. Från och med instundande budgetår torde det eventuellt bliva nödvändigt att inställa viss del av undervisningen, då det tidigare provisoriet ej kan ytterligare förlängas.

Även om frånvaron av den nya professuren icke direkt kan sättas i samband med det jämförelsevis låga antalet *utexaminerade*, så är det dock uppenbart, att möjligheterna för de studerande att på ett framgångsrikt sätt fullfölja sina studier avsevärt begränsas genom dylika långvariga provisorier. (Se även bilagor 1 och 2). Stockholm den 13 januari 1959.

Bilaga 1 till bilaga a

Yttrande från L-sektionens studienämnd

Studienämnden anholder härmed vördsamt att avdelningskollegiet undersöker möjligheterna av att anordna undervisning i *Speciell Fastighetsekonomi* varje år i tredje årskursen.

Tidigare har undervisningen meddelats vartannat år i 3:e och 4:e årskurserna. Detta har visat sig synnerligen olämpligt då insikt i de fastighetsekonomiska frågorna, vid undervisning i 4:e årskursen av Fastighetsekonomi, ej kunnat inhämtas före de fastighetstekniska studiernas början.

Fr. o. m. läsåret 1957—58 förlades undervisningen i fastighetsekonomi därför till 2:a och 3:e årskurserna. För de studerande som erhöll undervisning i 2:a årskursen medförde detta emellertid stora olägenheter då de därigenom tvingades studera fastighetsekonomi före de grundläggande ämnen lantbruksekonomi och skogsbruksekonomi.

Enligt Studienämndens undersökningar finns ej någon annan tillfredsställande lösning än att fastighetsekonomi läses varje år i tredje årskursen.

En likalydande skrivelse har tillsänts avdelningsrådet för lantmäteri. Stockholm den 4 november 1958.

Bilaga 2 till bilaga a

Yttrande från avdelningskollegiet för fackavdelningen för lantmäteri

I Kungl. Maj:ts proposition nr 89/1951 framlades förslag om successiv omorganisation av utbildningen av lantmätare och lantbruksingenjörer vid Kungl. Tekniska Högskolan. Kungl. Maj:ts förslag byggde i huvudsak på det av 1946 års sakkunniga för utbildning av lantmätare och lantbruksingenjörer framlagda betänkandet. Stor vikt hade därvid lagts vid den teknisk-ekonomiska ämnesgruppen, som de sakkunniga efter ingående motivering

betecknade som den utan tvekan viktigaste på studieplanen. Med hänsyn därtill föreslogs en väsentlig utvidgning av undervisningen på detta område. Sålunda föreslogs inrättande dels av en professur i kulturteknik, dels en »central professur i fastighetsekonomi, omspännande allmän och speciell företagsekonomi med särskild hänsyn till landsbygdens näringsliv». Som stöd för denna professur skulle vidare finnas speciällärorefattningar i lantbruksekonomi och i skogsbruksekonomi med tyngdpunkten förlagd till driftsekonomiska förhållanden.

Föredragande departementschefen fann de allmänna grundlinjerna för lantmäteriuutbildningens omorganisation riktiga och ansåg ett principbeslut härvidlag önskvärt. Riksdagen biträdde Kungl. Maj:ts hemställan i ärendet.

På grundval av riksdagens godkännande har en successiv omorganisation av lantmäteriuutbildningen kommit till stånd. Sålunda har undervisningen inom det kulturtekniska ämnesområdet, bl. a. med en professur i kulturteknik, givits en rationell utformning. Vidare har lärarefattningarna i skogsbruksekonomi och lantbruksekonomi, som enligt organisationsplanen skulle utgöra komplement till det centrala ämnet fastighetsekonomi, inrättats. — Det bör i sammanhanget även uppmärksammas, att institutionslokaler för professur i fastighetsekonomi av tillräcklig omfattning iordningsstälts — och i viss mån även utrustats — i den nybyggnad som fr. o. m. läroåret 1958/59 tagits i bruk för lantmäteriuundervisningen. Situationen är f. n. med andra ord den, att hela omorganisationsplanen för de teknisk-ekonomiska ämnesområdena är genomförd med undantag för professuren i fastighetsekonomi, att biträdande lärarefattningar avsedda att knytas till denna professur äro inrättade samt att tillräckliga och fullt moderna institutionslokaler finnas reserverade för densamma.

Att undervisningen inom detta viktiga ämnesområde över huvud taget kunnat uppehållas sammanhänger med att lantmäteriafdelningen — med undantag för år 1956 då tillfälliga kurser, bekostade av särskilda anslag, anordnades — haft tillgång till docent med kompetens inom området. Den nuvarande docentens förordnande utgår emellertid vid årsskiftet 1959/60.

Den provisoriska undervisningen i ämnet fastighetsekonomi (innehållande förutom ämnets centrala delar även förberedande kurser i nationalekonomi och i allmän företagsekonomi, som speciellt anpassats till utbildningsmålet), som sålunda upprätthållits under senare år, har icke kunnat ges en tillfredsställande utformning. Sålunda har måst tillgripas den utvägen att sprida undervisningen över två läroår, såtillvida att ämnets grundläggande delar genomgått ena läroåret, den speciella fastighetsekonomien under därpå följande läroår (vartannatårsundervisning). Som en följd därav har undervisningen i speciell fastighetsekonomi för halva antalet elever måst meddelas *före* undervisningen i de för detsamma grundläggande och stödjande ämnena lantbruksekonomi och skogsbruksekonomi. Resultatet måste betecknas som nedslående och i detta sammanhang har även från studienämndens sida stark kritik riktats mot den nuvarande ordningen. Metoden med vartannatårsundervisning har vidare medfört att antalet studerande i undervisningsgrupperna blivit onormalt högt; f. n. är antalet studerande i den i ämnet inbyggda nationalekonomiska kursen närmare 200 stycken (avser avdelningens för arkitektur, lantmäteri och väg- och vattenbyggnad studieriktning för lantbruksingenjörer) och ca 50 i övriga delar av ämnet, vilka kräva personlig handledning. — Då kurserna under viss period dessutom måst skäras ned betydligt har under senare år en starkt störande diskontinuitet i undervisningen varit oundviklig.

Inrättandet av professuren i fastighetsekonomi har ingående motiverats av 1946 års sakkunniga. De därvid redovisade förhållandena äga fortfarande

de full giltighet. Härutöver har emellertid behovet av fullgod undervisning och intensifierad forskning alltmer accentuerats, framför allt i två avseenden.

Det ena sammanhänger med att det svenska jordbruket under 1950-talet har utvecklats mot allt högre produktion, varvid som bekant vissa avsättningssvårigheter för jordbrukets produkter uppkommit. I diskussionen om jordbrukets rationalisering och fortsatta utveckling har därvid huvudvikten kommit att flyttas från rationalisering som syftat till produktionsökning till sådan som direkt tager sikte på kostnadsbesparingar. Därvid intager som bekant frågan om fastigheternas strukturella utformning en framskjuten plats. Undersökningar rörande just den ekonomiska effekten av strukturella förändringar har alltsedan 1940-talet ansetts vara fastighetsekonomiens ursprungliga och viktigaste uppgift. Än starkare aktualitet har denna del av fastighetsekonomin erhållit på grund av det pågående lagstiftningsarbetet rörande ny fastighetsbildningslag, vilken förväntas utlösa genomgripande fastighetsregleringar i stor skala. En annan rationaliseringsåtgärd som ger strukturproblemen ökad vikt sammanhänger med frågan om överförande av sämre jordbruksjord till skogbärande mark. — Såsom lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen och rikets allmänna kartverk framhållit i sin underdåniga skrivelse av den 29 oktober 1955 angående inrättande av ifrågavarande professur måste å ena sidan kostnaderna för professuren te sig blygsamma i jämförelse med de betydande anslag av statsmedel, varmed även i fortsättningen jordbrukets yttre rationalisering torde komma att understödjas, medan å andra sidan forskningen inom ämnesområdet bör kunna ge värdefulla anvisningar om effekten av bl. a. skilda åtgärder för förstärkning och komplettering av ofullständiga jordbruk.

Det andra avseendet som ovan åsyftades sammanhänger med ämnesområdet andra centrala del, nämligen värderingsläran. Någon mera systematisk undervisning på högskolenivå rörande olika fastighetsvärderingsfrågor har över huvud taget icke bedrivits inom landet, förrän värderingsläran upptogs i undervisningsplanen inom ämnet fastighetsekonomi. F. n. utgör värderingsläran 40—50 % av den för den speciella fastighetsekonomin anslagna tiden. Till denna del hör såväl värderingsproblemens teoretiska konstruktion som de i praktiken använda metoderna vid värdering, inte minst vid fastighetstaxering, vid expropriation av skilda fastigheter och fastighetsdelar samt vid köp och försäljning. Med hänsyn till att lantmätarna såväl inom den statliga (främst då lantmäteriet och lantbruksorganisationen) som den kommunala sektorn författningsenligt har att handlägga en mångfald ärenden, där värderingsfrågor intaga en central plats, och då de dessutom i stor utsträckning anlitas såsom expropriationstekniker, såsom ordförande i fastighetstaxeringsnämnder och i andra officiella värderingssammanhang, måste värderingsfrågorna redan ur utbildningssynpunkt vara av synnerlig vikt. Därtill kommer de oavvisliga krav, som måste ställas på intensifierad forskning inom denna ämnesdel. Väl har värderingsfrågorna i många sammanhang tilldragit sig stort intresse, men utrymme för systematisk forskning har praktiskt taget saknats. Med hänsyn inte minst till den starkt ökade användningen av expropriationsinstitutet måste det betraktas som en betydande brist, att värderingsläran icke i större utsträckning än som varit fallet gjorts till föremål för systematiska och vetenskapligt grundade undersökningar.

Sammanfattningsvis kan sålunda sägas, att olägenheterna med den nuvarande ordningen beträffande undervisningen och forskningen inom det fastighetsekonomiska ämnesområdet äro synnerligen framträdande. Ett fullföljande av organisationsplanen genom inrättande av ifrågavarande professur är med hänsyn till ämnets centrala betydelse för flertalet lantmä-

tare och lantbruksingenjörer ofrånkomligt, om icke det goda resultat som åsyftats med den i övriga hänseenden successivt genomförda omorganisationen skall äventyras.

På grund av vad som sålunda anförts får avdelningskollegiet för avdelningen för lantmåteri enträget hemställa om inrättande fr. o. m. budgetåret 1960/61 av professor i fastighetsekonomi. Stockholm den 23 februari 1959.

Lantmäteristyrelsen

Riksdagens revisorer ha inledningsvis redogjort för utvecklingen av lantmåteriets arbetsbalans och personaltillgång. Lantmäteristyrelsen har intet väsentligt att erinra mot denna redogörelses innehåll vilket i stort sett synes överensstämma med av lantmäteristyrelsen och lantmåterikommittén tidigare lämnade uppgifter. Styrelsen delar också revisorernas uppfattning att utvecklingen medfört allvarliga olägenheter för den förrättningsökande allmänheten och inverkat hämmande på ett flertal grenar av den samhällliga utvecklingen.

Revisorerna ha främst uppehållit sig vid frågan om antagningen av studerande vid avdelningen för lantmåteri vid tekniska högskolan i Stockholm. Enligt gällande bestämmelser ankommer det på lantmäteristyrelsen att år för år besluta om det högsta antal studerande som skall antagas (se 3 § lantmåteriinstruktionen, SFS 263/58).

Vid sagda beslut har styrelsen att ta hänsyn till en lång rad skilda och delvis varandra motverkande synpunkter. Förutom den prognos över det framtida behovet av lantmätare inom och utom lantmåteristaten, som till en början måste läggas till grund för beslutet, har styrelsen således bl. a. att beakta rekryteringsmöjligheterna kvantitativt och kvalitativt samt önskemålet av relativt likstora årskurser. De av revisorerna lämnade uppgifterna om antalet platser för inträdessökande vid avdelningen för lantmåteri för åren 1953, 1954 och 1955, då antalet platser utgjorde 10, 10 respektive 20, må här kompletteras med uppgiften, att antalet s. k. direktsökande dessa år var 10, 9 respektive 20. Dessa år fanns således knappast underlag för ett högre antal studerande, även om önskemålet om en någorlunda god betygsstandard helt lämnades åsido. I nedanstående sammanställning, som utgör en komplettering av den i revisorernas berättelse å s. 6 J intagna tabellen, redovisas bl. a. tillströmningen.

År	Antal direkt sökande	Antal platser	Antal utexaminerade	År	Antal direkt sökande	Antal platser	Antal utexaminerade
1932	30	21	—	1946	47	25	17
1933	64	16	—	1947	26	25	19
1934	45	16	—	1948	45	40	21
1935	46	18	—	1949	72	40	13
1936	44	18	21	1950	53	20	21
1937	34	25	15	1951	30	20	19
1938	39	25	13	1952	22	15	25
1939	48	20	16	1953	10	10	39
1940	28	20	8	1954	9	10	30
1941	37	16	32	1955	20	20	22
1942	37	16	16	1956	28	20	14
1943	37	18	21	1957	41	20	13
1944	38	20	15	1958	41	20	3
1945	24	20	21	1959	31	20	12 ¹
Medeltal					38	21	19

¹ T. o. m. november 1959.

Lantmätarkårens relativt begränsade numerär torde få anses skärpa kravet på att betygsstandarden bland de inträdessökande till yrket icke sjunker alltför lågt. De senaste årens löneförhållanden för de statsanställda lantmäternarna har medfört en relativt kraftig avgång från tjänsterna inom det statliga lantmäteriet. Vådorna av denna avgång förstärks om de som stanna kvar representera en alltför låg betygsnivå. Därtill kommer att undervisningen vid högskolan är så krävande att en icke alltför låg betygsstandard bland de inträdessökande torde få anses utgöra en förutsättning för att undervisningen skall kunna följas. Vid alltför låg betygsstandard kan således en högre frekvens av studieavbrott och längre studietider för examen befaras. Styrelsen har av dessa skäl vid sin bedömning av antalet platser för inträdessökande till avdelningen för lantmäteri ansett sig böra taga en icke ringa hänsyn till kvalitetskraven.

Av revisorernas redogörelse framgår att åren 1948 och 1949 ett osedvanligt stort antal platser anvisats för studerande vid avdelningen för lantmäteri (40 st. vardera året). Resultatet därav har icke stimulerat till efterföljd. Ett stort antal av de studerande kunde icke beredas anställning i lantmäteriet. Detta förhållande torde under åren därefter ha starkt påverkat rekryteringen till lantmätaryrket i negativ riktning, vilket återspeglas av bl. a. nyss berörda uppgifter om antalet sökande åren 1952—1954. Resultatet har också blivit starkt varierande årskullar, vilket medfört och lång tid framåt kommer att medföra ogynnsamma verkningar ur befordringsynpunkt. Kraftigt ansvallda årskurser kommer således att ständigt föranleda befordringsstagnation med åtföljande missnöjesanledningar. Styrelsen är fördenskull angelägen att så långt det är möjligt söka uppnå likformighet beträffande intagningen år från år.

Beträffande den sannolika tillgången på lantmätare under de närmaste åren får lantmäteristyrelsen — med reservation för att alla prognoser av detta slag äro osäkra och delvis beroende av yttre, opåverkbara faktorer — redovisa följande siffror.

Tidpunkt	Ram- avvikelse	Avgång		Nyttillskott från KTH ²	Netto- ändring
		pension dödsfall	annan verks. ¹		
1.1. 1960	- 21	- 4	- 8	+ 17	+ 5
1.1. 1961	- 16	- 3	- 7	+ 17	+ 7
1.1. 1962	- 9	- 4	- 8	+ 17	+ 5
1.1. 1963	- 4	- 4	- 7	+ 17	+ 6
1.1. 1964	+ 2	- 8	- 8	+ 17	+ 1
1.1. 1965	+ 3				

¹ Nettoavgång efter avdrag för återanställda.

² Av 20 intagna beräknas 18 avlägga examen varav 17 gå till lantmäteriet och 1 direkt till annan verksamhet.

Prognosen ger vid handen att med oförändrad personalram den nuvarande rambristen under de antagna förutsättningarna kan beräknas vara hävd inom en fyraårsperiod. Mot bakgrunden av kalkyler liknande denna har det knappast synt motiverat att i någon större utsträckning öka intagningen utöver det under senare år tillämpade antalet (20) oaktat styrelsen varit medveten om att den ogynnsamma löneställningen för statsanställda lantmätare samt oron inför ifrågasatt omorganisation med befarad stark indragning av självständiga chefstjänster stimulerat yngre lantmätare att söka sig över till kommunal och enskild tjänst. De lantmätartjänster, som under senare tid kungjorts av olika enskilda företag, ha också — enligt vad styrelsen förnummit — samlat ett mycket stort antal sökande. Styrelsen har också

haft att taga hänsyn till att en sannolik omorganisation inneburet vissa risker för en begränsning av antalet lantmätartjänster inom lantmäteriet. På grund av sålunda angivna förhållanden har styrelsen t. v. bedömt den hittillsvarande intagningsvolymen som lämplig.

Lantmäteristyrelsen är angelägen att understryka att styrelsens ställningstagande till intagningsvolymen baserat sig på den utveckling som hittills syntts sannolik. I den mån utvecklingen ger anledning till revision av denna sannolikhetsbedömning, kommer styrelsen givetvis att anpassa sitt ställningstagande därefter.

Lantmäteristyrelsen vill erinra om att 1955 års universitetsutredning i sitt nyligen avgivna betänkande »Universitet och högskolor i 1960-talets samhälle» (SOU 1959: 45) i anslutning till sitt förslag rörande nyintagningens fördelning på avdelningar vid de tekniska högskolorna även berört frågan om dimensioneringen av avdelningen för lantmäteri vid tekniska högskolan i Stockholm. Utredningen anför därvid (s. 222).

»Till de här angivna intagningsciffrorna kommer så intagningen vid avdelningen för lantmäteri. Denna intagning omfattar nu 20 studerande per år. Inom 1956 års lantmäterikommitté, vilken haft att överse bl. a. det statliga lantmäteriväsendets uppgifter och organisation, har man räknat med att nuvarande antal lantmätartjänster för närvarande är tillräckligt för den statliga lantmäteriorganisationens del men att en viss ökning av antalet tjänster i framtiden kan bli erforderlig. Inom lantmäteristyrelsen har man vidare under senare år kunnat konstatera en stigande efterfrågan på lantmätare på arbetsmarknaden utanför det statliga lantmäteriväsendet. Med hänsyn härtill räknar man inom styrelsen med möjligheten att intagningen till lantmäteriafdelningen på litet längre sikt skall behöva ökas från 20 till 25 å 30 studerande per år.

Universitetsutredningen är för sin del icke beredd att framlägga något konkret förslag i detta hänseende, men har i sin i tredje kapitlet framlagda modellberäkning räknat med att intagningen vid mitten av 1960-talet skall ha ökat till 30 studerande per år.»

Till detta bör fogas att vid nybyggnaden av lokaler för avdelningen för lantmäteri utrymmen uppges ha beräknats för att möjliggöra upp till 28 studerande årligen.

Lantmäteristyrelsen anser sig i förevarande sammanhang böra något beröra vilka åtgärder, som på kort sikt kunna komma i fråga för att i görligaste mån eliminera olägenheterna av den nu föreliggande lantmätarbristen. Styrelsen bortser därvid från de rationaliseringssträvanden som på längre sikt kunna begränsa behovet av lantmätare.

I huvudsak synas två vägar stå öppna för att med verkan på kort sikt minska behovet av lantmätararbetskraft, nämligen en begränsning av lantmäteriets verksamhet beträffande vissa slag av ärenden (eller inom vissa områden) samt användning av ersättningspersonal eller utnyttjande av utomstående serviceorgan. Den första utvägen — begränsning av verksamheten — har bl. a. berörts i 1959 års petita (exp.nr 891 den 24 augusti 1959). På kort sikt torde av där anförda skäl icke någon större effekt av en sådan begränsning kunna påräknas beträffande lantmätarna. Den andra utvägen — användning av ersättningspersonal — har styrelsen berört bl. a. i 1958 års petita (exp.nr 796 den 23 augusti 1958, s. 10—11 samt 41 ff). De möjligheter, som i berörda avseende stå till buds, gäller främst utnyttjande av pensionerade lantmätare, anlåtande av annan högskoleutbildad personal än lantmätare samt anställning av i utlandet utbildade lantmätare.

Styrelsen har under det gångna året sökt tillvarataga de tillfällen som yppats att utnyttja pensionerade lantmätare, varvid möjligheterna varit an-

tingen att arvodesanställa vederbörande eller att förrättningar (främst vägförrättningar men också vissa s. k. samhällsförrättningar) och uppdrag överlåtits till vederbörande för handläggning såsom privat verksamma förrättningsmän.

Utvägen att anlita annan högskoleutbildad personal än lantmätare skulle främst kunna avse jägmästare för vissa skogsvärderingsuppgifter, jurister för äganderättsutredningar i Kopparbergs län samt matematiker för centralkontorets beräkningsavdelning. Bortsett från den av andra skäl till centralkontoret knutne jägmästaren, är det i stort sett endast i fråga om matematiker, som styrelsens ansträngningar i nu berörda avseende lett till påtagligt resultat.

Anställning av utländska lantmätare synes, med hänsyn till olikheterna i lagstiftning och fastighetsförhållanden m. m., endast ge resultat på kort sikt i fråga om arbeten av uteslutande teknisk natur. De utländska lantmätarnas kompetens skulle därigenom bli ofullständigt utnyttjad. Med hänsyn därtill och till vissa sekretessskäl har styrelsen hittills icke velat i högre grad positivt verka för lantmätarrekrutering från utlandet.

Av vad här ovan anförts torde framgå, att styrelsen sökt utnyttja de möjligheter som finnas att i begränsad omfattning ersätta inom landet utbildade lantmätare med annan högskoleutbildad personal. Styrelsen är angelägen understryka önskvärdheten av att tilldelningen av medel för extra personal och reglerna för utnyttjande av vakansmedel icke begränsas så, att de tillfällen som yppa sig att dämpa vådorna av lantmätarbristen icke kunna praktiskt tillvaratagas.

Enligt uttalande i statsverkspropositionen kommer Kungl. Maj:t att i anslutning till lantmäterikommitténs betänkande om lantmäteriväsendets och kartverkets organisation förelägga riksdagen förslag om omorganisation av lantmäteriet med huvudsyfte att öka lantmäteriets effektivitet. Revisorerna ha i anslutning till behandlingen av lantmäteriets arbetsbalans funnit det angeläget, att de åtgärder som nu vidtagas i anslutning till lantmäterikommitténs förslag bli tillräckligt effektiva för att häva den bestående eftersläpningen. Lantmäteristyrelsen vill i anslutning till detta uttalande starkt understryka, att det måste anses i hög grad betänkligt om beräknade rationaliseringsvinster genom t. ex. en omfördelning av arbetsuppgifter inom lantmäterioorganisationen tagas som motiv för personalindragningar redan långt innan den reella effekten av rationaliseringsåtgärden kan beräknas ge sig till känna i praktiken. Resultatet av en sådan politik kan — hur helhjärtat rationaliseringsverksamheten än bedrivs — endast bli en ytterligare balansökning under omställningsperioden.

I handläggningen av detta ärende, ha deltagit generaldirektörens ställföreträdare byråchefen Magnusson, samt byråcheferna Corlin, Wallner och Dahlstrand, föredragande. Stockholm den 27 januari 1960.

Under generaldirektörens frånvaro:

RALF MAGNUSSON

Sven Dahlstrand

HANDELSDEPARTEMENTET

§ 36 Kommerskollegiets organisation

Statskontoret

Såsom av berättelsen framgår, beslöto statsmakterna vid 1956 års riksdag, att statens handels- och industrikommissions utredande och statistiska verksamhet skulle överflyttas till kommerskollegium. Frågan om överförande till kommerskollegium av kommissionens mera krisbetonade arbetsuppgifter ansågs däremot böra tagas under ytterligare övervägande.

I likhet med revisorerna finner statskontoret tidpunkten nu vara inne för en omprövning av frågan, om handelslicensärendena alltjämt skola handläggas utanför kommerskollegium, särskilt som ett överförande till kollegium synes innebära möjligheter till besparingar för statsverket.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit statskommisariern Lindblad. Stockholm den 23 januari 1960.

IVAR LÖFQVIST

Tord Elfner
Föredragande

Brita Olsson

Statens organisationsnämnd

På av revisorerna anförda skäl tillstyrker nämnden att den av revisorerna förordade omprövningen av frågan om överflyttning till kommerskollegium av handelslicensnämndens göromål kommer till stånd.

I detta ärendes handläggning har deltagit, förutom undertecknad generaldirektör, ledamöterna Aste, Björck, Elofsson, Löfqvist, Göran Petterson och Ståhl samt såsom föredragande byrådirektören E. Norberg. Stockholm den 13 januari 1960.

C. TARRAS SÄLLFORS

B. Samuelsson

Kommerskollegiet

Såsom revisorerna i sin berättelse framhållit ha omfattningen och den närmare beskaffenheten av de på kollegium ankommande arbetsuppgifterna i betydande mån förändrats under de två senaste decennierna. Särskilt under 1950-talet ha omorganisationer genomförts, övervägts eller ställts på framtiden. Det ligger i sakens natur, att dessa förhållanden varit i hög grad besvärande för kollegium och dess verksamhet. Kollegii strävanden att skapa en fast och rationell organisation för handhavandet av verkets arbetsuppgifter ha icke kunnat fullföljas i önskvärd utsträckning.

En av de organisationsfrågor, som nära beröra kollegium och som hittills lämnats öppna, är spørsmålet huruvida den nuvarande handelslicensnämnden bör behållas som fristående organ eller om dess verksamhet bör förläggas till annan myndighet. Såsom revisorerna erinrat var detta spørsmål aktuellt i samband med det år 1956 fattade beslutet, att en väsentlig del av den dåvarande handels- och industrikommissionens arbetsuppgifter — nämligen huvudsakligen de som voro av varaktig karaktär — skulle överflyttas till kollegium. Beträffande den återstående, i stort sett krisbetonade delen av kommissionens verksamhetsområde, ansågo statsmakterna, att denna fråga ej borde slutligt avgöras men att hithörande arbetsuppgifter tills vidare icke skulle överföras på ett centralt ämbetsverk, varmed då avsågs kommerskollegium.

Statsrevisorerna föreslå, att den omprövning som sålunda förutsatts skola äga rum rörande överflyttande till kollegium av handelslicensnämndens göromål nu kommer till stånd.

Inledningsvis må erinras om arten av dessa göromål. De kunna indelas i tre grupper, nämligen

- 1) licensgivning rörande import och export av varor;
- 2) utredningsarbete och statistisk verksamhet med avseende å bränsleförsörjningen;
- 3) göromål för produktivitetsnämndens räkning.

I fråga om sist nämnda slag av göromål, vilka f. n. sysselsätta tre tjänstemän, må framhållas att de hittills ansetts böra helt falla utanför ramen för kollegii verksamhetsområde; samarbete med kollegium i dessa frågor har ej befunnits påkallat. Enligt kollegii mening saknas därför anledning att nu överföra dessa göromål på kollegium.

Beträffande de på nämnden ankommande bränsleärendena, vilka nu sysselsätta fyra befattningshavare, må erinras om att kollegium tidigare vid skilda tillfällen i samband med de årliga anslagsäskandena förordat, att dessa ärenden skulle överföras på kollegium. Statsmakterna ha emellertid ansett, att ärendena borde kvarligga hos nämnden i avvaktan på ett slutligt ställningstagande till frågan huru handläggningen av de till handelsdepartementets verksamhetsområde hörande bränslefrågorna skall lösas på längre sikt. Kollegium har ej funnit anledning frångå sin ståndpunkt, att nämndens bränsleärenden böra överföras till kollegium.

Vad slutligen angår huvuddelen av nämndens verksamhetsområde, nämligen licensärendena, må till en början nämnas att handläggningen av dessa ärenden för närvarande kräver en personal, uppgående till mellan 25 och 30 befattningshavare. Detta betyder, att personalstyrkan sedan år 1956 minskat med drygt hälften, vilket sammanhänger med den fortskridande liberaliseringen av vår utrikeshandel. Det bör tilläggas att, såvitt nu kan förutses, antalet befattningshavare redan under den närmaste tiden torde kunna nedbringas till mellan 20 och 25.

Det bör hållas i minnet, att den av nämnden omhändertagda licensgivningen i allt väsentligt är av tillfällig eller krisbetonad art och att vårt lands strävanden på det handelspolitiska området ytterst syfta till en från kvantitativa regleringar helt fri utrikeshandel. Såvitt nu kan bedömas, bör detta mål i allt väsentligt kunna uppnås inom en ej alltför avlägsen framtid, och därmed skulle nämndens arbetsuppgifter komma att avsevärt minska. Redan denna omständighet talar enligt kollegii mening mot att arbetsuppgifterna överföras på ett centralt ämbetsverk. Det är betydligt lättare att smidigt anpassa organisationen efter utvecklingen, därest ärendena handläggas av en för ändamålet inrättad myndighet. Ätminstone från näringslivets sida torde hävdas att det är svårare att avveckla en krisreglering, om därmed

sammanhängande arbetsuppgifter omhänderhas av ett centralt verk. Även ur budgetteknisk synpunkt synes det vara till fördel att kunna redovisa kostnaderna för en krisbetonad verksamhet särskilt.

Vidare anser sig kollegium icke böra underlåta att framhålla de svårigheter ur personalsynpunkt som lär uppkomma för det centrala verk, åt vilket handelslicensärendena skulle anförtros. Eftersom det måste förutsättas att dessa ärenden komma att ytterligare sjunka i antal, ställes verket inför problemet huru lämpligen bör förfaras med den personal som blir överflödig. Uppsägningar torde bli ofrånkomliga och då framträder framför allt svårigheten att avgöra vem som skall drabbas härav.

Statsrevisorerna ha såsom ett skäl för överflyttningen av licensärendena anfört angelägenheten av att tillvarata förefintliga besparingsmöjligheter inom statsförvaltningen. Kollegium vill ingalunda bestrida, att vissa besparingar skulle kunna göras genom en sådan överflyttning men de torde icke bli av den storleksordning att detta skäl väger särskilt tungt.

Statsrevisorernas förslag synes emellertid grunda sig huvudsakligen på den omständigheten, att enligt deras mening licensgivningen så nära anknyter till de arbetsuppgifter kollegium har såsom den centrala statliga myndigheten på industriens och handels område, att det är naturligt att licensärendena anförtros kollegium. Kollegium har tämligen utförligt uppehållit sig vid denna fråga i sin petitaskrivelse, avseende budgetåret 1956/57. Kollegium anförde då bl. a., att dessa krisbetonade ärenden ej borde överföras till kollegium; det vore angeläget att kollegium ej skulle behöva handlägga sådana för dess verksamhet i övrigt så främmande uppgifter som detaljregleringar och licensgivning. Kollegium anser alltjämt, att handhavandet av en sådan reglering på utrikeshandels område står i föga samklang med den för kollegium viktiga uppgiften att i förtroendefullt samarbete med näringslivet söka främja varuutbytet med främmande länder. Därjämte bör enligt kollegii mening beaktas att — även om det ur praktiska synpunkter skulle vara till fördel att kollegium i anslutning till sina nuvarande uppgifter på utrikeshandels område också finge såsom första instans svara för tillämpningen av de på området genomförda regleringarna — en sådan ordning ur den licenssökande allmänhetens synvinkel måhända skulle te sig mindre tillfredsställande.

Avslutningsvis får kollegium framhålla, att kollegium självfallet icke vill motsätta sig att — såsom statsrevisorerna förordat — hela denna fråga nu omprövas. Skulle så ske samt statsmakterna därvid finna att handelslicensnämnden bör avvecklas och licensärendena överflyttas på ett centralt ämbetsverk, är kollegium uppenbarligen den myndighet som är närmast att övertaga handläggningen av dessa ärenden.

I handläggningen av detta ärende ha — förutom generaldirektören Malmfors och kommerserådet Lindstedt, föredragande — kommerseråden Sahlin, Wennersten och Eriksson samt tf. kommerserådet Lindqvist deltagit. Stockholm den 30 januari 1960.

NILS MALMFORS

Anders Lindstedt

Jon Hanson

Statens handelslicensnämnd

Såsom framgår av revisorernas berättelse innebär den omorganisation, som genomfördes år 1956, att de av handels- och industrikommissionens uppgifter, som ansågos vara av mera bestående natur — d. v. s. i huvudsak

dess utredande och statistiska verksamhet — överfördes till kommerskollegiet. De återstående uppgifterna, som kunde betraktas som uppgifter av mera tillfällig och krisbetonad natur, kommo att handhavas av den kvarvarande delen av kommissionen, som i fortsättningen blev benämnd statens handelslicensnämnd. Sistnämnda uppgifter utgjordes främst av export- och importlicensgivning. På nämnden skulle även ankomma handläggning av frågor rörande försörjningen med bränslen på kortare sikt. Dessutom uppdrogs åt nämnden att även i fortsättningen tillhandahålla erforderligt arbetsbiträde åt den s. k. produktivitetsnämnden.

Med avseende å sistnämnda båda spörsmål hyser nämnden den uppfattningen, att uppgifterna på bränsleområdet, såsom nämnden föreslagit i olika sammanhang, böra skiljas från nämnden samt att det ur nämndens synpunkt icke utgör något intresse att arbetsbiträde åt produktivitetsnämnden i fortsättningen lämnas genom nämndens försorg.

Vad härefter angår frågan om överflyttning till kommerskollegium av handelslicensnämndens licensgivande verksamhet ha riksdagens revisorer närmast betraktat denna fråga ur kommerskollegiets synpunkt och med hänsyn till möjligheter till besparingar. Huruvida det skulle vara naturligt för kommerskollegium att fylla ut sina uppgifter på handelsns område genom övertagande av licensgivning torde det icke ankomma på handelslicensnämnden att bedöma.

Med avseende å frågan om prövningen av licensansökningar skulle kunna underlättas eller rationaliseras genom en överflyttning till kommerskollegium, synes det ur dessa synpunkter i stort sett likgiltigt, var den rutinnässiga handläggningen av sådana ansökningar ligger. Nämnden kan icke instämma i revisorerernas uttalande, att den allmänt utredande och statistiska verksamhet som nu ombesörjes av kollegiet med största fördel skulle låta sig förena med de praktiska göromål som licensgivningen för varuutbytet med utlandet innebär. Däremot torde den handelspolitiska eller eljest näringspolitiska bedömning, varå direktiven för licensgivningen grundas eller vilken måste äga rum vid licensgivningen, i någon mån kunna underlättas genom en sammankoppling av handelslicensnämnden med kommerskollegium. Det väsentliga vore emellertid härvid en förläggning till gemensamma lokaler, vilken anordning dock nu torde möta svårigheter oavsett om en organisatorisk sammanslagning av de båda institutionerna äger rum eller ej.

Någon besparing av betydelse torde icke uppkomma genom en sådan sammanslagning, möjligen en eller annan arbetskraft som handhar löne- och andra personalfrågor m. m. Här bortses från kostnadsminskningar, som kunna uppkomma genom att nuvarande anordning med ordförande och ledamöter eventuellt omlägges i någon form. Nämnden förutsätter att, om överflyttning sker till kommerskollegium, en särskild byrå inrättas där med kvalificerad personal i tjänste- och löneställning minst motsvarande den som gäller för nuvarande personal hos nämnden med uppgifter på utrikeshandelsområdet.

Så liten som nämndens personal nu är, torde det icke möta några större svårigheter att personellt ordna en överflyttning. Förutsättningarna härför ha förbättrats sedan dåvarande handels- och industrikommissionen hösten 1955 uttalade sig i ämnet. I den mån det likväl skulle visa sig möta svårigheter att placera över vissa befattningshavare till kollegium, borde dessa beredas likvärdig tjänst i annat verk. En överflyttning av nämndens personal till kollegium eller annat verk borde i stort sett bliva till fördel för personalen.

Starka skäl kunna emellertid anföras mot en överflyttning.

Innan nämnden ingår härpå må konstateras att de erfarenheter från sta-

tens jordbruksnämnd och arbetsmarknadsstyrelsen, som åberopas av revisorerna, icke torde vara jämförliga med förhållandena beträffande handelslicensnämnden. Åsyftade göromål hos jordbruksnämnden och styrelsen äro endast till mindre del av tillfällig och krisbetonad karaktär och ingå mer som ett led i dessa organs långsiktiga verksamhet.

Handelslicensnämndens huvudsakliga arbetsuppgifter äro av tillfällig och krisbetonad natur och äro knutna till de regleringar som allt fortfarande äro tillfinnandes inom utrikeshandeln. Bortsett från regleringar i vad avser vissa länder torde en avveckling komma att äga rum inom överskådlig tid. Under sådana omständigheter kan det vara lämpligt att ifrågavarande uppgifter handhas av ett särskilt fristående organ, som lätt kan anpassas efter de vid varje tidpunkt rådande förhållandena. Erfarenheten har visat, att lättnader eller skärpningar i regleringen av utrikeshandeln kunnat behöva föranleda omdispositioner av personal. Sett i ett vidare sammanhang bör också ihågkommas, att det varit till mycket stor fördel att, när det gällt sådana åtgärder som 1956—1957 års bränslereglering, ha tillgång till ett statsorgan, till vilket dylika åtgärder på ett smidigt sätt kunnat knytas an.

I den mån behov sålunda finnes av ett kris- och beredskapsorgan, kan det vara rationellt ur budget- och andra synpunkter, att kostnaderna härför klart redovisas för sig utan sammanblandning med utgifterna för den mera reguljära statsförvaltningen.

Såsom uttalats i samband med att förevarande fråga var föremål för övervägande hösten 1955 måste handläggningsmetoderna och verksamhetens uppläggning i stora delar vara andra, när fråga är om licensgivning med krav på direkta besked till allmänheten och med tillämpning av principer, som fastställas i kontakt med vederbörande departement, än som äro de traditionella och lämpliga inom kommerskollegium och de centrala ämbetsverken i allmänhet. Detta förhållande talar närmast mot en inordning av handelslicensnämnden i kommerskollegium.

I en verksamhet av det slag, som nu ankommer på nämnden, är det önskvärt att representanter för näringslivet äro inkopplade i någon form. Erfarenheterna äro goda av den anordning, som träffats för de tidigare kommissionernas och den nuvarande nämndens del, innebärande att frågor av principiell betydelse för beslut underställas plenum, som förutom av ordföranden består av företrädare för olika intressegrupper inom näringslivet. Denna anordning för behandling av licensfrågor bör icke slopas utan att motsvarande syfte tillgodoses på annat sätt.

Slutligen vill nämnden konstatera, att i samband med en eventuell överflyttning av licenseringsverksamheten till kollegium ställning bör tagas till vilka anordningar som böra träffas med avseende å nämndens nuvarande bränslesektion, statens medverkan i fråga om produktivitetsnämndens administrering — Kungl. Maj:t har godkänt vissa grunder för nämndens verksamhet för tiden t. o. m. 1960 — samt den representation vid generalkonsulatet i Berlin, vartill för närvarande anlitas en befattningshavare hos handelslicensnämnden. Ätminstone såvitt avser handläggningen av nu på nämnden ankommande bränslefrågor är det önskvärt, att definitiv ståndpunkt toges till var ansvaret härför skall ligga i fortsättningen.

På grund av vad ovan anförts finner handelslicensnämnden för sin del tills vidare övervägande skäl tala mot överflyttande till kommerskollegium av nämndens göromål. Nämnden vill emellertid ej motsätta sig att, såsom riksdagens revisorer föreslagit, en omprövning av frågan kommer till stånd.

I detta ärendes handläggning ha deltagit undertecknad vice ordförande, ledamöterna Geijer, Gillberg, Kull och Kördel ävensom kanslichefen Ericsson, föredragande. Den sistnämnde har uttalat skiljaktig mening och anført, att

han icke anser det i nuvarande läge finnas tillräckliga skäl att uttala sig emot av riksdagens revisorer ifrågasatt överflyttning till kommerskollegium av nämndens göromål. Stockholm den 26 januari 1960.

G. KOLLBERG

Yngve Ericsson

§ 37 Förvaltning av statens fordran i anledning av industrigarantilån

Statskontoret

Statskontoret vill till en början omförmåla, att anslaget för täckande av förluster på kreditgarantier hitintills under innevarande budgetår belastats med utgifter å i runt tal 335 000 kronor.

Då frågan om utkrävande av statens garanti blir aktuell, anmäler vederbörande företagareförening kravet hos kommerskollegium, som med redogörelse för ärendet hos Kungl. Maj:t hemställer, att visst belopp eller efter vissa grunder beräknat belopp måtte utbetalas till vederbörande långivare. Kungl. Maj:t anbefaller sedan statskontoret att utbetala nämnda belopp mot att långivaren på statsverket överlåter sin fordran mot låntagare och eventuella borgensmän samt de säkerheter, som kunna finnas. Det åligger sedan statskontoret, att »i den mån så finnes påkallat» med biträde av kommerskollegium eller vederbörande företagareförening bevaka och i möjligaste mån indriva fordringen. Då garantibeloppen utbetalas under pågående konkurser och exekutiva förfaranden, vilket ofta skett, kommer statens rätt under pågående exekution att tillvaratagas av olika myndigheter. Detta medför givetvis vissa svårigheter, särskilt under den tid ärendet ligger under Kungl. Maj:ts prövning och sedermera innan statskontoret utanordnat garantibeloppet. Det är då av vikt, att statskontoret, så snart ämbetsverket erhållit ärendet från Kungl. Maj:t, underrättas om vad som tidigare hänt och om det aktuella läget. Detta synes lämpligen kunna ske på så sätt, att ämbetsverket erhåller avskrift av kommerskollegiums skrivelse i ärendet till Kungl. Maj:t samt de upplysningar som därutöver kunna vara av värde t. ex. om pågående rekonstruktionsförsök, utsatta exekutiva auktioner m. m. Någon fast praxis om samarbetet mellan statskontoret och kommerskollegium har emellertid ännu ej utvecklats. I den mån fråga varit om säkerheters värde och personförhållanden och jämväl i andra hänseenden, när det gällt indrivning av fordringar, har statskontoret hitintills anlitat företagareföreningarna, med vilka ämbetsverket haft ett värdefullt samarbete. Vid utövande av förevarande verksamhet har statskontoret även haft god hjälp av den erfarenhet ämbetsverket besitter rörande lånerörelse beträffande bl. a. industrianläggningar, kraftverk, fastigheter m. m.

De väsentligaste svårigheterna vid indrivningsverksamheten äro förbundna med de begränsade möjligheterna att biträda ackord. Statskontoret får emellertid i detta hänseende erinra om att Kungl. Maj:t i 1960 års statsverksproposition (X ht s. 166) begärt erforderliga bemyndiganden på förevarande område. Situationer kunna också uppkomma, där det vore av värde att för möjliggörande av rekonstruktion äga bemyndigande att låta fordringar kvarstå på visst sätt eller att för en ändamålsenlig bevakning tillgång finnes till medel för inrop av viss egendom. En utvidgning av befogenheterna och möjligheterna i dessa hänseenden torde vara av väsentlig betydelse för er-

nående av ett gott resultat. Ifrågasättas må i detta sammanhang, om icke även själva beslutet om utbetalande av garantibelopp kunde av Kungl. Maj:t delegeras till statskontoret, som disponerar vederbörande anslag. Härigenom skulle statskontoret på ett tidigare stadium få del av kommerskollegiums erfarenheter i låneärendena samt bevakningen av ärendet underlättas.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit statskommissarien Kull. Stockholm den 26 januari 1960.

IVAR LÖFQVIST

Olof Wallin
Föredragande

Ruth Malmgren

Kommerskollegiet

I det förlidet år avgivna betänkandet angående statligt kreditstöd till hantverk och småindustri m. m. (SOU 1959:7) har förslag framförts rörande förfarandet vid utebliven betalning av lån av ifrågavarande slag. På det att syftet med kreditstödet måtte kunna fullföljas även i fall, då ett företag fått betalningssvårigheter, har utredningsmannen förordat, att åt låneorganen gäves vida befogenheter, avseende såväl förfoganden för tillvaratagande av kronans rätt, såsom utmätning, lagsökning och bevakning i konkurs, som även medverkan till rekonstruktion av företag, exempelvis genom att biträda ackord eller moratorium. I sådant syfte har utredningsmannen ifrågasatt om icke möjligheter borde öppnas för avskrivning av lånefordran samt medgivande till befrielse, helt eller delvis, från betalningsskyldighet. Bevakningen av nödlidande lån borde enligt förslaget omhändervhas av långgivaren (i regel en bank) efter anvisning av företagareföreningen, som i sin tur borde samråda med kollegium. Ärenden angående avskrivning av industrigarantilån samt partiell eller full betalningsbefrielse i samband med dylika lån borde enligt utredningsmannens mening ankomma på kollegium.

Kommerskollegium, som den 9 oktober 1959 avgivit yttrande över betänkandet, har därvid icke funnit anledning till någon erinran mot vad utredningsmannen i berörda hänseende föreslagit.

I årets statsverksproposition (X huvudtiteln, p. 35) har i samband med anmälan av förenämnda utredning och förslag i ämnet erinrats om att Kungl. Maj:t av 1959 års riksdag bemyndigats biträda ackord och eljest eftergiva statens rätt på grund av statliga garantiåtaganden i samband med stödet till jordbrukets rationalisering. I anslutning därtill har föredragande departementschefen uttalat, att behov av motsvarande bemyndigande förelåge i fråga om förevarande lånegarantier, varigenom förutsättningar för, bl. a., att genom ett snabbt realiserande av säkerheter vinna ekonomiska fördelar för staten där så vore möjligt. Då det i vissa fall kunde finnas ändamålsenligt att till underlydande myndighet delegera viss beslutanderätt i sammanhanget, har i propositionen tillika föreslagits, att befogenhet även därtill måtte meddelas Kungl. Maj:t. Vid bifall till dessa förslag från riksdagens sida torde syftemålet med revisorernas uttalande om en mera ändamålsenlig administrativ ordning vid tillvaratagandet av statens intressen i ärenden rörande statsgaranti för lån till hantverks- och industriföretag kunna beaktas.

I sammanhanget vill kollegium särskilt framhålla betydelsen av att de långivande kreditinstitutionerna (i regel bankerna), vilka gemenligen äga förutsättningar för genomförande av företagsrekonstruktioner m. m., så långt som möjligt medverka i sådana situationer. Uppenbarligen är det också lämpligt att långgivarna, på sätt hittills varit stadgat, så länge garantin

består, utöva bevakningen av lånen i samråd med företagareföreningarna, vilka i fall av behov äga rådföra sig med kommerskollegium. Har saken i något fall utvecklats därhän, att förutsättning för beslut om infriande av statsgarantin befunnits föreligga, synes det böra bero på förhållandena i varje särskilt fall, huruvida bevakningen av kronans rätt i fortsättningen bör ankomma på kommerskollegium med biträde av vederbörande företagareförening eller om bevakningsuppgiften bör överlämnas åt Statskontoret med förbehåll för samråd med kollegium, när så med hänsyn till företagsekonomiska eller sysselsättningspolitiska förhållanden befinnes påkallat.

Vid detta ärendes handläggning har, förutom undertecknade chef och föredragande, närvarit kommerserådet Lindstedt. Stockholm den 29 januari 1960.

NILS MALMFORS

G. Böös

Karl Axel Löfberg

INRIKESDEPARTEMENTET

§ 38 Finansieringen av centrala sjukvårdsberedningens verksamhet

Statskontoret

Statsrevisorerna framhålla till en början, att centrala sjukvårdsberedningen under sin hittillsvarande verksamhet blivit ett allt betydelsefullare serviceorgan för sjukvårdshuvudmännen. Det vore emellertid att märka, att sjukvårdsberedningens avdelningar till alldeles övervägande del kommit att tagas i anspråk av andra sjukvårdshuvudmän än staten. Utgifterna för sjukvårdsberedningens verksamhet borde naturligen bäras av de olika huvudmännen med hänsyn till den omfattning, i vilken de utnyttja beredningens kapacitet. Såväl de direkta utlägg, som förorsakats av respektive uppdrag, som indirekta utgifter, såsom administrationskostnader, lokalhyra och pensionskostnader, borde härvid täckas genom en särskild taxa. Revisorerna föreslå, att frågan snarast upptages till närmare prövning, varvid exempelvis statens sakrevision bör erhålla i uppdrag att framlägga förslag till lämplig taxa.

I sitt av statsrevisorerna återgivna utlåtande över det ursprungliga förslaget om inrättandet av centrala sjukvårdsberedningen giver statskontoret uttryck åt den uppfattningen, att kostnaderna för beredningen icke helt borde bäras av staten, då nämligen verksamheten icke kunde betraktas såsom ett primärt statligt intresse. Statskontoret delar därför revisorernas mening, att utgifterna böra bäras av de olika huvudmännen med hänsyn till utnyttjandet. Erinras må emellertid, att statsrådet och chefen för inrikesdepartementet, såsom framgår av 1960 års statsverksproposition (bil. 13, XI ht, s. 373), avser att föreslå Kungl. Maj:t att låta verkställa utredning rörande centrala sjukvårdsberedningens organisation och arbetsuppgifter. Enligt statskontorets mening vore det lämpligt att i samband härmed också den av statsrevisorerna aktualiserade taxefrågan gjordes till föremål för utredning.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit statskommissarien Jerdenius. Stockholm den 12 januari 1960.

IVAR LÖFQVIST

Hans Hiort
Föredragande

Anders Risberg

Statens sakrevision

Centrala sjukvårdsberedningen är ett centralt rådgivande rationaliseringsorgan på hälso- och sjukvårdens område. Såsom riksdagsrevisorerna framhållit bedriva samtliga avdelningar vid beredningen rådgivande verksamhet samt handlägga i övrigt ärenden av varierande beskaffenhet inom beredningens verksamhetsområde.

Beredningen anlitas av såväl staten som landsting och städer utom landsting. Enligt statsrevisorerna böra utgifterna för beredningen bäras av de olika huvudmännen i förhållande till den omfattning, i vilken de utnyttja beredningens kapacitet. Beredningen bör enligt revisorerna få full ersättning för utfört arbete och därigenom bli självbärande. Beträffande möjligheterna att sålunda uttaga ersättning för alla av beredningen utförda tjänster vill sakrevisionen framhålla följande.

Vad gäller planläggningsavdelningens befattning med ärenden rörande nybyggnad eller större om- eller tillbyggnad av sjukhus stadgas i 8 § sjukhuslagen den 17 april 1959 (SFS 112/1959), att sådan anläggning icke må påbörjas, förrän sjukhusets förläggning ävensom ritningar för sjukhuset godkänts av medicinalstyrelsen eller, i fall som Konungen bestämmer, av centrala sjukvårdsberedningen. Ansökan om godkännande av förläggning av sjukhus och ritningar för sjukhus skola ingivas till beredningen, som i vissa fall avgör ärendet, i andra fall åter med eget yttrande överlämnar ansökningshandlingarna till medicinalstyrelsen för avgörande (3 § sjukhusstadgan den 29 oktober 1959, SFS nr 494). I vissa fall skall samråd med beredningen äga rum, innan byggnad uppföres inom sjukhusområde (4 § sjukhusstadgan). Då det i förevarande fall gäller en av statsmakterna i det allmännas intresse i lag påbjuden granskningsverksamhet, vill sakrevisionen starkt ifrågasätta, om det med denna verksamhet förenade arbetet är av sådan natur, att det bör avgiftsbeläggas.

Beträffande materielavdelningens granskning av till sjukvårdsberedningen överlämnade förslag till utrustning av vissa sjukhus och därmed jämförliga inrättningar finnas icke några i författning meddelade föreskrifter. Enligt vad sakrevisionen inhämtat är det dock praxis, att avdelningen granskar alla utrustningsförslag, som avse sjukvårdsmateriel till undervisnings-sjukhus. Utrustningsförslagen för den del av verksamheten vid dessa sjukhus, som berör forskning och undervisning, granskas av utrustningsnämnden för universitet och högskolor. De statliga mentalsjukhusens förslag till utrustning underställas numera mentalsjukvårdsberedningens byggnads- och utrustningsdelegation för granskning.

Materielavdelningens granskningsverksamhet är sålunda icke författningssenligt reglerad, varför ersättning för detta arbete med visst fog skulle kunna anses motiverad. Frågan har dock icke någon större praktisk betydelse, då — såsom riksdagens revisorer framhållit — nästan all granskning vid avdelningen hänför sig till statliga eller statsunderstödda institutioner.

Arbetsstudieavdelningen bedriver organisations- och arbetsstudier vid sjukhus och därmed jämförliga anstalter. En del av dessa undersökningar utföres på begäran av viss huvudman eller institutionsstyrelse. I dessa fall synes ersättning böra uttagas för med uppdraget förenade såväl direkta som indirekta kostnader.

Såsom tidigare anförts utöva centrala sjukvårdsberedningens samtliga avdelningar rådgivningsverksamhet. Denna äger rum i form av konsultationer, överläggningar och korrespondens samt omfattar vidare utarbetande och utgivande av generella råd och anvisningar i tryckta publikationer. Det synes ligga i beredningens intresse att denna del av dess verksamhet icke inskränkes. Huruvida det är lämpligt eller möjligt att uttaga avgift för konsultationer m. m., undandraget sig sakrevisionens bedömande.

Såsom framgår av statsrevisorernas redogörelse hemställde centrala sjukvårdsberedningen i underdånig skrivelse den 7 april 1959, att en utredning måtte tillsättas i syfte att verkställa översyn av beredningens uppgifter och organisation. Från beredningen har under hand uppgivits att den föreslagna utredningen torde komma att tillsättas inom den närmaste tiden.

Utredningen torde böra behandla bl. a. sådana frågor som arbetsuppgifter och målsättning för centrala sjukvårdsberedningen samt riktlinjer för finansieringen av dess verksamhet.

Av det ovan anförda framgår, att det är oklart i vad mån ersättning kan eller bör uttagas för vissa av de tjänster, som beredningen tillhandahåller. Enligt sakrevisionens mening bör uppdragas åt den tidigare berörda utredningen att klarlägga vilka av verksamhetsgrenarna, som lämpligen böra beläggas med avgift. När förslag föreligga bl. a. i detta avseende och statsmakterna tagit slutlig ställning till dessa, bör det ankomma på sakrevisionen att medverka vid utredningen av taxefrågorna.

Inkomsterna redovisas för närvarande såsom särskilda uppbördsmedel under beredningens omkostnadsanslag. Därest — såsom statsrevisorerna ifrågasatt — en omläggning av redovisningssystemet skall genomföras, synes det enda praktiskt möjliga alternativet vara att inkomsterna hänföras till riksstatens inkomstsida under rubriken »Uppbörd i statens verksamhet».

I detta ärendes avgörande ha deltagit, förutom undertecknad ordförande, ledamöterna Ljungdahl, Lindencrona, Cardelius, Lundgren, Löfqvist och Gustafsson.

Särskild föredragande förste revisor Ehrén. I övrigt närvarande undertecknad tf. kanslichef och byråchef von Willebrand. Stockholm den 11 januari 1960.

WILHELM BJÖRCK

B. Wallén

Medicinalstyrelsen

Såsom revisorerna i anmärkningen bland annat anført, har centrala sjukvårdsberedningen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 april 1959 hemställt om en översyn av beredningens uppgifter och organisation. I statsverkspropositionen till innevarande års riksdag har föredragande departementschefen i samband med äskande av medel till beredningens verksamhet uttalat, att det vore hans avsikt att låta verkställa dylik utredning. Medicinalstyrelsen, som vill understryka den stora betydelsen av beredningens verksamhet icke minst i fråga om dess uppgift att tillhandagå myndigheter och andra med råd och upplysningar inom dess verksamhetsområde, förutsätter, att frågan om finansieringen av verksamheten kommer att upptagas till behandling i den utredning, som sålunda ställts i utsikt. Vad revisorerna anført i denna del föranleder därför icke något särskilt uttalande från styrelsens sida.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit generaldirektören Engel, överdirektören Björkquist och medicinalrådet von Zweigbergk, föredragande. Stockholm den 4 februari 1960.

ARTHUR ENGEL

O. v. Zweigbergk

Svante Malm

Centrala sjukvårdsberedningen

Såsom revisorerna i anmärkningen bl. a. anført har centrala sjukvårdsberedningen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 april 1959 hemställt om en översyn av beredningens uppgifter och organisation. I 1960 års statsverksproposition (bil. 13, s. 373) har statsrådet och chefen för Kungl. Inrikes-

departementet härom anför, att det vore hans avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att låta verkställa en utredning rörande berörda spörsmål. Det torde enligt beredningens mening få anses självklart, att förevarande av riksdagens revisorer upptagna fråga om finansieringen av beredningens verksamhet kommer att omfattas av den sålunda föreslagna utredningen. Finansieringsfrågan är ju först och främst beroende av huruvida beredningen i fortsättningen liksom hittills skall vara ett statligt organ eller om de olika berörda huvudmännen, i förekommande fall genom sina centrala sammanslutningsorgan, skall var för sig eller gemensamt svara för samma verksamhet. I sistberörda fall uppkommer helt naturligt även frågan om och hur en repartisering av kostnaderna skall ske. Med hänsyn härtill finner beredningen övervägande skäl tala för att statsmakterna låter med en närmare prövning av frågan om finansieringen av centrala sjukvårdsberedningens verksamhet bero tills sägda utredning blivit verkställd. Ett ytterligare skäl härför är att frågan torde för sitt bedömande tarva ett fylligare och mera sovrat material än det revisorerna förebragt och det ju får bedömas vara en av den kommande utredningens huvuduppgifter att prestera just ett sådant bedömningsunderlag. Då emellertid revisorernas uttalande kan ge anledning till en oriktig uppfattning av de verkliga förhållandena i vissa av de förevarande hänseendena anser sig beredningen här icke böra inskränka sig till sitt förenämnda förslag om ytterligare anstånd med prövning av frågan om beredningens finansiering utan härjämte framhålla följande.

Revisorernas anmärkningar riktar sig mot att staten praktiskt taget ensam får svara för samtliga kostnader för beredningens verksamhet ehuru resultatet kommer även andra sjukvårdshuvudmän till godo. De utanför statens huvudmannaskap stående sjukvårdsinrättningarna utgöra den helt övervägande delen och revisorerna har därför ansett, att utgifterna för beredningen böra bäras av huvudmännen i förhållande till den omfattning i vilken de utnyttja beredningens tjänster. Slutligen har revisorerna i sådant syfte föreslagit att en taxa för tillhandahållna tjänster utformas täckande samtliga beredningens utgifter samt att åt exempelvis statens sakrevision uppdrages att framlägga förslag till lämplig taxa.

Beredningen vill först anföra vissa synpunkter, dels av mera generell natur och dels om de olika avdelningarnas arbetsuppgifter, allt med särskild hänsyn till finansieringsfrågan. Rent allmänt kan framhållas den instruktionsmässiga, för beredningen i dess helhet och därmed för dess olika avdelningar gemensamma uppgiften att tillhandagå myndigheter och andra som så önska med råd och upplysningar rörande frågor inom beredningens verksamhetsområde. Det måste därför som bland de angelägnaste uppgifterna ankomma på beredningen att samlas erfarenheter inom området, taga egna initiativ till forskning och utredning av betydelsefulla frågor, idka litteraturstudier och spridda kunskaper i fråga om såväl planläggning, materiel som organisation till samtliga sjukhushuvudmän, arkitekter, tillverkare m. fl., allt i avsikt att åstadkomma bättre och billigare sjukhusdrift. Arbetsuppgifter av denna art kan sägas innebära en allmännyttig funktion, vilken normalt ej utföres mot avgift.

Uppgifterna om i vilken omfattning olika huvudmän betjänas av beredningen genom dess olika avdelningar har lämnats revisorerna av beredningen på sätt närmare framgår av bifogade¹ avskrift av skrivelse den 28 juli 1959 därvid beredningen särskilt påpekat att uppgifterna endast voro uppskattade. Revisorernas redovisade uppgift att arbetsstudieavdelningen under senaste budgetår utnyttjades till 37 % av statsverket, som till 77 % täckt lönekostnaderna, kan ge anledning till missuppfattning, då ju på staten själv-

¹ Ej avtryckt.

fallet måste falla viss del av det utnyttjande, som i beredningens skrivelse till revisorerna redovisats under dels posten CSB (allmängiltiga utredningar) och dels posten tjänstledigheter. Om för sistnämnda poster samma inbördes procentuella fördelning tillämpas som för de två i beredningens skrivelse förstnämnda posterna, d. v. s. 37 % för staten och 15 för landsting och städer utanför landsting, skulle statsverket ha utnyttjat 71 % och de kommunala myndigheterna 29 % av arbetsstudieavdelningens kapacitet. Detta ger en något bättre överensstämmelse med den av revisorerna redovisade kostnadsfördelningen mellan respektive huvudmän d. v. s. för staten 77 % och för övriga huvudmän 23 %.

Beredningen övergår härefter till att i korthet beröra de olika avdelningarnas uppgifter.

Planläggningsavdelningens helt dominerande arbetsuppgift utgöres av den granskning av förslag till sjukhus, som kräves för prövning av ärenden i enlighet med bestämmelserna i 8 § sjukhuslagen och beträffande vilken beredningen är verksam dels som remissorgan åt medicinalstyrelsen och dels som självständigt beslutande myndighet (jfr 3 § sjukhusstadgan). Denna granskningsverksamhet är ju en författningsmässigt reglerad statsfunktion, vilken det torde ankomma på statsverket att bekosta liksom viss annan till avdelningen hörande verksamhet i fråga om t. ex. remisser och utländska kontakter. En annan väsentlig uppgift utgöres av rådgivning åt sjukhushuvudmännen m. fl. i sjukhusplaneringsfrågor. Härtill kommer principiella utredningar, litteraturstudier och liknande arbete av forskningsnatur skall eventuellt exemplifieras, vilket är nödvändigt för att beredningen skall kunna utföra vederhäftig granskning och rådgivning. Möjligheten att finansiera avdelningens samtliga kostnader genom upptagande av en avgift enligt taxa synes beredningen orealistisk.

Materielavdelningens huvudsakliga arbetsuppgifter består dels i granskning av förslag till utrustning av sjukhus och dels i standardisering av sjukvårdsmateriel. Granskningsverksamheten berör så gott som undantagslöst statliga sjukhus och inrättningar och torde därför böra helt bekostas av statsverket. Standardiseringsverksamheten kommer däremot självfallet samtliga huvudmän inom sjukvårdsområdet till godo. Det hittills debiterade priset på standardpublikationer har endast täckt något mer än de direkta tryckningskostnaderna. Utvägen att höja priset på publikationerna så att samtliga standardiseringskostnader täckas, synes beredningen utesluten. Priset skulle nämligen i så fall bli så högt, att den eftersträfvade spridningen ej skulle komma till stånd. En del av publikationerna försäljas till de berörda svenska industriföretagen. Dessa torde visserligen ha ekonomiskt intresse av standardiseringen men bidraget å andra sidan härtill genom ej obetydliga insatser i form av utarbetande och provning av modeller utan kostnad för statsverket.

Verksamheten inom arbetsstudieavdelningen består av organisations- och arbetsstudier. De bestå dels av lokala undersökningar verkställda på anhållan av de olika sjukhushuvudmännen och dels av mera allmängiltiga utredningar, delvis av principiell art. De sistnämnda tillkomma i allmänhet på beredningens eget initiativ. För de lokala undersökningarna debiterar beredningen uppdragsgivaren ett dagarvode för utfört fältarbete, f. n. 60 kronor per ingenjör. Arvodet är ursprungligen avsett att täcka beredningens rese- och traktamentskostnader för sagda ändamål beräknat efter ett genomsnitt för hela landet. Denna verksamhet har fått allt mindre omfattning efter hand som huvudmännen inrättat egna rationaliseringsavdelningar. De principiella utredningarna, inklusive den på avdelningen ankommande allmänna rådgivningsverksamheten, äro ju avsedda som ett rationaliseringsunderlag för

samtliga sjukhushuvudmän och ha därför åtminstone hittills ansetts vara av sådant allmännyttigt och riksgilltigt intresse som är konstitutivt för en statsuppgift. Det torde också vara praktiskt olösligt att på ett rättvisande sätt taxemässigt fördela kostnaderna för sist berörda arbete på de olika huvudmännen.

Under återopande av vad sålunda anförts får centrala sjukvårdsberedningen med hänsyn till den ovan inledningsvis omförmälda i 1960 års statsverksproposition förebådade utredningen föreslå, att riksdagens revisorers ifrågavarande förslag icke måtte föranleda någon vidare åtgärd.

I handläggningen av detta ärende har deltagit riksdagsmannen Thapper, ordförande, landstingsdirektören Berg, byrådirektören Bunner samt medicinalrådet von Zweigbergk. Föredragande har varit byråchefen Lindh. Stockholm den 2 februari 1960.

FRIDOLF THAPPER

Tore Lindh

Gösta Gerdrup

Svenska stadsförbundet

Förbundets styrelse får härmed överlämna och återropa bifogade (bilaga) yttrande av förbundets sjukvårdsdelegation. Stockholm den 1 februari 1960.

ERNST JUNGEN

Rolf Romson

Bilaga

Yttrande från Svenska stadsförbundets sjukvårdsdelegation

Såsom framgår av revisorernas uttalande har sjukvårdsberedningen — efter tillstyrkan av huvudmannorganisationerna — hos Kungl. Maj:t den 7 april 1959 hemställt om tillsättande av en särskild utredning i syfte att verkställa en översyn av beredningens uppgifter och organisation. Den av revisorerna aktualiserade frågan om på vad sätt kostnaderna för beredningens verksamhet skall bestridas äger enligt sjukvårdsdelegationens uppfattning sådant sammanhang med den föreslagna utredningen av verksamheten överhuvudtaget att den synes böra ingå i denna utredning.

Delegationen finner angeläget att understryka behovet av sjukvårdsberedningens verksamhet och kan endast beklaga att dess kapacitet ej är av den omfattning, att den kan tillgodose sjukvårdens alltmer stegrade behov av service. Utan att redan nu taga ställning till revisorernas förslag om en särskild taxa för de uppdrag, som lämnas beredningen av respektive huvudmän, accepterar delegationen i princip tanken, att uppdragsgivaren skall svara för de med uppdragets fullgörande förenade direkta kostnaderna. I dessa kostnader skall dock enligt delegationens mening ej inrymmas de kostnader, som är hänförliga till den beredningen ålagda statliga granskningsverksamheten. Denna granskningsverksamhet, som genom den nya sjukhuslagen fått en vidgad omfattning och vikt, kräver att beredningen har till sitt förfogande högt kvalificerad personal. För att sådana kvalifikationskrav skall kunna uppfyllas erfordras icke blott tillgång till ett omfattande erfarenhetsmate-

rial utan även forskningsverksamhet samt tillfälle till jämförande utländska studier. Kostnaderna härför bör ej belasta uppdragen från huvudmännen.

Delegationen får sålunda föreslå, att frågan om finansieringen av centrala sjukvårdsberedningen upptages till övervägande i samband med föreslagen översyn av beredningens uppgifter och organisation. Malmö den 29 januari 1960.

Svenska landstingsförbundet

Riksdagens revisorer ha lämnat vissa uppgifter rörande den omfattning vari olika uppdragsgivare tagit centrala sjukvårdsberedningens tjänster i anspråk. Av dessa uppgifter framgå emellertid icke, huruvida beredningen ianspråktagits direkt av angivna uppdragsgivare eller om ianspråktagandet skett av statlig myndighet — medicinalstyrelsen eller socialstyrelsen — för granskning av ritningar och förslag, som för godkännande ingivits till dessa myndigheter av landsting och städer utanför landsting. Dylik granskning föreskrives bl. a. i 8 § 1959 års sjukhuslag och 3—4 §§ 1959 års sjukhusstadga. Det torde kunna antagas, att denna granskningsverksamhet även före tillkomsten av 1959 års lagstiftning tagit en stor del av planläggningsavdelningens kapacitet i anspråk. Enligt förbundsstyrelsens uppfattning är det icke rimligt, att de kommunala sjukvårdshuvudmännen skola bestrida kostnaderna därför, då de icke påkallat densamma utan den ålagts dem.

Revisorerna anse, att centrala sjukvårdsberedningen bör få full ersättning för utfört arbete och därigenom bli självbärande. Till grund för debiteringen bör enligt denna uppfattning ligga en taxa, som är uppbyggd på sådant sätt, att vederbörande i första hand har att betala de direkta utlägg, som förorsakats av respektive uppdrag, och i andra hand jämväl andelen i administrationskostnader och andra indirekta utgifter. Förbundsstyrelsen vill emellertid erinra om, att planläggningsavdelningen — förutom den ovan nämnda granskningsverksamheten, som icke avser av kommunala huvudmän direkt lämnade uppdrag — lämnar service åt utländska institutioner m. fl.; att materialavdelningens standardiseringsverksamhet i regel icke beror av uppdrag från enskilda huvudmän, samt att de allmängiltiga utredningarna inom arbetsstudieavdelningen ej heller kunna hänföras till dylika uppdrag. Därest kostnaderna för den här berörda verksamheten skulle betraktas som indirekta kostnader och sålunda tagas i betraktande vid fastställande av taxan, skulle en konsulterande huvudman belastas med kostnader, som icke äga något samband med det uppdrag han lämnat beredningen, vilket skulle medföra en snedbelastning till nackdel för de huvudmän, som anlita beredningens tjänster, och möjligen på längre sikt minska deras intresse därför. I samma mån som anlitaandet av beredningen minskar, blir också dess möjligheter att följa utvecklingen och att fungera som service- och i viss mån som forskningsorgan beskurna. En dylik utveckling kan icke anses önskvärd.

I sitt uttalande ha riksdagens revisorer erinrat om att centrala sjukvårdsberedningen i skrivelse den 7 april 1959 hos Kungl. Maj:t hemställt om en särskild utredning för översyn av beredningens uppgifter och organisation. Förbundsstyrelsen finner det erforderligt att en sådan utredning kommer till stånd. I samband därmed torde även finansieringsfrågan få övervägas. Solna den 20 januari 1960.

FRIDOLF THAPPER

Ivar Dahlgren

§ 39 Reningsanläggning för avloppsvatten vid Hessleby sanatorium

Statskontoret

Den av revisorerna lämnade redogörelsen för angivna anläggningsföretag vid Hessleby sanatorium visar, att — såvitt revisorerna kunnat konstatera — till följd av bristande förutseende vid planläggningen under arbetets gång inträffat väsentligt ändrade förutsättningar för anläggningsprojektet, vilket lett till en betydande utgiftsökning i förhållande till de ursprungligen beräknade kostnaderna med åtföljande framställningar om tilläggsanslag. Härigenom har det varit omöjligt för statsmakterna att i vanlig ordning taga ställning till projektets lämpliga utförande och pröva anläggningskostnadernas skälighet. Det inträffade har föranlett revisorerna att rent principiellt framhålla det synnerligen angelägna i att kostnadsberäkningar för olika anläggningsarbeten utföras med tillräcklig omsorg och sådant förutseende, att vederbörande myndigheter icke gång efter annan tvingas att för de ifrågasvarande ändamålen anvisa medel långt utöver vad som ursprungligen beräknats.

Statskontoret vill med anledning härav hänvisa till att statsrådet och chefen för inrikesdepartementet vid anmälan i statsverkspropositionen för år 1960 av anslagsbehovet till bidrag till anordnande av tuberkulossjukvårdsanstalter (bil. 17, Elfte huvudtiteln, s. 276) förklarat sig ej vilja motsätta sig att ytterligare omkring 103 000 kronor finge tagas i anspråk av reserverade medel till ifrågasvarande reningsanläggning. Samtidigt uttalade departementschefen sin fulla anslutning till den av revisorerna i anledning av det inträffade gjorda principiella erinran.

Statskontoret, som likaledes helt instämmer i revisorernas berörda uttalande, vill erinra att på det statliga området inträffade liknande fall föranlett erinringar från statsmakternas sida och givit anledning till överväganden om lämpligaste sättet att ernå en bättre ordning. Sålunda kan hänvisas till att statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet vid besvare av interpellation vid vårriksdagen 1959 om kostnaderna för uppförande av förvaltningsbyggnad för vattenfallsstyrelsen m. m. upptog frågan om åtgärder för att garantera tillförlitligheten av kostnadsberäkningar, som läggas till grund för statsmakternas beslut om byggnads- och andra anläggningsprojekt (FK 12:19 d). Departementschefen hänvisade därvid till att spörsmålet vore föremål för överväganden inom vederbörande departement. I 1960 års statsverksproposition (bil. 2. För flera huvudtitlar gemensamma frågor, s. 17 o. f.) har statsrådet och chefen för finansdepartementet framlagt förslag om ändrade riktlinjer för handläggningen av byggnadsärenden. Enligt de föreslagna riktlinjerna bör byggnadsverksamheten planeras på relativt lång sikt. Vidare böra alla möjligheter till förenklingar och förbilligande i utförandet av de enskilda projekten tillvaratagas. Slutligen bör en sådan ordning åvägabringas att de kostnadskalkyler, på vilka statsmakterna grunda sitt ställningstagande, också visa sig hålla. Då en förutsättning för en tillförlitlig kostnadsberäkning är att en betydande del av projekteringsarbetet utförts, skall enligt den föreslagna ordningen byggnadsföretag i allmänhet vara projekterat innan anslag äskas för ändamålet. Den nya ordningen angives skola tillämpas i fråga om husbyggnad för statens räkning. Enligt statskontorets mening är det naturligt att de av chefen för finansdepartementet förordade riktlinjerna för den statliga husbyggnadsverksamheten i tillämpliga delar

läggas till grund för handläggningen av statsbidragsärenden avseende anläggningsföretag, som helt eller till övervägande delen bekostas av statsmedel. Stockholm den 14 januari 1960.

IVAR LÖFQVIST

Elof Jerdenius

Föredragande

Anders Risberg

Överstyrelsen för Konung Oscar II:s jubileumsfond

Med överlämnande av ett av sanatoriets styrelse avgivet yttrande (bilaga) i ärendet får överstyrelsen anföra följande.

När en ombyggnad av reningsanläggningen visade sig vara behövlig, inhämtade överstyrelsen yttrande i ärendet av Bergströms ingenjörbyrå i Stockholm, vilken byrå sedan lång tid tillbaka pläгат anlitas av överstyrelsen för konsultation i vattenfrågor. Denna byrå, vilken även brukat anlitas av medicinalstyrelsen, föreslog i besparingssyfte en anordning för avloppsvattnets rening av samma slag som använts vid de statliga sinnessjukhusens tuberkulosavdelningar och för dessas vidkommande ansetts vara tillfredsställande, ehuru densamma endast innefattade mekanisk rening jämte smittrening. På framställning av överstyrelsen anvisade Kungl. Maj:t den 3 juni 1955 bidrag å högst 90 000 kronor för en sådan ombyggnad av anläggningen. Några åtgärder för denna ombyggnads utförande vidtogos emellertid icke, då de lokala hälsovårdsmyndigheterna påfordrade att anläggningen skulle i enlighet med Kungl. Maj:ts utslag den 28 mars 1946 avse biologisk rening av avloppsvattnet. På uppdrag av överstyrelsen utarbetade byrån år 1956 ett nytt förslag till ombyggnad av reningsverket för biologisk rening i enlighet med hälsovårdsmyndigheternas krav. Kostnaderna för genomförande av en sådan ombyggnad beräknades av byrån till 174 000 kronor. Överstyrelsen, som med hänsyn till tidigare erfarenhet om byråns samvetsgrannhet icke hade någon anledning att ifrågasätta riktigheten av denna kotsnadsberäkning, hemställde hos Kungl. Maj:t om bidrag till ombyggnad av anläggningen i enlighet med byråns senaste förslag till belopp av ytterligare 84 000 kronor. På förslag av Kungl. Maj:t beviljades sådant bidrag av 1957 års riksdag.

När ombyggnaden år 1958 skulle igångsättas och anbud infordrats på vissa delar av anläggningen, verkställde byrån, med ledning av de anbud, som inkommit, en ny kostnadskalkyl enligt vilken kostnaderna skulle stiga till 272 000 kronor. För överstyrelsen innebar denna nya kalkyl en mycket obehaglig överraskning. Då emellertid hälsovårdsmyndigheterna påkallade ombyggnadens snara utförande, ansåg sig överstyrelsen icke kunna uppskjuta arbetets igångsättande. Ett sådant uppskov befarades för övrigt kunna föranleda en ytterligare stegring av kostnaderna. Det visade sig sedermera att desamma det oaktat kommo att uppgå till 277 000 kronor eller således något mer än vad byrån beräknat.

Revisorerna hava i anledning av vad som förekommit i ärendet framhållit angelägenheten av att kostnadsberäkningar utföras med tillräcklig omsorg och sådant förutseende att vederbörande myndigheter icke gång efter annan tvingas att anvisa medel långt utöver vad som ursprungligen beräknats. Överstyrelsen, som instämmer i detta principuttalande, vill emellertid framhålla att det första av ingenjörbyråns framlagda förslaget innebar en enklare anläggning än den som sedermera kom till utförande. Att den senare anläggningen, som tillkom för tillgodoseende av hälsovårdsmyndighe-

ternas krav, ställde sig avsevärt kostsammare är fullt naturligt. Per person-ekvivalent har kostnaden varit hög. Detta har emellertid berott dels på det jämförelsevis ringa antal personer, för vilka anläggningen är avsedd och på vilka kostnaden skall fördelas, dels ock på att en avsevärd del av utgifterna avsett anläggning av separata regnvattenledningar vid sanatoriet och att reningsverket för tillgodoseende av stegrade fordringar i fråga om effektiviteten av dylika anläggningar ansetts böra utföras mer komplicerat än vad som ursprungligen avsetts.

Revisorerna hava vidare framhållit, att några överläggningar med vederbörande kommunala organ om bidrag från kommunen till reningsverket icke upptagits. I detta avseende får överstyrelsen åberopa vad sanatoriestyrelsen anfört om att kommunens reningsverk endast är byggt för låggradig rening, medan sanatoriet ålagts utbygga sitt reningsverk för höggradig rening. Skillnaden torde hava föranletts av den speciella sjukvårdande verksamhet, som utövas vid sanatoriet. Med hänsyn härtill får det anses hava legat närmare till hands för överstyrelsen att för erhållande av bidrag till kostnaderna för reningsverkets ombyggnad vända sig till statsmakterna, vilka regelmässigt lämnat bidrag till sanatoriets verksamhet, än till kommunen, som sannolikt ansett de extra kostnaderna för reningen av sanatoriets spillvatten böra ankomma på sanatoriet. Stockholm den 19 januari 1960.

BIRGER EKEBERG

F. von Dardel

Bilaga

Yttrande från styrelsen för Hessleby sanatorium

Enligt vad styrelsen kan bedöma synas inga omständigheter uppstått, som fördyrat ifrågavarande ombyggnad sedan konstruktören och huvudkontrollanten, Bergströms Ingenjörshyrå & Co., den 23/7 1956 avlämnade det omarbetade förslag efter vilket ombyggnaden företagits, varvid kostnaderna beräknades till 174 000 kronor. Såvitt styrelsen kan bedöma synes sålunda en stor felräkning ha gjorts av ingenjörshyrån.

Det förtjänar påpekas att i de 277 000 kronor, som nu förbrukats, ingå kostnader för anläggande av separata regnvattenledningar uppe vid sanatoriet med cirka 35 000 kronor. Hänsyn härtill bör tagas vid jämförelse med anläggningskostnader för andra reningsverk. Även extra anordningar för klorering, slambehandling samt automation för att möjliggöra att verket kan skötas av befintlig personal med minsta möjliga tillsyn, äro omständigheter, som man bör ta hänsyn till vid en dylik jämförelse.

Mariannelunds köpings avloppsnät sträcker sig ej till grannskapet av sanatoriets område och terrängförhållandena lägga hinder i vägen för anslutning. Köpingens reningsverk är byggt endast för låggradig rening medan sanatoriet av hälsovårdande myndigheter ålagts utbygga sitt reningsverk för höggradig rening. Under sådana förhållanden ha förutsättningar ansetts saknas för samgående med köpingen i berörda fråga.

Slutligen kan omnämnas att för lednings- och byggnadsarbetena antaget anbud å 145 000 kronor synes ha varit mycket förmånligt. Övriga avgivna anbud uppgingo till 169 900 respektive 208 000 kronor.

§ 40 Utbildningen i kommissarieklassen vid statens polisskola

Statskontoret

Mot bakgrunden av att den kommissarieutbildade polispersonalen i mycket stor utsträckning icke kunnat beredas anställning som kommissarie framstår det enligt revisorernas åsikt, icke minst med hänsyn till det allmännas kostnader för dylik utbildning, som angeläget, att frågan om icke kommissarieutbildningen vid statens polisskola under något år kunde inställas, upptages till övervägande. I linje med denna sin uppfattning hava revisorerna ansett sig böra föreslå, att lämpligt organ erhåller i uppdrag att mera ingående utreda behovet av dylik utbildning. Revisorerna tillägga, att, därest tillräckliga skäl skulle föreligga för att under någon tid inställa denna undervisning, det måhända kan visa sig lämpligt att taga i anspråk den i sådant fall ledigblivande utbildningskapaciteten vid polisskolan för annan polisutbildning, varav behov efter närmare utredning kan visa sig föreligga.

Statskontoret delar helt revisorernas uppfattning att en undersökning i förevarande fråga i av revisorerna angivet syfte bör komma till stånd och ansluter sig till revisorernas förslag i ämnet. Beträffande det allmännas kostnader för ifrågasvarande utbildning vill ämbetsverket komplettera revisorernas redogörelse med att upplysningsvis framhålla följande. Enligt 12 § polislönereglementet äger lönegradsplacerad polisman med minst 36 anställningsmånader åtnjuta oavkortad lön under tjänstledighet för deltagande på egen begäran i utbildningskurs vid polisväsendet. I 3 § 2 mom. kungörelsen den 26 maj 1954 (nr 463) angående vissa ersättningar åt befattningshavare vid polis- och åklagarväsendet föreskrives vidare, att polisskoleelev, som sålunda är berättigad till oavkortad lön under utbildningstiden, äger uppbära reseersättning och traktamente för resor vid utbildningens början och slut samt ett på visst sätt reducerat traktamente under den tid, utbildningen pågår. Polisdistrikt, som helt eller delvis består av kommun, för vilken statsbidrag till avlöning av ordinarie polisman jämlikt 15 § 2 mom. polislagen utgår med minst 50 procent, äger erhålla ersättning med 100 procent av statsmedel för sålunda utbetalad oavkortad lön, resekostnadsersättning eller traktamente (se härom närmare 8 a § statsbidragskungörelsen, ändrad SFS 1954: 568). I övrigt torde dessa ersättningar i fråga om kommunalt anställd polisman stanna å polisdistriktet. Stad, som har att tillhandahålla statspolis, äger dock enligt vissa regler åtnjuta ersättning av statsmedel för nu angivna kostnader i vad de belöpa å polismän, som äro elever i kommissarieklassen vid polisskolan (se härom närmare nyssnämnda författningsrum). Lärlönerna utgå helt av statsmedel. Enligt vad statskontoret inhämtat torde vid ett inställande av kommissarieutbildningen under viss tid lärarna kunna utnyttjas för andra uppgifter vid polisskolan.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit statskommissarien Jerdenius. Stockholm den 21 januari 1960.

IVAR LÖFQVIST

Hans Hiort
Föredragande

Anders Risberg

Styrelsen för statens polisskola

För att erhålla en uppfattning om behovet av utbildning i skolans olika klasser de närmaste åren har styrelsen under hösten 1959 infordrat vissa uppgifter från rikets polischefer. De i anledning härav inkomna uppgifterna

har dock ännu ej slutligt bearbetats. Den hittills skedda sammanställningen av det införskaffade materialet utvisar emellertid att det inom de olika polisdistrikten för närvarande föreligger ett behov av 180 vikarier för kommissarie vid förfall på grund av semester, sjukdom och dylikt. Vidare framgår att under tiden den 1 oktober 1959—31 december 1962 genom pensionsavgång och beräknad utökning av personalstaterna erfordras sammanlagt 53 befattningshavare med kommissarieutbildning. Det ovan anförda stöder styrelsens uppfattning, att man icke redan budgetåret 1960/1961 bör inställa undervisningen i kommissarieklassen. En undersökning av behovet för tiden därefter bör emellertid göras. Behov föreligger också enligt styrelsens mening att kartlägga i vilken omfattning polismännen bör utbildas i assistentklassen. Då styrelsen har sig bekant, att en översyn av frågorna om undervisningens uppläggning och omfattning inom en snar framtid skall verkställas, anser styrelsen lämpligt, att dessa spörsmål samtidigt upptagas till behandling, enär frågorna äga nära samband med varandra. Under sådana förutsättningar ifrågasätter styrelsen därför, om polisväsendets organisationsnämnd är det lämpligaste utredningsorganet.

I handläggningen av detta ärende har deltagit förutom styrelsens ordförande herr justitierådet G. Dahlman, herrar kanslirådet N. Hedfors, professorn I. Agge, undervisningsrådet B. Junel, polismästaren N. Luning, ombudsmannen H. Svärd, polisintendenten G. Thulin, rektorn T. Olsén, lektorn A. Mante samt rektorn G. Björklund. Stockholm den 16 januari 1960.

På styrelsens för statens polisskola vägnar:

GUNNAR DAHLMAN

K.-B. Bolinder

Polisväsendets organisationsnämnd

Vid bedömningen av behovet av kommissarieutbildning bör enligt organisationsnämndens mening hänsyn i första hand tagas till uppgifter om

1) nuvarande och beräknat antal tjänster, å vilka kräves kommissarieutbildning,

2) beräknad avgång för innehavare av dylika tjänster eller för andra polismän med här avsedd kompetens,

3) behovet av vikarier under ledigheter för innehavare av kommissarietjänster, samt

4) — eventuellt — variationer i fråga om behovet av kommissarieutbildad personal på olika platser i riket.

Härtill torde i förekommande fall få anläggas synpunkter på den allmänna utbildningsnivå, som kan anses önskvärd, utan att denna i och för sig behöver ha något mera direkt matematiskt samband med antalet tjänster, för vilka kommissarieutbildning utgör kompetenskrav.

Antalet tjänster, för vilkas innehav erfordras kommissarieutbildning, utgör f. n. (hörjan av år 1960) 205. Ett studium av utvecklingen i fråga om antalet kommissarietjänster i landet under åren 1954—1960 har gett vid handen, att i medeltal 10 dylika tjänster tillkommit varje år. Ökningen har skett språngvis och främst betingats av de under åren 1956 och 1958 vidtagna ändringarna i tilläggsbestämmelserna till polislönereglementet.

Enligt f. n. gällande regler för polismanstjänsters lönegradsplacering finnes författningssnliga förutsättningar för inrättande av poliskommissarietjänster i polisdistrikt med minst omkring 15 000 invånare och med en poliskår om minst omkring 20 polismanstjänster. Organisatoriska eller andra

skäl har emellertid medfört, att dylika tjänster icke alltid inrättats i polisdistrikt av angiven storlek. Sålunda förekommer f. n. 9 polisdistrikt med en polismansstyrka om minst 20 polismanstjänster, där poliskommissarietjänst f. n. icke inrättats. Under de senaste åren har förutsättningarna med avseende å polisdistriktets och poliskårs storlek för inrättande av poliskommissarietjänster undan för undan mildrats. Av nedanstående tablå torde framgå, vilka konsekvenser, som följer av en ytterligare utveckling i denna riktning:

Antal polismannatjänster i polisdistriktet	Antal polisdistrikt
19	4
18	5
17	7
16	3
15	6

Pensionsavgången för innehavare av kommissarietjänster låter sig förhållandevis lätt beräknas. Övrig avgång är däremot svårare att beräkna, men denna har samtidigt mindre omfattning. Med utgångspunkt från tillgängligt uppgiftsmaterial avseende åren 1958 och 1959 kan den totala avgången f. n. beräknas uppgå till inemot 10 befattningshavare per år. Uppgifter år för år — i förekommande fall beräknade — om sammanlagda antalet avgångna eller på grund av pensionering avgående polismän med kommissariekompetens fram t. o. m. år 1962 lämnas i nedanstående sammanställning.

År	Antal	
1956	4	Faktiska uppgifter om total avgång
1957	9	
1958	5	
1959	11	
1960	7	Beräknade uppgifter om avgång p. g. a. pensionering
1961	10	
1962	6	
	52	
	Medeltal per år ca 7,5	

En noggrannare beräkning av avgången under en längre tidsperiod kräver självfallet kännedom om åldersfördelningen för den berörda personalgruppen. Uppgifter för en sådan beräkning har i detta sammanhang icke inhämtats.

Behovet av kommissarieutbildad vikariepersonal torde knappast kunna fastställas genom enkla genomsnittsberäkningar. Relevant i sammanhanget är nämligen det maximala vikariebehov, som normalt föreligger under någon del av året. I samband med en undersökning avseende åren 1958 och 1959, som verkställdes genom statens polisskolas försorg, har vederbörande polischefer lämnat uppgifter i här berört hänseende. Därvid har det maximala vikariebehovet per år uppgivits till sammanlagt 120 resp. 180 personer. Den stora skillnad som föreligger mellan bedömingarna för åren 1958 och 1959 motsvaras icke av en lika stor skillnad i fråga om antalet inrättade kommissarietjänster. I de beräkningar som följer här nedan har emellertid — för-siktigtvis — vikariebehovet beräknats med utgångspunkt från det av polischeferna beräknade antalet erforderliga vikarier för år 1959 (180 stycken).

Vad beträffar behovet av kommissarieutbildad personal på olika platser i riket synes böra nämnas, att relativt stora variationer föreligger mellan olika

polisdistrikt. Betydelsen av dessa variationer blir emellertid mindre i den mån rörligheten i samband med befordringarna ökar. En viss tendens till sådan ökning kan förmärkas, men en friare utveckling på området hämmas av svårigheterna på bostadsmarknaden. Av de för organisationsnämnden tillgängliga uppgifterna framgår emellertid icke att någon mera väsentlig eller för utbildningsbehovet i och för sig avgörande ojämnhet i här berört avseende f. n. föreligger.

Därest här ovan lämnade uppgifter sammanställs till en enkel prognos för tiden t. o. m. år 1964 erhålles det resultat, som framgår av nedanstående sammanställning, vilken innehåller delvis avrundade sifferuppgifter och upprättats under den tänkta förutsättningen, att kommissarieutbildningen temporärt avbrytes efter innevarande år.

År	Antal utbildade som ej erhållit tjänst såsom kommissarie	Beräk- nad av- gång under året	Beräk- nat an- tal nya tjänster	För vikariat maximalt er- forderliga be- fattningsha- vare (9/10 av antalet tjänster)	Över- skott (+) eller brist (-) av ut- bildade	Beräk- nat an- tal kom- missarie- tjänster	Erforderligt nyttillskott av utbildade för bibehållande av erforderligt antal vika- rier m. m.
	ca	ca	ca	ca	ca	ca	
1959	227	10	10	180	+ 27	200	—
1960	207 + 34 ¹	10	10	189	+ 32	210	—
1911	221	10	10	198	+ 3	220	—
1962	201	10	10	207	- 26	230	26
1963	181	10	10	216	- 55	240	29
1964	161	10	10	225	- 84	250	29

¹ Antalet till 1960 års kommissarieklass uttagna elever.

Med stöd av här ovan lämnade uppgifter anser organisationsnämnden sig för sin del kunna konstatera, att antalet elever i kommissarieklasserna f. n. är något för stort. Antalet elever i dessa klasser under åren 1958—1960 har utgjort resp. avses skola utgöra i medeltal 36 elever, medan de ovanstående beräkningarna ger vid handen, att en utbildning av högst 25 à 30 elever per år skulle vara till fyllest för att i stort sett bibehålla eller i varje fall icke väsentligt minska reservkadern av kommissarieutbildad personal. Huruvida utbildningen bör bedrivas med i stort sett lika stort antal elever varje år eller så att ett förhållandevis större antal elever utbildas enstaka år och ett mindre antal andra år, eller om kommissarieutbildningen vissa år skall inställas torde få bli beroende av bl. a. ekonomiska bedömningar. Organisationsnämnden, som icke i detalj äger kännedom om kostnaderna för lärare och lokaler vid statens polisskola, anser sig här endast böra framhålla, att huvudparten av utbildningskostnaderna består av lönekostnader för eleverna.

Organisationsnämnden är självfallet beredd att därest så anses erforderligt, mera ingående än vad här kunnat ske utreda behovet av utbildning i kommissarieklassen vid statens polisskola under närmaste år.

I detta ärendes avgörande har deltagit undertecknad Lindell, ordförande, samt ledamöterna Djurberg, föredragande, Enhörning, Persson, Ryhre, Tengroth och Wijkman. Stockholm den 25 januari 1960.

KARL LINDELL

H. Djurberg

CIVILDEPARTEMENTET

§ 41 Ersättning för färd med egen bil i vissa fall

Försvarets civilförvaltning

I anledning av vad revisorerna uttalat under här ifrågakarande avsnitt av sin berättelse får civilförvaltningen erinra, att riksdagens revisorer — efter att ha inhämtat ett flertal myndigheters, bland andra civilförvaltningens, synpunkter på tillämpningen av det år 1953 ikraftsatta allmänna resereglementet (Arr) — i sin år 1957 avgivna berättelse över den av dem verkställda granskningen angående statsverket förordad, att nämnda reglemente med tillhörande författningar snarast skulle bli föremål för en översyn, varvid alla möjligheter till förenklningar borde tillvaratagas. En dylik översyn borde emellertid enligt revisorernas mening komma till stånd utan att någon särskild utredning tillkallades. Av statsutskottets utlåtande över revisorernas förslag i här berörd del (SU utlåtande 1958 nr B 45) framgår, att utskottet i princip anslöt sig till revisorernas önskemål om en översyn av allmänna resereglementet m. m. Utskottet hyste emellertid den uppfattningen, att med den ifrågakarande översynen borde anstå intill dess resultatet av löneförfattningsberedningens arbete framlagts. Till denna uppfattning anslöt sig riksdagen (riksdagens skrivelse 1958 nr B 63).

I sitt år 1957 till revisorerna lämnade enkätsvar avseende erfarenheterna av allmänna resereglementet med följdförfattningar framhöll civilförvaltningen, att reglementet jämte tilläggsbestämmelser i vad gällde försvaret i stort sett ej längre vållade några nämnvärda svårigheter i tillämpningen. Ämbetsverket ville emellertid icke förneka, att bestämmelserna i vissa avseenden alltjämt vore alltför komplicerade och mer svårtillämpade än vad som kunde sägas vara sakligt betingat. Sålunda förklarade civilförvaltningen bl. a., att stadgandet i 4 § allmänna resereglementet om den s. k. kostnadsjämförelsen, som är grundläggande betydelse för förrättningsmannens resekostnadsersättning och traktamente och som även upptagits i tidigare gällande reglementen, allt fortfarande beredde svårigheter i tillämpningen, oaktat i särskilda av Kungl. Maj:t utfärdade anvisningar viss vägledning lämnats för tolkningen. Såsom ett exempel härpå anförde civilförvaltningen, att det vore förenat med stor vansklighet att avgöra, huruvida en tjänstemans förkortade bortovaro från hans vanliga tjänstgöring (t. ex. genom att han använde flygplan) uppvägs olägenheterna av de ökade resekostnaderna. Vidare pekades på svårigheterna, då det gällde resa med bil, att bedöma, huruvida en förrättningsman skulle äga rätt att debitera kostnad för sovplatsbiljett å järnväg. Med hänsyn till det betydande administrativa merarbete som frågor av denna natur ständigt föranledde samt risken för ojämnheter i bedömningen ävensom svårigheten för den enskilde förrättningsmannen att på förhand överblicka, vilken ersättning han komme att få uppbära, vore det enligt civilförvaltningen ett framträdande önskemål, att i författnings- eller anvisningsväg klargörande riktlinjer lämnades för myndigheternas ställningstagande till ersättningsfrågan. För egen del ville civilförvalt-

ningen mot bakgrunden av ökningen utav tjänsteresor med egen bil till närmare övervägande framkasta tanken bl. a. på en särskild ersättningsregel för resa med egen bil eller såsom passagerare i annans bil.

Revisorernas nu framlagda förslag syftar till att gällande bestämmelser om resekostnadsersättning i samband med tjänsteresa ändras på så sätt, att rätten till dylik ersättning i fortsättningen göres beroende av om användande av eget motorfordon är till fördel för förrättningen eller eljest är ur statens synpunkt lämpligt. En på så sätt ändrad bestämmelse skulle medföra, att förrättningsman, som för tjänsteresa begagnar eget motorfordon i fall där vederbörande myndighet funnit annat färdmedel vara lämpligare, komme att ställas utanför rätt till resekostnadsersättning.

Till stöd för sitt förslag hava revisorerna framhållit, att det icke kan vara försvarligt, att statens tjänstemän mot ersättning använda sig av eget motorfordon vid sådana tjänsteresor som utan olägenhet kunna företagas medelst anlåtande av järnväg. Civiltförvaltningen delar helt revisorernas uppfattning och vill såsom ytterligare argument för en skärpning av bestämmelserna på förevarande område framhålla, att med den av revisorerna ifrågasatta författningsändringen för försvarets vidkommande skulle kunna åstadkommas icke oväsentliga kostnadsbesparingar. Enligt nuvarande regler skall militär personal såvitt möjligt vid tjänsteresa å järnväg begagna sig av militärbiljett. Priset för sådan biljett är f. n. icke oväsentligt lägre än det för allmänheten gällande priset å färdbiljett motsvarande sträcka. Vid tjänsteresa, som militär personal företager med egen bil, äger denna jämlikt 2 § resereglementet för försvaret utfä ersättning motsvarande biljettkostnad för resa å järnväg enligt allmän taxa, därest icke resekostnadsersättningen beräknad jämlikt den särskilda bilersättningskungörelsen blir för kronan förmånligare. Nu anförd ojämnhet skulle i och för sig kunna elimineras genom en ändring av bestämmelserna därhän, att till grund för kostnadsjämförelsen i här åsyftade fall skall läggas priset på militärbiljett. En dylik ändring skulle emellertid ställa den militära personalen i ett ogynnsammare läge än annan statsanställd personal, något för vilket rimligt motiv icke finnes. Vill man söka åstadkomma en besparing av statens utgifter i förevarande hänseende, måste detta ske genom en jämkning i gällande bestämmelser på sådant sätt, att den berör alla statens tjänstemän i lika mån. Revisorernas förslag tillgodoser detta önskemål.

Med en bestämmelse av det slag revisorerna eftersträva skulle också en betydande lättnad uppstå i arbetet för dem, som ha att granska och fastställa krav på resekostnadsersättning. Däremot lära myndigheterna i helt annan utsträckning än tidigare komma att i varje särskilt fall i samband med utfärdande av reseorder få taga ställning till frågan om lämpligaste färdmedel. En ofrånkomlig förutsättning för att den tilltänkta bestämmelsen skall kunna vinna en ur alla synpunkter tillfredsställande tillämpning är därför, att i författnings- eller anvisningsväg klargörande riktlinjer lämnas för myndigheternas vägledning vid deras ställningstagande till frågan om vilket färd sätt som i varje särskilt fall är till fördel för förrättningen eller eljest är ur statens synpunkt lämpligt. Sådana riktlinjer förutan läser man nämligen få befara, att tolkningssvårigheter och ojämnheter i tillämpningen komma att uppstå.

Av revisorernas uttalanden framgår ej, hur ersättningen skall bestämmas i de fall, då myndigheten förklarar, att användande av förrättningsman tillhörig bil är lämpligaste färdmedlet. Att låta ersättningen i dylika fall bestämmas efter kostnadsjämförelseregeln skulle komma att fortfarande medföra icke obetydliga administrativa svårigheter, framför allt som civilförvaltningen med utgångspunkt från erfarenheterna från sitt verksamhetsom-

råde bedömer sannolikt, att för korta förrättningsresor, framför allt i s. k. närtrafik, myndigheterna komma att förklara bil vara lämpligare färdmedel än exempelvis spårvagn eller buss.

För egen del får civilförvaltningen återknyta till den av ämbetsverket i sitt förenämnda enkätsvar framkastade tanken på att tillskapa en särskild regel rörande ersättning för tjänsteresa med egen bil eller såsom passagerare i annans bil. Därest de av revisorerna föreslagna bestämmelserna komma till stånd med de kompletteringar civilförvaltningen i det föregående ifrågasatt, torde kostnadsjämförelserregeln komma att få betydelse allenast i begränsad omfattning, vilket kommer att medföra en avsevärd lättnad i myndigheternas befattning med hithörande ersättningsfrågor.

Även om civilförvaltningen sålunda i princip helt ansluter sig till revisorernas tankegångar med avseende på rätten till resekostnadsersättning för färd med egen bil, vill ämbetsverket emellertid — i betraktande av att den av revisorerna väckta frågan endast berör en del av det frågekomplex som 4 § allmänna resereglementet innesluter — ifrågasätta, om icke det nu berörda spörsmålet borde komma under bedömning i samband med den allmänna översyn av de statliga reseförfattningarna, som riksdagen önskat få till stånd, sedan löneförfattningsberedningens arbete slutförts.

Då det emellertid i dagens läge synes ovisst, när löneförfattningsberedningen kan beräknas slutföra sitt arbete och med hänsyn till de kostnadsbesparingar som ett genomförande av revisorernas nu framlagda förslag onekligen skulle komma att medföra, vill civilförvaltningen likväl icke motsätta sig, att en partiell reform i enlighet med revisorernas önskan redan nu genomföres. Därvid bör dock beaktas, att frågan om en ändring av bestämmelserna torde få bli föremål för förhandlingar med statstjänstemännens huvudorganisationer.

I ärendets handläggning ha deltagit undertecknade Lundberg och byrådirektören Stiernstedt, den sistnämnde föredragande, samt krigsråden Brunskog, Insulander och Engdahl. Stockholm den 22 januari 1960.

RAGNAR LUNDBERG

Lars Th. Stiernstedt

B. Hauschildt

Järnvägsstyrelsen

Revisorerna förordar att nu gällande bestämmelser om ersättning vid förrättning och tjänsteresa ändras på så sätt att rätten till resekostnadsersättning vid färd med egen bil göres beroende av om detta färd sätt är till fördel för förrättningen i fråga eller eljest ur statens synpunkt lämpligt.

Enligt järnvägsstyrelsens mening talar starka skäl för den sålunda föreslagna ändringen av bestämmelserna i allmänna resereglementet. Reglerna för beräkning av resekostnadsersättning är emellertid otillfredsställande inte blott i det nu aktuella avseendet utan även på andra punkter. De bör ses över och kompletteras i den riktning som nedan angives.

Vid kostnadsjämförelse mellan bilresa och järnvägsresa är det till en början ej alltid riktigt att som f. n. sker räkna med ordinarie biljettpreis. Om järnvägens kommersiella rabatter utnyttjades skulle nämligen tjänsteresor ofta kunna göras till lägre kostnader än de normala biljettpreisen. I den allmänna persontaxan för SJ finns flera rabattformer. Tjänsteresor med tåg kan för övrigt ske inom ramen för SJ utnyttjad kapacitet och medför för statsverket i dess helhet inga direkta transportkostnader.

Det kan vidare ifrågasättas om det är riktigt att vid s. k. fingerad resa

göra resekostnadsersättningen beroende av den rese- och traktamentsklass som förrättningsmannen tillhör. Resa med bil kan jämföras med 2 klass tågresa och det kan då vara motiverat att kostnadsjämförelsen baseras på avgiften för resa i 2 klass, oavsett vilken rese- och traktamentsklass förrättningsmannen tillhör.

Resa med egen bil kräver anspänning och uppmärksamhet. Den är trötande för förrättningsmannen och sålunda till nackdel för själva förrättningen eller för arbetet på tjänstestället efter avslutad resa. Resa med järnväg däremot ger tillfälle till vila och förberedelser för kommande arbetsuppgifter. Styrelsen anser att dessa omständigheter bör tillmätas betydelse vid val mellan resa med egen bil och resa med järnväg.

Skall uppehåll göras på flera platser under en tjänsteresa eller är de lokala tågförbindelserna mindre gynnsamma kan en kombination av järnvägsresa och bilresa ställa sig fördelaktig. Inom den närmaste tiden kommer SJ också att träffa avtal om biluthyrning på ett 40-tal orter över hela landet. En på detta sätt förhyrd bil kan avhämtas och avlämnas på valfri station under resan, varvid innehavare av järnvägsbiljett erhåller särskild rabatt på framkörnings- resp. återföringsavgiften till bilens stationeringsort.

Det bör i detta sammanhang nämnas, att styrelsen för närvarande deltar i överläggningar med Försvarets civilförvaltning, Försvarsstaben och Statens sakrevision om utformningen av en överenskommelse om prisberäkning av militära transporter fr. o. m. den 1 juli 1960, från vilken tidpunkt militärtaxan enligt Kungl. Maj:ts beslut upphör att gälla. Förslaget tar sikte på en central avräkning mellan statens järnvägar och Försvarets civilförvaltning av befodringsavgifter för militära transporter med viss rabatterning av avgifterna. Motivet för järnvägen att lämna rabatt för militära resor är främst att kunna hävda sig i konkurrensen om resorna och ur denna synpunkt skulle varje rabatterning bli meningslös om kostnadsjämförelser med andra trafikmedel inte baseras på det pris som SJ debiterar.

Med de kompletteringsförslag som nu framlagts biträder järnvägsstyrelsen revisorernas föreliggande hemställan.

I behandlingen av detta ärende har deltagit överdirektören och souschefen Oredsson, tjänstförrättande ekonomidirektören Högberg samt byråcheferna Ekelund, Siedman (föredragande) och Holvid. Stockholm den 1 februari 1960.

EDV. OREDSSON

Harald Siedman

Statskontoret

Som revisorerna framhållit, torde statens tjänstemän i betydande utsträckning begagna egen bil vid tjänsteresor, som utan olägenhet skulle kunna företagas med järnväg. Härigenom kunna otvivelaktigt nackdelar uppstå för statsverket.

Revisorerna ha förordat, att gällande bestämmelser på förevarande område ändras på så sätt, att rätten till ersättning göres beorende av om användande av eget motorfordon är till fördel för förrättningen eller eljes ur statens synpunkt lämpligt. Vid bedömningen av spörsmålet om rätt att använda egen bil synes det emellertid nödvändigt att ta hänsyn till en rad skilda faktorer, och hela frågekomplexet torde vara av förhållandevis komplicerad natur. Enligt statskontorets mening bör därför en ändring av gällande bestämmelser icke ifrågakomma utan att ha föregåtts av en i lämpligt

sammanhang företagen översyn. Statskontoret förordar, att en sådan översyn kommer till stånd.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit statskommisarien Lindblad. Stockholm den 27 januari 1960.

IVAR LÖFQVIST

Ragnar Andersson

Föredragande

Brita Olsson

Statens sakrevision

Tillfälle har beretts sakrevisionen att taga del av försvarets civilförvaltnings utlåtande i ärendet. De synpunkter på olägenheterna med nuvarande ordning, vilka framföras i nämnda utlåtande, torde i huvudsak få anses giltiga för statsförvaltningen i dess helhet. Sakrevisionen delar riksdagsrevisorernas uppfattning, att en skärpning bör ske av bestämmelserna inom förevarande område med syfte att i vissa avseenden begränsa möjligheterna till s. k. fingerade resor.

Det är enligt sakrevisionens mening angeläget, att det av riksdagens revisorer i detta sammanhang väckta spørsmålet tages upp till omprövning så snart ske kan. Det synes knappast påkallat att härvidlag anknyta till en allmän översyn av allmänt resereglemente, än mindre till resultatet av löneförfattningsberedningens arbete.

En ändring av bestämmelserna i föreslagen riktning torde kräva ingående överväganden med hänsyn till frågans vanskliga natur och de många skiftande synpunkter, som kunna anläggas i detta sammanhang. Ehuru det från statsverkets synpunkt får anses angeläget, att möjligheterna till fingerade resor på längre distanser väsentligen begränsas, kunna å andra sidan skäl — bl. a. den växande biltätheten — åberopas för att vidgade möjligheter skapas att använda egen bil i tjänsten inom mera lokalt betonade zoner, exempelvis 8—10 mil från tjänstgöringsplatsen. Detta skulle emellertid — såvitt sakrevisionen kan bedöma — i sin tur förutsätta särskilda ersättningsnormer, avvägda under hänsynstagande till kostnaderna för anlåtande av ordinarie trafikmedel, genomsnittlig tidsvinst vid användande av bil och vederbörande bilägares rörliga kostnader. Icke minst från ekonomisk synpunkt måste stor vikt fästas vid att bestämmelser och anvisningar erhålla en sådan utformning, att det administrativa och kamerala arbetet i samband med prövning av frågor om färd sätt, granskning av ersättningsräkningar m. m. icke blir mera komplicerat och tidsödande än som är ofrånkomligt.

I detta ärendes avgörande ha deltagit, förutom undertecknad ordförande, ledamöterna Ljungdahl, Sällfors, Cardelius, Lundgren och Löfqvist.

Särskild föredragande byrådirektören Joachimsson. I övrigt närvarande undertecknad tf. kanslichef. Stockholm den 25 januari 1960.

WILHELM BJÖRCK

B. Wallén

Statens lönenämnd

Revisorerna anföra bl. a., att förmånen att mot ersättning begagna egen bil vid tjänsteresor — s. k. fingerade resor — utnyttjas i mycket stor utsträckning i den statliga förvaltningen. Självfallet kan det enligt revisorer-

nas mening med hänsyn till bl. a. en tjänsteresas ändamål i vissa fall vara till fördel för statsverket, att vederbörande förrättningsman medgives rätt att mot ersättning färdas i egen bil. Revisorerna säga sig emellertid ha inhämtat, att det i betydande utsträckning förekommer, att resor företagas med egen bil utan att härigenom några fördelar för kronan uppnås, och lämna exempel på hurusom inom försvaret dylikt färd sätt kommit till användning vid resor till avlägset belägna platser, trots att möjlighet till anlåtande av reguljära tågförbindelser förelegat. Revisorerna förorda, att nu gällande bestämmelser om resekostnadsersättning i samband med tjänsteresor ändras på så sätt, att rätten till dylikt ersättning i fortsättningen göres beroende av om användandet av eget motorfordon är till fördel för förrättningen eller eljest är från statens synpunkt lämpligt samt föreslå, att åtgärder i av revisorerna angivet syfte snarast vidtagas.

Lönenämnden kan för sin del icke dela revisorernas uppfattning, att de bestämmelser, som avse ifrågavarande fall, äro otillfredsställande. Nämnden håller det visserligen icke för osannolikt, att det kan förekomma fall, då bestämmelserna icke tillämpas på ett oantastligt sätt, men anser, att de i stort sett på ett riktigt och rimligt sätt reglera rätten till resekostnadsersättning vid tjänsteresor med eget motorfordon. Nämnden kan därför ej tillstyrka att åtgärder i av revisorerna angivet syfte vidtagas.

I avgörandet av förevarande ärende ha deltagit undertecknad, ledamöterna Boman, Gustafsson, Ström och Viklund samt suppleanterna Lannefjord, Lundberg och Sjöborg. Vid ärendets behandling ha även närvarit ledamöterna Ager, Broomé, Bäck, Frösell, Roos och Werner samt suppleanten Drouge. Stockholm den 19 januari 1960.

E. JOHNSON

Folke Lyberg